

การเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพ ปกาเกอะญอภาคเหนือตอนบน

นายพร้อมพล สัมพันธโน

วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
พ.ศ. 2564

การเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพ ปกาเกอะญอภาคเหนือตอนบน

นายพร้อมพล สัมพันธโน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
พ.ศ. 2564

สงวนลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ใบอนุมัติวิทยานิพนธ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของ นายพร้อมพล สัมพันธโน แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร ปริญญารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

_____ ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นรชิต จิรสัทธรรม)

_____ กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ)

_____ กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ์)

_____ กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ทัชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร ปริญญารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

(รองศาสตราจารย์ ดร.เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร)
คณบดีคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพศาล วรคำ)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
วันที่.....เดือน.....ปี.....

ชื่อเรื่อง : การเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพปกาเกอะญอ ภาคเหนือตอนบน
ผู้วิจัย : นายพร้อมพล สัมพันธโน
ปริญญา : รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต (รัฐศาสตร์)
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อาจารย์ที่ปรึกษา : รองศาสตราจารย์ ดร.ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ์
อาจารย์ ดร.ทัชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ
ปีการศึกษา : 2564

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพปกาเกอะญอ ภาคเหนือตอนบน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษานโยบายและปฏิบัติการของรัฐที่มีต่อชุมชนปกาเกอะญออำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ 2) เพื่อศึกษากระบวนการต่อสู้ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรมของชุมชนปกาเกอะญออำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ กับนโยบายและปฏิบัติการของรัฐ และ 3) เพื่อศึกษาผลของกระบวนการต่อสู้ ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรมของชุมชนปกาเกอะญอ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ กับนโยบายและปฏิบัติการของรัฐ โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบไปด้วยประชาชนที่ได้ถูกดำเนินคดีข้อหาบุกรุกป่า ผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำศาสนา ผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้บริหารองค์กรภาครัฐ หัวหน้าองค์กรพัฒนาเอกชนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นักวิชาการที่เกี่ยวข้องรวม 40 คน ซึ่งมีแนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมจากการเข้าร่วมกิจกรรมรับฟังเสวนาขององค์กรเครือข่ายภาคประชาชน การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่านโยบายและปฏิบัติการของรัฐที่มีต่อชุมชนปกาเกอะญอ ประกอบไปด้วย การออกกฎหมายพระราชบัญญัติป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2484 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 มติ.ครม. ที่เกี่ยวข้องกับที่ดินป่าไม้ทับที่อยู่อาศัย และรูปแบบการใช้นโยบายสิทธิทำกินถือครองที่ดินของคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช) ซึ่งเป็นกลไกทางการเมืองของรัฐในการทวงคืนผืนป่าทางอ้อม และรัฐใช้ยุทธศาสตร์ เปิดเวทีประชาคม สร้างความเข้าใจกับผู้นำท้องที่และผู้นำท้องถิ่นผ่านโครงการการตัดผืนป่าสนวัดจันทร์ซึ่งเป็นการทำลายป่าต้นน้ำลำธารไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมการดูแลรักษาป่า การตัดถนนเข้าสู่หมู่บ้านบางจุดที่กระทบความเป็นอยู่ และการสร้างอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ในสถานที่ราชการ ซึ่งทั้งหมดส่งผลต่อชุมชนปกาเกอะญอที่เชื่อว่านโยบายของรัฐกระทบต่อวิถีชีวิต จึงมีกระบวนการตอบโต้ปฏิบัติการของรัฐผ่านการใช้สิทธิทางวัฒนธรรม ผ่านกระบวนการรวมกลุ่ม

สร้างยุทธศาสตร์เพื่อต่อสู้ต่อรอง ไม่ว่าจะเป็นการเปิดเวทีสร้างความเข้าใจในระดับผู้นำชุมชน การทำประชาคมหมู่บ้าน การทำเอกสารทางราชการเพื่อขอความช่วยเหลือจากผู้นำในท้องถิ่นเพื่อขอให้พิจารณายุติและชะลอโครงการพัฒนาที่กระทบต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรม โดยผลจากการต่อสู้และต่อรองนั้นแสดงออกในระดับของการประนีประนอม ปราศจากการใช้ความรุนแรง ส่งผลให้ชุมชนปกาเกอะญอ สามารถจัดการชุมชนตนเองเพื่อปกป้องวิถีดำรงชีพ ดูแล รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ความหลากหลายทางชีวภาพ ตลอดจนการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ได้ตามข้อตกลงระหว่างรัฐและชุมชน

คำสำคัญ: การเมือง; สิทธิทางวัฒนธรรม; การปกป้องวิถีดำรงชีพ; ปกาเกอะญอ

RAJABHAT MAHA SARAKHAM UNIVERSITY

Title : The Politics of Cultural Rights to Protect the Way of Life of Upper North Pga K'Nyau
Author : Mr.Promphol Samphanthano
Degree : Doctor of Political Science (Political Science)
Rajabhat Maha Sarakham University
Advisors : Associate Professor Dr.Piyaluk Potiwan
Dr.Tatchawat Laosuwan
Year : 2021

ABSTRACT

The research of politics of cultural rights to protect the way of life of the Upper North Pga K'Nyau is a qualitative research have objectives; 1) to study the policies and operations of the state towards the Pga K'Nyau community, Galyani Vadhana District Chiang Mai Province; 2) to study the fighting and negotiation process of cultural rights of Pga K'Nyau community toward policies and operations of the state and 3) to study the results of the fighting and negotiation process process of Pga K'Nyau cultural rights. Qualitative research methods were used to collect and analyze data from the key informants included people who have been charged with forest encroachment, local leaders, religious leaders, spiritual leaders executives of government organizations, head of NGOs in natural resources and environment, data were collected from 40 key informants with in-depth interview guidelines, non-participant observation from participating in public network organization's dialogue activities participatory observation and focus group discussion.

The results showed that the Policies and actions of the state towards the Pga K'Nyau community consisting of legislation of the National Forest Act, 1941, the National Reserved Forest Act, 1964, cabinet resolutions related to forest land over residential areas and the model of the use of the land rights policy of the National Land Policy Committee (NTC), which is the state's political mechanism for indirect forest reclaim and the state uses a strategy open community forum build understanding with local leaders through the Pason Watchan forest cutting project,

which destroys watershed forests does not correspond to the culture of forest preservation, cutting roads into villages at some points that affects their livelihoods and the creation of ethnic identity in government offices. All of which affect the Pga K'Nyau community who believe that government policies affect their way of life. The communities have a process of countering state action through the exercise of cultural rights and aggregation process create a strategy to fight back, whether it is an open platform to create understanding at the community leader, village community making, drawing official documents to enlist the help of local leaders asking them to consider ending and delaying development projects that affect livelihoods and cultures. The results of fighting and bargaining are expressed in the degree of compromise and free from violence as a result, the Pga K'Nyau community able to manage their own communities to protect their livelihoods maintain the quality of the environment, biodiversity as well as the utilization of natural resources and forests according to the agreement between the state and the community.

Keywords: Politics, Cultural Rights, Protecting Ways of Life, Pgaz K'Nyau

RAJABHAT MAHA SARAKHAM UNIVERSITY

_____Major Advisor

สารบัญ

หัวเรื่อง **หน้า**

บทคัดย่อ ..... ก
ABSTRACT ..... ค
กิตติกรรมประกาศ ..... จ
สารบัญ ..... ฉ
บทที่ 1 บทนำ 1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา 1
1.2 คำถามการวิจัย 5
1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย 5
1.4 ขอบเขตการวิจัย 6
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ 7
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ 8
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม 9
2.1 แนวคิดกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ 9
2.2 แนวคิดสิทธิมนุษยชนของสิทธิทางวัฒนธรรม 29
2.3 นโยบายและปฏิบัติการของรัฐที่มีต่อชุมชนปกาเกอะญอ 48
2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 52
2.5 กรอบแนวคิดการวิจัย 63
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย 64
3.1 กลุ่มเป้าหมาย 64
3.2 การสร้างเครื่องมือวิจัย 66
3.3 การตรวจสอบข้อมูล 69
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล 70
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล 72
บทที่ 4 นโยบายและปฏิบัติการของรัฐที่มีต่อชุมชนปกาเกอะญอ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ 74
4.1 บริบทพื้นที่วิจัย อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ 74
4.2 นโยบายและปฏิบัติการของภาครัฐที่มีต่อชุมชนปกาเกอะญอ 77

หัวเรื่อง **หน้า**

4.3 นโยบายรัฐส่งผลต่อทรัพยากรป่าไม้พื้นที่อยู่อาศัยชุมชนปกาเกอะญอ 84
4.4 นโยบายรัฐส่งผลต่อทรัพยากรพื้นที่ดินทำกินชุมชนปกาเกอะญอ 88
4.5 การปฏิบัติการของรัฐที่ส่งผลต่อชุมชนปกาเกอะญอ 94
บทที่ 5 กระบวนการต่อสู้ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรมของชุมชนปกาเกอะญอ
อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ กับนโยบายและปฏิบัติการของรัฐ 101
5.1 กระบวนการต่อสู้เพื่อต่อรองสิทธิทางวัฒนธรรมของชุมชนปกาเกอะญอกับ
นโยบายและปฏิบัติการของรัฐในพื้นที่ 101
5.2 การเรียกร้องตามสิทธิทางวัฒนธรรมของชุมชนปกาเกอะญอกับนโยบายและ
ปฏิบัติการของรัฐในระดับพื้นที่สาธารณะ 115
5.3 การเคลื่อนไหวและต่อรองสิทธิทางวัฒนธรรมแบบเขตวัฒนธรรมพิเศษ
ของชุมชนปกาเกอะญอ 120
บทที่ 6 ผลของกระบวนการต่อสู้ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรมของชุมชน
ปกาเกอะญอ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ 134
6.1 ผลของกระบวนการต่อสู้เพื่อต่อรองนโยบายของรัฐที่ส่งผลต่อทรัพยากรป่าไม้ 134
6.2 ผลของกระบวนการต่อสู้เพื่อต่อรองนโยบายของรัฐที่ส่งผลต่อทรัพยากร
พื้นที่ดินทำกิน 142
6.3 ผลของกระบวนการต่อสู้ต่อรองนโยบายรัฐที่ส่งผลต่อการละเมิดสิทธิทาง
วัฒนธรรมชุมชนปกาเกอะญอ 147
บทที่ 7 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ 163
7.1 วัตถุประสงค์ 163
7.2 สรุป 163
7.3 อภิปรายผล 169
7.4 ข้อเสนอแนะ 175
ภาคผนวก 187
ภาคผนวก ก แนวทางการสัมภาษณ์ 188
ภาคผนวก ข หนังสือราชการ 193
การเผยแพร่ผลงานวิจัย 198
ประวัติผู้วิจัย 199

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

กลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ แปลว่า “คนหรือมนุษย์” ได้ใช้ชีวิตที่เป็นมิตรกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและปกาเกอะญอได้ถือว่า “ดิน น้ำป่าคือชีวิต” และหมายถึงการดำรงชีพแบบ “สมถะ” (ประวิตร โพธิอาศ, 2538) ชนเผ่าชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ เป็นชนเผ่าดั้งเดิมในประเทศไทย จึงเรียกตนเองว่า “ปกาเกอะญอ” แต่ถูกคนภาคกลางและทางราชการเรียกว่า “กะเหรี่ยง” โดยนักวิชาการบางกลุ่มสันนิษฐานกันว่าน่าจะมาจากภาษามอญว่า “เกรี่ยง” คนอังกฤษเรียกว่า “Karen” กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในประเทศไทย ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ 1) กลุ่มกะเหรี่ยงที่เรียกตัวเองว่า “ปกาเกอะญอ” หรือ “จกอ” แต่คนต่างประเทศโดยเฉพาะภาษาอังกฤษจะออกสำนวนเสียงเป็น “สกอว์” (Sgaw Karen) 2) กลุ่มที่เรียกตัวเองว่า “โพล่ง” หรือ “โผล่ง” ขึ้นอยู่กับการออกเสียงสูงออกเสียงต่ำ ที่แตกต่างกันแต่ละท้องถิ่น แต่ทางราชการเรียกรวมกันว่า “ชาวเขา” หมายถึง คนที่อาศัยอยู่บนภูเขาเป็นคนที่ล้าสมัยด้อยพัฒนาไม่รู้หนังสือ คือแปลว่า “พวกเขาไม่ใช่พวกเราหรือที่เป็นคนอื่น) จึงเห็นความแตกต่างและแตกแยกออกไปที่ชัดเจนมาก (ปิ่นแก้ว เหลืออร่ามศรี, 2541) ปกาเกอะญอในประเทศไทยนับว่ามากที่สุดของในบรรดาชนเผ่าอื่นในประเทศไทย ได้ตั้งถิ่นฐานและอยู่อาศัยพื้นที่ทำกิน และพื้นที่ทางจิตวิญญาณ กระจายตัวอยู่ใน 15 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ ตาก แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง เชียงราย แพร่ กำแพงเพชร สุโขทัย กาญจนบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สุพรรณบุรี ราชบุรี เพชรบุรี อุทัยธานี กำแพงเพชร มีประชากรทั้งสิ้น 548,195 คน จาก 68 อำเภอ หมู่บ้าน 125,653 หลังคา 136,635 ครอบครัว เป็นชาย 202,497 คน เป็นหญิง 196,759 คน (กรมพัฒนาและสวัสดิการ, 2559)

ปกาเกอะญออำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ได้เผชิญกับปัญหาวิกฤติในวิถีการดำรงชีพโดยการที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ประกาศพระราชบัญญัติป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2484 และพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 และได้ประกาศป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่แจ่ม พ.ศ. 2517 และพระราชบัญญัติส่งเสริมคุณภาพและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 ต่อมาปี พ.ศ. 2528 คณะรัฐมนตรีมีมติ กำหนดเป็นคุณภาพลุ่มน้ำชั้น 1A ชั้น 2B ทับที่อยู่อาศัยที่ดินที่ทำกิน และพื้นที่จิตวิญญาณ ชุมชนปกาเกอะญอมือเจะคีกลายเป็นผู้กระทำความผิดกฎหมายต่อ พระราชบัญญัติและมติ ครม. ที่เกี่ยวข้องดังกล่าว เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2541 มติ ครม. ได้ให้พิสูจน์สิทธิในที่ดิน

โดยใช้ภาพถ่ายออร์โธสี ปี 2545 ได้กำหนดความสูงลาดชัน กำหนดระยะปี บัดนี้เวลาผ่านไป 20 ปี รัฐมิได้ดำเนินการพิสูจน์สิทธิแต่ประการใด ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตปกาเกอะญอในการทำไร่หมุนเวียนโดยตรง กระทั่งปี พ.ศ. 2557 เป็นต้นมา การรัฐประหาร มีรัฐบาลและคสช. มีการออกประกาศ/คำสั่งต่าง ๆ และการบังคับใช้กฎหมายมาอย่างต่อเนื่องและพบว่า มีประกาศ/คำสั่งอย่างน้อย 35 ฉบับ ในประเด็นการจำกัดสิทธิ และสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ตามคำสั่งหัวหน้า คสช. ฉบับที่ 64 และ 66/2557 เรื่องการกำหนดนโยบายทวงคืนผืนป่า หรือกรณี คดีปู่คออี้แห่งอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี หรือจังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน พื้นที่ไร่หมุนเวียน หรือคำสั่งหัวหน้า คสช. ฉบับที่ 3/2558 ที่ได้ให้อำนาจทหารเรียกตัวประชาชนมารายงานตัวและควบคุมตัวในสถานที่ปิดลับโดยไม่ต้องตั้งข้อกล่าวหาได้เป็นเวลาได้ถึง 7 วัน พร้อมยกเว้นความรับผิดให้กับเจ้าหน้าที่ กรณี การวิสามัญฆาตกรรมของนายชัยภูมิ ป่าแส การถูกวิสามัญฆาตกรรมของนายชัยภูมิ ป่าแส หรือจะอุ๊ เยาวชนนักกิจกรรมชาวลาหู่ โดยทหาร ซึ่งคดีนี้กลายเป็นปริศนา เนื่องจากข้อมูลที่ฝ่ายต่าง ๆ ให้นั้น มีหลายจุดที่ยังขัดแย้งกันกับข้อเท็จจริง ขณะที่เจ้าหน้าที่รัฐปฏิเสธจะเปิดภาพจากกล้องวงจรปิดหลักฐานชิ้นสำคัญที่น่าจะช่วยคลี่คลายข้อสงสัยได้ โดยอ้างว่าหากเปิดไปแล้ว เกรงจะกระทบกับรูปคดีห้ามประชาชนชุมนุมทางการเมืองตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป กรณีนักวิชาการมหาวิทยาลัยเชียงใหม่จัดประชุมทางวิชาการนานาชาติที่ศูนย์ประชุมนานาชาติจังหวัดเชียงใหม่ถูกดำเนินคดีชุมนุมเกิน 5 คน โดยไม่ได้รับอนุญาต ความเป็นจริงการขออนุญาตเพื่อจัดประชุมแล้ว หรือ ประกาศ คสช. ฉบับที่ 37/2557 ที่กำหนดให้คดีบางประเภทของพลเรือนต้องขึ้นศาลทหาร เช่นกลุ่มดาวดิน จังหวัดขอนแก่น ทำให้ประชาชนถูกจับกุมดำเนินคดีไปหลายพันคนแล้ว และปกาเกอะญอถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ทำลายทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้และต้นน้ำลำธาร โดยทำไร่เลื่อนลอย แต่ความจริงการทำไร่หมุนเวียนไม่ได้ทำไร่เลื่อนลอย และชุมชนจำนวนหนึ่งหันมาปลูกพืชเชิงเดี่ยวหรือ พืชพันธสัญญาคือปลูกข้าวโพดสัตว์เลี้ยง จนทำให้ทรัพยากรธรรมชาติ คือ ดิน น้ำ ป่าถูกทำลายและเสื่อมโทรมอาทิเช่น อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ส่งผลให้เกิดปัญหาการพังทำลายของหน้าดิน ในขณะที่คนไทยพื้นราบบุกรุก แผ้วถาง จับจองทำการเกษตรเชิงเดี่ยวโดยการปลูกข้าวโพดสัตว์เลี้ยง มีการซื้อขายเปลี่ยนมือที่ดินโดยไม่มีเอกสารสิทธิตามประมวลกฎหมายที่ดินและในที่ดิน อาทิเช่น สทก. สปก. มีการปรับเปลี่ยนพืชเพื่อการค้ามากขึ้น (วันเพ็ญ สุรฤกษ์, 2544)

สถานการณ์ปัจจุบันมีการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรบนพื้นที่สูงมีแนวโน้มมากยิ่งขึ้น (ศุทธินี ดนตรี, 2555) จึงมีผลกระทบก่อให้เกิดระบบนิเวศเสื่อมโทรม ขาดความสมดุลยในพื้นที่ลุ่มน้ำต่าง ๆ ทรัพยากรธรรมชาติ (ราตรี ภารา, 2540; สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม, 2542; พงษ์ศักดิ์ วิทวัสชุติกุล, นิพนธ์ ตั้งธรรมและ เกษม จันทร์แก้ว, 2543) จึงเป็นปัญหาที่มีผลกระบทต่อสังคมโดยรวมและมีแนวโน้มของปัญหาจะเพิ่มมากขึ้นในอนาคตโดยเฉพาะอำเภอกัลยาณิวัฒนา มีภูมิศาสตร์ทางกายภาพ และอากาศหนาวเย็นเกือบตลอดปี มีความเหมาะสม

กับการทำที่พักรีสอร์ท ประเทศไทยมีความเหลื่อมล้ำ มีความไม่เป็นธรรม คนรวยร้อยละ 10 ถือครองทรัพยากรร้อยละ 90 ปี พ.ศ. 2547 พบว่า คนจนและเกษตรกรรายย่อยที่ลงทะเบียนเพื่อขอรับการช่วยเหลือด้านที่ดินมากขึ้น จำนวนทั้งสิ้น 4,800,000 ราย ผ่านการคัดกรองโดยใช้เกณฑ์รายได้ต่ำกว่า 20,000 บาทต่อปี และยืนยันต้องการความช่วยเหลือ จำนวน 2,217,546 ราย จำแนกเป็นไม่มีที่ดินทำกิน จำนวน 889,022 ราย มีที่ดินที่ทำกินแต่ไม่เพียงพอ จำนวน 517,263 ราย มีที่ดินแต่ไม่มีเอกสารสิทธิ์อีก 811,279 ราย (ศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจน, 2549) จึงมีปัญหากับประชากรทำการเกษตรรายย่อยเป็นคนจนเกือบ 5 ล้านคน มีปัญหาที่ดินที่ทำกิน และไม่มีที่ดินที่ทำกินของตนเอง ขณะที่คนรวย นายทุน ร้อยละ 10 ถือครองทรัพยากรร้อยละ 90 มีความขัดแย้งเรื่องคนกับทรัพยากรที่ดินและป่าไม้อย่างต่อเนื่อง

ปกาเกอะญอ อำเภอกัลยาณิวัฒนาหรืออำเภอมือเจะคี ได้ใช้สิทธิทางวัฒนธรรมในการจัดการที่ดินที่ทำกินและที่อยู่พื้นที่ทางจิตวิญญาณ เพื่อการปกป้องวิถีดำรงชีพ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาตลอดติดต่อและต่อเนื่องมามากกว่าสามทศวรรษมาแล้ว การใช้สิทธิทางวัฒนธรรมในการต่อสู้ ต่อรอง เจรจา ตอบโต้เพื่อการปกป้องวิถีดำรงชีพรูปแบบการป้องกัน ดูแลรักษาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ร่วมกับส่วนราชการ พยายามเสนอรูปแบบในการบริหารทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้และสิ่งแวดล้อมโดยประชาชนมีส่วนร่วมทั้งระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัดและระดับชาติ และให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมและร่วมมือกันแบบองค์รวมโดยเฉพาะการปลูกจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันมีการจัดหลักสูตรท้องถิ่น ตามมติ ครม. 3 สิงหาคม 2553 ที่บ้านมอวาคี ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมทำหลักสูตรท้องถิ่นมากขึ้น การเคลื่อนไหวผลักดันข้อบัญญัติท้องถิ่นว่าด้วยการสนับสนุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตำบลบ้านจันทร์และตำบลแจ่มหลวง อำเภอกัลยาณิวัฒนา และการผลักดันหลักสูตรท้องถิ่นตามศาสตร์พระราชาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของอำเภอกัลยาณิวัฒนาตามศาสตร์พระราชาและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีเนื้อหาเรื่องประวัติความเป็นมาของปกาเกอะญอในประเทศไทย การคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตความเชื่อ การแต่งกาย ภาษาพูด ภาษาเขียน การดูแลสุขภาพชุมชนแบบองค์รวม การจัดการขยะในระดับครอบครัว การศึกษาระบบเตือนภัยธรรมชาติ ซึ่งเป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกับการปฏิรูประบบการศึกษา ปี พ.ศ. 2542 จากนั้นได้มีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ให้ความสำคัญกับการเรียนการสอนให้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง มิได้เอาธรรมชาติศึกษาเป็นศูนย์กลาง คือปรับวิชาธรรมศึกษาออกและเอาวิชาวิทยาศาสตร์หรือวิชาที่ไม่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมเข้าไปครอบครองแทนที่ จึงทำให้ความรู้ท้องถิ่นไม่มีที่เหลือพื้นที่เรียนรู้ เช่น การจัดค่าย การสัมมนา การประชุมกลุ่มเชิงปฏิบัติการ การจัดทำข้อมูลชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนตามประเพณี การสืบสาน สืบทอด วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ ความศรัทธา อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

ประวัติศาสตร์ชุมชน ความรู้ความเข้าใจที่เกิดขึ้นในชุมชนที่จะสร้างความเข้าใจบนพื้นฐานข้อมูลที่ถูกต้อง นำเสนอประสบการณ์ บทเรียนสื่อสารกับสาธารณะในรูปแบบต่าง ๆ เช่น บทกวี บทธาปกาเกอะญอ งานเขียนทางวิชาการ การเขียนบทความ บทเพลง การมีพิธีกรรม มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ท้องถิ่น ปัญหาตนเอง สังคมและนโยบายของรัฐบาลที่ไม่เป็นธรรมเพื่อได้อธิบายตนเองให้สังคมเข้าใจว่า “ชีวีตปกาเกอะญอ คือ ดิน น้ำ ป่า” หรือ ได้กินจากป่า ต้องรักษาป่า ได้กินจากน้ำต้องรักษาน้ำ ได้กินจากดินต้องรักษาแผ่นดิน” จึงเป็นเครื่องมือรูปแบบการการใช้สิทธิทางวัฒนธรรมปกาเกอะญอในรูปแบบใหม่ (New Social Movement) จึงเป็นกระบวนการทำความเข้าใจสังคมกับปกาเกอะญอด้วย (ทิพวรรณ คำมา, 2546)

สถานการณ์ที่ปรากฏเป็นรูปธรรมในปัจจุบันจากปี 2541-2561 ชี้ให้เห็นว่า ปกาเกอะญอ ได้มีกระบวนการเคลื่อนไหว การเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรม มีการออกแบบการเคลื่อนไหว ใช้วัฒนธรรมเป็นยุทธวิธีการต่อสู้ ต่อรอง ตอบโต้ภาครัฐ การใช้สิทธิทางวัฒนธรรม จึงเป็นเครื่องมือในการรักษาพื้นที่ทำกิน ที่อยู่อาศัย พื้นที่จิตวิญญาณ การเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรม จึงเรียกว่า “วัฒนธรรมการต่อรอง” (The Culture of Negotiation) หรือเป็นกลยุทธ์การต่อรอง (Tactics of negotiation) (อุบล สวัสดิ์ผล และคณะ, 2558) มีกลไกทำงานที่มีรูปแบบและมีเจ้าชูประเด็นทางวัฒนธรรม แสดงถึงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นยุทธวิธี แสวงหามวลมหาพันธมิตร ให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียวในการเข้าร่วมกิจกรรมร่วมกันและเป็นบอกถึงความแตกต่าง ซึ่งมีนัยสำคัญ การเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของความเป็นคนจน คนชายขอบ ที่ได้ถูกกัดกร่อนออกไปจากกระแสหลักของสังคม วัฒนธรรมและอัตลักษณ์ เป็นเครื่องมือแสดงพลังธรรมหรือพลังให้กระบวนการต่อต้านความไม่เป็นธรรม ซึ่งได้พัฒนาแนวทางมาจากชนชั้นกรรมการ ชาวนา ตามแนวความคิดของมาร์กซิสต์ (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ 2545,) “วิถีชีวิต วิธีสู้ ขบวนการประชาชนร่วมสมัย” 99 วันสมัชชาคนจน มีการเจรจากับรัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ นายกรัฐมนตรีคนที่ 121 กรณี 7 กลุ่มปัญหาที่ใช้ยุทธวิธีของผู้หญิงราษีไศล เป็นแกนนำการเคลื่อนไหวอยู่แถวหน้า บุก กดดันและเป็นพ่อครัวใหญ่ (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2541) ขณะที่ ปกาเกอะญอ อำเภอกัลยาณิวัฒนาต่อสู้เคลื่อนไหวเรื่องทรัพยากรธรรมชาติที่ดินที่ทำกินเพื่อทำให้มีแนวเขตที่ชัดเจน และมีความลงตัวระหว่างแนวเขตป่ากับแนวเขตปกป้องวิถีดำรงชีพในที่ดินที่ทำกิน และอยู่อาศัยมีการจัดการที่ดินร่วมกันอย่างมีระบบคือ มีการป้องกันดูแลรักษาป่าอนุรักษ์ โดยการทำแนวกันไฟ บวชป่า ทำฝายชะลอน้ำตามแนวพระราชดำริ มีการสืบชะตาน้ำ มีการเลี้ยงผีป่าต้นน้ำ มีการฟื้นฟูลำห้วยโดยการปลูกกล้วยป่า มีการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน สร้างป่าสร้างรายได้ร่วมกับกรมป่าไม้ มีการปรับเปลี่ยนวิธีคิด วิธีปฏิบัติและวิธีการจัดการที่ดินที่เหมาะสมและมีความยั่งยืน ตลอดความร่วมมือทุกฝ่าย (สมาคมปกาเกอะญอเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม (PASED), 2552) ดำเนินการโครงการร่วมใจรักษาป่าต้นน้ำโดยภูมิปัญญาปกาเกอะญอได้จบลง ปี 2555 เครือข่ายชุมชน ยังดำเนินการจัดการที่ดินป่าไม้ และยังดำเนินการต่อเนื่อง

โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านจันทร์ องค์การบริหารส่วนตำบลแจ่มหลวงและองค์การบริหารส่วนตำบลแม่แดด ได้ผลักดันการออกข้อบัญญัติท้องถิ่นด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ร่วมกันพัฒนาและแก้ไขการจัดการที่ดินต่างจากแบบเดิมที่ไม่มีความสำเร็จแล้วยังเกิดปัญหาความขัดแย้งของสังคมมากขึ้น แต่การจัดการที่ดินร่วมกันแนวใหม่ คือการจัดการที่ดินร่วมกัน คือการจัดการการใช้ประโยชน์ร่วมกัน เพราะเป็นทางเปิดช่องให้ทุกฝ่ายภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมและร่วมกันพัฒนาและแก้ไขปัญหาอันเป็นทิศทางเดียวกัน มีความเป็นไปได้สู่แนวทางให้ชุมชนมีความเข้มแข็งด้วยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและแนวทางที่น่าจะแก้ไขปัญหาและพัฒนาที่ดินได้ เพราะกระบวนการการจัดการที่ดินมาจากการมีส่วนร่วมของภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน องค์กรศาสนา จึงสามารถเข้าใจร่วมกันได้เร็วกว่า เป็นการ ลดความขัดแย้ง เพิ่มกระบวนการสร้างความเข้าใจ ความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชน กระบวนการต่อสู้ต่อรองทางสิทธิทางวัฒนธรรมหรือวัฒนธรรมแห่งการต่อรอง ที่สากลให้การยอมรับทั่วโลก เป็นทางเลือกของการต่อสู้ ต่อรองที่เหมาะสม เพราะสามารถเชื่อประสานความพันธ์เชิงอำนาจภาครัฐกับอำนาจประชาชนได้ เพราะมีการประนีประนอมถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันปละกันได้ทั้งสองฝ่ายและปราศจากความรุนแรง

1.2 คำถามการวิจัย

1.2.1 นโยบายและปฏิบัติการของรัฐที่มีต่อชุมชนปกาเกอะญอ อำเภอกัลยาณิวัฒนา เป็นอย่างไร

1.1.2 กระบวนการต่อสู้ ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรมของชุมชนกาเกอะญอ อำเภอกัลยาณิวัฒนากับนโยบายและปฏิบัติการของรัฐเป็นอย่างไร

1.2.3 ผลของกระบวนการต่อสู้ ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรของชุมชนปกาเกอะญอ อำเภอกัลยาณิวัฒนาจังหวัดเชียงใหม่กับนโยบายและปฏิบัติการของรัฐ

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษานโยบายและปฏิบัติการของรัฐที่มีต่อชุมชนปกาเกอะญอ อำเภอกัลยาณิวัฒนาจังหวัดเชียงใหม่

1.3.2 เพื่อศึกษากระบวนการต่อสู้ ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรของชุมชนปกาเกอะญออำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่กับนโยบายและปฏิบัติการของรัฐ

1.3.3 เพื่อศึกษาผลของกระบวนการต่อสู้ ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรของชุมชนปกาเกอะญออำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่กับนโยบายและปฏิบัติการของรัฐ

1.4 ขอบเขตการวิจัย

1.4.1 ด้านเนื้อหา (Content)

ศึกษานโยบายของรัฐและปฏิบัติการของภาครัฐที่มีต่อชุมชนปกาเกอะญอ กระบวนการต่อสู้ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรของชุมชนปกาเกอะญอกับนโยบายและปฏิบัติการของรัฐ และผลของกระบวนการต่อสู้ ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรของชุมชนปกาเกอะญอกับนโยบายและปฏิบัติการของรัฐ ตามแนวคิดกลยุทธ์ของวัฒนธรรมการต่อรอง (Tactics of Negotiation) ของ Dorairajoo, Saroja Davi (2002) และแนวคิดกลยุทธ์ใช้ปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน (Tactics in Everyday Life Practice) ของ De Certeau (1984) ได้อธิบายถึงพลวัตรของความสัมพันธ์เชิงอำนาจของชีวิตประจำวัน มีสองลักษณะ คือ Strategy เป็นยุทธศาสตร์ โดยหมายถึงการกระทำของอำนาจรัฐ ส่วน Tactic เป็นกลยุทธ์การกระทำของผู้อ่อนแอซึ่งแฝงอยู่ในเครือข่ายของอำนาจ และมีความพยายามอาศัยจังหวะหรือโอกาสฉกฉวยผลประโยชน์ หรือมีกระบวนการต่อรองกับอำนาจหลายระดับ ตามทฤษฎี “วัฒนธรรมการต่อสู้ การต่อรอ การเจรจา”

1.4.2 ด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ชุมชนปกาเกอะญอ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งนี้เพราะมีเหตุผลดังต่อไปนี้

1.4.2.1 อยู่ทำกินตั้งถิ่นฐานดั้งเดิม ก่อนการออกพระราชบัญญัติป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2484 และก่อนการออกพระราชบัญญัติการประกาศป่าสงวนแห่งชาติ 2507

1.4.2.2 เป็นพื้นที่ตั้งอยู่เขตพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธารของแม่น้ำปิงตอนบน

1.4.2.3 อำเภอกัลยาณิวัฒนา มี 3 ตำบล 22 หมู่บ้าน มีหมู่บ้านปกาเกอะญอมากถึง 19 หมู่บ้าน ประชากร จำนวน 10,773 คน ร้อยละ 95 เป็นปกาเกอะญอ

1.4.2.4 เป็นพื้นที่มีประสบการณ์การต่อสู้ ต่อทางสิทธิทางวัฒนธรรมกรณีการต่อสู้กับอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) การตัดป่าสนธรรมชาติหรือป่าสนวัดจันทร์ ปี 2535 และการต่อสู้กรณีการตัดถนนเข้าสู่หมู่บ้าน การให้สิทธิทำกินของคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ นายอำเภอคืนความสุขให้ประชาชน การสร้างอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ การเร่งรัดให้รัฐออกเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน ส.ค.1

1.4.2.5 เป็นพื้นที่ได้นำมติ ครม. 3 สิงหาคม 2553 ว่าด้วยแนวนโยบายการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยงลุกขึ้นเดินสำรวจที่ดิน ที่ทำกิน ที่อยู่อาศัยเองเป็นรายบุคคล รายแปลง โดยใช้เครื่องมือ GPS/GIS และการจัดการศึกษาแนวใหม่

1.4.2.6 มีความร่วมมือเก็บเงินออกค่าใช้จ่ายการเดินสำรวจที่ดิน ที่ทำกิน ที่อยู่อาศัยเอง และประสานความร่วมมือกับนักวิชาการมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ที่ดิน

1.4.2.7 มีกลุ่มเคลื่อนไหวต่อสู้ มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มหลายรุ่น

1.4.2.8 เป็นพื้นที่ชาวบ้านถูกดำเนินคดีข้อหาบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติ และใช้สิทธิทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือการต่อสู้จนอัยการสั่งไม่รับฟ้องถึง 5 คดี

1.4.2.9 เป็นพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย ของบุคคล หน่วยงาน องค์กรที่จะให้ข้อมูลที่สะท้อนถึงกระบวนการต่อ ต่อรองทางสิทธิทางวัฒนธรรมมาอธิบายกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงได้ดี

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

นโยบายของรัฐ หมายถึง นโยบายที่เกี่ยวกับที่ดินและป่าไม้ มีการประกาศ กฎหมาย มติ ครม. ทับที่อยู่อาศัย ที่ดินที่ทำกินและพื้นที่จิตวิญญาณ มีการบังคับใช้กฎหมาย มติ ครม. ควบคุม สงวน รักษาที่ดินและป่าไม้ของรัฐทับที่อยู่อาศัย ที่ดินที่ทำกิน พื้นที่จิตวิญญาณ ที่มีต่อชาวชุมชนปกาเกอะญอ

นโยบายและปฏิบัติการของรัฐ หมายถึง หน่วยงาน องค์กร เจ้าหน้าที่ของรัฐ นำนโยบายเพื่อควบคุม ที่ดินและป่าไม้ โดยบังคับใช้กฎหมาย ระเบียบหรือ มติ ครม. ที่เกี่ยวข้อง ที่ถูกนำไปปฏิบัติต่อชาวชุมชนปกาเกอะญอ

ชุมชนปกาเกอะญอ หมายถึง ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม มีการจัดการบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน มีการอนุรักษ์ ฟื้นฟูจารีต ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดี มีกิจกรรม เรียนรู้ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารกันอย่างต่อเนื่องและติดต่อกัน ในที่นี้หมายถึง ชาวชุมชนปกาเกอะญอ ในเขตอำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

สิทธิทางวัฒนธรรม หมายถึง การดำเนินวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และดำรงชีพบนฐานปัจจัยสี่ การจัดการที่ดิน ที่อาศัย พื้นที่ทำกิน พื้นที่และพื้นที่ทำจิตวิญญาณ ตามจารีต ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อม ความศรัทธา การแสดงออก ภาษาพูด ภาษาเขียน ศิลปะ การสืบทอดวัฒนธรรม เอื้อต่อการปกป้อง คุ้มครอง ที่อยู่อาศัย ที่ดินที่ทำกิน พื้นที่ทางจิตวิญญาณ มิติทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือกฎหมาย มติ ครม. ที่เกี่ยวข้อง ของชาวชุมชนปกาเกอะญอ

ขบวนการเคลื่อนไหว หมายถึง การตอบโต้ และการต่อสู้ต่อรอนโยบายของรัฐ และปฏิบัติการของภาครัฐ ในมิติของความพยายามในการปกป้องวิถีดำรงชีพ และการป้องกัน ดูแล คุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อม ความหลากหลายทางชีวภาพและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ประโยชน์จากป่า ผ่านมิติทางวัฒนธรรม ของชาวชุมชนปกาเกอะญอ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยเป็นข้อมูลทบทวนการออกนโยบายและปฏิบัติการของรัฐที่มีต่อชุมชนพื้นที่อื่น ๆ ได้ต่อไป

1.6.2 ชุมชนปกาเกอะญอได้มีฐานข้อมูลกระบวนการต่อสู้ ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรมของปกาเกอะญอ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ กับนโยบาย และปฏิบัติการของรัฐ และขยายผลการต่อสู่ต่อรองไปยังชุมชนพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

1.6.3 ปกาเกอะญอ ได้รูปแบบ วิธีการ บทเรียน ประสบการณ์กระบวนการต่อสู้ ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรม ลดความขัดแย้ง สร้างความเข้าใจ ประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนได้อย่างยั่งยืน

บทที่ 2
การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเรื่อง การเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพปกาเกอะญอในภาคเหนือตอนบน ผู้วิจัยจึงได้นำ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. แนวคิดกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่
2. สิทธิมนุษยชนของสิทธิทางวัฒนธรรม
3. นโยบายและปฏิบัติการของรัฐ
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
5. กรอบแนวคิดการวิจัย

2.1 แนวคิดกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นเรื่องของการรวมกลุ่มเพื่อกระทำการรวมหมู่ (Collective Action) นักวิชาการบางคนเสนอว่า Collective Action อาจมีหลายประเภท ตัวอย่างเช่น Touraine เสนอว่า Collective Action แบ่งได้เป็นสามประเภทคือ ประเภทแรกเป็นเพียงพฤติกรรมการตั้งรับ (Defensive Action) เมื่อถูกโจมตี ประเภทที่สองเป็นการรวมกลุ่มกระทำการรวมหมู่เพื่อปรับเปลี่ยนนโยบายหรือกระบวนการกำหนดนโยบายของรัฐ ทั้งสองประเภทนี้ Touraine ไม่ถือว่าเป็นขบวนการทางสังคม ประเภทที่สามคือขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม หมายถึงการรวมกลุ่มเพื่อกระทำการรวมหมู่ที่จงใจเปลี่ยนสัมพันธภาพทางอำนาจหลัก ๆ ของสังคม (Vivien Bennet, อ้างถึง Touraine, 1984 ใน Escobar and Alvarez 1992) วิเวียน เบนเนต วิจารณ์ว่าคำจำกัดความของทูเรนนั้นเคร่งครัดมากเกินไป เธอเสนอว่าขบวนการประเภทที่หนึ่งและสองนั้น ถ้าหากกระจายตัวไปอย่างกว้างขวางและมีความยืนยาว อาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมระดับกว้างได้

ทฤษฎีขบวนการทางสังคมแนวใหม่ (New Social Movements Theory หรือ NSMs) อเลน ทูเรน และ เยอเก็น ฮาเบอมาส (Alain Touraine & Jurgen Habermas) เป็นนักทฤษฎีระดับนำที่ยุโรป ความคิดของทั้งสองคนนี้มีความแตกต่างในรายละเอียด แต่โดยทั่วไปแล้วกล่าวได้ว่า สำนัก NSMs อธิบายขบวนการทางสังคมสมัยใหม่ว่าโยงกับความล้มเหลวของระบอบประชาธิปไตยของสังคม Post-Modern ที่จะประกันว่าปัจเจกบุคคลมีเสรีภาพ ความเสมอภาค และภราดรภาพอย่างสมบูรณ์

นักทฤษฎีเหล่านี้มีความเห็นว่าระบอบประชาธิปไตยของสังคม Post-Modern อยู่ในภาวะเสื่อมสลาย กลายเป็นรัฐอำนาจนิยมที่ปกครองด้วยเทคโนแครต รัฐบาลตกอยู่ภายใต้อำนาจการควบคุมของพลังตลาด ผู้คนก็ถูกครอบงำโดยระบบเทคโนแครตของรัฐบาลและพลังของตลาด ไม่มีคนงานอีกต่อไปเพราะคนงานถูกแปรเปลี่ยนเป็น “ผู้บริโภค” เท่านั้น ในคราบใหม่ของการเป็นผู้บริโภค พวกเขาถูกครอบงำและชี้นำโดย “ตลาด” (Market) อย่างสิ้นเชิง สำหรับทูเรนแล้ว รัฐ ตลาด และสื่อมวลชน ล้วนแล้วแต่มีบทบาทลดเสรีภาพของปัจเจกบุคคล ยิ่งเทคโนโลยีการควบคุมสังคมของรัฐของบรรษัทยักษ์ใหญ่และของสื่อสารมวลชนพัฒนาไปไม่หยุดยั้ง เสรีภาพส่วนบุคคลยิ่งถูกลดทอนลงไปในอัตราเร่งเร้า (Touraine, Critique of Modernity, 1995)

ฮาเบอมาส โครงสร้างของรัฐและเศรษฐกิจตลาดที่ขยายใหญ่ๆ ขึ้นและมีอำนาจเงินมหาศาลมีบทบาทครอบงำชีวิตทั้งส่วนตัวและส่วนที่เป็นสาธารณะ (Private and Public Life) ของบุคคล เสมือนตกเป็นอาณานิคม ฮาเบอมาสเรียก Private and Public Life ของบุคคลว่า “Lifeworld” Lifeworld นี้รวมทั้งอาณาบริเวณซึ่งระบบคุณค่าก่อตัวขึ้น ได้แก่ ครอบครัว การศึกษา ศิลปะ และศาสนา) Lifeworld ของฮาเบอมาส มีความหมายมากกว่าเพียง Private และ Public Life แต่เป็นเสมือนโลกของผู้คนซึ่งมี Shared Understanding หรือความเข้าใจร่วมกันผ่านสิ่งที่เรียกว่า Communicative Action ซึ่งรวมถึงการที่บุคคลในสังคมพูดคุยแลกเปลี่ยนอภิปรายถกเถียงกันมาเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันถึงระบบคุณค่า การดำเนินชีวิต สิ่งที่จะทำต่อไป แต่ความครอบงำจากระบบรัฐและอำนาจเงินของระบบตลาดทำให้เป็นการยากมากขึ้นที่บุคคลจะสร้าง Shared Understanding ผ่าน Communicative Action ท้ายที่สุดระบบรัฐและระบบตลาดจะแยกออกจาก Life World แล้วมีบทบาทควบคุม Life World มากขึ้น ๆ ภายใต้การกำหนดกฎเกณฑ์และ/หรือภายใต้ระบบกฎหมายที่รัฐและตลาดสร้างขึ้นมาทดแทน Communicative Action (Layder, 1994) ดังนั้นชีวิตประจำวันของบุคคลยิ่งวันก็ยิ่งถูกครอบครองด้วยอิทธิพลสองชั้นของระบบรัฐและอำนาจเงินในระบบตลาดขึ้นทุกที ๆ (Foweraker, 1995)

ดังนั้นสำหรับฮาเบอมาส ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมจึงเป็นปฏิกิริยาโต้กลับเพื่อนำ Communicative Action กลับมาเพื่อปกป้องตนเองของบุคคล ปกป้องอะไร? ปกป้องชีวิตประจำวัน ปกป้อง Lifeworld ของบุคคลจากการถูกครอบครองโดยระบบรัฐและระบบตลาด

ในทำนองเดียวกันทูเรนมองว่า การเข้าร่วมในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นวิถีทางเดียวที่ปัจเจกบุคคลจะฟื้นฟูเสรีภาพของพวกเขาขึ้นมาได้

ทั้งฮาเบอมาส และทูเรน เชื่อว่าบทบาทหลักของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม คือการนำให้ผู้คนที่มีความตื่นตัวเรื่องเสรีภาพของพวกเขาเข้าร่วมขบวนการเพื่อต่อต้านการตกเป็นเหยื่อ หรือการถูกครอบครองโดยอำนาจรัฐและอำนาจของตลาด คำว่า “ACtors” และ “Subjects” ถูกใช้เพื่อเรียกขานปัจเจกบุคคลที่มีความตื่นตัวและพร้อมที่จะมีบทบาทอย่างเต็มที่ในสังคม เพื่อร่วมขบวนการต่อต้าน

ดังนั้น ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมจึงเป็นขบวนการปลุกให้มีความตื่นตัว เพื่อสร้างเอกลักษณ์ความเป็นมนุษย์และสังคม ซึ่งปลอดจากการครอบครองของรัฐที่ปกครองโดยเทคโนแครตและครอบงำโดยระบบตลาด การสร้างเอกลักษณ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของขบวนการทางสังคมมิใช่จุดมุ่งหมายท้ายสุด ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นการรวมกลุ่มรูปแบบหนึ่งเพื่อท้าทายการใช้อำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจแบบผิด ๆ และเพื่อเปลี่ยนสถาบันทางการเมืองและสถาบันเศรษฐกิจ ด้วยจุดประสงค์ของการสร้างสังคมใหม่ที่ดีกว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนี้จะขัดแย้งกับกรอบประเพณีธรรมเนียมที่ถือปฏิบัติกันอยู่เดิม ๆ และขัดแย้งกับระบบคุณค่าเดิมด้วย มันจึงเป็นการต่อสู้เพื่อความเป็นไทของบุคคลภายในสังคมประชา ซึ่งถูกครอบครองและครอบงำโดยรัฐและตลาดนั้นเอง Cohen and Orato (1997) สรุปว่า “collective actors strive to create group identities within a general identity whose interpretation they contest” ในขบวนการทางสังคมดังกล่าวมุ่งไปที่ปัญหาของ คุณภาพชีวิต สิทธิที่เท่าเทียมกัน ศักยภาพของบุคคล การมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าปัญหาเรื่องการกระจายรายได้ หรือความขัดแย้งด้านชนชั้น Brand (1990)

Habermas ให้ความหมายกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ (New Social Movement) ว่า เป็นกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของประชาชนปกติธรรมดาที่มีความหลากหลายในยุคสมัยใหม่ (Post Modernity) ที่สนับสนุนผลักดันคนรุ่นใหม่ วิธีการใหม่ในหลายวงการหลายสาขาอาชีพ ได้มีโอกาสรวมตัวกัน เป็นกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมสมัยใหม่ เป็นกลุ่มที่มีความเห็นร่วมกันและต้องการขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมที่เป็นธรรม โดยมีนัยสำคัญของการเคลื่อนไหวเพื่อการต่อต้านอำนาจนิยม โดยที่ผ่านนโยบายของรัฐบาล (Authoritarian) ซึ่งได้ครอบงำรัฐและในขณะเดียวกัน เป็นการเคลื่อนไหวต่อต้านควบคุมระบบของทุนนิยมเพียงอย่างเดียว โดยที่ไม่มีกระบวนการการแย่งชิงอำนาจรัฐเพื่อเข้าไปทำหน้าที่แทนรัฐแต่ประการใด การเคลื่อนไหวสังคมแนวใหม่และวิกฤตการณ์ทางวัฒนธรรมในยุค (Post Modernity) (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, 2550)

Manuel Castells ไม่ต้องการแยกขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมว่าดีหรือเลว ก้าวหน้าหรือถอยหลังเข้าคลอง คาสเตลสให้เหตุผลว่าขบวนการทางสังคมทั้งหลายล้วนแล้วแต่ “เป็นเครื่องแสดงว่าเราคือใครและชี้แนวทางการเปลี่ยนแปลงสังคม แต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอาจนำไปสู่นรกหรือสวรรค์...” สำหรับคาสเตอส์แล้ว ขบวนการทางสังคมคือ “การรวมกลุ่มเพื่อกระทำการรวมหมู่ ซึ่งส่งผล... เปลี่ยนแปลงระบบคุณค่าและสถาบันของสังคม” (Castells, 1997)

Gail Omvedt นักวิชาการแนวมาร์กซิสม์ที่ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมืองของอินเดียมาเป็นเวลากว่า 25 ปี ให้คำจำกัดความขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ (ขบวนการสตรี ขบวนการต่อต้านวรรณะ หรือ Caste โดยกลุ่มจันฑาล ขบวนการสิ่งแวดล้อม และขบวนการชาวนารายย่อยที่ต่อสู้ในประเด็นเรื่อง Market Production) ที่อินเดียช่วงทศวรรษ 1980 ว่า “ขบวนการเป็น Social Movements

ในความหมายที่ว่ามีการจัดองค์กรโครงสร้าง และอุดมการณ์ทั่วไปในแนวกว้างที่มุ่งจะเปลี่ยนสังคม" (Gail Omvedt, 1993)

ทฤษฎี Resource Mobilization จึงมีจุดเน้นอยู่ที่ "ยุทธศาสตร์ของขบวนการ" เพื่อความสำเร็จในรูปของการเรียกร้องให้เปลี่ยนนโยบายรัฐ หรือให้ออกกฎหมายใหม่ หรือปรับกฎหมายเก่า ดังนั้นจึงมีนักวิเคราะห์จัดทฤษฎีนี้ว่ามุ่งไปที่การเปลี่ยนการเมือง (Political Action) มากกว่าจะเป็นการมุ่งไปที่การเปลี่ยนหรือสร้างสังคมประชา (Civil Society)

Political Process Approach มองว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นรูปแบบหนึ่งของ "การเมืองมวลชน" (Mass Politics) กล่าวคือเน้นวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างขบวนการทางสังคมกับรัฐ ทฤษฎีนี้มีสมมติฐานว่าโอกาสที่ขบวนการฯ จะประสบความสำเร็จนั้นถูกกำหนดโดย "โอกาสทางการเมือง" ที่จะเอื้ออำนวย หรือในทางกลับกันภาวะที่สภาพการเมืองไม่เปิดโอกาสหรือไม่เอื้ออำนวย ถ้าหากรัฐบาลในขณะนั้นแข็งและจงใจจะกดขี่ควบคุมขบวนการทางสังคมต่าง ๆ โอกาสที่ขบวนการฯ จะประสบความสำเร็จก็เป็นไปได้ยาก แต่ถ้ารัฐบาลในขณะนั้นอ่อน อาจจะเกิด "โอกาสทางการเมือง" เอื้ออำนวยให้ขบวนการเห็นช่องทางเรียกร้องได้สำเร็จ นักวิชาการในสำนักทฤษฎีนี้ มิใคร่สนใจประเด็นเรื่อง Resource Mobilization พวกเขาเน้นไปที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างขบวนการฯ กับรัฐ และวิถีทางที่ระบบการเมืองต่าง ๆ จะส่งผลต่อความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของ "ขบวนการ" มากกว่า

คำอธิบายตามแนวทางของมาร์กซิสม์ที่เน้นความสำคัญของจิตสำนึก อุดมการณ์การต่อสู้ทางชนชั้นและการผนึกกำลังของชนชั้น ดูเหมือนว่าจะขาดพลังหรือไม่เพียงพอที่จะอธิบายปรากฏการณ์ขบวนการทางสังคมที่เกิดตั้งแต่ราว ๆ ทศวรรษ 1960 เป็นต้นมา พวกเขาเริ่มตั้งประเด็นว่าทฤษฎีซึ่งเน้นความขัดแย้งด้านโครงสร้างชนชั้นทางเศรษฐกิจ และวิกฤตการณ์ว่าเป็นปัจจัยกำหนดขบวนการรวมกลุ่มทางสังคมไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้อธิบายขบวนการทางสังคมซึ่งดูเหมือนว่ามิได้มาจากชนชั้นใดชนชั้นหนึ่งเท่านั้น และขบวนการทางสังคมดังกล่าวยังมิได้โยงใยกับวิกฤตการณ์หรือความไม่ลงรอยกันด้านโครงสร้างแต่อย่างใด นักทฤษฎีรุ่นแรกที่ยุโรปตะวันตกเสนอว่า การรวมกลุ่มเพื่อการประท้วงหรือการเรียกร้องยุคใหม่มิได้จำกัดตัวเองอยู่ที่ขบวนการเจรจาต่อรอง หรือการวางยุทธศาสตร์เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจทางการเมือง หรือ "ความสำเร็จ" พวกเขาเสนอว่า เนื้อหาความสำคัญของขบวนการฯ อยู่ที่การตั้งประเด็นขัดแย้งกับแบบแผนของสังคมที่เคยถือปฏิบัติกันมา และการชูประเด็นเรื่องเอกลักษณ์ (Identity) ของปัจเจกบุคคล ดังนั้น "การต่อสู้" ที่เกิดขึ้นจึงเป็นการต่อสู้ในอาณาบริเวณของ "สังคมประชา" มากกว่าเป็นการต่อสู้ในอาณาบริเวณของ "การเมือง" ลาตินอเมริกาขบวนการทางสังคมรุ่นแรก ๆ ที่เกิดช่วงทศวรรษ 1960 มีลักษณะสำคัญ ๆ คือ

1. ส่วนหนึ่งเป็นขบวนการเขตเมือง ได้แก่ ขบวนการคนสลัม ซึ่งเป็นปัญหาสืบเนื่องจากการพัฒนาอุตสาหกรรม การปรับเปลี่ยนการผลิตภาคเกษตรให้มีการใช้เครื่องจักรมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้ผู้คนชนบทเคลื่อนย้ายเข้าสู่เมืองมากขึ้นเพื่อหางานทำ ทำให้เกิดปัญหาชุมชนแออัด ขบวนการสลัม

มักจะเป็นการเรียกร้อง เรื่องสาธารณูปโภค ปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย และปัญหาเรื่องน้ำ ขบวนการปะทุขึ้นและเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่วนหนึ่งเป็นเพราะรัฐบาลมีปฏิกิริยาโต้กลับที่ไม่เหมาะสม ดังนั้นการขยายตัวและการคงอยู่ของขบวนการสลัมจึงเป็นผลพวงของนโยบายปราบปรามแทนที่จะช่วยแก้ปัญหา นอกจากนั้นยังเป็นผลพวงของนโยบายและมาตรการกีดกันการจัดตั้งองค์กรมวลชนแบบเดิม ๆ เช่น สหภาพแรงงาน และพรรคการเมืองอีกด้วย

2. ขบวนการสหภาพแรงงานและขบวนการของชาวนายากจนมิได้สูญหายไปแต่เกิดขบวนการของกลุ่มใหม่ ๆ เช่น สตรี นักศึกษา ครู ชนกลุ่มน้อย และกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติ

3. ขบวนการหลายขบวนการเกี่ยวโยงกับการต่อสู้เรียกร้องเพื่อให้ได้มาซึ่ง “สิทธิ” อาจเป็นสิทธิเรื่องการทำมาหากิน สิทธิเหนือร่างกาย สิทธิการเข้าถึงและเป็นเจ้าของที่ดินที่ปู่ย่าทำกันมา สิทธิมนุษยชน ตามข้อเสนอของเฟาเวอร์เรเคอร์ (Foweraker, 1995) ข้อเรียกร้องของขบวนการทางสังคมเรื่องสิทธิที่ลาตินอเมริกาชี้ว่า ขบวนการเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามที่จะสร้างหรือฟื้นฟูสังคมประชา แม้ว่าขบวนการฯ จะมิใช่สิ่งเดียวกับสังคมประชา แต่พวกเขาก็มีบทบาทสร้างสังคมประชาหรือไม่ก็ยื้อแย่งสังคมประชาจากการถูกรัฐครอบครอง

4. หลาย ๆ ขบวนการฯ เกี่ยวโยงกับการเข้าถึงอำนาจทางการเมือง เพื่อเปลี่ยนระบอบการเมืองในประเทศที่ระบอบการปกครองค่อนไปทางอำนาจนิยมหรือเผด็จการ มีขบวนการทางสังคมเพื่อฟื้นฟู หรือก่อตั้งระบบประชาธิปไตย

รัฐบาลลาตินอเมริกาสามารถควบคุมหรือปราบปรามขบวนการทางสังคมได้ผลมิใช่เป็นเพราะรัฐบาลเหล่านั้นเป็นรัฐที่ “แข็ง” แต่เพียงสถานเดียว แต่อีกเหตุผลหนึ่งก็คือรัฐบาลเหล่านั้นได้รับแรงสนับสนุนจากประเทศมหาอำนาจที่มีแนวคิดตามกรอบเสรีนิยมใหม่ที่วอชิงตันสนับสนุน (Washington Consensus หรือมติวอชิงตัน) เป็นสำคัญด้วย ทูเรนได้กล่าวถึงอำนาจครอบงำของระบบรัฐ ระบบตลาดและสื่อสารมวลชน ข้อสังเกต ณ ประเด็นเหล่านี้ของทูเรนต้องนำมาปรับเมื่อนำมาใช้กับสถานการณ์ที่ลาตินอเมริกา กล่าวคือต้องเน้นเพิ่มเติมถึงอำนาจความครอบครองที่เข้มข้นขึ้นเป็นทวีคูณ เมื่อความครอบงำของระบบรัฐท้องถิ่นประจวบกับแรงหนุนจากภายนอกคืออำนาจของประเทศยักษ์ใหญ่ บรรษัทข้ามชาติและเทคโนโลยีการสื่อสารที่มีพลังสูง ปัจจัยภายนอกเหล่านี้อยู่ห่างไกลออกไปจากสภาวะท้องถิ่น ซึ่งหมายความว่ายิ่งเป็นการยากยิ่งที่ขบวนการทางสังคมในท้องถิ่น จะต้านทานหรือต่อต้านอย่างได้ผล คือเป็นอิทธิพลอำนาจเบื้องหลังที่ทรงพลัง

อินเดีย ประวัติศาสตร์ของขบวนการทางสังคมที่แตกต่างไปจากสังคมอื่น ๆ ที่วิเคราะห์ไปแล้ว คือ มีทั้งประสบการณ์ขบวนการกู้ชาติ ขบวนการสังคมนิยมและคอมมิวนิสต์สำนักต่าง ๆ และขบวนการสวราช (Swaraj หรือ Self-Rule) ของมหาตมะคานธีที่ปฏิเสธทุนนิยมอุตสาหกรรม แต่สนับสนุนเศรษฐกิจพอกินพออยู่ของหมู่บ้าน ช่วงทศวรรษ 1980 ขบวนการทางสังคมเริ่มมีปรากฏการณ์ใหม่ ๆ เกิดขึ้น ทั้งในบรรดากลุ่มขบวนการเดิมและในบรรดาขบวนการใหม่ ๆ

ตัวอย่างเช่น ขบวนการแรงงานซึ่งเคยเรียกร้องให้รัฐบาลดำเนินนโยบาย Nationalization หรือขยายบทบาทของรัฐในการเข้าจัดการธุรกิจอุตสาหกรรมของเอกชน ข้อเรียกร้องนี้หายไป ข้อเรียกร้องเรื่องการปฏิรูปที่ดินโดยมีจุดมุ่งหมายที่การนำเอาที่ดินของเจ้าที่ดินขนาดใหญ่มาจัดสรรให้กับชาวนาไร้ที่ดินยังมีอยู่แต่ลดความสำคัญลง สิ่งที่เข้ามาแทนที่อย่างกว้างขวางคือ ขบวนการเรียกร้องสิทธิเฉพาะของชุมชนหรือกลุ่มวรรณะ เช่น ผู้ที่เคยถูกจัดให้อยู่กลุ่มจันฑาลเรียกร้องให้รัฐบาลเพิ่มโควต้าให้พวกเขาได้เข้ารับราชการ ขบวนการสิ่งแวดล้อม ขบวนการต่อต้านเขื่อนขนาดใหญ่ หรือโครงการก่อสร้างขนาดใหญ่ของรัฐบาลรวมทั้งข้อเรียกร้องเรื่อง “ทางเลือกการพัฒนา” (Alternative Development) นอกจากนั้น ขบวนการทางศาสนา ขบวนการเรียกร้องเพื่ออิสรภาพในการจัดการปกครองหรือบริหารทรัพยากรท้องถิ่นของภูมิภาคต่าง ๆ ขบวนการสตรี ขบวนการชนกลุ่มน้อย ขบวนการของวรรณะจันฑาล และวรรณะระดับล่างอื่น ๆ รวมทั้งขบวนการชาวนารายย่อย มีความสำคัญขึ้น แทบไม่มีขบวนการใดเลยที่ชูอุดมการณ์สังคมนิยมแบบเดิม ๆ เป็นอุดมการณ์นำ และไม่มีภาพของทางเลือกตามแนวสังคมนิยมที่ชัดเจน

เกล ออมเว็ดท์วิเคราะห์ว่า ขบวนการทางสังคมที่อินเดียช่วงทศวรรษ 1980 มีลักษณะสำคัญแตกต่างไปจากขบวนการก่อนหน้านี้คือ 1) ผู้ร่วมขบวนการไม่ยอมรับการมองปัญหาและอุดมการณ์ชนชั้นแนวมาร์กซิสม์ พวกเขาต้องการกำหนดด้วยตัวเองว่าสภาวะที่ถูกเอาเปรียบคืออะไร ขบวนการส่วนใหญ่จึงมักเป็นขบวนการที่ต่อต้านรูปแบบการกดขี่ที่อยู่นอกกรอบการวิเคราะห์ หรือมิได้รับการยอมรับจากการวิเคราะห์ตามแนวของมาร์กซิสม์ดั้งเดิม 2) ขบวนการทางสังคม ทศวรรษ 1980, 1990 มักประกอบด้วยกลุ่มคนที่ถูกเอาเปรียบ หรือรู้สึกว่าถูกกดขี่โดยปรากฏการณ์ใหม่ ๆ ที่โยงกับระบบทุนนิยมโลกาภิวัตน์ (Global Capitalism) สมัยหลังสงครามเย็น และจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและสังคมภายใต้บริบทใหม่นี้ จากการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่อินเดียช่วงทศวรรษ 1980 และ 1990 โดยเจาะเน้นไปที่ขบวนการผู้หญิง ขบวนการชาวนา ขบวนการต่อต้านวรรณะของกลุ่มจัณฑาล และขบวนการสิ่งแวดล้อม เกล ออมเว็ดท์ มีข้อสรุปว่า “สิ่งที่เกิดขึ้นคือ 1) เกิดขบวนการที่ต้องการให้มีการตีความ (Reinterpreting) ประวัติศาสตร์ของอินเดียใหม่ 2) ให้นิยาม “ชุมชนแนวใหม่” 3) สร้างจินตภาพใหม่เกี่ยวกับประเทศทั้งประเทศ ขบวนการทั้งหลายสำแดงพลวัตทางด้านวัฒนธรรม (Cultural Dynamic) แนวใหม่ ถึงแม้ว่าจะยังไม่สมบูรณ์ แก่นของพลวัตวัฒนธรรมใหม่นี้คือการปฏิเสธอุดมการณ์และค่านิยมดั้งเดิม (ในกรณีของอินเดีย-ผู้เขียน) คือการปฏิเสธระบบพราหมณ์เป็นใหญ่ (Brahmanism) และปฏิเสธระบบอำนาจภายใต้อุดมการณ์ศาสนาฮินดู จุดมุ่งหมายของขบวนการคือ “การแสวงหาวิธีการใหม่ ๆ ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง” (Omvedt, 1993)

ทฤษฎีจากมุมมองของตะวันตก อธิบายขบวนการทางสังคมที่มีจุดเน้นอยู่ที่คุณภาพชีวิตมากกว่าจะเป็นเรื่องของปัญหาการทำมาหากินของคนระดับล่าง ดังนั้น ผู้ร่วมขบวนการของสังคมตะวันตกจึงมักเป็นชนชั้นกลาง แต่ที่ประเทศโลกที่สามซึ่งยังมีปัญหาเศรษฐกิจระดับพื้นฐานผู้ร่วมขบวนการ

ทางสังคมส่วนมากจึงมักเป็นคนไร้อภิสิทธิ์ เป็นกลุ่มคนชายขอบของสังคม เป็นคนงานรับจ้างเป็นชาวนายากจน การใช้ศัพท์ขบวนการทางสังคมอาจไม่เหมาะสมนัก และนี่อาจอธิบายว่าเหตุใดจึงมีการใช้ศัพท์นี้น้อยลงในขณะนี้ นักวิจัยจำนวนมากที่ศึกษาปรากฏการณ์ประเทศโลกที่สามหันมาใช้คำว่า “ขบวนการประชาชน” (Popular Movements) แทนกันมากขึ้น

กล่าวได้ว่า ประเทศไทย ลาตินอเมริกา และประเทศโลกที่สามอื่น ๆ กำลังได้พบกับปรากฏการณ์ขบวนการทางสังคม 2 ประเภท ที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน ได้แก่ ขบวนการที่มีพื้นฐานจากชนชั้น (เช่น สหภาพแรงงาน) และขบวนการใหม่ ๆ ที่โยงกับคนหลายชนชั้น เช่น ขบวนการสิ่งแวดล้อม ขบวนการสตรี ขบวนการนักศึกษา ฯลฯ ซึ่งกรณีของยุโรปตะวันตก เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงประวัติศาสตร์ 2 ช่วง ที่ต่างสมัยกัน นอกจากนั้น กรณีประเทศโลกที่สาม ขบวนการทางสังคม 2 ประเภทนี้ยังแยกออกจากกันลำบาก เพราะว่าเกิดในสังคมเดียวกันและพร้อม ๆ กัน ดังนั้นจึงโยงกันอย่างแยกไม่ออก คือโยงกันผ่านผู้ร่วมขบวนการ ผ่านเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม และการมีประสบการณ์ร่วมกันภายใต้บริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองเดียวกัน ความเหมือนกันประการหนึ่งระหว่างลาตินอเมริกาและไทยคือ ขบวนการทางสังคมของทั้งสองประเทศช่วงทศวรรษ 1980 (2523) เกิดขึ้นในบริบทที่ผู้ร่วมขบวนการมีจุดมุ่งหมายจะก่อตั้งและพัฒนาระบอบและโครงสร้างประชาธิปไตย เป็นจุดมุ่งหมายสำคัญประการหนึ่งชนชั้นกลางของไทย (อย่างน้อยก็เห็นได้จากกลุ่มที่ตื่นตัวทางการเมืองและมีบทบาทเป็นนักเคลื่อนไหว) คาดหวังว่าโครงสร้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยจะกำจัดอำนาจรัฐที่ครอบงำและข่มขู่ประชาชน ยอมให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองและสังคมไปสู่สังคมและเศรษฐกิจที่มีความเสมอภาค และมีความยุติธรรมมากขึ้น พวกเขาคาดหวังให้ระบอบประชาธิปไตยนำสังคมสู่การพัฒนาและรัฐบาลลดทอนความเป็นอำนาจนิยมจนสูญสิ้น

สำหรับประเด็นเรื่องชุมชนนี้ การศึกษาทั้งที่ลาตินอเมริกาและที่อินเดียชี้ว่า ขบวนการทางสังคมช่วงหลังทศวรรษ 1970 หลายขบวนการมีชุมชนชนบท หรือชุมชนชนกลุ่มน้อย เป็นพื้นฐานอยู่เบื้องหลัง กรณีของไทยขบวนการสมัชชาคนจน ขบวนการชาวประมงพื้นบ้าน ขบวนการชาวเขา ขบวนการป่าชุมชน ล้วนแล้วแต่มีฐานอยู่ที่ชุมชน หรือเป็นขบวนการระดับชุมชน ไม่ใช่ปัจเจกบุคคล วาทกรรมเรื่องวัฒนธรรมชุมชน (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2538) วิเคราะห์ว่าเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ก็โยงกับชุมชน ผู้ศึกษากรณีของไทยอาจต้องมองเรื่องนี้เป็นประเด็นหนึ่งที่สำคัญ นอกจากนี้ยังมีประเด็นเรื่องการสร้างเครือข่าย (Network) ระหว่างขบวนการของชุมชนต่าง ๆ เป็นการเพิ่มอำนาจในการต่อรอง และกระจายขบวนการออกไปครอบคลุมส่วนต่าง ๆ ของสังคมกว้างขวางมากขึ้น

อนึ่งขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมประเทศโลกที่สามที่มีฐานอยู่ที่ชุมชนหลายขบวนการเป็นขบวนการเกี่ยวกับทางเลือกการพัฒนา การสร้างจินตภาพถึงสังคมที่มุ่งหวัง หรือมีลักษณะเป็นการสร้างกระบวนทัศน์ที่ขัดกับกระบวนทัศน์ของรัฐหรือทางการเรื่องแนวทางและการจัดองค์กร

การผลิตของเศรษฐกิจสังคมไทย ในทำนองเดียวกับที่เกล ออมเว็ดท์ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ กรณีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ที่อินเดีย

ในกรณีที่ชุมชนที่เกี่ยวข้องเป็นชนกลุ่มน้อย หรือมีอัตลักษณ์แตกต่างไปจากสังคมโดยรวม ขบวนการอาจโยงกับการต่อสู้เพื่อให้ระบบคิดหรือระบบคุณค่าของชุมชน หรือภูมิปัญญาของชุมชนเป็นที่ยอมรับและเกิดผลในทางปฏิบัติ

ทฤษฎี Resource Mobilization อธิบายว่าปัจเจกบุคคลเข้าร่วมขบวนการเพราะคาดหวังจะได้ประโยชน์จากขบวนการเป็นรูปธรรมที่จับต้องได้ (เช่น กฎหมายใหม่ นโยบายใหม่ ฯลฯ) และวิเคราะห์ว่าขบวนการจะประสบความสำเร็จได้จะต้องมีกำลังทรัพย์ (ทรัพยากร) ยุทธศาสตร์ และการสร้างเครือข่ายกับกลุ่มอื่น ๆ

Gary and Denisoff (1971) ได้แบ่งแนวคิดกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่เอาไว้ 5 ประเภท กล่าวคือ

1. ขบวนการอพยพ (Migratory Movement) หมายถึงขบวนการที่ได้เกิดขึ้นจากการไม่พึงพอใจในสภาวะสิ่งแวดล้อมหรือ ภาวการณ์การทำงานที่ยากลำบากทั้งทางใจและการงาน จึงต้องมีการอพยพโยกย้าย โดยที่มีกำหนดเป้าหมายหรือการมีความคาดหวังร่วมกันที่ดีในอนาคต หรือเกิดจาการตัดสินใจร่วมกันเพื่อการย้ายถิ่นฐานไปอยู่ที่ใหม่ เช่น การย้ายหมู่บ้าน ย้ายตำแหน่งงาน

2. หมายถึงขบวนการแสดงออก (Expressive Movement) เป็นขบวนการที่ได้เกิดขึ้นจากการที่ถูกจำกัด สิทธิเสรีภาพต่างๆ จากระบบสังคมที่ไม่เป็นธรรม จนทำให้เกิดความรู้สึกขาดพลังในการเปลี่ยนแปลง จึงมีการตอบโต้ ผ่านกิจกรรมบางอย่างได้ การเดินขบวน การจัดเวทีแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมท้องถิ่น

3. หมายถึงขบวนการสังคมแบบอุดมคติ (Utopian Movement) เป็นขบวนการที่มีจุดมุ่งหมายให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่ระบบที่ได้เป็นอุดมคติ ที่กลุ่มได้ร่วมกันวางเป้าหมายเอาไว้ จึงเป็นความพยายามที่จะสร้างอุดมคติให้เป็นจริง เริ่มจากชุมชนเล็ก ๆ และขยายผลไปสู่ภายนอกในวงกว้างออกไปเป็นเครือข่าย เช่น P-Move

4. หมายถึงขบวนการปฏิรูป (Reform Movement) เป็นขบวนการปฏิรูปสังคมที่ไม่ดีเป็นเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ บางส่วนให้ออกจากระบบ ซึ่งการปฏิรูปพบมากที่สุดในประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ที่ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงบางส่วนที่คนส่วนใหญ่ต้องการ ไม่ว่าการเรียกร้องสิทธิสตรี การเรียกร้อง พรบ.ป่าชุมชน การเรียกร้องออก พรบ.โฉนดชุมชน เรียกร้องให้มีการแก้ไขกฎหมายป่าไม้ พ.ศ. 2484 เรียกร้องให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยประชาชนมีส่วนร่วม

5. หมายถึงขบวนการปฏิวัติ (Revolution Movement) เป็นขบวนการที่ได้เกิดขึ้นทันทีทันใดไม่มีแจ้งเตือนล่วงหน้า มักใช้อำนาจพิเศษ ยาแรง ไปสู่การเปลี่ยนแปลงเช่น พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา

นายกรัฐมนตรี และหัวหน้ารักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (คสช.) รัฐประหารเข้ามายึดอำนาจ นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรี ปี 2557 เป็นต้น

ทฤษฎีกระบวนการทางการเมือง (Political Process Theory) มีฐานคติการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงทางสังคม กับการเคลื่อนไหวประท้วงทางสังคม (Social Protest) โดยให้ความสำคัญกับมิติด้านการเมือง และมิติเชิงสถาบัน ซึ่งพบในงานบุกเบิกที่สำคัญของ McAdam (1982) (ฐิรวุฒิ เสนาคำ, 2549) การวัฒนธรรมร่วมสมัยมาใช้ในการนำมาใช้เป็นเครื่องมือการเคลื่อนไหวและอธิบายการลุกขึ้นต่อสู้ทางสังคมได้ (Social Insurgency) โดยให้ความสนใจกระบวนการทางการเมืองเชิงสถาบัน และเพื่อพิจารณาขบวนการทางสังคมในฐานะที่เป็นกระบวนการ (Process) มุ่งวิเคราะห์ขบวนการทางสังคมทั้งกระบวนการ ตั้งแต่ขั้นตอนการก่อกำเนิดจนถึงความถดถอยของขบวนการ McAdam (1982, อ้างถึงในประภาส ปิ่นตบแต่ง) ซึ่งในที่นี้ขบวนการทางสังคม หมายถึงกลุ่มของผู้คนที่อยู่ชายขอบของกระบวนการตัดสินใจทางการเมือง และถูกกีดกันออกไปจากช่องทางการเมือง และช่องทางกลไกการตัดสินใจ คนกลุ่มนี้จึงมารวมหมู่เพื่อให้บรรลุผลประโยชน์ความต้องการและจุดหมายที่มีร่วมกัน ซึ่งเน้นวิเคราะห์ที่ปัจจัยสำคัญที่นำมาซึ่งการก่อกำเนิด พัฒนาการ ความเข็มแข็ง-อ่อนแอ ความก้าวหน้า-ถดถอย ความสำเร็จ-ล้มเหลว ตลอดจนศึกษาถึงการสร้างผลสะเทือนของขบวนการทางสังคม ได้แก่ 1) ระดับความพร้อมด้านองค์กร ทั้งผู้นำ แกนนำ และสมาชิก รวมถึงโครงสร้างองค์กร 2) ระดับความพร้อมทางด้านจิตสำนึกของการต่อสู้ และ 3) โครงสร้างโอกาสทางการเมือง

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ ได้มีการสร้างความหมายและอธิบายเชิงวิชาการชุดหนึ่งเพื่อใช้ในการทำความเข้าใจให้สังคมมีความเข้าใจปรากฏการณ์ของกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ ประชาชนรวมตัวกันเพื่อยื่นข้อเสนอเรียกร้องให้เกิดการแก้ไขปัญหาให้เป็นระบบมีมาตั้งแต่คริสต์ทศวรรษ 1970 เป็นต้นมาและมีความต่อเนื่องถึงปัจจุบัน อาทิเช่น การเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิที่ควรพึงมีพึงได้ ตัวอย่างเช่น ขบวนการเรียกร้องสิทธิของชนเผ่าพื้นเมืองอินเดียนแดง ขบวนการเรียกร้องสิทธิการใช้ชื่อสกุลตัวเองของฝ่ายหญิง ขบวนการเรียกร้องสิทธิคนร่วมรักเพศเดียวกัน”ฟ้าสีรุ้งที่เชียงใหม่” ขบวนการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ขบวนการบทบาทหญิงชายและสิทธิสตรี (Gender) ด้วยเหตุและผลดังกล่าวจึงเป็นที่มาที่ไปของคำว่า”ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่” เพราะว่ามีความแตกต่างของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและการเมืองมีรูปแบบและมีประเด็นที่หลากหลาย สามารถสรุปได้ 3 ประการ คือ

1. ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ของกลุ่มต่าง ๆ มิได้มาจากบนพื้นฐานของชนชั้นเพียงอย่างเดียว

2. ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ มีประเด็นข้อเรียกร้องมิใช่เป็นประเด็น ๆ ของกลุ่มประโยชน์เดิม ๆ แต่เป็นเรื่องของคนจำนวนมาก จากหลายประเด็น หลายชนชั้นมาก

3. ผู้เรียกร้องมีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวด้วยตนเองและมีบทบาทร่วม มิใช่การเรียกร้องไม่ผ่านกลไกทางราชการฝ่ายเดียวหรือกลไกทางการเมือง ด้วยเหตุเพราะว่าไม่เชื่อมั่น และศรัทธาความเป็นตัวแทนของพรรคการเมืองหรือความจริงใจของรัฐ

4. เป้าหมายของการเรียกร้อง เพื่อต้องการสร้าง “กฎเกณฑ์หรือกติกาใหม่ที่เป็นธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพ” มิใช่การเคลื่อนไหวชิงอำนาจรัฐ เช่นเป็นมาเหมือนในอดีตที่ผ่าน ๆ มา (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2540)

การเคลื่อนไหวทางสังคมในรูปแบบใหม่ (New Social Movements) ได้เกิดขึ้นหลังยุคอุตสาหกรรมหรือหลังสมัยใหม่ จึงเป็นความขัดแย้ง มีการเคลื่อนไหว ที่ไม่มีปรากฏขึ้นในพื้นที่ในอดีตมาก่อน เช่น ขบวนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมใน สหรัฐอเมริกา ขบวนการเคลื่อนไหวสิทธิพลเมืองในประเทศบังคลาเทศหรือในประเทศอินเดีย ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อการเรียกร้องสิทธิของชนเผ่าพื้นเมืองดั้งเดิม (อินเดียน) ในละตินอเมริกา จึงทำให้เกิดการตื่นตัว นักคิดนักวิชาการได้หาทฤษฎีและการให้ความหมายกับปรากฏการณ์ที่ได้เกิดขึ้น เพราะว่าทฤษฎีที่มีอยู่แล้วสามารถทำได้เพียงการอธิบายว่า “ขบวนการทางสังคมเกิดขึ้นได้อย่างไร” แต่ยังไม่สามารถอธิบายได้ว่าเหตุใด หรือทำไมขบวนการทางสังคมจึงเกิดขึ้นได้ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2548) จึงทำให้ นักคิด นักเขียน นักทฤษฎีได้หันมาสนใจและได้ให้ความหมายกับ (New Social Movements) การเคลื่อนไหวทางสังคมในรูปแบบใหม่ ที่มีความแตกต่างกันออกไปอาทิเช่น

Turner and Killian (1957) ได้ให้ความหมาย”กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม” หมายถึงมีการรวมกลุ่มและมีการปฏิบัติการอย่างต่อเนื่อง เพื่อการเปลี่ยนแปลงยับยั้งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเพื่อให้กลุ่มของตัวเองมีส่วนร่วมให้ติดต่อและต่อเนื่อง (วิเชียร บุราณรัตน์, 2548)

Lymam (1955) ได้ให้ความหมายว่า กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม หมายถึง กระบวนการที่ก่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลวิถีชีวิต ให้เป็นบรรทัดฐานของสังคม เพื่อบรรลุเป้าหมายไม่เฉพาะการปฏิรูปทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองเท่านั้น แต่ยังมุ่งหวังที่จะบรรลุเป้าหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมและสิทธิส่วนบุคคล แต่ไม่อาจเป็นไปได้ในขณะนี้ภายใต้บริบทการบริหารบ้านเมือง ตามทัศนคติและบรรทัดฐานแบบดั้งเดิมอยู่ (วิเชียร บุราณรัตน์, 2548)

ผาสุก พงษ์ไพจิตร (2545) ได้ให้ความหมายว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ว่าเป็นเรื่องของการรวมกลุ่ม เพื่อกระทำการรวมหมู่ (Collective Action) แต่ละกลุ่มอาจจะมีเป้าหมายในการต่อสู้เคลื่อนไหวที่แตกต่างกันออกไปได้ เช่น การมีพฤติกรรมตั้งรับเมื่อไม่ได้รับความเป็นธรรมถูกโจมตี หรือเคลื่อนไหวต้องการปรับเปลี่ยนนโยบายของรัฐ หรือต้องการเปลี่ยนแปลงสัมพันธภาพทางอำนาจของสังคมที่เป็นธรรม

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ว่า บางช่วงเรียกว่าการเมืองแนวใหม่ (New Politic) ต่อมาพัฒนาขึ้นระดับหนึ่ง เรียกว่า การเมืองภาคประชาชนหรือการเมืองภาคพลเมือง (People's Politics) ซึ่งมีเป้าหมายแห่งขบวนการเคลื่อนไหวหลักเพื่อสร้างจิตสำนึกต่อคนรุ่นใหม่ในประเด็นประโยชน์ร่วมของมนุษยชาติ เช่น การควบคุมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของโลกการควบคุมทุนการเงินการคลังของโลก การต่อต้านคัดค้านโลกาภิวัฒน์ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จึงมุ่งหน้าอย่างตั้งใจ จะไม่สนใจรัฐ สหประชาชาติหรือพรรคการเมืองแต่เป็นการพยายามสร้าง "อำนาจใหม่" มิให้อำนาจผูกขาดหรือกระจุกที่ใดที่หนึ่ง เช่น ระบบรัฐพรรคการเมือง ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ เป็นการกระจายอำนาจให้อำนาจอยู่ทั่วทุกสังคม

ขบวนการเคลื่อนไหวการเมืองใหม่ ไม่ได้ให้ความสำคัญของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ หรือความมั่นคงของชาติ เพราะเป็นหน้าที่ของรัฐทำอยู่แล้ว แต่กระบวนการ มีเป้าหมายให้ความสำคัญเรื่องประเด็นปัญหาที่หลากหลายอาทิเช่น ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คุณภาพชีวิต สิทธิและเสรีภาพ ในบริบทที่กว้างใหญ่และไกลกว่า ในบริบทของรัฐ เพราะ ดังนั้น ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ (New Social Movement) ได้มีการวางแนวคิดโลกทัศน์ใหญ่ในระดับโลก (The Global Perspiration) แต่ที่สำคัญได้นำมาเคลื่อนไหว ย่อยลงมาในระดับท้องถิ่น (Local Micro Spaces) เช่น กรณีโลกตะวันตก ได้ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ ซึ่งเกิดจากความเหลื่อมล้ำไม่พอใจต่อรัฐที่พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนได้ตกต่ำลงเป็นหลัก จึงมิใช่ประเด็นหลักของการทำมาหากินหรือความอยู่รอดของคนในระดับล่าง คนรากหญ้า คนรากแก้ว ที่เกิดขึ้นใน "โลกใบที่สาม"

อรรถจักร สัตยานุรักษ์ (2545) ได้ชี้ประเด็นการทำงานขององค์กรและนักพัฒนาเอกชนว่าเป็นกลุ่มคนที่มีความหมายและมีความสำคัญต่อทางสังคม เช่น การเปิดเคลื่อนไหวต่อสู่ต่อรองให้เกิดพื้นที่ทางสังคม (Social Space) ในรูปแบบใหม่ เพราะสังคมเดิมมีแต่พื้นที่ทางสังคมของสังคมไทยยุคเก่าเป็นพื้นที่นโยบายและปฏิบัติการของรัฐฝ่ายเดียวผละผสมกับกลุ่มทุนทางธุรกิจเป็นหลัก ต่อมามีองค์กรพัฒนาเอกชนเป็นกลุ่มที่นำพาชาวบ้านร่วมกันสร้างนิยามความหมายบุคคล กลุ่มสิ่งแวดล้อมและทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสร้างระบบความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยต่าง ๆ โดยที่ประชาชนยังไม่ได้รับการยอมรับให้เกิดมีสถานะมีความเท่าเทียมกับภาครัฐ แต่ในพื้นที่ทางสังคม บทบาทขององค์กรและนักพัฒนาเอกชนที่ผ่านมา 25 ปี เป็นต้นมา นักพัฒนาเอกชนทำให้ประชาชนได้มีสถานะจากฝ่ายถูกปฏิบัติมาเป็นฝ่ายปฏิบัติการที่มีต่อทางสังคม จึงที่มีความสำคัญมากขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงมีผลกระทบต่อสถานะและบทบาทของรัฐและธุรกิจเอกชนที่ต้องปรับตัวตามภาคประชาสังคมเคลื่อนไหว

ขบการเคลื่อนไหวทางสังคม ก่อให้เกิดกระบวนการเคลื่อนไหวหมู่ไหลมารวมกันจากกลุ่มต่าง ๆ เป็นเครื่องมือการต่อสู้ต่อรองกับรัฐ เพื่อจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นประเด็นร่วมกัน และเกิดจากความไม่เป็นธรรม ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมได้มีกระบวนการต่อสู้ท้าทายอำนาจรัฐให้มาเป็นอำนาจของประชาชน

ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เป็นธรรม เช่น การต่อต้านระบบเสรีนิยมใหม่ การเสนอแนวทางในการปฏิรูปทรัพยากรธรรมชาติ การปฏิรูปการดูแลการต่อต้านที่เป็นหลักการร่วมกันเช่น มีคุณค่าร่วมกัน มีเป้าหมายที่เป็นเอกภาพร่วมกัน และมีผู้สนับสนุนมากจนพอที่จะสร้างพลังให้เกิดการตัดสินทางนโยบายได้ หรือ การมีฉันทามติร่วมที่เข็มแข็งมากในกลุ่มของตัวเอง เมื่อมองแล้วจะเห็นการมีความหลากหลายของปัจจัยต่างๆในการเคลื่อนไหวและ จะพบว่า มีรูปแบบของใหม่ มียุทธวิธีเคลื่อนไหวที่แตกต่างกันออกไป ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในแต่ละบริบทก็มีความหลากหลายแต่มีหลักการร่วมกัน ที่เรียกว่า CERP (Citizenship Equality Responsiveness Protection)

ผาสุก พงษ์ไพจิตร (2545) กล่าวว่าสำหรับประเทศไทย เป็นประเทศกำลังพัฒนาได้นำมาซึ่งแนวคิดของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movement) ของประชาชนส่วนใหญ่แล้ว เป็นเกษตรกรรายย่อย ชาวนา คนยากจน คนสลัม คนชายขอบ ชนเผ่าและชาติพันธุ์ ผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาและทางสังคม และไม่ได้เป็นสังคมของชนชั้นกลางอย่างประเทศตะวันตก ขบวนการเคลื่อนไหวส่วนใหญ่มีการตั้งฐานการเคลื่อนไหวจะอยู่ชุมชนเป็นหลัก ไม่ว่าขบวนการพัฒนาอย่างมีทางเลือก ขบวนการชนเผ่าและชาติพันธุ์

ปรากฏการณ์ของการเคลื่อนไหวทางสังคมของ “โลกที่สาม” ได้มีกระบวนการที่สลับซับซ้อนมาก เพราะว่าถูกครอบงำโดยรัฐและเป็นรัฐที่รับใช้หรือรับความต้องการทุนนิยมเสรีใหม่ มาครอบงำมาเป็นนโยบายของรัฐ หรือถูกครอบงำถูกขับเคลื่อนโดยตลาดเสรีนิยมใหม่ จึงเป็นประเด็นปัญหาของสังคมโลก ได้ครอบงำสังคมตะวันตกในรูปบรรษัทข้ามชาติ องค์กรและองค์การระหว่างประเทศ จึงเป็นอำนาจโลกตะวันตก โดยตรงและทำให้สถานการณ์มีความสลับซับซ้อมมากยิ่งขึ้นทวีคุณ สำหรับประเทศไทย ที่ได้มีการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ เพราะว่าสังคมมีการพัฒนามีแค่ 2 แนวทาง คือ 1) แนวทางการพัฒนาที่ตรงข้ามกัน และ 2) เป็นแนวทางที่ต้องเผชิญหน้ากันตลอด ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาตามกระแสหลัก ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความเป็นสากลที่ไม่มีพรมแดน มีผสมผสานกันทั้งปัจเจกชนนิยม เสรีนิยมใหม่และการบริโภคนิยมภายใต้ทุนเสรีนิยมใหม่

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2541) อธิบายถึงการผสมผสานทางชาติพันธุ์และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรการพัฒนา แนวคิดแบบการปล่อยปละละเลย มิได้คำนึงถึงความสำคัญมิติสิทธิทางวัฒนธรรมและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมถูกทำลายมาก แต่รัฐกลับได้ให้ความสำคัญสังคมภายนอกที่ไม่เกี่ยวข้องกับวิถีดำรงชีพของผู้คนในชุมชนตลอดถึงความหลากหลายทางสังคมทั้งวิถีชีวิต เศรษฐกิจท้องถิ่น ระบบการผลิตและเพศหรือชาติพันธุ์

ส่วนอีกแนวทางหนึ่งมุ่งมั่นตั้งใจเน้นการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของชุมชนหรือวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นดั่งเดิม เน้นด้านการพัฒนาพึ่งพาตนเอง การพัฒนาแบบมีสติที่เกื้อกูลกันระหว่างคนกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีประเด็นการเคลื่อนไหวเป็นส่วนคือ ประเด็น ดิน น้ำ ป่าไม้ เป็นหลัก แนวทางการพัฒนาตามแนวทางแรกนั้น ฝ่ายที่มีบทบาทอำนาจต่อการผลักดันในการพัฒนาทุกด้าน คือ รัฐ

จึงถือได้ว่ารัฐมีพลังในการผลักดันตามแนวทางการพัฒนาตามกระแสหลัก แต่การพัฒนาดังกล่าวมีผลกระทบต่อวิถีชีวิต การดำรงชีพหรือไม่สอดรัดสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนอย่างน้อย 3 ประการ กล่าวคือ

1. การพัฒนาที่ไม่สมเหตุสมผลและสมดุลกัน เพราะว่าสร้างระบบความเหลื่อมล้ำเกิดการเอารัดเอาเปรียบกันแรงมากเกินไป เช่น เจ้าของเบียร์ช้างคนเดียวถือครองที่ดินถึง 630,000 ไร่ ในขณะที่ประชาชนในประเทศไทยนี้ 630,000 คน ไม่มีที่ดินของตนเองแม้แต่ไร่เดียว และเกิดการแย่งชิงทรัพยากร ดิน น้ำ ป่าและอากาศมาก รัฐประกาศกฎหมายทับที่อยู่อาศัย ที่ดินที่ทำกินประชาชน 2 ล้านกว่า ครอบครัวเกิดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเมืองกับชนบท ภาคอุตสาหกรรมกับภาคการเกษตรกรรม ที่สำคัญก่อให้เกิดปัญหารุนแรงมากคือ ประชาชนสูญเสียที่ดิน ที่ทำกิน มีปัญหาหนี้สิน อัตราความยากจนเพิ่มสูงขึ้นและชนอพยพแรงงานเข้าเมืองมากขึ้น

2. ชุมชนไร้อำนาจในการตัดสินในการกำหนดในการปกป้องวิถีดำรงชีพของตนเอง ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ระบบการศึกษาทางเลือกการเมือง การปกครอง การพัฒนาคุณภาพชีวิต รัฐได้แทรกแซง ดึงอำนาจการตัดสินใจของประชาชนอย่างเบ็ดเสร็จไว้ที่ส่วนกลาง และไม่สนใจชุมชน ทำให้ชุมชนเข้าร่วมการพัฒนาของรัฐยากขึ้นและในที่สุด ชุมชนกลายเป็นชุมชนชายขอบที่ตกขอบในการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Marginalization)

3. เกิดวิกฤติทางวัฒนธรรม คือ เกิดการมีวิธีคิดการทุจริตทุกรูปแบบที่ตั้งบนผลประโยชน์ของตนเอง โดยปราศจากความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ชุมชน สังคมและครอบครัว ขาดจิตสำนึกที่จะตระหนักถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือสิทธิทางวัฒนธรรมชุมชนที่ตั้งอยู่บนฐานทางวัฒนธรรม

ผลจากการผลักดันแนวทางการพัฒนาของรัฐที่มีลักษณะได้กล่าวมาตั้งแต่ต้นนั้น จึงได้นำมาซึ่งขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ในสังคมไทย มิติของคนจน คนรากแก้ว รากหญ้า ชาวไร่ชาวนา เกษตรกร ซึ่งมีประเด็นของการเคลื่อนไหวมากขึ้นโดยเฉพาะฐานทรัพยากรคือ ดิน น้ำ ป่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี ได้นำยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เรียกว่า สนามรบเป็นสนามการค้า อุตสาหกรรมส่งออกนำความเจริญเติบโต (Export-Led Growth) ไปสู่ภาคปฏิบัติ ซึ่งผ่านนโยบายของรัฐบาลและมีมาตรการต่าง ๆ ที่ไม่ยอมรับการใช้ทรัพยากรที่ดิน น้ำ ป่า และมาสู่ความขัดแย้งระหว่างรัฐ ภาคเอกชน ชุมชนท้องถิ่น และความขัดแย้งได้เพิ่มปริมาณมากขึ้นเรื่อย ๆ ในยุครัฐบาลชวน หลีกภัย 1 และรัฐบาลบรรหาร ศิลปะอาชา (ประภาส ปิ่นตกแต่ง, 2541)

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ ของภาคประชาชนในประเด็นทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ในรูปแบบการชุมนุมประท้วงรัฐบาล ที่เป็นตัวผลักดันการพัฒนา โดยที่ปฏิเสธการมีส่วนร่วมและการเข้าร่วมของภาคประชาชนฐานล่าง ในการเข้าร่วมปกป้องวิถีดำรงของตนเอง จึงได้เกิดปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ ที่มีฐานรากจากความขัดแย้งกับรัฐ กลไกรัฐและภาคประชาชน ซึ่งในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2550 ที่ให้ความสำคัญ

เรื่องสิทธิชุมชน สิทธิของบุคคลมีสิทธิร่วมกับรัฐในการบำรุงรักษา อนุรักษ์ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ ที่ชูประเด็นทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ ซึ่งเป็นวิธีการสร้างความเป็นน้ำหนึ่งเดียวใจเดียวกันโดยผ่านมิติวัฒนธรรมในการทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งเป็นวิธีการที่คล้ายกับขบวนการที่ประเทศตะวันตกกำลังทำกิจกรรมทางการเมือง และประสบการณ์ของการเคลื่อนไหวในประเทศไทย ที่ได้แสดงความแตกต่างที่มีนัยสำคัญ ในทางมิติวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ เพื่อสำแดงตัวตนของคนจน คนชายขอบ ที่ตกขอบออกไปจากสังคมกระแสหลัก มิติวัฒนธรรมและอัตลักษณ์เป็นเครื่องมือที่สำคัญและเป็นพลังธรรมชาติ หรือมีความชอบธรรมให้ขบวนการเพื่อการต่อต้านกับความไม่ถูกต้อง ความไม่เป็นธรรมของคนจน คนชายขอบ เช่นสู้กับรัฐ กรณีประสบการณ์ขบวนการต่อสู้ของเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ (ศยามมล ไกยูรวงศ์ และคณะ, 2545) (นลินี ตันธุวนิตย์ และคณะ, 2545) การต่อสู้ของชาวลุ่มน้ำมูล กรณีศึกษาเขื่อนปากมูล เขื่อนราษีไศล ซึ่งคล้ายกับขบวนการต่อสู้รูปแบบเก่า ที่มีผู้ร่วมขบวนการที่มาจากชนชั้นกรรมกรหรือชาวไร่ ชาวนาที่ใช้ความเป็นชนชั้นล่างที่ถูกกดขี่เป็นพลังขบวนการของกระบวนการเคลื่อนไหว แต่การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ จึงมีความแตกต่างกันตรงที่ชูประเด็นสิทธิทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ความเป็นตัวตน คือตรงที่ไม่มาจากทางความคิดของชนชั้น หรือมาจากความขัดแย้งด้านชนชั้นตามแนวความคิดของมาร์กซิสต์

ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ (2545) อธิบายถึง วิธีสู้ขบวนการประชาชนร่วมสมัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movement) ที่ได้ชูประเด็นทางวัฒนธรรม จึงได้เรียกแรงพลังการสนับสนุนจากสาธารณชนทั่วไปได้มากและกว้างกว่าด้วย เพราะว่ากระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือตัวเชื่อมต่อประเด็นปัญหาต่าง ๆ จึงเป็นที่ยอมรับกันโดยสากล อาทิเช่น ประเด็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรณีบ้านพักตุลาการที่จังหวัดเชียงใหม่ (หมู่บ้านป่าแหว่น) ที่ใช้วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา และความเชื่อว่าครูบาศรีวิชัย เชื่อมกับดอยสุเทพ มีประชาชนภาคเหนือตอนบนให้การความเคารพและนับถือมาก จึงเห็นว่า ไม่ควรให้มีการเข้าไป บุกรุก แผ้วถาง ยึดถือครอบครอง เพื่อการอยู่อาศัย จึงมีการระดมพลเป็นพันๆคนออกมาต่อต้านและให้ศาลอุธรณ์ภาค 5 รื้อถอนบ้านพักและสิ่งปลูกสร้าง 45 หลัง และร่วมกันฟื้นฟูสภาพป่าร่วมกัน หรือประเด็นสุขภาพอนามัยที่ดี ความปลอดภัยเพื่อคนทุกคน การต่อต้านคอร์รัปชั่น ซึ่งล้วนเป็นประเด็นที่นำวัฒนธรรมมาเคลื่อนไหวเขื่อมต่อการแสวงหาแนวร่วมความร่วมมือได้มากและได้ง่าย ที่สำคัญมีองค์การพัฒนาเอกชนได้มีบทบาทสำคัญต่อการเป็นสะพานเชื่อมประสานทางความคิดและเชื่อมต่อประสานงานสร้างเครือข่ายในหว่างกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมด้วยพหุวัฒนธรรมและนักวิชาการ ข้าราชการ นักการเมือง นักศึกษา พระสงฆ์ พันธมิตรกลุ่มอื่น ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศได้ดีด้วย

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ที่ใช้อัตลักษณ์ปกาเกอะญอ เป็นฐานเพื่อการสร้างอำนาจและความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการปกป้องถิวีดำรงชีพ สอดคล้องกับปีแอร์ บูติเยอร์ (Pierre Bourdieu) ได้ตั้งคำถาม เพื่อการใช้ทางการศึกษาในสังคมได้กล่าวว่า “ทำไมความไม่เสมอภาคในสังคมจึงดำรงอยู่ได้ โดยปราศจากการต่อต้านจากผู้ที่ถูกกดขี่” ปีแอร์ บูติเยอร์ (Pierre Bourdieu) ได้สร้างความหมายว่า อำนาจทางสัญลักษณ์หรืออัตลักษณ์ เป็นที่ที่ให้ความชอบธรรมแก่การดำรงชีพอยู่และการผลิตซ้ำในทางความสัมพันธ์ด้านการเมือง สังคมและเศรษฐกิจที่ไม่เท่าเทียมกันในสังคม การปฏิบัติการอำนาจทุกอย่างได้อยู่บนฐานความสัมพันธ์ทางสังคม การที่จะใช้ความรุนแรงในเชิงสัญลักษณ์ จึงเป็นช่องทางการเสนอตัวตนได้ จึงมีความชอบธรรมและมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจ จึงเป็นพื้นฐานอย่างแท้จริง (Bourdieu, 1993; Swartz, 1997)

การเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นต้นทุนทางสัญลักษณ์ เพื่อสร้างความชอบธรรมและมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจในลักษณะการรวบรวมบทเรียน ประสบการณ์ ทั้งที่เกิดจากชนชั้นนำ มีการรักษาต้นทุนให้เกิดความชอบธรรมและน่าเชื่อถือ ดูดี และให้เกิดความเข้าใจให้ได้ว่า การกระทำของตนนั้น ไม่ใช่การขุดรีด รีดไถ ต้นทุนทางสัญลักษณ์ จึงเน้นให้เกิดความเชื่อทางสาธารณะของส่วนรวม และต้นทุนแห่งความเชื่อถือในทางลบไม่เป็นบวกคือ สร้างความไม่ตระหนักรับผิดชอบ (Misrecognition) ในรูปของลักษณะไปสู่การกำหนดตามอำเภอใจแห่งการใช้อำนาจ จึงทำให้ผู้ถูกกดขี่ถูกครอบงำ มีความเข้าใจยอมจำนงในความชอบธรรมของผู้ที่ครอบงำ และสามารถพัฒนาขึ้นมาและเปลี่ยนแปลงให้เป็นทุนทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ภายใต้ บริบทและเงื่อนไขทั้งที่มีความเฉพาะและมีความแตกต่างกัน ในแต่ละสังคม ประสานเชื่อมโยงกับกับกลไกยุทธวิธีที่ได้ใช้ของปัญญาชน ที่มีความตั้งใจทำงานเชิงความคิด จึงต้องอาศัยทุนทางสังคม ทุนวัฒนธรรม จึงเป็นตัวเงื่อนไขสำคัญแห่งการเคลื่อนไหวเข้าไปร่วมอยู่ในบริบท จึงสามารถใช้ยุทธวิธีการต่อสู้ที่เหมาะสม โดยใช้อำนาจกลไกทางวัฒนธรรมเพื่อการครอบงำและควบคุมกระบวนการของพลเมือง มีการปฏิบัติการแฝงอยู่ในรูปของการสถาปนาต่าง ๆ ในทางสังคมตามลักษณะเคลื่อนไหวที่ดูดี ไม่เป็นอันตราย และมีความก้าวหน้า แต่ที่แท้จริงเป็นอันตรายมากและถอยหลังมาก ถ้าเราดูไม่เชื่อมโยงที่เกี่ยวข้องกับรัฐ ที่ปรากฏอยู่ในชีวิตประจำวัน

ขบวนการการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ (New Social Movement) กรณีประเด็นเขื่อนปากมูล ที่จังหวัดอุบลราชธานี ปี 2531 คู่ขัดแย้ง กฟผ. เพื่อต่อรอง เปิดประตูน้ำ ที่ภาคเหนือมีกรณีประเด็นกระเช้าไฟฟ้า ที่จังหวัดเชียงใหม่ ปี 2546-2548 เรื่องระงับโครงการ คู่ขัดแย้ง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่ภาคใต้ มีกรณีประเด็น ท่อก๊าซไทย-มาเลย์ ที่จังหวัดสงขลา ปี 2541-2545 เรื่องย้ายไป 4.5 กม. ได้ชูประเด็นทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ พันธมิตรซึ่งเป็นวิธีการสร้างความเป็นน้ำหนึ่งเดียวใจเดียวกันในการทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งเป็นวิธีการปฏิบัติการเชิงสัญลักษณ์ นำมิติทางวัฒนธรรมใช้ในการเคลื่อนไหวภาคประชาชน เป็นยุทธวิธีในการต่อสู้คัดค้านที่การกระทำของรัฐที่ไม่ได้เป็นธรรมกับท้องถิ่นดั้งเดิม รูปแบบกระบวนการเคลื่อนไหว การต่อสู้

การต่อรอง การเจรจา องค์ความรู้ ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี การตอบโต้ทางการเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือนำ (Dorairajoo, 2002) และ (นลินี ตันธุวนิตย์, 2545)

ขบวนการการใช้ยุทธวิธีของการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่ม “ไม่เอาเขื่อนแก่งเสือเต้น” พบว่า เป็นลุ่มน้ำยมเป็นลุ่มน้ำที่มีความสำคัญของภาคเหนือตอนบน มีทรัพยากรป่าไม้ ไม้สักที่อุดมสมบูรณ์ แต่ในหน้าแล้งเผชิญกับปัญหาการขาดแคลนน้ำอุปโภค บริโภค และหน้าฝนประชาชนต้องเผชิญกับปัญหาน้ำท่วม โดยเฉพาะอย่างยิ่งลุ่มน้ำยมตอนล่าง และได้ต่อเนื่องถึงลุ่มน้ำเจ้าพระยา ปัญหาดังกล่าวจึงเกิดแนวคิดการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น จึงนำมาสู่ของการเคลื่อนไหวของกลุ่มไม่เอาเขื่อนแก่งเสือเต้น วิวัฒนาการกลุ่มไม่เอาเขื่อนแก่เสือเต้นสามารถแบ่งมาได้ 6 ช่วง แห่งการเคลื่อนไหวต่อสู้ไม่เอาเขื่อนแก่งเสือเต้น ช่วงที่ 1 เริ่มการเคลื่อนไหวระหว่างปี พ.ศ. 2532-2535 การเคลื่อนไหวปฏิบัติการเชิงรุกของกลุ่มไม่เอาเขื่อนแก่งเสือเต้น ช่วงที่ 2 ปี พ.ศ. 2538-2539 ช่วงที่ 3 สามรัฐบาลกับการเคลื่อนไหวต่อสู้ผลักดันให้มีการสร้างเขื่อนของรัฐบาล ปี พ.ศ. 2540-2548 ช่วงที่ 4 กับการเคลื่อนไหวต่อสู้ต่อต้าน นายสมัคร สุนทรเวช นายกรัฐมนตรี ปี พ.ศ. 2551 ช่วงที่การเคลื่อนไหวต่อต้าน พลตรีสนั่น ขจรประศาสตร์ ปี พ.ศ. 2551-2553 และช่วงที่ 6 การเคลื่อนไหวต่อสู้กับ นายปลอดประสพ สุรัสวดี และการพลิกฟื้นกลับมาของเขื่อน การเคลื่อนไหวของกลุ่มไม่เอาเขื่อนอีกครั้ง ปี พ.ศ. 2554 จนถึงปัจจุบัน และพบว่าการเคลื่อนไหวการไม่เอาเขื่อนมี 3 กลุ่มคือ 1) กลุ่มการเคลื่อนไหวที่ตนได้รับผลกระทบโดยตรงจากการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น 2) กลุ่มเครือข่ายและองค์กรเคลื่อนไหว และ 3) กลุ่มเครือข่ายผู้เฝ้ามองหลังได้เข้าร่วมเป็นองค์กรการเคลื่อนไหวกับการไม่เอาเขื่อนแก่งเสือเต้น ทั้ง 3 กลุ่ม ได้ใช้ยุทธวิธีเพื่อการเคลื่อนไหวถึง 12 วิธีการคือ การขัดขวาง การขัดขืนระบบการเมืองปกติ การชุมนุมประท้วง การไม่ให้ความร่วมมือทุกกรณี ตลอดถึงการพัฒนาในชุมชน ใช้ยุทธวิธีความรุนแรง วิธีการติดต่อช่องทางการเมืองในระบบปกติ การยื่นข้อเรียกร้องเป็นหนังสือ การเปิดผนึกการออกแถลงการณ์ ยุทธวิธีสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมชุมชนแนวใหม่ เงื่อนไขความสำเร็จแห่งการเคลื่อนไหวคือ เงื่อนไขแห่งองค์การการเคลื่อนไหวทางสังคมอย่างมีคุณภาพ เงื่อนไขการระดมทุนทางทรัพยากรและเงื่อนไข ยุทธวิธีแห่งการเคลื่อนไหวหรือ การเคลื่อนไหวทางสังคม ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการต่อสู้หยุดติดการสร้างเขื่อนแก่เสือเต้น (ทรงชัย ทองปาน, 2560)

ขบวนการรวมกลุ่มเกษตรได้รวมตัวกันแล้วสร้างขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่รูปแบบที่ใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นฐานในการเคลื่อนไหว โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางภาคเหนือได้มีการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นำไปสู่การเคลื่อนไหวทางการเมืองไปสู่การปกครองที่เข้มข้น มีช่องทางให้ความแตกต่างที่มีความหลากหลายหรือความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนที่เปลี่ยนแปลงจากเดิม เช่นประชาชนอยู่ในฐานะผู้ถูกกระทำโดยรัฐฝ่ายเดียว ปัจจุบันการเมืองทางวัฒนธรรม จากพื้นที่ สภาผู้แทนราษฎร ไปสู่การเมืองภาคประชาชน มีบทบาทมากขึ้นหรือการเมืองวัฒนธรรมเชิงพื้นที่ (Politics Culture of Space)

ทั้งนี้ต้องอยู่บนฐานแห่งความหลากหลายทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองวัฒนธรรมเชิงพื้นที่เพื่อการสร้างประชาสังคมที่เข้มแข็งมากขึ้น (Civil Society) การเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มต่าง ๆ ที่หลากหลายเป็นยุทธวิธีแห่งการปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจของการเมืองเพื่อให้ได้เข้าถึงสิทธิของทางวัฒนธรรมในแนวใหม่ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2549)

ขบวนการเคลื่อนไหวของสมัชชาคนจน ซึ่งเป็นองค์กรเครือข่ายภาคประชาชนที่มีการจัดรูปองค์กร “แบบผู้นำรวมหมู่” ให้สมาชิกทุกพื้นที่ที่มาจากพื้นที่ต่างๆมีพื้นที่ โดยที่ไม่ให้มีอำนาจที่ศูนย์ที่เดียว แต่กระจายให้คนจน คนชายขอบ ให้ทั่วถึง ตลอดการสร้างพื้นที่การมีส่วนร่วมและการให้อำนาจและหน้าที่ของสมาชิกที่ได้มากกว่าการประสานเชื่อมต่อโครงสร้างอำนาจกลางกับการกระทำการแทน การเคลื่อนไหวของสมัชชาคนจน เป็นการเมืองภาคประชาชนที่ได้เคลื่อนไหว ไม่ใช่เฉพาะด้านสิ่งแวดล้อมเท่านั้น การเคลื่อนไหวของสมัชชาคนจน ไม่ได้เป็นผลประโยชน์ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นการเคลื่อนไหวที่สร้างหลักการใหม่หรือการสร้างกติกาใหม่ให้อยู่ในระบบการเมืองไทยและมีนวัตกรรมใหม่ของรูปแบบองค์กรแบบผู้นำรวมหมู่ที่เรียกได้ว่า “วัฒนธรรมแบบเสมอหน้า” (ประภาส ปิ่นตกแต่ง, 2541)

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ใช้วัฒนธรรมการเมืองเป็นเครื่องมือในการต่อสู้ จึงเป็นแนวยุทธวิธีเพื่อการจัดระเบียบทางสังคม เพราะว่าการเมืองไทยใช้โครงสร้างแบบศูนย์รวมอำนาจ คือทุกเรื่องของอำนาจทั้งปวงอยู่ภายใต้อำนาจของศูนย์กลางอำนาจ ด้วยเหตุนี้ภาคประชาชนจำเป็นต้องพัฒนายุทธวิธีสร้างกลไกอำนาจประชาชนรูปแบบใหม่ๆขึ้นมาอย่างต่อเนื่องเพื่อควบคุมการใช้อำนาจรัฐควบคุมพฤติกรรม การบริหารจัดการที่ให้ง่ายต่อการนิยาม อธิบายตนเองคนยากจน คนชายขอบที่ตกขอบต่อผู้มีอำนาจรัฐ ให้สังคมได้ง่ายขึ้น โดยภายใต้เงื่อนไขสิทธิของทางวัฒนธรรม ที่จะเข้าได้ถึงการเมืองภาคประชาชน เป็นช่องทาง ยุทธวิธีและวิธีสู้ มีพื้นที่การเจรจาต่อรองผ่านตัวแทนได้รับฝากอำนาจจากนักการเมืองหรือความสัมพันธ์ส่วนตัวหรือนักการเมือง งานวิจัยดังกล่าวพบว่า ไม่ง่ายมีข้อจำกัดมากระหว่างความสัมพันธ์เชิงอำนาจนักการเมืองกับประชาชน และองค์การภาคประชาชนไม่มีวันเติบโตและเกิดขึ้นได้เลย การต่อสู้ทางการเมืองในมิติทางวัฒนธรรม จะเป็นปัจเจกบุคคล กลุ่มทางสังคมที่จะนำเสนอ สื่อสาร ช่วงชิง ครอบครองเชิงพื้นที่ การนิยามให้ความหมาย การให้คุณค่า การเลื่อนไหวโต้ตอบมากขึ้น (เกษียณ เตชะพีระ, 2548)

ขบวนการเคลื่อนไหวของเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ (คกน.) เพื่อพิทักษ์สิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการดำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ พบว่า คกน. ต่อสู้เคลื่อนไหวได้ใช้อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ เน้นการให้คุณค่า “ธรรมชาติ” มีการประสานเชื่อมโยงกับสมัชชาป่าชุมชนสมัชชาชนเผ่าแห่งประเทศไทย ฐานคิดคือ คุณค่าธรรมชาติ เคารพธรรมชาติ และเรียนรู้การใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมและสมดุลยั่งยืน เครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือสมาชิกส่วนใหญ่เป็นปกาเกอะญอ ปราชญ์ผู้รู้ปกาเกอะญอให้คุณค่าต้นไม้มากกว่าเงิน แต่สังคมส่วนใหญ่มองว่า

เงินสำคัญกว่าสิ่งมีชีวิต สำคัญกว่าทรัพยากรป่าไม้ แต่พูดตอนนี้อาจจะไม่มีความหมายกับคนอยากมีเงิน จึงไม่จำเป็นต้องพูดมาก เพราะมีการสืบทอดกันมานาน บรรพรุษสอนไว้ว่า “ธรรมชาติ” มีความสำคัญต่อชีวิต เราทิ้งไม่ได้ เรากินน้ำต้องรักษาน้ำ เรากินสรรพสิ่งต้องรักษาสรรพสิ่ง กินเขียดต้องรักษา “ธรรมชาติ” ฐานทางความคิดของเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ สามารถแยกออกมาได้ส่วน ๆ คือ ดิน น้ำ ป่า ส่วนที่ไม่สามารถแยกออกมาได้คือ มิติจิตวิญญาณหรือ อำนาจเหนือธรรมชาติที่ไม่สามารถแยกออกมองเห็นได้ ระบบนิเวศจึงเป็นองค์รวมเปรียบเหมือนต้นไม้ มีใบ มีกิ่งก้านสาขาของต้นไม้ทุกส่วน จึงจะมีความสมบูรณ์สามารถรักษาต้นเล็ก ๆ ได้ คกน, ได้ปฏิเสธข้อกล่าวหาว่ากลุ่มชาติพันธุ์ชุมชนบนพื้นที่สูงเป็นผู้ตัดไม้ทำลายป่าแต่ กคน. ยืนยันขัดเจนว่าไม่มีการตัดไม้ทำลายป่ากลุ่มชาติพันธุ์เป็นผู้ดูแลรักษาป่า ตามนายจอนิ โอโดเชาร์ อดีตประธานเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ กล่าวว่า หมู่บ้านปกาเกอะญอ 60% ยังเป็นป่าอยู่ เราสามารถจัดการทรัพยากรป่าได้ ทำไร่หมุนเวียนด้วย แต่คนภายนอกยังไม่เข้าใจ คนปกาเกอะญอในเวลานี้ได้เปลี่ยนแปลงไปประมาณ 40% ทั้งด้านวัฒนธรรมและการใช้ชีวิต แต่เชื่อว่ายังสำนึกบุญคุณธรรมชาติไม่เปลี่ยนแน่นอน เพราะว่าได้ปลูกฝังกันมาตั้งแต่เด็กๆแล้ว

เครือข่ายกลุ่มเกษตรกรมีความพยายามชี้ให้เห็นว่า สาเหตุที่แท้จริงของการสูญเสียพื้นที่ป่าเกิดจากความผิดพลาดทางนโยบายของรัฐ ความผิดพลาดและไร้ประสิทธิภาพของกรมป่าไม้ว่าจะเป็นการเปิดช่องทางให้นายทุนแสวงหาผลกำไรจากตัดสัมปทานป่า หรือการทุจริตงบประมาณการปลูกป่าไม้โตเร็วหรืองบประมาณปลูกป่าโดยกรมป่าไม้เอง และสมาชิกเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือหลายหมู่บ้านมีประสบการณ์ต่อสู้กับโครงของรัฐดังกล่าวมาแล้ว

เครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือยังให้ความสำคัญเรื่อง ความสามัคคีโดยไม่มีการแบ่งแยกชาติพันธุ์ ตัวอย่างที่ชัดเจนคือ ชาวม้งถูกโจมตีทางสื่อสาธารณะว่าชาวม้ง ตัดไม้ ทำลายป่าต้นน้ำ ลำธาร แต่ปกาเกอะญอเป็นสมาชิกเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่ ไม่ได้นิ่งนอนใจ จึงได้ร่วมเคลื่อนไหวตอบโต้ร่วมด้วย เพราะเห็นว่าข้อกล่าวหาของชาวม้งย่อมส่งผลถึงชุมชนบนพื้นที่สูงทั้งหมด และ คกน. ยืนยันว่าการไล่คนออกจากป่าไม่ใช่ทางออก ไม่ใช่การแก้ไขปัญหาที่ถูกต้องและเป็นธรรม เป็นการแก้ไขปัญหาที่เป็นปลายเหตุ และ คกน. ยืนยันต่อไปว่า การเรียกร้องสิทธิที่ได้ผลสมาชิกทุกหมู่บ้านต้องพิสูจน์ตัวเองให้ได้ว่าสามารถดูแลรักษาป่าได้ มีจำนวนพื้นที่ป่าชัดเจน มีการจัดการภายในชุมชนได้ชัดเจน ไม่มีการขยายพื้นที่ทำกินจากเดิมแม้แต่ตารางนิ้วเดียว

การรณรงค์เรื่องป่าชุมชน ทำให้ คกน. สมัชชาป่าชุมชนภาคเหนือ ได้มีพัฒนาการการเคลื่อนไหวการต่อสู้แนวผสมผสานกับมิติวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมและนำเครื่องทางเทคโนโลยีและการจัดการองค์กรสมัยใหม่เช่นแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศใช้แผนที่ 1:4000 เพื่อพิสูจน์ตัวเอง และสร้างอำนาจ ได้นิยามตัวตนขึ้นมาใหม่ให้มีฐานะเป็นพลเมืองไทยในพหุสังคมประชาธิปไตย เป้าหมาย

สูงสุด คกน. คือ การต่อสู้เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นมีสิทธิและเสรีภาพในการปกป้องดำรงชีพบนฐานทรัพยากรธรรมชาติ (ศยามมล ไกยูรวงศ์ และคณะ, 2545)

ขบวนการการเคลื่อนไหวสิทธิชุมชนท้องถิ่นพื้นเมืองล้านนา สู่การเคลื่อนไหวสิทธิชุมชนในปัจจุบัน และให้ความสำคัญกับ การทำความเข้าใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อแสวงหาแนวความคิด มีคำอธิบายของการพัฒนาเรื่องสิทธิจากกลุ่มชนพื้นเมืองดั้งเดิมที่มีอยู่ล้านนา ได้แก่ ชุมชนลัวะที่จังหวัดน่าน ชุมชนไทยลื้อ และไทยยวนที่จังหวัดเชียงราย ชุมชนปกาเกอะญอที่จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าสิทธิชุมชนท้องถิ่นพื้นเมืองล้านนา เป็นสิทธิชุมชนท้องถิ่น แบบองค์รวมคือ ทั้งดิน น้ำ ป่าไม่สามารถแยกสิทธิออกจาก วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ สุภาษิต คำสอน ได้ออกจากกันได้ แต่มีปัญหาของหน่วยงานทางราชการที่ไม่เข้าใจวัฒนธรรม ประเพณี ในการจัดการทรัพยากรป่าแบบดั้งเดิมของชุมชนต่าง ๆ ที่มีการสืบทอดกันมาอันยาวนาน และความขัดแย้งเหล่านี้ นำไปสู่การปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่ต่อชุมชน ไม่ว่าการจับกุม การยึดของกลางและส่งดำเนินคดี โดยชุมชนถือว่าเจ้าหน้าที่รัฐละเมิดสิทธิชุมชนดั้งเดิมของชุมชน อาทิเช่น การจัดการที่ดินแบบดั้งเดิมโดยมีไร่หมุนเวียน มีสวน มีหัวไร่ ปลายนา การจัดการทรัพยากรป่าไม้ มีการแบ่งเขตเป็นส่วน ๆ มีป่าอนุรักษ์ ป่าใช้สอยและพื้นที่ทำกิน การจัดการทรัพยากรน้ำแบบดั้งเดิม คือมีการทำฝายฉลองน้ำตามภูมิปัญญาหรือตามแนวพระราชดำริ ส่วนเจ้าหน้าที่ของรัฐเห็นว่า การจัดการป่าของชุมชนรูปแบบดังกล่าวชุมชนไม่มีอำนาจขัดต่อกฎหมายป่าไม้ งานวิจัยนี้จะเป็นข้อมูลทางวิชาการช่วยหาทางออกลดความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับรัฐและนำไปสู่ทางออกที่เหมาะสม สันติวิธี เป็นการหนุนเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการมีส่วนร่วมกับรัฐเพื่อดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เพื่อการสร้างความมั่น ยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน (เสน่ห์ จามริก, 2546)

ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองแบบใหม่ เป็นกระบวนการที่หลอมรวมมวลมหาประชาชนทางความคิดให้เป็นหนึ่งเดียว เพื่อให้เกิดความแตกต่างในการขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและทางการเมืองในอดีตคือ แยกกันเคลื่อนไหวทางการเมืองหรือทางสังคมให้ออกจากกัน และไม่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันเป็นขบวนการเป็นเส้นทางเดียวกัน แต่ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อการยึดอำนาจทางการเมือง แต่เป็นการบอกกล่าวกดดันรัฐบาลเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและทางเลือกที่ดีกว่า การเคลื่อนไหวของภาคประชาชนแบบใหม่ มักใช้วิธีการเคลื่อนไหวในรูปแบบ การจัดเวที แลกเปลี่ยน มีการประชุมสัมมนา มีการอภิปราย แสดงความคิดเห็น วิพากษ์ วิจารณ์ เสนอยื่นข้อเรียกร้องประเด็นต่าง ๆ เป็นหนังสือจดหมาย Lobby กับผู้มีอำนาจรัฐ (พิภพ ธงไชย, 2546)

สาเหตุของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองแนวใหม่ของภาคประชาชน ซึ่งเกิดจากทางรัฐบาลหรือผู้บริหารประเทศ ที่ได้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและผู้บริหารฝ่ายข้าราชการประจำระดับสูง 20 กว่ากระทรวงภายใต้การบริหารในรัฐบาลใดรัฐบาลหนึ่ง มีพฤติกรรมในการทำงานบริหาร

ราชการแผ่นดินเป็นไปอย่างไม่สุจริตต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือบริหารบ้านเมืองไปด้วยผลประโยชน์พวกพ้อง อาทิเช่น มีการผูกขาดอำนาจทางการเมือง ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชั่น ปัญหาการแทรกแซงสื่อซื้อสื่อไม่ให้เสนอข้อมูลที่เป็นจริงหรือไม่เสนอข้อมูลหรือเสนอข้อมูลแต่เชียร์ฝ่ายตนเอง ปัญหาการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ที่เอื้อต่อผลประโยชน์ทางธุรกิจของครอบครัวและพรรคพวก มีการแทรกแซงองค์กรศาสนา โดยให้ยศ ให้ตำแหน่ง แก่พระเถระชั้นผู้ใหญ่ เป็นเหตุแรงจูงใจ เป็นหัวคะแนนทางการเมือง หรือการหมิ่นเหม่ต่อของการทำลายสถาบันชาติ ศาสนาและสถาบันพระมหากษัตริย์ หรือการปรับเปลี่ยนทัศนคติ ค่านิยมหลีกเลี่ยงภาษีในการแปรรูปวิสาหกิจเป็นต้น

รูปแบบของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองแนวใหม่ของภาคประชาชน จากปี 2547-2561 มีลักษณะการรวมตัวกันหลายรูปแบบ เช่นเครือข่ายขบวนการประชาชนเพื่อสังคมที่เป็นธรรม (P-Move) มีวิธีการ ระดับพื้นที่ มีการเดินขบวน ประท้วง นั่งประท้วง (Sit-ins) การดื้อแพ่ง (Civil Disobedience) การบอยคอต (Boycott) วิธีการนี้ถูกใช้มาแล้วตั้งแต่ในทศวรรษที่ 1960 เป็นยุทธวิธีที่ใช้ในครั้งแรกที่ Montgomery มลรัฐ Alabama ช่วงระหว่าง 1995-1996 ซึ่งนำโดยมาติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ ซึ่งเป็นคนผิวดำ เป็นการบอยคอตรถเมล์โดยสารที่แบ่งแยกสีผิว โดยวิธีการดังกล่าวเป็นเครื่องหมายสัญลักษณ์สำคัญของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมสู่สังคมไทยโดย (P-Move) ได้พัฒนารูปแบบแนวใหม่ที่เหมาะสมกับการเมืองไทยได้ เรียกร้อง กดดันให้ผู้มีอำนาจ ลาออก ตำแหน่งเพื่อรับผิดชอบ วิธีการระดับเชิงนโยบาย ตั้งคณะทำงานหรือตั้งกรรมการ ลงนามโดยรัฐมนตรีหรือปลัดกระทรวง แล้วพิจารณา เจรจาการแก้ไขปัญหาต่อไป แต่พบว่าติดขัดเกี่ยวข้องกับกฎหมายเหมือนเดิม ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ไม่ว่า ที่ดินป่าไม้ หนี้สินเกษตรกร ธนาคารที่ดิน ที่ทำได้เป็นเพียงฉลองการบังคบใช้กฎหมายเท่านั้น กลุ่มไผ่ดาวดิน ที่จังหวัดขอนแก่น วิธีการ ประท้วง ถูกจับกุม ถูกควบคุมตัวในค่ายทหารและติดคุกไปก่อนแล้ว ค่อยประกันตัว ประโคมข่าวทางสื่อให้สาธารณชนรับรู้และเรียนรู้และเข้าใจ จึงออกมาเคลื่อนไหวภายนอกร่วมด้วย กลุ่มเครือข่ายทวงคืนผืนป่า บ้านพักตุลาการป่าดอยสุเทพที่ จังหวัดเชียงใหม่ มีกระบวนการเคลื่อนไหวทั้งระดับเชิงพื้นที่ มีการรณรงค์ มีเวทีกลางเมืองใช้ครูเจ้าศรีวิชัย ซึ่งเป็นพระเชื้อสายปกาเกอะญอ เป็นตัวเชื่อมเรียกมวลชน มีพิธีการบวชป่าพื้นที่ป่าแหว่งและมีการเจรจาเชิงนโยบายหรือปิดหัวและปิดท้าย รุกและกระชับความเคลื่อนไหวให้สั้นลงในการแก้ไขปัญหา โดยมีคณะกรรมการพิจารณาทำข้อเสนอให้รื้อบ้านพัก มีรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน ระดับจังหวัดมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน ทำหน้าที่ประธานการประชุม รวบรวมข้อเสนอและเป็นหัวหน้าไปรษณีย์คือไม่มีอำนาจในการตัดสินใจได้ใด ๆ เป็นเพียงรวบรวมข้อเสนอปัญหาปะหน้าหนังสือส่งถึงรัฐบาลเพียงเท่านี้เอง

การเคลื่อนไหวของไร่หมุนเวียนของกะเหรี่ยงเพื่อเสนอเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดย กฤษฎา บุญชัย และคณะ ได้ศึกษาองค์ประกอบพื้นฐานของความเป็นไร่หมุนเวียน เป็นระบบการผลิตข้าวที่มีอุดมการณ์ผลิตเพื่อยังชีพของชุมชน สอดคล้องกับระบบนิเวศป่าเขตร้อน พื้นที่เลือกปลูกเป็นป่า

ผสมผลัดใบเพราะฟื้นตัวเร็ว ไม่เลือกพื้นที่ลาดชันมากเกินไป โดยทำการผลิตระยะสั้นและปล่อยให้พักฟื้นระยะยาว จนผืนดินคืนความสมบูรณ์โดยเฉลี่ย 7-10 ปีขึ้นไปต่อแปลง งานวิจัยนี้พบว่าไร่หมุนเวียนกำลังเผชิญแรงเสียดทานอย่างรุนแรงจากกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจ ทุนนิยม เงินตรา พืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวที่มาพร้อมกับการครอบครองทรัพยากรจากคนภายนอก ได้กระทบต่ออุดมการณ์ การผลิตเพื่อยังชีพ การมีส่วนร่วมของชุมชน ค่านิยม คุณค่า อัตลักษณ์ของชุมชนและนโยบายของรัฐยังคงรวมศูนย์อำนาจจัดการ โดยเฉพาะในเขตป่าอนุรักษ์ที่ชุมชนปกาเกอะญอส่วนใหญ่ในพื้นที่ดังกล่าว ทำไร่หมุนเวียน ซึ่งเป็นรูปธรรม สิทธิของทางวัฒนธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพปกาเกอะญอ ตามจารีตประเพณี และการนิยามความหมาย (กฤษฎา บุญชัย และคณะ, 2557)

โดยสรุปแล้วจากการศึกษา แนวคิด New Social Movement ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ เป็นกระบวนการแนวคิด ที่สร้างความหมายและสิทธิทางวัฒนธรรม ในการต่อสู้ ต่อรองของการปกป้องวิถีดำรงชีพ และเป็นขบวนการของกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ รูปแบบที่ไม่ผ่านช่องทางของรัฐโดยตรงเพราะมีบทเรียนมามากต่อมาก คือรัฐไม่มีความจริงใจในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของประชาชน แนวคิดดังกล่าวจึงเป็นแนวทางที่มีความเหมาะสม และสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือ การวิเคราะห์ และอธิบายการสร้างความหมายและสิทธิทางวัฒนธรรมเพื่อใช้การต่อสู้ ต่อรอง ในกรณีการเคลื่อนไหว การปกป้องวิถีดำรงชีพปกาเกอะญอภาคเหนือตอนบนได้เป็นอย่างดี และสามารถตอบโจทย์ คำถามวิจัยข้อที่ 1 คือ ปกาเกอะญอมีกระบวนการสร้างความหมายของสิทธิทางวัฒนธรรมต่อฐานทรัพยากรในการต่อสู้ ต่อรองกับนโยบายและกลไกรัฐในการจัดการทรัพยากรอย่างไร และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 คือ เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความหมายและสิทธิทางวัฒนธรรมในการต่อสู้ ต่อรอง ของการปกป้องดำรงชีพปกาเกอะญอในภาคเหนือตอนบน

2.2 แนวคิดสิทธิมนุษยชนของสิทธิทางวัฒนธรรม

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในมิติสิทธิวัฒนธรรม หมายถึง สิทธิมนุษยชนเชิงซ้อนในมิติสิทธิวัฒนธรรม ที่เอื้อต่อการนำไปใช้สนับสนุนสิทธิมนุษยชนในการปกป้องวิถีดำรงชีพปกาเกอะญอ อีกนัยหนึ่งเหมือนกับ พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ 2507 มีอยู่แล้ว แต่รัฐบาลฝ่ายบริหารต้องออกมติ ครม. 30 มิถุนายน 2541 มาซ้อนเพื่อบังคับใช้กฎหมายแม่อีกทอดหนึ่งด้วย สิทธิมนุษยชนในมิติสิทธิวัฒนธรรม จึงเป็นลักษณะเช่นว่านั้นด้วย และเป็นกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (Cultural Dimensions of the Social Movements) เป็นวิเคราะห์นำประเด็นกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ได้ประเด็นทางวัฒนธรรมเป็นฐานแห่งการต่อสู้กับอำนาจรัฐที่ไม่เป็นธรรม การต่อต้านโครงการ

ขนาดใหญ่ของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตประชาชน การเคลื่อนไหวนั้นส่วนใหญ่แล้วรัฐเป็นคู่ขัดแย้งประชาชนและชุมชน จึงใช้ยุทธวิธีการต่อสู้โดยนำประเด็นทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์วิถีชีวิต พิธีกรรมหรือความเชื่อมาปฏิบัติการเชิญสัญลักษณ์และสื่อความหมาย สร้างความหมายอาทิ เช่น ความเชื่อ ความรู้ท้องถิ่น พิธีกรรม มีเรื่องเล่าชีวิตประจำวัน ต่อการใช้ทรัพยากรจากปู่ ย่า ตายาย มาถึงพ่อ แม่และเราในปัจจุบัน(Swidler, 1998, p. 171) ได้มีการนำมิติทางวัฒนธรรมไปใช้ในการเคลื่อนไหว จึงได้หมายการนำ ความเชื่อที่เชื่อว่า “ป่าต้นมีผียักษ์อาศัยอยู่” ห้ามไปตัด ไปทำลาย ถ้าขืนไปทำจะทำให้เรา “เจ็บไข้ได้ป่วย ชุมชนเดือดร้อน” ถ้าอธิบายเป็นรูปธรรมคือ “ป่าต้นน้ำ” มีทรัพยากรธรรมขาติสมบูรณ์เป็นแหล่งผลิตน้ำธรรมธรรมชาติ” ถ้าไปตัดไปทำลาย จะทำให้น้ำแห้ง ชุมชนไม่มีน้ำดื่ม น้ำใช้ อุปโภคบริโภคและการเกษตรเป็นต้น ส่วนพิธีกรรมการบวชป่า เช่น บวชป่าสนวัดจันทร์ เพื่อการอนุรักษ์ห้าม ออป. ตัดไม้สนธรรมชาติเข้าโรงเลื่อยและให้รื้อถอนโรงเลื่อยจึงพิธีกรรมบวชป่ารอบโรงเลื่อยไม้ในท่ามกลางป่าสนวัดจันทร์ สุดท้ายปี 2535 ออป. วัดจันทร์ต้องรื้อถอนโรงเลื่อยออกจากพื้นที่ป่าสนธรรมชาติวัดจันทร์ พีธีกรรมใช้ในชีวิตประจำวันหรือวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ดีงามเป็นสิทธิทางวัฒนธรรมมาใช้ในการเคลื่อนไหว เพราะสามารถดึงพลังมวลชนได้ดีและได้มากต่อการทำกิจกรรมร่วมกันและได้สร้างความหมายในการต่อสู้คัดค้านการกระทำการของรัฐที่ไม่เป็นธรรมในท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับ กติการะหว่างประเทศว่าด้วย สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ในกติกาฉบับนี้มีปรากฏเป็นถ้อยคำที่ชัดเจน 3 ข้อ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมโดยตรงคือ

1. ข้อ 2 วรรค 2 ได้กล่าวระบุไว้ว่า สิทธิทั้งหลายที่กล่าวระบุไว้ในกติกานี้จะต้องปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆทางเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา สีผิว เพศ

2. ข้อ 13 ได้ระบุกล่าวระบุไว้ว่า โดยรัฐภาคีต้องสนับสนุนการศึกษาโดยจะต้องส่งเสริมความเข้าใจ อย่างมีความอดทนอดกลั้น และเป็นมิตรภาพ ระหว่างชาติ กลุ่มเชื้อชาติ และชนกลุ่มน้อยหรือกลุ่มศาสนาทั้งปวงและต้องสานต่อไปถึงกิจกรรมของสหประชาชาติในการดำรงไว้ซึ่งสันติภาพ ซึ่ง 3 ข้อ ที่มีความเกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนของสิทธิทางวัฒนธรรมและ

3. ข้อ 15 วรรค 1 ระบุกล่าวไว้ว่า โดยรัฐภาคีแห่งกติกานี้ รับรองสิทธิของคนทุกคนที่จะมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรมและที่จะอุปโภคสิทธิประโยชน์ แห่งความก้าวหน้าและการประยุกต์ใช้ทางวิทยาศาสตร์ ที่จะได้สิทธิประโยชน์จาการคุ้มครองประโยชน์ทางด้านศิลปกรรม ทางวัตถุในประโยชน์อันเกิดจากการผลิตทางวิทยาศาสตร์ วรรณกรรมหรือศิลปกรรมที่ตนเป็นผู้สร้างสรรค์

วรรค 2 ได้กล่าวระบุขั้นตอนซึ่งรัฐภาคีแห่งกติกานี้ จะดำเนินเพื่อทำให้สิทธินี้เป็นจริงอย่างสมบูรณ์ให้รวมถึงสิ่งทั้งหลายที่จำเป็น เพื่อการอนุรักษ์ การพัฒนาและการเผยแพร่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และทางวัฒนธรรม. และใน กติกา ระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง พบว่าได้มีกติกาหลายข้อ ที่มีมิติทางวัฒนธรรมได้ปรากฏอย่างชัดเจนโดยเฉพาะข้อที่ 27 กล่าวไว้ว่า สิทธิชนกลุ่มน้อยและกลุ่มชาติพันธุ์ รัฐจะไม่ปฏิเสธให้ชนกลุ่มน้อยมีสิทธิในอันที่จะมี

วัฒนธรรมของตนเอง และนอกจากกติการะหว่างประเทศ 2 ฉบับแล้ว ยังมีอนุสัญญา (Convention) และปฏิญญา (Declaration) ในประเด็นหลักเรื่องวัฒนธรรมคือ

1. อนุสัญญาว่าด้วย การคุ้มครอง ส่งเสริมความหลากหลายทางชีวภาพในการแสดงออกทางวัฒนธรรม (Convention on the protection and promotion of the Diversity of Cultural expressions, 2005)

2. ปฏิญญาสากลว่าด้วย ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Universal Declaration on Cultural Diversity, 2001)

3. ปฏิญญาไฟเบิร์กว่าด้วย “สิทธิทางวัฒนธรรม” (Fribourg Declaration on Cultural Rights.2007)

4. รายงาน UNESCO World Report (2009) เรื่องการลงทุนในความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการเสวนาระหว่างวัฒนธรรม (UNESCO World Report, 2009; Inventing in Cultural Diversity and Intercultural Dialogue)

รัฐธรรมนูญปี 2540 และปี 2550 หรือ 2560 สิทธิสิ่งแวดล้อมบางอย่างได้หายไป และสิทธิบางส่วนที่ยังคงไว้คือ สิทธิของชุมชนในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลาย ทางชีวภาพอย่างสมดุล รัฐธรรมนูญฯ พ.ศ. 2550 มาตรา 66 บัญญัติว่า “บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่นหรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติและมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพ อย่างสมดุลและยั่งยืน” ส่วนรัฐธรรมนูญฯ พ.ศ. 2560 มาตรา 43 บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิ

(1) อนุรักษ์ ฟื้นฟู หรือส่งเสริมภูมิปัญญา ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามทั้งของท้องถิ่นและของชาติ

(2) จัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ สิทธิของบุคคลและชุมชนตามวรรคหนึ่ง ซึ่งหมายความรวมถึงสิทธิที่จะร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือรัฐในการดำเนินการดังกล่าวด้วย ทั้งนี้ได้เพิ่มเรื่องรัฐมีหน้าที่ ตามมาตรา 57 รัฐต้อง... (2) อนุรักษ์ คุ้มครอง บำรุงรักษา ฟื้นฟู บริหารจัดการ และใช้หรือจัดให้มีการใช้ ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ ให้เกิด ประโยชน์อย่างสมดุลและยั่งยืน โดยต้องให้ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วม ดำเนินการและได้รับประโยชน์จากการดำเนินการดังกล่าวด้วยตามที่กฎหมายบัญญัติ

สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมในสิ่งแวดล้อม มีไว้ในมาตรา 43 แห่งรัฐธรรมนูญฯ ปี 2540 รัฐธรรมนูญฯ ฉบับนี้ ยังกำหนดหน้าที่ของรัฐในประเด็นที่เกี่ยวข้องเอาไว้ในมาตรา 57-58 กำหนดให้รัฐต้องทำ รายงานผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (EIA, HIA) และรับฟังความคิดเห็นของประชาชนก่อนดำเนินโครงการต่าง ๆ ฯลฯ ดังต่อไปนี้ 1) รัฐธรรมนูญฯ ปี 2540 เขียนเกี่ยวกับเรื่องสิทธิชุมชนไว้ในมาตรา 56 หมวดสิทธิ และเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ว่าบุคคลมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการบำรุง รักษา และได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้ อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ อนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตนตามกฎหมายบัญญัติ ทั้งนี้ บุคคลสามารถฟ้องร้องรัฐได้เพื่อให้ปฏิบัติ หน้าที่ตามสิทธิและการมีส่วนร่วมดังกล่าว 2) รัฐธรรมนูญฯ ปี 2550 มาตรา 67 หมวดสิทธิชุมชน ได้เขียนถึงบุคคลมีสิทธิส่วน ร่วม และฟ้องร้องกับรัฐและชุมชนที่จะได้รับความคุ้มครองเช่นเดียวกันกับรัฐธรรมนูญปี 2540 3) รัฐธรรมนูญฯ ปี 2560 ไม่ได้รับรองเรื่องสิทธิชุมชนและบุคคลมีสิทธิส่วนร่วม และ ฟ้องร้องกับรัฐและชุมชนที่จะได้รับความคุ้มครองเหมือนกับรัฐธรรมนูญฯฉบับปี 40 และ 50 ที่ผ่านมา แต่ได้มีบัญญัติไว้ในมาตรา 43 บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิ (2) จัดการ บำรุงรักษา และใช้ ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล และยั่งยืนตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ จึงมีหมายความว่า สิทธิชุมชนและบุคคลจะมีสิทธิในการมีส่วนร่วม และฟ้องร้องกับรัฐและชุมชนที่จะได้รับความคุ้มครองนั้น รัฐจะต้องบัญญัติออกมาเป็นกฎหมายหรือตราเป็นกฎหมายลูกอีกครั้ง ถึงจะทำให้สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมในสิ่งแวดล้อม จึงเป็นสิทธิว่างเปล่าหรือสิทธิลม จึงมีความไม่แน่นอนรออยู่ข้างหน้าและรัฐบาล รัฐสภาไม่มีนโยบายกำหนดชัดเจนว่ารัฐต้องออกกฎหมายลูกทุกมาตราแล้วเสร็จภายในกี่ปี จึงเป็นจุดอ่อนของรัฐธรรมนูญฯ ปี 2560 อย่างชัดเจน

สิทธิของบุคคลในการแสดงความคิดเห็นต่อโครงกาที่มีผลกระทบต่าง ๆ รัฐธรรมนูญฯ ฉบับพุทธศักราช 2560 มาเปรียบเทียบกับรัฐธรรมนูญฯ ปี 2540 และ ปี 2550 ได้พบว่า รัฐธรรมนูญฯ ปี 2560 ไม่ได้มีการพูดถึงสิทธิแสดงความคิดเห็นของบุคคลต่อการดำเนินโครงการใหญ่ ๆ ที่มีผลกระทบต่อสังคม วัฒนธรรม สุขภาพ และสิ่งแวดล้อมของรัฐ มีมาแต่รัฐธรรมนูญฯ ฉบับปี 2540 และ ปี 2550 แต่ได้มีการเพิ่มในเรื่องสิทธิ ของประชาชนที่ จะเข้าชื่อกันเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐหรือหน่วยงานของรัฐมีหน้าที่ต้องพิจารณาข้อเสนอนั้น ๆ ซึ่งหมายความว่า การใช้สิทธิที่ได้รับความคุ้มครองที่เปลี่ยนจากการแสดงความคิดเห็นโดย บุคคล เป็นการเข้าชื่อกันโดยไม่มีเงื่อนไขว่าต้องเข้าชื่อกันเป็นจำนวนกี่คน ที่เขียน ไว้ในมาตรา 58 ให้เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและจัดการ รับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนร่วมได้เสียก่อนดำเนินโครงการที่อาจกระทบต่อสิ่งแวดล้อม “อย่างรุนแรง”

รัฐธรรมนูญฯ ปี 2540 มาตรา 59 หมวด สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ได้บัญญัติไว้ว่า บุคคลมีสิทธิแสดงความคิดเห็นและได้รับข้อมูล คำชี้แจง เหตุผล จากหน่วยงานภาครัฐ ก่อนการอนุญาตหรือดำเนินการโครงการที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม สุขภาพชีวิตของตน หรือชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้ ตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่กฎหมายบัญญัติ) หรือ

รัฐธรรมนูญฯ ปี 2550 มาตรา 57 หมวด สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ได้เขียนไว้เหมือนกับมาตรา 59 ของรัฐธรรมนูญปี 2540 แต่มีการเพิ่มในประเด็นด้านการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ การออกแบบวางผังเมือง การกำหนด เขตการใช้ประโยชน์ในที่ดินและการออกกฎที่อาจมีผลกระทบต่อการมีส่วนได้เสียที่สำคัญของประชาชน จึงจัดให้รัฐได้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรมก่อนการดำเนินการ) แต่

รัฐธรรมนูญฯ ปี 2560 มาตรา 43 หมวด สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ได้บัญญัติว่า บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิ เข้าชื่อกันเพื่อเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐให้ดำ เนินการใดอันจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนหรือชุมชน หรืองดเว้นการดำเนินการใดอันจะกระทบต่อความ เป็นอยู่อย่างสงบสุขของประชาชนหรือชุมชนและได้รับแจ้งผลการพิจารณาโดยรวดเร็ว ทั้งนี้ หน่วยงานของรัฐต้องพิจารณาข้อเสนอแนะนั้นโดยให้ประชาชนที่เกี่ยวข้องมี ส่วนร่วมในการพิจารณาด้วยตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ และตามความมาตรา 58 การดำเนินการใดของรัฐหรือที่รัฐจะอนุญาตให้ผู้ใดดำเนินการ ถ้าการนั้นอาจมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพ ชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดของประชาชนหรือชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง รัฐต้อง ดำเนินการให้มีการศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของ ประชาชนหรือชุมชน และจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียและประชาชนและชุมชนที่เกี่ยวข้องก่อน เพื่อมาประกอบการพิจารณาดำเนินการหรืออนุญาตตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่าบุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยงานของรัฐก่อนการดำเนินการหรืออนุญาตตามวรรคหนึ่ง ในการดำเนินการหรืออนุญาตตามวรรคหนึ่ง รัฐต้องระมัดระวังให้เกิดผลกระทบต่อ ประชาชนชุมชน สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพน้อยที่สุด และต้องดำเนินการให้มีการเยียวยาความเดือดร้อนหรือเสียหายให้แก่ประชาชนหรือชุมชนที่ได้รับผลกระทบ เป็นธรรมและโดยไม่ชักช้า

รัฐธรรมนูญของประเทศอังกฤษ ได้มีการบัญญัติสิทธิสิ่งแวดล้อม ไว้ในรัฐธรรมนูญและมีการตรวจสอบอย่างเข้มงวดทุกขั้นตอน กฎหมาย Environmental Protection Act 19909 และมีเป็นกฎหมายที่กำหนดให้ประชาชนต้องเข้าไปมีส่วนร่วมกับภาครัฐและชุมชนเพื่อการบำรุงรักษา การได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ การคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อม ไว้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะการ

จัดทำรายงานประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม มีกฎหมาย Environmental Impact Assessment (Uncultivated Land and Semi-Natural Areas) (England) Regulation (2001) ได้กำหนดให้บุคคลที่จะดำเนินโครงการใด ๆ โดยใช้ประโยชน์จากพื้นที่ ที่ไม่มีการเพาะปลูกหรือพื้นที่กึ่งกลางธรรมชาติสำหรับทำการเกษตรเฉพาะ และจะต้องจัดทำแผนงานโครงการที่มีรายละเอียดที่ เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ หากมีลักษณะและพื้นที่ที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะ ซึ่งแผนงานดังกล่าวต้อง ได้รับการตรวจสอบจาก Secretary of State for Environment, Food and Rural Affairs ซึ่งมีหน้าที่เป็นผู้พิจารณาโครงการเฉพาะ ว่ามีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือไม่ การพิจารณานั้น Secretary of State อาจปรึกษากับองค์กรที่ปรึกษาด้านสิ่งแวดล้อม (Consultation Bodies) เช่น สภาบริหารจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติ (Nature Conservancy Council for England) และคณะกรรมการอนุสรณ์สถานประวัติศาสตร์ (Historic Buildings and Monuments Commission for England) สำนักสิ่งแวดล้อม (Environment Agency) หน่วยงานหรือองค์กรอื่น ของรัฐที่ Secretary of State หากเห็นว่ามีส่วนได้เสียหรือมีข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ และให้ความเห็นประกอบการพิจารณาได้ และเมื่อ Secretary of State เห็นชอบหรืออนุมัติโครงการแล้ว ผู้ดำเนินโครงการจึงจะสามารถเริ่มดำเนินโครงการนั้นได้ (David Wilkinson, Environment and Law, (London: Routledge, 2002) ซึ่งมีความต่างจากประเทศไทย เช่นที่ทำการอำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่แจ่ม มีการก่อสร้างที่ทำการอำเภอปี 2552 แต่มีการขออนุญาตใช้ประโยชน์จากกรมป่าไม้ ปี 2555 จึงเป็นไม่ปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างชัดแจ้ง

ประเทศสหรัฐอเมริกา สหรัฐอเมริกาอ้างว่ามีการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยเต็มใบ ไม่ได้มีการบัญญัติสิทธิสิ่งแวดล้อมไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่มีกฎหมาย ระดับรัฐบาลกลางเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมออกมาบังคับใช้หลายฉบับ กฎหมายที่แยกตามวัตถุประสงค์ เช่น National Environmental Policy Act 1969, Clean Ari Act (1977), the Oil Pollution Prevention Act (1990), the Resource Conservation and Recovery Act (1976), the Pollution Prevention Act 1980 (Superfund) และ Title 40 Part 25 of the Code of Federal Regulation (Public Participation) แต่กฎหมายเหล่านี้ มีข้อค้นพบว่ามีการบทบัญญัติรับรองสิทธิ ของประชาชนในการมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษา การได้ประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติ และในการคุ้มครองและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมจึงมีลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชน ใกล้เคียงกับรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 43 และมาตรา 58

ประเทศออสเตรเลีย ออสเตรเลียได้มีการบัญญัติสิทธิสิ่งแวดล้อมไว้ในรัฐธรรมนูญและมีกฎหมายในระดับรัฐบาลกลางที่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดล้อมมีมากรวม 10 กว่าฉบับ และมีกฎหมายฉบับที่กำหนดรับรองสิทธิของประชาชนในการมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษา การได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครองและ

รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมก่อนเริ่มดำเนินการโครงการและกิจการ มีข้อค้นพบว่ามีกฎหมายที่บัญญัติที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น Environment Protection and Biodiversity Conservation Act 199911 กฎหมายฉบับนี้มุ่งเน้นในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ส่งเสริม สงวนรักษา และใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน รวมทั้งสงวนและรักษาความ หลากหลายทางชีวภาพ โดยกำหนดให้ภาครัฐหรือภาคเอกชนที่ประสงค์จะดำเนินโครงการหรือ กิจกรรมใด ๆ ที่อาจจะมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต้องขอความเห็นชอบจากรัฐมนตรีที่ดูแลรับผิดชอบด้านสิ่งแวดล้อมก่อน ถึงจะดำเนินการได้ ทั้งนี้ในระดับมลรัฐ ทุกมลรัฐจะมีองค์กร องค์กรที่เรียกว่า Environmental Protection Authority หรือ Environmental Protection Agency “EPA” ถือเป็นหน่วยงานของรัฐ ที่ทำหน้าที่ดูแลด้านสิ่งแวดล้อมโดยตรง และบังคับใช้กฎหมายหลายฉบับที่อยู่ในความรับผิดชอบดูแลควบคุมและมอบอำนาจแก่ EPA ในการพิจารณาออกใบอนุญาต อาทิเช่น Ozone Protection Act 1989, Pesticide Act 1999, Protection of the Environment Operation Act 1991 เป็นต้น (คนึงนิจ ศรีบัวเอี่ยม, 2559)

ประเทศสิงคโปร์ มีการบัญญัติสิทธิสิ่งแวดล้อมนี้ไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมายหลายฉบับที่กำหนดมาตรการในการคุ้มครองดู และบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ประเภทต่าง ๆ เช่น อากาศ น้ำ ดิน วัตถุอันตรายและทางเสียง ดังจะเห็นได้จากกฎหมายต่าง ๆ เช่น Environment Pollution Control Act 1999, Prevention of Pollution of the Sea Act 1991, National Environment Agency Act 2002, Sewage and Draining Act 1999, Factories Act 1973 ฯลฯ และมีกฎหมาย ที่มีข้อกำหนดรับรองสิทธิของประชาชนในการมีส่วนร่วมกับรัฐกับชุมชนในการดำเนินการเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ คุ้มครองและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การจัดทำรายงานประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมนั้น ใน Section 36 แห่ง Environment Pollution Control Act 1999 โดมีการเสนอแผนการศึกษาดังกล่าวต่อ Director-General เพื่อขอความเห็นชอบภายในระยะเวลาที่กำหนดก่อนเริ่ม ดำเนินกิจกรรมหรือโครงการนั้น ๆ

รัฐธรรมนูญของประเทศทั่วโลก มีการบัญญัติสิทธิในสิ่งแวดล้อมในรัฐธรรมนูญของประเทศทั่วโลกเพื่อให้มนุษย์มีสิทธิที่มีอากาศที่สะอาด มีน้ำดื่มที่สะอาดมีความปลอดภัย และมีสภาพแวดล้อมที่ดีต่อการดำรงชีวิตของตนเอง เพราะจากเวลา 50 ปีที่ผ่านมาแนวความคิดของสิทธิมนุษยชนต่อสิ่งแวดล้อมที่ดีได้ปรากฏภาพเป็นเรื่องดังอาทิเช่น หนังสือนวนิยาย ถือว่าเป็นแนวคิดที่สุดโต่งสมัยนั้นแต่ในปัจจุบันสิทธิในสิ่งแวดล้อมถือได้ว่าเป็นที่ยอมรับกันมากในกฎหมายระหว่างประเทศ และรับรองหลายๆประเทศในโลกนี้ และที่สำคัญไปกว่านั้น ความสำเร็จที่ผ่านมาทั้งหมด คือ สิทธิในสิ่งแวดล้อมได้ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญอย่างน้อย 177 ประเทศทั่วโลก เป็นการแสดงให้เห็นถึงผลกระทบอย่างมากทั้งจากระดับของกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่เข้มแข็งขึ้นหรือการตัดสินคดีของศาลที่กำจัดมลพิษจากจุดความร้อน (Hotspots) มากขึ้น จนถึงมีการออกกฎหมาย ที่เกี่ยวกับน้ำดื่มที่สะอาดปลอดภัยต่าง ๆ

สรุปจะเห็นได้ว่า ในเรื่องการรับรองสิทธิสิ่งแวดล้อมของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับ ภาครัฐและชุมชน ในต่างประเทศ มีข้อค้นพบว่าทุกประเทศมีกฎหมายบัญญัติกำหนดรับรองสิทธิของ ประชาชนในการมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษา การได้ประโยชน์จากทรัพยากร ธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครองและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทั้งในระดับรัฐธรรมนูญหรือระดับกฎหมายรองลงมา สำ หรับประเทศไทย แม้รัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2560 ไม่ได้รับรองเรื่องสิทธิชุมชนและบุคคลมีสิทธิส่วนร่วม และฟ้องร้องกับรัฐและชุมชนไว้โดยตรงแต่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 43 บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิ (2) จัดการ บำรุงรักษา และใช้ ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล และยั่งยืนตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ ประเทศไทย มีรัฐธรรมนูญ ไม่ได้บัญญัติสิทธิการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้เป็นการเฉพาะ สิทธิสิ่งแวดล้อมในเชิงกระบวนการ (Procedural Rights) เช่น สิทธิของชุมชนในการอนุรักษ์ฟื้นฟู การมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลาก หลายทางชีวภาพอย่างสมดุล ส่วนในต่างประเทศ มี การบัญญัติสิทธิสิ่งแวดล้อมทั้งสิทธิในเนื้อหาและสิทธิในเชิงกระบวนการในรัฐธรรมนูญไว้ใน 177 ประเทศทั่วโลก ในอนาคตประเทศไทย มีแนวโน้มบัญญัติสิทธิสิ่งแวดล้อมในเชิงเนื้อหา (Substantive Rights) ซึ่งเชื่อมโยงกับสิทธิชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมที่มีอยู่เดิมกับรัฐธรรมนูญได้

สิทธิมนุษยชนในมิติสิทธิทางวัฒนธรรม หมายความว่าสิทธิเชิงซ้อนของสิทธิมนุษย์กับสิทธิวัฒนธรรม จึงเรียกว่า “สิทธิมนุษยชนในมิติสิทธิทางวัฒนธรรม” ตามปฏิญญาว่าด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ได้ประกาศไว้ เมื่อปี 2007 ที่ Fribourg ซึ่งนอกจากให้หมายถึง สิทธิด้านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม มรดกทางวัฒนธรรมแล้ว ให้รวมหมายถึงเสรีภาพที่จะมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม สามารถที่เปลี่ยนไหลลื่นได้ วัฒนธรรมซึ่งไม่ได้หมายถึงเฉพาะผลงาน ทางศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตหรือขนบธรรมเนียมประเพณี ทั้งสมัยดั้งเดิมและสมัยใหม่ และที่สำคัญวัฒนธรรมจึงไม่จำเป็นเกี่ยวข้องผูกโยงกับกลุ่มชาติพันธุ์และทางศาสนาความเชื่อเสมอ (อมรา พงศาพิชญ์, 2541)

Arjun Appadurai (1996) ซึ่งเป็นนักวิชาการคนแรก ที่มีความกล้าหาญชี้ว่าเดิมที่นิยามและให้ความหมายของวัฒนธรรมที่มักเชื่อมโยงกับกลุ่มชาติพันธุ์ ศาสนาและ ภาษานั้นแล้ว เพราะปัจจุบันสังคมเปลี่ยนไปมากแล้ว มีการเคลื่อนย้ายของผู้คน จึงทำให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมมีผู้คนจำนวนมากเรียนรู้ภาษาวัฒนธรรมและสามารถพูดภาษาได้หลายๆภาษา มีการเปลี่ยนแปลงทั้งอาหารและวิถีชีวิต ซึ่งก่อนหน้านี้วัฒนธรรมของคนกลุ่มใหญ่สามารถครอบงำหรือกดทับวัฒนธรรมของคนชายขอบหรือกลุ่มชาติพันธุ์ในยุคล่าอาณานิคมของมหาอำนาจทางตะวันตก จึงทำให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบและสร้างความเป็นธรรมในสังคม จึงเกิดกระแสท้องถิ่นนิยมและมีการฟื้นฟูวัฒนธรรมพื้นบ้านมากขึ้น มีการตื่นตัวของสิทธิมนุษยชนมากขึ้น มีการมองสิทธิมนุษยชนในมิติทางวัฒนธรรม จึงได้รับความสนใจเป็นพิเศษ

John Locke ให้ความหมายสิทธิว่า หมายถึง สิทธิในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ว่าทุกคนมีสิทธิโดยชอบธรรมในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร เพื่อความอยู่รอดของชีวิต และมีสิทธิโดยสมบูรณ์ในผลที่ได้จากหยาดเหงื่อแรงงานของตน สิทธิดังกล่าวถือว่ามาก่อนสัญญาประชาคมหรือมีมาก่อนรัฐ และจอห์น ล็อค ได้ยอมรับถึงสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์โดยการร่วมกันในการทำกิจกรรมบางอย่างเหนือทรัพยากร ที่เขาครอบครองอยู่ โดยถือเป็น สิทธิการครอบครองโดยประจักษ์จริง (Empirical Possession) เป็นสิ่งที่ยืนยันใน “สิทธิชุมชน” ที่เกิดขึ้นและมีอยู่โดยสิทธิอันเป็นธรรมชาติของมนุษย์”

สิทธิทางวัฒนธรรม หมายถึงการถูกนำมาใช้ในการวางแผนการใช้และการเข้าถึงทรัพยากรวัฒนธรรม นักวิชาการด้านการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ได้เสนอให้พิจารณาถึงสิทธิทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็ก คนชรา ชนกลุ่มน้อย คนชายขอบ ที่ไม่มีปากมีเสียง ไม่มีอิทธิพลและอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมือง (Cultura Heritage and Human Rights, 2007) (ธนิก เลิศชาญฤทธ์)

สิทธิทางวัฒนธรรม (Cultural Rights) หมายถึง วัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ เพราะต้องการได้รับประกันว่าบุคคลเหล่านั้น และชุมชนของพวกเขาจะสามารถเลือกวัฒนธรรมและสามารถมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมการเลือกวัฒนวัฒนธรรมของพวกเขาได้ สิทธิทางวัฒนธรรมสิทธิมนุษยชนที่มีจุดมุ่งหมายและมีความเสมอภาคและศักดิ์ศรีของมนุษย์ไม่เลือกปฏิบัติ พวกเขามีสิทธิในรูปแบบของวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็น ภาษา และศิลปะ การมีส่วนร่วมในชีวิตทางวัฒนธรรม มรดกทางวัฒนธรรม ชนกลุ่มน้อยและการเข้าถึงวัฒนธรรมอย่างอิสระ รวมถึงเชื้อชาติ ชาติพันธุ์อื่นๆที่ยังคงมีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ค่านิยมความเชื่อที่เชื่อ ภาษาและศิลปะประเพณีและวิธีการคิด วิธีการชีวิตโดยผ่านบุคคล แสดงความอยู่ของพวกเขาซึ่งก็คือเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งบุคคลเหล่านี้มีความต้องการที่จะได้รับการยอมรับในศักดิ์ศรีของ วัฒนธรรมที่มีร่วมกันของตน เพื่อที่จะรักษา และสืบทอดวัฒนธรรมของกลุ่มตนเองต่อไป จึงมีกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิทางวัฒนธรรม (อมรา พงศาพิชญ์, 2552)

2.2.1 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมกับสิทธิทางวัฒนธรรม

แนวความคิดเรื่องของความสัมพันธ์วัฒนธรรมกับความสัมพันธ์ทางชนกลุ่มชาติพันธุ์ ได้มีการเปลี่ยนไปมากพอสมควร โดยเฉพาะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นยุคหลังการล่าอาณานิคม และที่สำคัญเป็นยุคของการเกิดประเทศใหม่ ของรัฐบาลในประเทศต่างๆโดยเฉพาะประเทศเล็ก ๆ มีความจำเป็นยิ่งที่ต้องสร้างชาติให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียวของประชากรในชาติ และรัฐมีความเชื่อว่าการพยายามหลอมรวมทางวัฒนธรรมเพื่อการสร้างวัฒนธรรมให้เป็นวัฒนธรรมชุดเดียวกัน เพื่อให้สิ่งทุกอย่างมีความเหมือนกัน วิธีคิด วิธีปฏิบัติและวิธีการจัดการให้เหมือน ๆ กัน เป้าหมายสูงสุดเพื่อให้เกิดการปกครองง่าย แนวความคิดและวิธีการดังกล่าว การหลอมรวมวัฒนธรรมจึงไม่ประสบผลสำเร็จแต่ประสบความล้มเหลวเกือบทุกสังคม ด้วยเหตุและผลกล่าวคือ

2.2.1.1 เกิดจากความคิดดั้งเดิมที่คิดว่า วัฒนธรรมคือ ธรรมเนียมปฏิบัติ ความเชื่อ ประเพณีภาษา ที่ได้ผูกติดกับกลุ่มชาติพันธุ์ จึงทำให้เกิดความรู้สึกกับสิ่งที่สังคมได้คิดและเชื่อว่าเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมในทางอุดมคติ จึงไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ กระบวนการคิดผูก ยึดติดกับรูปแบบดั้งเดิมที่กล่าวแล้วข้างต้น จึงส่งผลทำให้ชนกลุ่มขาติพันธุ์ส่วนน้อยของคนส่วนใหญ่ไม่เต็มใจและมีความพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนความคิดและยอมรับวัฒนธรรมของคนกลุ่มใหญ่ ทำให้เกิดการปะทะต่อต้าน ขัดแย้ง ไม่พอใจ สร้างความขัดแย้งกันของคนในชาติ

2.2.1.2 ทางรัฐบาลหลาย ๆ ประเทศได้ใช้วัฒนธรรม เป็นกลไกเป็นเครื่องมือของการควบคุมประชากร โดยผ่านนโยบายของรัฐบาลแบบผสมผสานกลมกลืนทางวัฒนธรรม มีการพยายามสร้างวัฒนธรรมใหม่ในลักษณะปฏิวัติวัฒนธรรม ค่านิยมทางวัฒนธรรม และมีการใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องในการสร้างอำนาจและใช้อำนาจให้กับฝ่ายปกครอง จึงทำให้เกิดกระบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านอำนาจรัฐจากประชาชนได้ ความล้มเหลวของการจัดการกับวัฒนธรรม อดีตจนนำไปสู่การตีความทางวัฒนธรรมใหม่อีกว่า วัฒนธรรม เป็นวัฒนธรรมที่มีรูปแบบตายตัวไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ มีรูปแบบสำเร็จรูป แต่ในทางความเป็นจริง วัฒนธรรมจึงมีลักษณะที่สามารถลื่นไหลกันได้ สามารถปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ และสภาพแวดล้อมได้ เมื่อมีการปรับเปลี่ยนวิธีคิด วิธีมองและมีการให้ความหมายวัฒนธรรมในลักษณะที่เช่นว่านี้ จึงทำให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องมากขึ้น ลดการยึดติดกับรูปแบบดั้งเดิม และรัฐเองลดการบังคับใช้รูปแบบดั้งเดิมคือเหมือนกันทั่วประเทศอีกต่อไป ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม เป็นความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกัน ได้มีการยอมรับความแตกต่างกันมากขึ้น ลดการควบคุมรูปแบบของการมีวัฒนธรรมและได้เปิดโอกาสให้ปัจเจกบุคคลมีพื้นที่ในทางสิทธิทางวัฒนธรรมของตนเองได้มากขึ้น (ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, 2549)

ความเคลื่อนไหวสิทธิมนุษยชนในมิติสิทธิทางวัฒนธรรมเป็นความเลื่อนไหวสิทธิมนุษยชนในมิติสิทธิทางวัฒนธรรมในปัจจุบัน ซึ่งเกิดจากการยอมรับของความเปลี่ยนแปลง การยอมรับสิทธิทางวัฒนธรรมของปัจเจกบุคคลหรือของกลุ่มบุคคล ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งไม่ได้หมายถึง ความหลากหลายหรือความแตกต่างเฉพาะในกลุ่มเท่านั้น จึงหมายถึงความแตกต่างที่หลากหลายภายในกลุ่มด้วย เพราะว่ามนุษย์แต่ละคนมีอัตลักษณ์ ความเป็นตัวตนของตนเองที่หลากหลายมิติและมีหลายอัตลักษณ์ในตัวของคนเดียวกันก็มีมาก การมีรูปแบบผสมผสานทางวัฒนธรรมในสังคมปัจจุบัน ได้เกิดอัตลักษณ์ที่หลากหลาย และเท่าเทียม เพราะว่าการมีความแตกต่างกันที่หลากหลาย จึงไม่มีรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเหนือกว่าใคร การยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม ที่สำคัญที่สุดคือ เกิดจากการยอมรับความหลากหลาย เคารพในสิทธิมนุษยชนและสิทธิทางวัฒนธรรม จึงเรียกว่ารวมว่า”สิทธิมนุษยชนในมิติสิทธิทางวัฒนธรรม” และการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในมิติสิทธิทางวัฒนธรรม ของชนกลุ่มน้อยหรือผู้ด้อยโอกาส ก็ยังเป็นปัญหาอยู่สหประชาชาติจึงได้ประกาศอนุสัญญาหลายฉบับ อาทิเช่น ปฏิญญาเพื่อคุ้มครองและส่งเสริมกลุ่มชนท้องถิ่น

(UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, 2007) และปฏิญญาว่าด้วยสิทธิของบุคคลที่เป็นชนกลุ่มน้อยทางสัญชาติ ชาติพันธุ์ ศาสนาและภาษา (Declaratio of the Rights of Persons belonging to National of Ethnic, Religious and Linguistic Minorities, 1992)

แนวคิดที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในมิติสิทธิทางวัฒนธรรมกับกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (Cultural Dimensions of the Social movements) เป็นการวิเคราะห์นำสิทธิมนุษยชนในมิติสิทธิทางวัฒนธรรม สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประการ คือประการที่แรก สิทธิทางธรรมชาติ (Natural Rights) ซึ่งมีนักปราชญ์ที่มีความคิดให้การสนับสนุนของกฎหมายตามธรรมชาติหรือสิทธิตามธรรมชาติ โดยเฉพาะ“ฌอราลิตัส”(Heralitus) เป็นชาวกรีก ได้กล่าวถึงกฎหมายตามธรรมชาติว่า เป็นกฎหมายที่ไม่ได้เขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเพราะเป็นกฎหมายธรรมชาติ มีหลักฐานยืนยันอยู่ว่าทุกสิ่งได้เกิดขึ้นตามที่มันควรจะเป็นเช่นนั้น ๆ “เพลโต” (Plato) ได้กล่าวยืนยันความแตกต่างระหว่างกฎหมายตามธรรมชาติกับกฎหมายที่บัญญัติขึ้นโดยมนุษย์ “อริสโตเติ้ล” (Aristotle) กล่าวถึงความเป็นธรรมตามธรรมชาติว่าเป็นความเป็นธรรมที่สมบูรณ์ กับสิ่งซึ่งเป็นความเป็นธรรมตามกฎหมาย อันเป็นธรรมที่ไม่สมบูรณ์ หลักคิดดังกล่าวได้นำเป็นการต่อสู่เช่น บวชป่าสนวัดจันทร์เพื่อการอนุรักษ์ป่าสนธรรมชาติห้าม ออป.ตัดไม้สนธรรมชาติและให้รื้อโรงเลื่อยยนต์การเคลื่อนไหวทางสังคมที่ปกาเกอะญอได้นำมาใช้เพื่อการรักษาป่าสนธรรมชาติ 150,000 ไร่ ได้เรียกแขกมาร่วมต่อต้านได้มาก จนได้รับชัยชนะ เพราะชูประเด็นสิทธิทางวัฒนธรรมเป็นฐานแห่งการต่อสู้กับอำนาจรัฐที่ไม่เป็นธรรม การต่อต้านโครงการขนาดใหญ่ของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตประชาชนการเคลื่อนไหวทุกประเด็นปัญหา ส่วนใหญ่แล้วรัฐเป็นคู่ขัดแย้ง กับประชาชนและชุมชน ประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจ จึงใช้ยุทธวิธีการต่อสู้โดยนำประเด็นสิทธิทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ วิถีชีวิต พิธีกรรมหรือความเชื่อมาปฏิบัติการเชิญสัญลักษณ์และได้สื่อความหมาย สร้างความหมายอาทิเช่น ความเชื่อ ความรู้ท้องถิ่น พิธีกรรม มีเรื่องเล่าชีวิตประจำวัน ต่อการใช้ทรัพยากรจากปู่ ย่า ตา ยาย มาถึงพ่อ แม่และเราในปัจจุบัน (Swidler, 1998, p. 171) ได้มีการนำมิติสิทธิทางวัฒนธรรมไปใช้ในการเคลื่อนไหวทางสังคมสมัยใหม่ จึงได้สร้างความหมายและนำ ความเชื่อที่เชื่อว่า “ป่าต้นมีผียักษ์อาศัยอยู่” ห้ามไปตัด ไปทำลาย ถ้าขืนไปทำจะทำให้เรา “เจ็บไข้ได้ป่วย ชุมชนเดือดร้อน ถึงตาย” ถ้าอธิบายเป็นรูปธรรมคือ “ป่าต้นน้ำ มีทรัพยากรธรรมชาติสมบูรณ์เป็นแหล่งผลิตน้ำธรรมธรรมชาติ” ถ้าไปตัดไปทำลาย จะทำให้น้ำแห้ง ชุมชนไม่มีน้ำดื่ม น้ำใช้ อุปโภคบริโภคและการเกษตรเป็นต้น ส่วนพิธีกรรมการบวชป่าเพื่อรื้อถอนโรงเลื่อย ออป.วัดจันทร์ เป็นพิธีกรรมบวชป่ารอบโรงเลื่อยไม้ในท่ามกลางป่าสนวัดจันทร์ ถ้าไม่ใช้พิธีกรรมเข้าช่วยคนไม่กล้าเข้าไปใกล้โรงเลื่อยยนต์ สุดท้ายปี 2535 ออป. วัดจันทร์ ได้รื้อถอนโรงเลื่อยออกจากพื้นที่ป่าสนวัดจันทร์ โดยไม่มีผู้สูญเสียชีวิต และได้รับอันตรายแม้แต่รายเดียว พิธีกรรมใช้ในชีวิตประจำวันหรือวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ดีงามมาใช้ในการเคลื่อนไหวสังคมเป็นพิธีที่สามารถดึงมวลมหาพลังมวลชนได้ดีและได้มากต่อการทำกิจกรรมร่วมกันและได้สร้าง

ความหมายในการต่อสู้คัดค้านการกระทำการของรัฐที่ไม่เป็นธรรมในท้องถิ่นได้ผล (นลินี ตันธุวนิตย์, 2551) ซึ่งสอดคล้องกับ กติการะหว่างประเทศ ว่าด้วย สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ที่มีปรากฏเป็นถ้อยคำที่ชัดเจน ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมโดยตรงและให้ปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ ในเรื่องเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา จึงเป็นประเด็นข้อห้าม (กุศล พยัคฆ์สัก, 2555)

การไม่เลือกปฏิบัติจากสิทธิมนุษยชนในมิติสิทธิทางวัฒนธรรมและ รัฐภาคีเห็นพ้องกันอีกว่า รัฐจะต้องส่งเสริมการศึกษา ความเข้าใจ ความอดกลั้น และมิตรภาพระหว่างชาติและกลุ่มเชื้อชาติ ชนกลุ่มน้อยหรือกลุ่มศาสนาทั้งปวงและสานต่อไปถึงกิจกรรมของสหประชาชาติในการดำรงไว้ซึ่งสันติภาพ ซึ่งรัฐภาคีแห่งกติกานี้ รับรองสิทธิของคนทุกคนที่จะมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรมและที่จะอุปโภคสิทธิประโยชน์ แห่งความก้าวหน้าและการประยุกต์ใช้ทางวิทยาศาสตร์ ที่จะได้สิทธิประโยชน์จาการคุ้มครองประโยชน์ทางด้านศิลปกรรม ทางวัตถุในประโยชน์ อันเกิดจากการผลิตทางวิทยาศาสตร์ วรรณกรรมหรือศิลปกรรมที่ตนเป็นผู้สร้างสรรค์ รวมถึงสิ่งทั้งหลายที่จำเป็น เพื่อการอนุรักษ์ การพัฒนาและการเผยแพร่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ ยังมีอนุสัญญา (Convention) และปฏิญญา (Declaration) มีประเด็นหลักเรื่องวัฒนธรรม และได้สอดรัดกับอนุสัญญาว่าด้วย การคุ้มครอง ส่งเสริมความหลากหลายทางชีวภาพในการแสดงออกทางวัฒนธรรม (Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions, 2005) หรือปฏิญญาสากลว่าด้วย ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Universal Declaration on Cultural Diversity, 2001) และปฏิญญาไฟเบิร์กว่าด้วย “สิทธิทางวัฒนธรรม” (Fribourg Declaration on Cultural Rights, 2007)

แนวคิดสิทธิมนุษยชนในมิติวัฒนธรรมในสังคมตะวันตกสมัยใหม่ สามารถแบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ

1. สิทธิทางธรรมชาติ (Natural rights) ซึ่งเป็นสิทธิติดตัวโดยกำเนิด ไม่สามารถถ่ายโอนได้ ไม่จำเป็นต้องมีกฎหมายรองรับ เช่น สิทธิในชีวิต และร่างกาย เสรีภาพในการนับถือศาสนา เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก

2. สิทธิที่ต้องได้รับการรับรองโดยกฎหมาย รัฐธรรมนูญ หรือแนวนโยบายพื้นฐานของรัฐในแต่ละประเทศ เพื่อเป็นหลักประกันว่า ประชาชนจะได้รับการคุ้มครอง ได้มีสิทธิความเป็นอยู่ที่เหมาะสมกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) เช่น สิทธิในการศึกษา สิทธิที่อยู่อาศัยในมิติทางสิทธิทางวัฒนธรรม เช่น ความหลากหลายทางวัฒนธรรม มรดกทางวัฒนธรรม อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมกับการพัฒนาที่ยั่งยืน วัฒนธรรมและทรัพย์สินทางภูมิปัญญา ชุมชนทางวัฒนธรรม เสรีภาพในการแสดงออกทางวัฒนธรรม (อมรา พงศาพิชญ์, 2546) สิทธิมนุษยชนในมิติวัฒนธรรม มีความเชื่อมโยงกันทั้งระบบคือสิทธิในชีวิตร่างกาย เสรีภาพนับถือศาสนา ความเชื่อ การแสดงความคิดเห็น การแสดงออก ความเป็นอยู่อาศัย ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การศึกษา รับรอง

ไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องติดต่อและต่อเนื่องกัน จึงเป็นสิทธิมนุษยชนในมิติวัฒนธรรม ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองผลประโยชน์ทางศีลธรรมและทางวัตถุอันเป็นผลจากการผลิตการประดิษฐกรรมใดๆทางวิทยาศาสตร์วรรณกรรมและศิลปกรรมซึ่งตนเป็นผู้สร้าง ซึ่งหมายความว่าคนทุกคนมีสิทธิได้รับการคุ้มครองได้รับส่งเสริมสนับสนุนความรู้ความเข้าใจจากศีลธรรม และต้องไม่ให้ผู้ใดได้รับอันตรายจากทางวัตถุอันเป็นผลจากการผลิตการประดิษฐกรรมใดๆทางวิทยาศาสตร์วรรณกรรมและศิลปกรรมซึ่งตนเป็นผู้สร้าง ก่อให้เกิดความเสียหาย ความเดือดร้อนทาง กาย วาจา และใจนำไปสู่สิทธิทางวัฒนธรรม เสื่อมเสีย แต่ต้องสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชนตนเองต่อไป จึงมีกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิทางวัฒนธรรมให้การคุ้มครองดังกล่าว (กุลพล พลวัน, 2538)

2.2.2 สิทธิมนุษยชนในมิติสิทธิทางวัฒนธรรมกับการเมือง

สิทธิมนุษยชนในมิติสิทธิทางวัฒนธรรมกับการเมือง จึงเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมการเมือง (Cultural of Politics) เพราะว่าวัฒนธรรมการเมือง (Cultural of Politics) คือรูปแบบแนวทางของบวนการต่อสู้ทางการเมือง ซึ่งหมายความว่า “การเมืองวัฒนธรรม” เป็นการเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลง มีพลวัตรเปลี่ยนได้ทุกเวลา มีทั้งแพ้และมีทั้งชนะหรือว่าไม่มีใครชนะหรือแพ้เสมอไป กระบวนการต่อสู้ทางการเมืองที่กล่าวเช่นว่านี้ เพราะว่าการเมืองในประเทศไทย ในอดีต ถึงปัจจุบัน จึงไม่สามารถครองอำนาจนำได้ตลอดและไม่เคยเป็นไปอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดและตายตัวเสมอไป จึงมีพลวัตไหลเลื่อนเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา การเมืองวัฒนธรรม จึงเป็นวัฒนธรรมการเมือง และเป็นเพียงแนวคิดทางการศึกษาของการเมืองที่มีความแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับแนวคิดการศึกษาแบบวัฒนธรรมการเมือง (Political of Culture) ที่ได้ครอบงำและครอบคลุมการศึกษาทางรัฐศาสตร์ในกระแสหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมไทย ที่ได้ให้ความสำคัญและมองวัฒนธรรมแบบหยุดนิ่งไม่มีพลวัตแปรเปลี่ยนได้ไม่มากนัก นักวิชาการหลายแขนงได้นิยามความหมายว่า” วัฒนธรรมการเมือง” คือ แบบแผนของความรับรู้ อารมณ์ความรู้สึก ความเชื่อ และชุดคุณค่าที่บุคคลในสังคมมีต่อระบบการเมืองและสถาบันการเมือง ซึ่งจะเป็นตัวกำหนด “หน้าตา” ของการเมืองของสังคมนั้นให้เป็นในลักษณะใดอาทิ เช่น สังคมใดสังคมหนึ่งมีความเชื่อว่าประเทศใด มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มั่นคงได้ จะต้องกำหนดวิธีการซึ่งได้มาของผู้แทนคือ ต้องมีการเลือกตั้งเป็นหลัก หรือการคัดสรร การสรรหา การแต่งตั้ง และขึ้นอยู่กับภายใต้วัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ เป็นตัวกำหนดได้ จนกระทั่งประเทศในเอเชีย ละตินอเมริกา หรือแอฟริกา มีการคำอธิบายข้อค้นพบได้ว่า มีจำนวนไม่น้อยที่ไม่ได้ประสบความสำเร็จต่อการสร้างประชาธิปไตย โดยวิธีการการเลือกตั้ง การคัดสรร การสรรหา การแต่งตั้ง เพราะคนในชาตินั้นมีวัฒนธรรมประจำชาติที่ไม่เหมาะสมกับประชาธิปไตยอย่างอเมริกา ซึ่งมีหลายสาเหตุปัจจัย เช่น ขาดความเข้าใจ พื้นฐานไม่มีความพร้อมเฉื่อยชา ยึดถือบุญคุณ ไม่นิยมความขัดแย้ง ยังเชื่อฟังต่ออำนาจผู้ปกครอง การขาดระเบียบวินัย ถ้ามองวัฒนธรรมในลักษณะที่กล่าวมาข้างต้นค่อนข้างเป็นแบบแผนที่หยุดนิ่งนี้จึงทำให้การศึกษาเชิงวัฒนธรรมการเมือง มองการเมืองแบบหยุดนิ่งตามไปด้วยได้ (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2558)

Almond and Verba ได้แบ่งวัฒนธรรมการเมืองไว้ 3 ประเภท กล่าวคือ

1. การเมืองวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมในวงแคบ (Parochial Political Culture) คือ วัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลที่ไม่รู้จักไม่สนใจและไม่เข้าใจการเมือง และไม่คาดคิดได้เลยว่าตนเองจะได้รับผลกระทบจากการเมือง และคนกลุ่มที่มีความคิดแบบนี้ จะไม่คิดเข้าไปมีส่วนร่วมของทางการเมือง ทำให้ประชาชน ขาดจิตสำนึกทางการเมืองต่ำมาก การขาดการมีส่วนร่วมของทางการเมืองลักษณะแบบภาษาปกาเกอะญอ เรียกว่า “เตอะซิยาบะ” ภาษาเหนือ เรียกว่า “บ่ฮู้ บ่หัน” ซึ่งตรงกับภาษาไทยคือ ไม่สนใจอะไรทั้งสิ้นที่เกี่ยวข้องกับทางการเมือง

2. การเมืองวัฒนธรรมแบบไพร่ฟ้า (Subject Political Culture) คือวัฒนธรรมทางการเมืองที่บุคคลในสังคมที่ได้รับรู้และสนใจการเมืองมากขึ้น แต่เป็นการเข้าใจการเมืองแบบยอมรับอำนาจของผู้ปกครองที่ไม่ถูกต้องได้ จึงไม่มีความสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมของทางการเมืองโดยตรง ภาษาปกาเกอะญอ เรียกว่า “เตอะจะดำ” ภาษาเหนือ คือ “เอาเป๋นว่า” หรือภาษาไทยเรียกว่า “เขาเอาอย่างไรก็เอาอย่างนั้น”

3. การเมืองวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม (Participant Political Culture) คือวัฒนธรรมทางการเมืองทั้งบุคคลและกลุ่มให้ความสนใจการเมืองและมีความตระหนักว่าการเมืองมีความสำคัญต่อชีวิตและจิตใจ ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของเขาในทุกด้าน พวกเขาจึงกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีกิจกรรมทางการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

ความสำคัญของสิทธิทางวัฒนธรรมของการเมืองไทย และสิทธิมนุษยชนในมิติสิทธิทางวัฒนธรรม จึงไม่สามารถแยกออกจากวัฒนธรรมการเมืองได้ มี 3 ประการ คือ

วัฒนธรรมการเมือง เป็นตัวช่วยสร้างความชอบธรรม (Legitimization) ให้กับระบอบการปกครอง ทุกระบอบของการปกครอง เพราะวัฒนธรรมทางการเมือง จึงทำให้ประชาชนให้การยอมรับระบอบการปกครองนั้นๆได้ เช่น วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้าก็จะยินยอมรับระบอบเผด็จการได้ ดังนั้นหลายๆประเทศมีนโยบาย ได้ตระหนักถึงความสำคัญในการปลูกฝังของวัฒนธรรมทางการเมือง จึงก่อได้มีการผลิตซ้ำวัฒนธรรมทางการเมืองที่ต้องมาสนับสนุนระบอบการปกครองอย่างใดอย่างหนึ่งมีความติดต่อและต่อเนื่องกันเสมอ เช่น เช่น จีนหลังการปฏิวัติ ค.ศ. 1949 ได้สร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่มีความเหมาะกับระบอบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ หรือสหภาพโซเวียตได้สร้างวัฒนธรรม ค่านิยมแบบ Soviet Man ขึ้นมา แม้กระทั่งจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ปลูกฝังวัฒนธรรมทางการเมืองและมีสโลแกว่า “เชื่อผู้นำ ชาติพ้นภัย” และในเวลานี้ พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีและหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้มีการสร้างค่านิยม 12 ประการเพื่อปลูกฝังวัฒนธรรมทางการเมืองขึ้นมาเช่นกัน

1. วัฒนธรรมการเมือง มีความสำคัญที่ช่วยกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้เป็นอย่างดี ตัวอย่างเช่น กรณีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ที่คณะราษฎร

เป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงล้วนแล้วแต่เป็นผู้ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือยุโรปและส่วนใหญ่จากฝรั่งเศส จึงได้รับวัฒนธรรมทางการเมืองที่เน้นสิทธิเสรีภาพของประชาชน และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครองในที่สุด หรือกรณี 14 ตุลา 16 และพฤษภา 35 หรือ รัฐธรรมนูญปี 40 เป็นต้น

ประเทศไทย จากอดีตปัจจุบันและอนาคต คนไทยเรามีการเมืองวัฒนธรรมแบบไพร่ฟ้ามากกว่าแบบมีส่วนร่วม จึงส่งผลทำให้เกิดผลตามมาที่เห็นได้ชัดเจน คือการเมืองไทยถูกครอบงำด้วยข้าราชการและทหารติดต่อและต่อเนื่องกันมา นับจากการมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในช่วงหลังปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา ได้เกิดคนกลุ่มใหม่ในสังคมไทย ที่ได้รับการศึกษาจากตะวันตก และเป็นกลุ่มคนที่เติบโตมากับระบบเศรษฐกิจแบบรับใช้ทุนนิยมเสรีนิยมใหม่ จึงมีความมั่นใจในตัวเองสูงและสื่อสารติดต่อกับชาติที่เป็นประชาธิปไตยมาก มีอิทธิพลจากสื่อมวลชนและสื่อสังคมออนไลน์ จึงทำให้เขาเหล่าได้รับรู้รับทราบถึงความเป็นไปในโลกกว้างมากขึ้น ทำให้พวกเขาเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นหรือการเปลี่ยนของชุมชนชนบทไทย มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วมาก อาชีพชาวนาถูกแปรสภาพไปเป็นผู้รับจ้าง วัฒนธรรมทางการเมืองในชนบทได้เปลี่ยนแปลงไปตามการขยายตัวของเมืองใหญ่ ระบบการติดต่อสื่อสาร การเข้ามาทำงานในเมืองของคนจากชนบทมากขึ้น ทำให้วัฒนธรรมทางการเมืองในชนบทเกิดการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น ประชาชนสำนึกในการปกครองท้องถิ่นมากขึ้นอาทิเช่นได้กล่าวที่ว่า"เชื่อว่าไม่มีใครรู้ปัญหาของท้องถิ่นดีกว่าคนท้องถิ่นเอง" จึงมีการรณรงค์จังหวัดจัดการตนเองกันอย่างแพร่หลายไปทั่วประเทศโดยเฉพาะจังหวัดเชียงใหม่

สรุปว่า ปัจจุบัน การเมืองวัฒนธรรมของไทยไม่สามารถแยกออกจากสิทธิมนุษยชนในมิติสิทธิทางวัฒนธรรมได้เด็ดขาด เพราะว่ามีการเคลื่อนจากวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า ไปสู่วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม และระยะของการเปลี่ยนผ่านวัฒนธรรมทางการเมืองหนึ่งไปสู่อีกวัฒนธรรมทางการเมืองหนึ่ง แต่ต้องเผชิญกับการต่อต้านของกลุ่มวัฒนธรรมทางการเมืองเดิมเป็นระยะ ๆ มีทั้งสะดุดถอยหลัง และเดินหน้าต่อเพราะว่า “การตื่นตัว” และ “การมีส่วนร่วม” คือ การเมืองวัฒนธรรม Cultural politics) หรือวัฒนธรรมทางการเมืองในการปกครองระบอบประชาธิปไตย (ชำนาญ จันทร์เรือง, 2559) หรือตามทัศนของ Antomio Gramsci

2.2.3 การเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรมใหม่ในกระแสสังคมไทยในยุคปัจจุบัน

วัฒนธรรม จึงมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับมนุษย์ตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ และตาย ได้ครอบคลุ่ม ทุกเรื่องจึงเป็นแบบแผนไปในทางความคิดที่มีผลต่อการกระทำที่ได้แสดงออกถึงถึงอัตลักษณ์วิถีชีวิตของมนุษย์ที่สร้างระเบียบกฎเกณฑ์ ซึ่งมีระบบวิธีคิด วิธีปฏิบัติและวิธีการจัดการ มีการแลกเปลี่ยนความคิดทางการเมืองนำไปสู่การยอมรับความแตกต่างทางการเมือง เกิดกติกา มีการตกลงร่วมกันที่อยู่บนพื้นฐานความเป็นจริงมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นความดีเลิศของวิถีปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของสังคมที่ได้พัฒนากระบวนการสืบทอดให้เป็นมรดกทางสังคม เพราะวัฒนธรรมต้องมีการเรียนรู้ตลอดเวลาทั้งรู้ตัวและไม่รู้ตัว

การเมืองวัฒนธรรม สมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลย์สงคราม ได้สร้างวัฒนธรรมให้เป็นส่วนสำคัญในการสร้างชาติให้เป็นอารยะมี 2 ด้านด้านที่ 1 เน้นให้มีการเร่งรัดรื้อฟื้น อนุรักษ์ ด้านที่ 2 เร่งรัดให้มีการยกเลิกธรรมเนียมปฏิบัติ เช่นการแต่งกาย ประเพณี การกินอยู่ พิธีกรรมและภาษา ซึ่งปรากฏขึ้นไทยเข้าร่วมสงครามโลกกับญี่ปุ่น ประมาณ 2490 และประมาณ 2500 วัฒนธรรมแบบมาร์กซิสปรากฏขึ้นมาชัดเจน และปี 2522 การเคลื่อนไหวของรัฐได้จัดตั้งสำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติมีนโยบายหลักคือ การสร้างเอกภาพทางวัฒนธรรมไทย (ยุกติ มุกดาวิจิตร, 2556)

กุลพล พลวัน (2543) มีความเห็นว่า “สิทธิชุมชนในสังคมไทย” มี 3 สิทธิคือ

1. สิทธิเสรีภาพในความเป็นมนุษย์ ซึ่งหมายถึง สิทธิที่มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกันและมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ไม่สิทธิหรือ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรอง ทั้งที่เป็นความคิดหรือการกระทำที่ไม่ได้มีการล่วงละเมิดได้ และได้รับการรับรองคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเฉพาไทย

2. สิทธิเสรีภาพในความเป็นพลเมือง คือสิทธิ และเสรีภาพ ความเป็นพลเมือง จึงเป็นสิทธิเสรีภาพที่เกี่ยวข้อกับการเรียกร้องความต้องการขั้นพื้นฐานจากรัฐบาลในฐานะที่เป็นราษฎรของรัฐได้และรัฐมีหน้าที่ให้การสนองตอบให้ความช่วยเหลือในรูปของบริการสาธารณะ ถือได้ว่าเป็นสิทธิที่จะเรียกขอได้ จะรับเอาได้ หรือเป็นสิทธิที่ตามมากับตัวกำเนิดหรือโดยที่งอกขึ้นมาจากความเป็นพลเมืองและเป็นราษฎรของรัฐ และ

3. สิทธิในความเสมอภาพ คือบุคคลทุกคนเกิดมาย่อมมีความเสมอภาคกันและมีสิทธิในบางประการ อาทิเช่น สิทธิในการชีวิต ร่างกายเป็นต้น.

สิทธิทางการเมืองวัฒนธรรมไทย จึงมีผลต่อการเมืองแบบประเทศไทยอย่างมากถ้าเราพิจารณาจากการให้คำนิยามของอริสโตเติลที่ได้กล่าวไว้ว่า “มนุษย์คือสัตว์สังคม” (Man is by Nature a Social Animal) จึงเห็นได้ว่าวิวัฒนาการและโครงสร้างอำนาจที่เกี่ยวข้องกับสังคมไทย จึงไม่สามารถหลีกเหลี่ยมการเมืองได้เลย เพราะการเมืองมีบทบาทสำคัญต่อการจัดระเบียบทางอำนาจให้กับมนุษย์ที่ให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพในการประกอบกิจการได้เป็นอย่างดีอาทิเช่น ด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรม ซึ่งมีความซับซ้อนมากและมีอิทธิพลมากต่อรูปแบบการเมืองการปกครองไม่ว่า วัฒนธรรมการเลือกตั้ง กระบวนการและวิธีการเลือกตั้ง การมีความเชื่อต่อการเลือกตั้งหรือการมีส่วนร่วม วัฒนธรรมการมีส่วนร่วม พฤติกรรมการมีส่วนร่วม การแสดงออกหรือไม่แสดงออกระบุได้ชัดเจนว่าตัวเองอยู่กลุ่มใด หรือว่า แบ่งพรรค แบ่งพวก แบ่งสีเหลือง สีแดง หลากสีหรือการแสดงความคิดเห็นในเวทีสาธารณะ ซึ่งเป็นผลดีของการแสดงออกอย่างตรงไปตรงมาก่อให้เกิดการถ่วงดุล ตรวจสอบกลุ่มคนที่คุมอำนาจรัฐ ไม่ให้กระทำใด ๆ ตามอำเภอใจได้ วัฒนธรรมการแสดงออกที่หลากหลายและเป็นอิสระทางความคิดเป็นจุดก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจร่วมกันและเป็นหนทางการแก้ไขปัญหาอย่างมีส่วนร่วมและร่วมกันได้ลึกกว่า (ธรรมนูญ เพ็งทอง, 2549)

สิทธิทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาการของหลักกฎหมายสิ่งแวดล้อม เป็นสิทธิทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาการของหลักกฎหมายสิ่งแวดล้อมและสิทธิชุมชน มีข้อเสนอหลักการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิชุมชน มีการอธิบายถึงหลักการมีส่วนร่วมในระดับสากลและการรับรองหลักการมีส่วนร่วมในรัฐธรรมนูญไทยและกฎหมายต่าง ๆ มีคำนิยาม แนวคิดเรื่องการจัดการทรัพยากรที่เป็นสมบัติร่วมกัน สิทธิชุมชนในแต่ละประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลียและกลุ่มประเทศละตินอเมริกา งานวิจัยของ กอบกุล รายะนาคร ได้แสดงให้เห็นความก้าวหน้าว่า แต่ละประเทศให้การรับรองสิทธิชุมชน สถานการณ์สิทธิชุมชนในประเทศไทย รวมถึงข้อเสนอแนะการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิชุมชนในประเทศไทย (กอบกุล รายะนาคร, 2549)

พร้อมพล สัมพันธโน (2555) ได้อธิบายและให้ความหมายและการกำหนดพื้นที่ต้องห้ามในการทำไร่หมุนเวียน เป็นการจัดการทรัพยากรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมโดยมีข้อห้ามทางวัฒนธรรมประเพณีควบคุมด้วย

กาญจนา แก้วเทพ (2538) ได้อธิบายเครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน หมายถึง เครื่องมือทำงานวัฒนธรรมชุมชน เพื่อการศึกษาชุมชนโยการใช้ Positive Approach และการสร้างเครือข่ายของประชาชน โดยผสมผสานงานพัฒนาเข้าสู่โครงของสร้างชุมชน ง่ายต่อการวิเคราะห์ชุมชน-สังคม หรือเป็นการเริ่มต้นกับกลุ่มที่สนใจ โดยสื่อพิธีกรรมผ่านสื่อพิธีกรรมพื้นบ้าน หรือพัฒนาการขององค์ความรู้เรื่องการใช้และการพัฒนาสื่อพิธีกรรม นำไปสู่ข้อตกลงเบื้องต้นของกระบวนทัศน์ใหม่ขอการงสื่อพิธีกรรม จึงเป็น แนวทางและเครื่องมือการทำงานกับสื่อพิธีกรรมกระบวนทัศน์ใหม่ๆ จึงเป็น เครื่องมือของการทำงาน การวิเคราะห์ของสื่อพิธีกรรมอย่างมีพลวัต โดยสรุปว่าการทำงานกับชุมชนใช้พิธีกรรมเป็นตัวสื่อและเป็นเครื่องสร้างความเข้าใจตาม แนวคิด/และทฤษฎีของกระบวนทัศน์ใหม่เพื่อการสื่อสารกับชุมชน

วินัย บุญลือ (2545) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ทุนทางวัฒนธรรมและการช่วงชิงอำนาจเชิงสัญลักษณ์ของชุมชนปกาเกอะญอ พบว่าการทำไร่หมุนเวียน เป็นระบบการเกษตรที่มีความยั่งยืนสอดคล้องกับระบบนิเวศและมีความพอเพียงในตนเอง

กฤษฎา บุญชัย (2546) อธิบายความหมายของคำว่า แปลงทรัพย์ให้เป็นทุน หมายถึง กระบวนการแย่งชิงทรัพย์จากคนจนหรือเอาคนจนออกจากป่าและให้นายทุนเข้าไปแทนที่ทางการท่องเที่ยวหรืออื่น ๆ เป็นต้น

สิทธิทางวัฒนธรรม ประเด็นเรื่องวัฒนธรรมและศาสนาต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ พุทธและอิสลาม จึงมีความเกี่ยวข้องกับสิทธิทางวัฒนธรรมในการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา ที่มีต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ทั้งพุทธและมุสลิม ได้มีการแบ่งบทบาทและหน้าที่หรือความรับผิดชอบที่มีความเหมาะสมเช่น กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธให้เจ้าหน้าที่พุทธ

รับผิดชอบ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับอิสลามให้เจ้าหน้าที่อิสลามรับผิดชอบ เพื่อให้เกิดความสามัคคีและชอบธรรมในประเด็นเรื่อง สิทธิทางวัฒนธรรมตามาที่เป็นธรรม

สมบัติ คำบุญเยือง (2540) ได้ศึกษาปัญหาการนิยามความหมายของป่าและการอ้างสิทธิเหนือพื้นที่ กรณีศึกษาชาวลาหู่ พบว่า การสวนป่าเมี้ยง การทำสวนผสมผสานรูปแบบวนเกษตร เป็นของสิทธิทางวัฒนธรรม

คอลัฟ ต่วนบูละ และคณะ (2559) อธิบายความขอบเขตของสิทธิทางวัฒนธรรม มีขอบเขตของสิทธิทางวัฒนธรรมในการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังไม่พบและห้ามชาวพุทธไปร่วมพิธีกิจกรรมทางศาสนาอื่นและเช่นเกี่ยวกับทางศาสนาอื่น มิได้ห้ามในการเข้าร่วมกิจกรรมในศาสนาพุทธเช่นกัน ทั้งพุทธและอิสลามต่างมีบางกรณีสามารถยืดหยุ่นกันได้ ยกเว้นพิธีทางศาสนาจึงไม่มีข้อยืดหยุ่นกันได้ จึงเป็นสิทธิทางวัฒนธรรมในมิติพหุวัฒนธรรม

กฤษฎา บุญชัย (2549) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การจัดการป่าภายใต้แนวคิดอาณานิคมเรื่องของกะเหรี่ยงป่าผากภายใต้วาทกรรมอาณานิคม พบว่าการจัดการป่าภายใต้แนวคิดอาณานิคมเรื่องของกะเหรี่ยงป่าผากภายใต้วาทกรรมอาณานิคม กลุ่มทุนอำนาจเงินเข้าทำลายระบบการจัดการป่าโดยใช้เงินเป็นเครื่องคู่กับอำนาจรัฐ

สมชัย ปรีชาศิลปะกุล (2548) สิทธิชนพื้นเมืองในกระบวนการยุติธรรมมาเลเซียสิทธิชุมชนทั่วไปและสิทธิชนเผ่าดั้งเดิมในประเทศออสเตรเลียและประเทศมาเลเซีย พบว่า มีการรับรองสิทธิชุมชนและชนพื้นเมืองและมีระบบศาลชนพื้นเมืองที่ตัดสินคดีพิพาทที่เกี่ยวข้องกฎหมายจารีตประเพณีของชนพื้นเมืองโดยมีศาลทำหน้าที่ตัดสินข้อพิพาทที่เกี่ยวกับคดีชนพื้นเมือง

ชูศักดิ์ วิทยาภัก (2558) ได้ให้ความหมายสิทธิทางวัฒนธรรมคืออำนาจ หรืออำนาจคือวัฒนธรรม สิทธิทางวัฒนธรรมคืออำนาจ หรืออำนาจคือวัฒนธรรม หากเรานำมาใช้ปฏิบัติการทางวัฒนธรรมก็เป็นปฏิบัติการของอำนาจของชนชั้นล่างหรือชนชั้นที่ไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรได้ตลอดแต่สามารถใช้วัฒนธรรมมาปฏิบัติการ ก็เป็นการปฏิบัติการอำนาจของชนชั้นล่าง แต่มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจรัฐในมิติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเมือง การเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นพื้นที่การต่อสู้ที่งดงามเป็นที่ยอมรับของสากลเพราะมีกระบวนการประนีประนอมกันสูงเช่น เครือข่ายกะเหรี่ยงเพื่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมร่วมกับนักวิชาการผลักดันมติ ครม. 3 สิงหาคม 2553 ว่าด้วยแนวนโยบายการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยง ชาววปกาเกอะญอบ้านกลาง ตำบลบ้านดง อำเภอแม่เมาะจังหวัดลำปาง นำมติ ครม. ดังกล่าวมาใช้ในการผลักดันเป็นสิทธิทางวัฒนธรรมฐานทรัพยากรธรรมชาติประกาศเป็นเขตพื้นที่คุ้มครองจิตวิญญาณชุมชนกะเหรี่ยงบ้านกลางหรือ บ้านหินลาดใน อำเภอเวียงป่าเป้าจังหวัดเชียงราย ประกาศหมู่บ้านเป็นพื้นที่คุ้มครองวัฒนธรรมพิเศษในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในรูปของโฉนดชุมชน การเกษตรไร่หมุนเวียน ลดการขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชน

สอดคล้องกับงานวิจัยของ นายศุภชัย สิงห์ยะบุศย์ นำเอาหลวงพระบางเมืองมรดกโลกภายใต้กระแสการท่องเที่ยวโลกเป็นฉากในการนำเสนอการเมืองวัฒนธรรมในมิติของพื้นที่และเวลาในกระแสจังหวะนั้น โดยการนำเสนอการให้ความหมายของประเพณีปฏิบัติการในเชิงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่มีความขัดแย้งเชิงอุดมการณ์ โดยนำเอาพื้นที่เมืองมรดกโลกหลวงพระบางมาเป็นเวทีพื้นที่การวิเคราะห์การปฏิบัติการทางการเมืองเชิงวัฒนธรรม ให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงปฏิบัติการทางวัฒนธรรมแต่ละยุคแค่ละสมัยและทางประวัติศาสตร์เป็นข้อต่อสู้เชิงอำนาจมีความสัมพันธ์กับการสถาปนา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นต้น

Fribourg Decharation on Cultural Rights (2007) ได้อธิบายสิทธิมนุษยชนในมิติสิทธิทางวัฒนธรรม (Cultural Rights) ได้สะท้อนให้เห็นความสุภาพ อ่อนโยน การประนีประนอมที่มีการยอมรับให้กันสูง เพราะสิทธิทางวัฒนธรรมเป็นตัวเชื่อมที่ไม่แข็งกร้าวมาก ไม่ขัดแย้งทางความคิดหรือการกระทำที่เป็นปรปักษ์ต่อกัน ไม่ว่าการกิน การอยู่ร่วมกัน การศึกษา พิธีกรรม ความเชื่อ วิถีชีวิต ซึ่งเป็นวิถีสากลเป็นส่วนหนึ่งในกรอบของข้อกฎหมายรับรองสิทธิชุมชนทางวัฒนธรรม แห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ หมายถึง วัฒนธรรม ที่มีส่วนสำคัญยิ่งต่อการดำรงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ท้องถิ่นนั้น ต้องการให้เกิดการยอมรับจากกลุ่มคน บุคคลและชุมชน มีส่วนร่วมกันพัฒนาการที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จึงได้มีการสถาปนาเป็น สิทธิทางวัฒนธรรมในสิทธิมนุษยชน สิทธิชุมชนที่มีความพยายามสู่จุดมุ่งหมายใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือกลไกให้เกิดความเข้าใจยอมรับมีความเสมอภาคและการมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์โดยไม่เลือกปฏิบัติ ว่าเขามีสิทธิในรูปแบบของวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็น ภาษาพูด เขียน การแต่งกาย และศิลปะ การแสดงและการมีส่วนร่วมในชีวิตทางวัฒนธรรมโดยการทำไร่หมุนเวียนประกาศเป็น มรดกทางวัฒนธรรมของปกาเกอะญอ และการเข้าถึงวัฒนธรรมอย่างอิสระที่เป็นธรรมหรือชุมชนสามารถนำวัฒนธรรมมาเป็นสิทธิทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติหรือการกำหนดให้ส่วนรวมมีส่วนร่วมควบคุมทรัพยากรธรรมชาติ ถือได้ว่าเป็นสิทธิทางวัฒนธรรมบนฐานทรัพยากรธรรมชาติให้มีความยั่งยืนอีกรูปแบบหนึ่ง

สรุปได้ในภาพรวมแล้วจากการศึกษา แนวคิดเกี่ยวกับ สิทธิมนุษยชนในมิติสิทธิทางวัฒนธรรม (Human Rights on the Cultural Rights) เป็นสิทธิมนุษยชนในมิติของสิทธิทางวัฒนธรรมได้กล่าวถึง ความหลากหลายทางวัฒนธรรม มรดกทางวัฒนธรรม อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมกับการพัฒนาที่ยั่งยืน วัฒนธรรมและทรัพย์สินทางปัญญา ชุมชนทางวัฒนธรรม เสรีภาพในการแสดงออกทางวัฒนธรรมและให้มีแนวทางปฏิบัติให้เกิดผลภายในประเทศของตน จากนั้นมาการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนได้ดำเนินไปอย่างมีระบบ ในมาตรฐานเดียวกัน โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติ สัญชาติ เพศ ผิว ภาษา ศาสนา วัฒนธรรมหรือสิทธิทางการเมือง การปกครองสิทธิทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม (International Covenants on Economic Social and Cultural Right ค.ศ. 1966)

เพื่อใช้ในกรณีเพื่อการตอบโต้กับทางราชการ โดยใช้เป็นกลไก เครื่องมือ ในการต่อสู้ การต่อรอง และตอบโต้ทางราชการเพื่อปกป้องวิถีดำรงชีพปกาเกอะญอในภาคเหนือตอนบน แนวคิดดังกล่าวจึงเป็นแนวทางที่มีความเหมาะสม และสามารนำไปใช้เป็นเครื่อง มือในการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และอธิบายการสร้างความหมายและสิทธิทางวัฒนธรรม ในการต่อสู้ การต่อรอง ตอบโต้กับรัฐในกรณีกระบวนการการเคลื่อนไหว การปกป้องวิถีดำรงชีพปกาเกอะญอภาคเหนือตอนบนได้เป็นอย่างดี และสามารถตอบโจทย์ คำถามวิจัยข้อที่ 2 คือกระบวนการต่อสู้ ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรมของชุมชนกาเกอะญอ อำเภอกัลยาณิวัฒนา กับนโยบายและปฏิบัติการของรัฐเป็นอย่างไรและ ข้อที่ 3 ผลจากการเคลื่อนไหวที่มีผลกระทบของสิทธิทางวัฒนธรรมของปกากะญออย่างไร และ ได้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 คือเพื่อศึกษากระบวนการต่อสู้ ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรมของชุมชนกาเกอะญอ อำเภอกัลยาณิวัฒนา กับนโยบายและปฏิบัติการของรัฐเป็นอ และวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ผลของกระบวนการต่อสู้ ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรของชุมชนปกาเกอะญออำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่กับนโยบายและปฏิบัติการของรัฐ

นายจอนิ โอโดเชาร์ (2539) อธิบายโครงการบวชป่าชุมชน 50 ล้านต้น เพื่อเฉลิมพระเกียรติเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯทรงครองราชย์ครบ 50 ปี เป็นกระบวนการมีส่วนร่วมของสิทธิทางวัฒนธรรมกับการจัดการป่า เป็นแนวทางการต่อสู้ร่องในเชิงบากให้ผู้หลากหลายเข้ามาเรียนรู้และเข้าใจเราโดยการร่วมกันผ่านพิธีกรรมบวชป่า

ณัฏฐ์ชรัชช์ สาระหงส์ และคณะ (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศักยภาพทางวัฒนธรรมของชาวปกาเกอะญอ: พลวัตการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชน จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่าความสำเร็จในการจัดการ ท่องเที่ยวของทางวัฒนธรรมโดยชุมชนที่ เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของชุมชน หรือหน่วยงานภาครัฐและบริษัทนำเที่ยว หรือนักท่องเที่ยวต่างมีความเข้าใจในบริบททางสังคมหรือวัฒนธรรม โดยมีกระบวนการพัฒนาจัดการองค์ความรู้และภูมิปัญญาร่วมกันซึ่งมุ่งเน้นไปที่การคงอยู่และการเรียนรู้ของวัฒนธรรมชุมชนมากกว่าผลประโยชน์ทางด้านการเงิน

2.3 นโยบายและปฏิบัติการของรัฐที่มีต่อชุมชนปกาเกอะญอ

รัฐบาลออกพระราชบัญญัติป่าไม้แห่งชาติ เปิดโอกาสให้บริษัทในประเทศและต่างประเทศสัมปทานป่าไม้ และรัฐมีนโยบายปิดป่า ออกกฎหมายพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 และมี มติ ครม. หลายมติ มาจากหลายรัฐบาลที่มีนโยบายปิดป่าและประกาศพื้นที่ป่าเป็นเขตป่าอนุรักษ์ สงวน หวงห้าม ทับที่อยู่อาศัยที่ดิน ที่ทำกินชุมชนปกาเกอะญอ ส่งผลให้ชุมชน ปกาเกอะญอประสบปัญหาในการดำรงชีวิตที่ต้องพึ่งพิงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยนโยบายและ

ปฏิบัติการของรัฐที่นโยบายสัมปทานป่าไม้ เพราะในอดีตพื้นที่ทางภาคเหนือของประเทศไทยเป็นภาคที่มีไม้สักอุดมสมบูรณ์ เจ้าผู้ครองนครเขตแคว้นต่างๆ ได้ยึดเอาป่าไม้สักในท้องที่มาเป็นทรัพย์สินส่วนพระองค์ ผู้ใดประสงค์จะทำไม้สักในป่าท้องที่ใด ต้องขอรับอนุญาตจากเจ้าผู้ครองนครนั้น โดยยอมเสียเงินให้ตามจำนวนต้นสักที่ตัดฟันลง ซึ่งเรียกว่า “ค่าตอไม้” เป็นการถือสิทธิ์ในป่าของเจ้าผู้ครองนครได้ดำเนินไปเรื่อยมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ก็เกิดการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากเจ้าของป่าส่วนมากเห็นแก่ได้เปิดอนุญาตให้มีการทำไม้อย่างไม่ยุติธรรม จึงเกิดกรณีข้อพิพาทระหว่างผู้ขออนุญาตกับผู้รับอนุญาตและเจ้าผู้ครองนครซึ่งเป็นเจ้าของป่าอยู่เนืองๆ ทำให้รัฐบาลกลางในกรุงเทพฯ มีความจำเป็นต้องเข้าแทรกแซงและแก้ไขควบคุมด้วย สรุปรัฐออกพระราชบัญญัติดังนี้

ปี พ.ศ. 2417 ออกพระราชบัญญัติผู้รักษาเมือง แต่ยังคงให้สิทธิ์ถือครองแก่เจ้าผู้ครองนครเช่นเดิม

ปี พ.ศ. 2426 เมื่อรัฐบาลทำสัญญาทางพระราชไมตรีกับอังกฤษ มีบริษัทต่างประเทศเข้ามาประกอบอาชีพในการทำไม้สักกันมากขึ้น

ปี พ.ศ. 2436 รัฐบาลจึงได้ยืมตัวนายเอช ชเลค ชาวอังกฤษ ผู้เชี่ยวชาญด้านการป่าไม้ของประเทศพม่ามาเป็นการชั่วคราว เพื่อให้ช่วยวางแผนและนโยบายการจัดการป่าไม้ของประเทศไทย

ปี พ.ศ. 2439 ได้สถาปนากรมป่าไม้พร้อม ๆ กับการจัดการป่าไม้ในประเทศไทยก็เริ่มดำเนินการโดยรัฐบาลตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ปี พ.ศ. 2484 ออกพระราชบัญญัติป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2484 ได้นิยามความหมายของคำว่า “ป่า” หมายถึง ที่ดินที่ยังมิได้มีบุคคลได้มาตามกฎหมายที่ดิน คำว่า “ไม้” หมายถึง ไม้สักและไม้อื่น ๆ ทุกชนิดเป็นต้น เป็นเถา เป็นกอ และไม้ไผ่ทุกชนิด ทั้งราก ปุ่ม ตอ เศษ ปลาย และกิ่งของสิ่งนั้น ๆ ทั้งจะถูกตัด ทอน เลื่อย ผ่า ถาก ขุด

ปี พ.ศ. พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 มาตรา 14 นิยามป่าหมายถึงเขตป่าสงวนแห่งชาติ ห้ามบุคคลใดยึดถือครอบครองการทำประโยชน์ อยู่อาศัยในที่ดิน ไม่ว่าจะเป็นการสร้างสร้างแผ้วถาง เผาป่า ทำไม้หรือเก็บหาของป่า

ปี พ.ศ. 2439 ได้สถาปนากรมป่าไม้ พร้อมๆ กับการจัดการป่าไม้ในประเทศไทยก็เริ่มดำเนินการโดยรัฐบาลตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ปี พ.ศ. 2496 รัฐวางแผนการทำสัมปทานป่าไม้ครั้งแรกขึ้นในเมืองไทย โดยเป็นโครงการชั่วคราว อนุญาตให้ทำปีละแปลง ต่อมาได้ขยายเวลาอนุญาตให้ผูกขาดทำไม้ 3 ปี แต่ปรากฏว่าผู้ทำไม้รายย่อยเห็นแก่รายได้ส่วนตัว ไม่ได้เอาใจใส่ดูแลป่า ทำให้ป่าถูกทำลายป่าเสื่อมโทรมอย่างมาก

ปี พ.ศ. 2500 มติคณะรัฐมนตรีกำหนดการทำสัมปทานป่าสักในประเทศไทยมีอยู่ 2 ชนิดด้วยกัน คือ สัมปทานป่าไม้สักและสัมปทานป่าไม้กระยาเลย ซึ่งผู้มีสิทธิ์การสัมปทานป่าไม้สักนั้น

ได้แก่ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้หรือ (ออป.) ส่วนการสัมปทานป่าไม้กระยาเลย ส่วนใหญ่อยู่ในมือของบริษัทป่าไม้ประจำจังหวัด ที่ได้ก่อตั้งขึ้นตามนโยบาย และหลักเกณฑ์ตามมติคณะรัฐมนตรี

ปี พ.ศ. 2509 เสนอให้วางโครงการทำไม้ในระยะยาว โดยกำหนดอายุการสัมปทานเต็มรอบตัดฟันเป็นระยะเวลาถึง 30 ปี ทั้งนี้ได้ให้เหตุผลว่า เพื่อควบคุมการทำไม้ให้เป็นไปโดยสะดวก เนื่องจากป่าหนึ่ง ๆ มีผู้ทำไม้เพียงบริษัทเดียว การทำไม้ก็ให้ทำเป็นแปลง แปลงละปี รวมเป็น 30 แปลง มีขอบเขตป่าไม้ที่ให้ทำไม้เป็นที่แน่นอน สามารถควบคุมตรวจสอบได้และเพื่อให้ผู้รับสัมปทานมีโอกาสทำไม้เป็นเวลานาน ซึ่งถือเป็นอาชีพทำไม้เป็นอาชีพที่ยั่งยืน จะได้มีความกล้าในการลงทุนในการป้องกันรักษาป่าที่ตนได้รับสัมปทาน ตลอดจนทุนในการปลูกบำรุงป่าตามหลักวิชาการที่เจ้าหน้าที่จะได้กำหนดและให้คำแนะนำ และทั้งนี้เพื่อให้ผู้รับสัมปทานป่าเป็นกำลังในการป้องกันการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าด้วย เนื่องจากบริษัทเห็นว่าป่านั้น ๆ เป็นทรัพย์สมบัติอันจะยังประโยชน์แก่ตนเอง และลูกหลาน พวกพ้องต่อไป และเมื่อเจ้าหน้าที่ได้รับความร่วมมือในเรื่องนี้แล้ว ย่อมจะบังเกิดผลในด้านการป้องกันรักษาป่าได้ดียิ่งขึ้น ทางรัฐบาลสามารถกำหนดเงื่อนไขและวิธีการให้ผู้รับสัมปทานทำการปลูกบำรุงรักษาป่าตามความประสงค์ของทางราชการได้ เป็นการช่วยแบ่งเบาภาระงบประมาณรายจ่ายของแผ่นดินได้เป็นอันมากด้วย

ปี พ.ศ. 2511 รัฐบาล จึงมีมติเห็นชอบกับหลักการการทำไม้ และกำหนดให้ผู้ประกอบการและประกอบอาชีพเกี่ยวกับป่าไม้ และราษฎรแต่ละจังหวัดรวมตัวกันจัดตั้งบริษัทมหาชนจำกัดขึ้นที่เรียกว่า “บริษัททำไม้ประจำจังหวัด” จะเป็นผู้รับสัมปทานทำไม้ในป่าโครงการที่อยู่ในท้องที่จังหวัดนั้น ๆ นอกจากนี้แล้ว กรมป่าไม้ยังให้อำนาจแก่บริษัททำไม้ในการดูแลรักษาป่า โดยมีการแต่งตั้งให้กรรมการและผู้จัดการบริษัททำไม้ประจำจังหวัดหรือผู้รับสัมปทานด้วย และผู้จัดการฝ่ายป่าของบริษัทเป็นพนักงาน เป็นเจ้าหน้าที่ตามกฎหมาย มีอำนาจจับกุมดำเนินคดีกับผู้ผ่าฝืนกฎหมายป่าไม้ภายในเขตสัมปทานของตนได้ทันที ต่อมาคณะกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ได้มีมติ กำหนดให้

1. ให้ผู้รับสัมปทานจัดเจ้าหน้าที่ เวรยามเฝ้าเส้นทางเข้าสู่ป่าสัมปทานของตน เพื่อตรวจตราบุคคลและยานพาหนะอย่างเข้มงวดกวดขัน โดยไม่ต้องมีด่านกั้นเส้นทางได้

2. ให้ผู้รับสัมปทานสามารถทำลายเส้นทางที่มีการชักลากไม้ที่เลิกใช้แล้วเสียให้สิ้นทันที

3. ให้ผู้รับสัมปทานจัดสายตรวจลาดตระเวนและมีเวรยามเฝ้าในพื้นที่ป่าสัมปทาน หากพบการกระทำผิดให้แจ้งเจ้าหน้าที่ทราบโดยทันที และ

4. หากทางราชการพบการกระทำผิดในเขตสัมปทานและได้ปรากฏว่าผู้รับสัมปทานมิได้ปฏิบัติตามข้อปฏิบัติข้อ 1-3 ให้เจ้าหน้าที่เสนอเรื่องให้กระทรวงเกษตรฯ พิจารณาเพิกถอนสัมปทานต่อไป

ปี พ.ศ. 2522 คณะรัฐมนตรีได้มีมติปิดป่าสัมปทานทั่วประเทศ คิดเป็นร้อยละ 50 ของพื้นที่สัมปทานทั้งหมด ทำให้พื้นที่ป่าที่ได้รับการสัมปทานถูกปิดไปด้วยจำนวน 122,784 ตารางกิโลเมตร

ปี พ.ศ. 2527 รัฐบาลมีมติเปิดป่าสัมปทานป่าอีกครั้ง เพื่อผ่อนคลายผู้สัมปทานป่าให้มีการทำไม้ได้อีกครั้ง มีพื้นที่ 24,063 ตารางกิโลเมตร รวมแล้วเป็นพื้นที่ป่าสัมปทานใหม่ทั้งสิ้น 130,815 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 25.5 ของพื้นที่ประเทศ ส่วนป่าที่คงเหลืออยู่ร้อยละ 3.5 ของประเทศถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (พื้นที่ที่เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า อุทยานแห่งชาติ และป่าต้นลำธาร ซึ่งไม่ซ้อนทับกับพื้นที่ป่าสัมปทานแต่อย่างใดและไม่รวมพื้นที่ที่เป็นพื้นน้ำของ อุทยานแห่งชาติทางทะเลบางแห่ง) กองคุ้มครอง กรมป่าไม้ พบว่า มีการให้สัมปทานป่าไม้สักเป็นจำนวนมากถึง 42 สัมปทาน และมีพื้นที่ซ้อนทับป่าโครงการไม้กระยาเลย และ มีตัวเลขการสัมปทานไม้กระยาเลยรวม 274 สัมปทาน มีบริษัทจังหวัดทำไม้ครอบครองมากที่สุด คือ 48 บริษัท ได้ครอบครองถึง 218 สัมปทาน รองลงมา คือ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) มี 29 สัมปทาน องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก 8 สัมปทาน การรถไฟแห่งประเทศไทย 7 สัมปทาน บริษัทไม้อัดไทย จำกัด 7 สัมปทาน และอื่น ๆ ทำให้ชุมชนปกาเกอะญอถูกสัมปทานไม้ด้วยตามนโยบายนี้ด้วย(กองคุ้มครอง, กรมป่าไม้, 2533)

ปี พ.ศ. 2528 ออกมติ ครม. 28 ธันวาคม 2528 ประกาศคุณภาพลุ่มน้ำชั้น 1A และชั้น 1B ห้ามอยู่อาศัยและทำประโยชน์ เพราะมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความหลากหลายทางชีวภาพ

ปี พ.ศ. 2541 ออกมติ ครม. 30 มิถุนายน 2541 ว่าด้วยหลักเกณฑ์การถือครองที่ในเขตป่า ทำให้กฎหมายและนโยบายของรัฐเจ้าหน้าที่รัฐนำไปไปฏิบัติการกับชุมชนปกาเกอะญอ ชุมชนปกาเกอะญอกลายเป็นผู้กระทำความผิดทั้งหมด ไม่ว่าที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน การหาของป่า ซึ่งเป็นวิถีชีวิตปกติกลายเป็นชีวิตไม่เป็นปกติสุข

ปี พ.ศ. 2562 ประการพระราบัญญัติป่าชุมชน และพระราชบัญญัติคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.)

ผลพวงจากการออกกฎหมายพระราชบัญญัติและมติครม.ที่เกี่ยวข้อ นำให้เจ้าหน้าที่รัฐนำนโยบายไปปฏิบัติเช่น จำกัดการถือครองที่ดิน การหาของป่า การสัมปทานป่า ทำให้ป่าในชุมชนถูกทำลาย การตัดถนนเข้าหมู่บ้าน การพัฒนาแหล่งน้ำที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน ผลของกฎหมายและนโยบายของรัฐ มีเจ้าหน้าที่รัฐนำไปไปฏิบัติการกับชุมชนปกาเกอะญอที่ไม่เป็นธรรม

กรรณิการ์ พรมเสาร์ และเบญจา ศิลาลักษ์ (2542) กล่าวถึงการแบ่งของปกาเกอะญอมี 7 ชั้น หรือป่าเจ็ดชั้นปัญญาปราชญ์จากคำบอกเล่าของพาตี่จอนิ โอโดเชาร์ มีรายละเอียดกระบวนการทางคิดเป็นขั้นเป็นตอน

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้ทำการวิจัยเกี่ยวกับ การเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพปกาเกอะญอในภาคเหนือตอนบน โดยภาพรวมที่ผู้ทำการวิจัยให้ความสนใจ อยากเรียนรูวิจัยเรื่องนี้ซึ่งพบว่าพื้นที่ปกาเกอะญอและประเด็นดังกล่าวยังไม่พบว่าเคยมีการทำการวิจัยมาแล้วในประเด็นและพื้นที่ดังกล่าว

กิ่งกาญจน์ สำนวนเย็น (2549) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พลวัตรของยุทธวิธีการต่อสู้ของขวนการเคลื่อนไหวทางสังคม: ศึกษากรณี ขบวนการต่อสู้เพื่อสิทธิในที่ดิน จังหวัดลำพูนเป็นการปป้องสิทธิดั้งเดิมและถูกกลุ่มทุนออกโฉนดที่ดินทับดินชาวบ้าน ชาวบ้านจึงออกมาต่อสู้เพื่อสิทธิในที่ดินของตนเองคืน

ผาสุก พงษ์ไพจิตร (2545) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ขบวนการทางสังคมและเมืองไทย ผลจากการศึกษาพบว่า การเดินขบวนประท้วงอัตราถี่ปะทุขึ้นและแรงเรื่อยและมีรูปแบบที่หลากหลาย และมีประเด็นปัญหาไม่ซ้ำกัน การเดินขบวนส่วนใหญ่มีการรวมตัวกันมีความต่อเนื่องและเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบแนวใหม่ เพื่อเรียกร้องสิทธิ อันชอบธรรมที่ควรจะพึงมีพึงได้ และขบวนการเหล่านี้ไม่ได้เกิดจากบุคคลกลุ่มเดียวในประเด็นปัญหาเดียว หรือมีข้อเรียกร้องเดียว สาเหตุของปัญหาอย่างเดียว แต่ขบวนการมีความหลากหลายและมีความสลับซับซ้อน ซึ่งบ่บอกชี้ได้เลยว่ามีการเปลี่ยนแปลงได้บางประการในสังคมไทยและการเมืองไทย.

Dorairajoo (2002) การวิจัย เรื่องชุมชนประมงพื้นบ้านในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในการหาปลาในท้องทะเลที่ขาดแคลนของชาติพันธุ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีความขัดแย้งสูงผลการศึกษาพบว่า การแก้ไขปัญหาใช้วัฒนธรรมการต่อรอง มีการแลกเปลี่ยนซื้อขายปลา จึงเป็นช่องทางลดปัญหาการไม่ไว้วางใจกัน ให้มีความสัมพันธ์กันผ่านกลไกแลกเปลี่ยนซื้อขายปลากัน ถึงแม้แก้ไขปัญหาไม่ได้แต่ทำอย่างไรอยู่ร่วมกับปัญหาได้ จึงเคลื่อนไหวตามแนวคิดวัฒนธรรมการต่อรองและใช้แนวคิดของ Micheal Foucault เรื่อง History of sexuality (1978) มาเป็นหลักการในการอธิบายปรากฏการณ์ที่เกี่ยวกับการต่อสู้แบบพหุลักษณ์ ในการต่อสู้และต่อรอง

กิตติศักดิ์ ปรกติ (2550) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง สิทธิของบุคคลได้รวมกันเป็นชุมชน การมีสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคล และชุมชน ชุมชนท้องถิ่น และชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในการมีส่วนร่วมบำรุงรักษาใช้และได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 46, 56 และ 290 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 พบว่า เป็นสิทธิของบุคคลที่รวมกันเป็นชุมชน การมีสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคล และชุมชน ชุมชนท้องถิ่น และชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในการมีส่วนร่วมบำรุงรักษาใช้ และได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีในบัญญัติตามรัฐธรรมนูญ ในความตามมาตรา 46, 56 และ 290 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

นลินี ตันธุวนิตย์ (2545) ได้ทำการวิจัยเรื่อง มิติวัฒนธรรมในกระบวนการการเคลื่อนไหวทางสังคม (Cultural Dimensions of the Thai Social Movement) ที่ภาคเหนือมีกรณี ประเด็นกระเช้าไฟฟ้า ที่จังหวัดเชียงใหม่ ปี 2546-2548 ผลการศึกษาพบว่า รัฐเป็นคู่ขัดแย้งกับประชาชน จึงมีกระบวนการการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movement) เรื่องระงับโครงการ คู่ขัดแย้ง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ภาคอีสาน มีกรณีประเด็นเขื่อนปากมูล ที่จังหวัดอุบลราชธานี ปี 2531 คู่ขัดแย้ง กฟผ. เพื่อต่อรอง เปิดประตูน้ำ ที่ภาคใต้มีกรณีประเด็น ท่อก๊าซไทย-มาเลย์ ที่จังหวัดสงขลา ปี 2541-2545 เรื่องย้ายไป 4.5 กิโลเมตร ได้ชูประเด็นทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ พันธมิตรซึ่งเป็นวิธีการสร้างความเป็นน้ำหนึ่งเดียวใจเดียวกันในการทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งเป็นวิธีการปฏิบัติการเชิญสัญลักษณ์ นำมิติทางวัฒนธรรมใช้ในการเคลื่อนไหวภาคประชาชน เป็นยุทธวิธีในการต่อสู้คัดค้านที่การกระทำขอรัฐที่ไม่ได้เป็นธรรมกับท้องถิ่นดั้งเดิม พบว่ารูปแบบกระบวนการเคลื่อนไหว การต่อสู้ การต่อรอง การเจรจา จากองค์ความรู้ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี การตอบโต้ทางการเมือง ใช้สิทธิทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือนำ

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2549) ได้ทำการวิจัย เรื่องกระบวนการเคลื่อนไหวรูปแบบที่ใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นฐานแห่งการเคลื่อนไหว ผลจากการศึกษาพบว่า ทางภาคเหนือ ได้มีการศึกษาและมีกระบวนการเคลื่อนไหวในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นำไปสู่การเคลื่อนไหวทางการเมืองไปสู่การปกครองที่เข้มข้น มีช่องทางให้ความแตกต่างที่มีความหลากหลายหรือความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนที่เปลี่ยนแปลงจากเดิม เช่นประชาชนอยู่ในฐานะผู้ถูกกระทำโดยรัฐฝ่ายเดียว ปัจจุบันการเมืองวัฒนธรรม จากพื้นที่ สภาผู้แทนราษฎร ไปสู่การเมืองภาคประชาชนมีบทบาทมากขึ้นหรือการเมืองวัฒนธรรมเชิงพื้นที่ (Politics Culture of Space) ทั้งนี้ต้องอยู่บนฐานแห่งความหลากหลายทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองวัฒนธรรมเชิงพื้นที่ เพื่อการสร้างประชาสังคมที่เข้มแข็งมากขึ้น (Civil Society) การเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มต่างๆที่หลากหลาย พบว่าเป็นยุทธวิธีแห่งการปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจของการเมืองเพื่อให้ได้เข้าถึงสิทธิของทางวัฒนธรรมในรูปแบบใหม่

ประภาส ปิ่นตกแต่ง (2541) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเคลื่อนไหวของสมัชชาคนจน ซึ่งเป็นองค์กรเครือข่ายภาคประชาชน ผลการศึกษา พบว่า มีการจัดรูปองค์กร “แบบผู้นำรวมหมู่” ให้สมาชิกทุกพื้นที่ที่มาจากพื้นที่ต่าง ๆ มีพื้นที่ โดยที่ไม่ให้มีอำนาจที่ศูนย์ที่เดียว แต่กระจายให้คนจนคนชายขอบที่ตกขอบให้ทั่วถึง ตลอดการสร้างพื้นที่การมีส่วนร่วมและการให้อำนาจและหน้าที่ของสมาชิก ที่เข้าร่วมชุมนุมได้มากกว่า การประสานเชื่อมต่อโครงสร้างอำนาจกลางกับการกระทำการแทนการเคลื่อนไหวของสมัชชาคนจน เป็นการเมืองภาคประชาชนที่ได้เคลื่อนไหว ไม่ใช่เฉพาะด้านสิ่งแวดล้อมเท่านั้น ซึ่งได้พบว่า การเคลื่อนไหวของสมัชชาคนจน ไม่ได้เคลื่อนไหวที่ไม่ได้เป็นผลประโยชน์ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นการเคลื่อนไหวที่สร้างหลักการใหม่หรือการสร้าง

กติกาใหม่ให้อยู่ในระบบการเมืองไทย และมีนวัตกรรมใหม่ของรูปแบบองค์กรแบบผู้นำรวมหมู่ที่เรียกได้ว่า "วัฒนธรรมแบบเสมอหน้า"

เกษียณ เตชะพีระ (2548) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเมืองวัฒนธรรม และยุทธวิธีเพื่อการจัดระเบียบทางสังคม ผลการศึกษาพบว่า การเมืองไทยใช้โครงสร้างแบบศูนย์รวมอำนาจ คือทุกเรื่องของอำนาจทั้งปวงอยู่ภายใต้อำนาจของศูนย์กลางอำนาจ ด้วยเหตุนี้ภาคประชาชนจำเป็นต้องพัฒนายุทธวิธีสร้างกลไกอำนาจประชาชนรูปแบบใหม่ ๆ ขึ้นมาอย่างต่อเนื่องเพื่อควบคุมการใช้อำนาจรัฐ ควบคุมพฤติกรรม การบริหารจัดการที่ให้ง่ายต่อการนิยาม อธิบายตนเองคนยากจน คนชายขอบที่ตกขอบต่อผู้มีอำนาจรัฐ ให้สังคมได้ง่ายขึ้น โดยภายใต้เงื่อนไขสิทธิของทางวัฒนธรรม ที่จะเข้าได้ถึงการเมืองภาคประชาชน เป็นช่องทาง ยุทธวิธีและวิธีสู้ มีพื้นที่การเจรจาต่อรองผ่านตัวแทนได้รับฝากอำนาจจากนักการเมืองหรือความสัมพันธ์ส่วนตัวหรือนักการเมือง งานวิจัยดังกล่าวพบว่า ไม่ง่ายมีข้อจำกัดมาก ระหว่างความสัมพันธ์เชิงอำนาจนักการเมืองกับประชาชน และองค์การภาคประชาชนไม่มีวันเติบโตและเกิดขึ้นได้เลย การต่อสู้ทางการเมืองในมิติทางวัฒนธรรม จะเป็นปัจเจกบุคคลกลุ่มทางสังคม ที่จะนำเสนอ สื่อสาร ช่วงชิง ครอบครองเชิงพื้นที่ การนิยามให้ความหมาย การให้คุณค่า การเลื่อนไหวโต้ตอบมากขึ้น

ศยามมล ไกยูรวงศ์ และคณะ (2545) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ขบวนการเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ เพื่อพิทักษ์สิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการธำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (คกน.) ผลการศึกษาพบว่า คกน.ต่อสู้เคลื่อนไหวได้ใช้อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ผ่านมิติวัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรมและนำเครื่องทางเทคโนโลยีและการจัดการองค์กรสมัยใหม่เช่นแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศเพื่อสร้างอำนาจ ได้นิยามตัวตนขึ้นใหม่ให้มีฐานะเป็นพลเมืองไทยในพหุสังคมประชาธิปไตย เป้าหมายสูงสุด คกน. คือ การต่อสู้เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นมีสิทธิและเสรีภาพในการกำหนดอนาคตตนเองทั้งทางอุดมการณ์ ความรู้และวิถีชีวิต

โนบูทากะ คุเซ (2545) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "พหุสัมพันธ์ขององค์กรในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม: ศึกษากรณีขบวนการคัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้าหินกรูดและบ่อนอก" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เงื่อนไขสำคัญของพหุสัมพันธ์ขององค์กร ที่มีผลกระทบต่อการระดมทรัพยากรของกลุ่มชาวบ้านกรูดและบ่อนอกที่ได้คัดค้านโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าหินกรูดและโรงไฟฟ้าบ่อนอก ปี พ.ศ. 2538 ผลการศึกษา พบว่า การคัดค้านโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าหินกรูดและบ่อนอกนั้น เกิดจากความตระหนักถึงผลกระทบต่อชุมชนทั้งในระยะสั้นและในระยะยาว ทั้งสองโครงการ เงื่อนไขที่สำคัญ ที่ก่อให้เกิดการต่อสู้ที่มีพลัง มีความเข้มแข็ง และได้ประสบผลสำเร็จได้ระดับดีมาก คือ มีความเชื่อมโยงกันขององค์กรพันธมิตรทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัดและระดับชาติ.

วิภาดา เอี่ยมคง (2553) ได้ศึกษา "ผลสะเทือนของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย" โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ การต่อสู้เคลื่อนไหว

ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ได้ก่อให้เกิดผลสะเทือนต่อกระบวนการทางนโยบายสาธารณะ และมิติการยอมรับทางสังคมต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศอย่างไร ผลจากการศึกษาพบว่า การต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย ได้สะเทือนต่อกระบวนการทางนโยบายสาธารณะจริงและมีการยอมรับทางสังคมต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ.

ชลธิรา สัตยาวัฒนา และอรุณรัตน์ วิเชียรเขียว (2546) ได้ศึกษาเรื่อง สิทธิชุมชนท้องถิ่นพื้นเมืองล้านนา ได้ทำการศึกษาที่จะแสวงหาคำอธิบายของการพัฒนาเรื่องสิทธิจากลุ่มชนพื้นเมืองดั้งเดิมที่มีอยู่ล้านนา ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนลัวะ ชุมชนยวน ชุมชนปกาเกอะญอ ชุมชนลื้อ พบว่าสิทธิชุมชนท้องถิ่นพื้นเมืองล้านนา เป็นสิทธิชุมชนท้องถิ่น แบบองค์รวมคือไม่สามารถแยกสิทธิออกจากวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อออกจากกันได้

กรองกาญจน์ การเนตร (2557) “วาทกรรมของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม: ศึกษากรณีขบวนการคัดค้านโครงการท่าเรือ อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจขบวนการคัดค้านโครงการท่าเรือในอำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ประเด็นการสร้างขบวนการ การอธิบายวาทกรรมและการปฏิบัติการวาทกรรมของขบวนการ ผลการศึกษาพบว่าขบวนการใช้วาทกรรมหลัก 3 เรื่องคือ 1) วาทกรรมเกี่ยวกับนิคมอุตสาหกรรม 2) วาทกรรมที่เกี่ยวกับผลกระทบทางลบของโครงการและ 3) วาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับการขาดธรรมาภิบาลในการดำเนินการโครงการ

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2549) ได้มีการอธิบายทัศนะของ John Rawls ที่ได้อธิบายไว้ว่า อารยะขัดขืนซึ่งมีลักษณะสำคัญ 7 ประการคือ 1) ตั้งใจที่จะละเมิดกฎหมายหรือการละเมิดกฎหมายหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย 2) ใช้วิธีการอย่างสันติวิธี 3) เป็นการกระทำต่อสาธารณะโดยแจ้งให้ทราบหรือประสานกับฝ่ายรัฐรับรู้ล่วงหน้า 4) มีสมัครใจมีความเต็มใจที่จะรับผลทางกฎหมาย ในการละเมิดกฎหมายด้วย 5) กระทำไปเพื่อเปลี่ยนแปลงตัวกฎหมายที่ไม่เป็นธรรมหรือเปลี่ยนนโยบายของรัฐบาล 6) มีความเชื่อมโยงกับสามัญสำนึกแห่งกระบวนความยุติธรรมของคนส่วนใหญ่และบ้านเมือง และ 7) มุ่งเชื่อมโยงกับความสำนึกแห่งกระบวน ความยุติธรรม ในหลักการแล้วจึงเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายและสถาบันทางสังคม ทั้งนี้อาจารย์ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ได้อธิบายต่อไปว่า เงื่อนไขแรกของอารยะขัดขืน คือ การไม่ปฏิบัติตามกฎหมายหรือการละเมิดกฎหมายเพื่อต้องการสื่อสารกับสังคมการเมืองให้ทราบว่า เกิด อะไรผิดปกติบางอย่างหรือหลายอย่างขึ้น ที่ผู้คนซึ่งปกติจะปฏิบัติตามกฎหมายและมาเป็นผู้จงใจละเมิดกฎหมาย การอารยะขัดขืนคือการสะท้อน ให้สังคมเห็นว่ามีกฎหมาย และนโยบายของรัฐบางประการไม่ มีความถูกต้องและชอบธรรม เป็นการปลุกกระแสสังคมให้ตั้งคำถามตังกฎหมาย นโยบายและปฏิบัติการของรัฐ ความเป็นพลเมืองดี ๆ เป็นคนเคารพและ

ปฏิบัติตามกฎหมาย แต่รัฐได้ดำเนินคดี ลงโทษเพราะของการละเมิดกฎหมาย เป็นเหตุเป็นผลให้พลเมืองดีทั้งหลายต้องกระทำการอารยะขัดขืนเป็นต้น

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว (2546) ได้ศึกษาวิจัย เรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า จากเอกสารจาก คัมภีร์โบราณของล้านาใบลานล้านนา ถึงจารีต ประเพณี ดั้งเดิมและผลการศึกษาพบว่า “กลุ่มชุมชนลัวะ ชุมชนยวน ชุมชนปกาเกอะญอ ชุมชนลื้อ เหล่านี้ยังมีการปฏิบัติสืบต่อการมาสิทธิชุมชนท้องถิ่นชาวเขาในภาคเหนือของประเทศไทย: อดีต และปัจจุบัน พบว่า จารีตประเพณีวัฒนธรรมที่แสดงออกผ่านทางพิธีกรรมและข้อห้ามในการการปฏิบัติของชุมชนรวมถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพทางสังคม เศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบชุมชนชาวเขาและพบว่า ชุมชนชาวเขาในภาคเหนือของประเทศไทย ได้รับผลกระทบจากการบังคับใช้กฎหมายจากเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการทรัพยากรโดยชุมชนชาวเขา.

กฤษฎา บุญชัย และคณะ (2557) ได้ทำการศึกษาไร่หมุนเวียนของกะเหรี่ยงเพื่อเสนอเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ผลการศึกษาพบว่า องค์ประกอบพื้นฐานของความเป็นไร่หมุนเวียน เป็นระบบการผลิตข้าวที่มีอุดมการณ์ผลิตเพื่อยังชีพของชุมชน สอดคล้องกับระบบนิเวศป่าเขตร้อน พื้นที่เลือกปลูกเป็นป่าผสมผลัดใบเพราะฟื้นตัวเร็ว ไม่เลือกพื้นที่ลาดชันมากเกินไป โดยทำการผลิตระยะสั้นและปล่อยให้พักฟื้นระยะยาว จนผืนดินคืนความสมบูรณ์โดยเฉลี่ย 7-10 ปี ขึ้นไปต่อแปลง งานวิจัยนี้พบว่า ไร่หมุนเวียน กำลังเผชิญแรงเสียดทานอย่างรุนแรงจากกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจ ทุนนิยม เงินตรา พืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวที่มาพร้อมกับการครอบครองทรัพยากรจากคนภายนอก ได้กระทบต่ออุดมการณ์ การผลิตเพื่อยังชีพ การมีส่วนร่วมของชุมชน ค่านิยม คุณค่าอัตลักษณ์ของชุมชนและนโยบายของรัฐยังคงรวมศูนย์อำนาจจัดการ โดยเฉพาะในเขตป่าอนุรักษ์ที่ชุมชนปกาเกอะญอส่วนใหญ่ในพื้นที่ดังกล่าว ทำไร่หมุนเวียน ซึ่งเป็นรูปธรรม สิทธิของทางวัฒนธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพปกาเกอะญอ ตามจารีต ประเพณี และการนิยามความหมาย

มลวิภา ศิริโหราชัย (2542) ได้ทำการศึกษาเรื่อง กระบวนการรวมพลังของชุมชนท้องถิ่นเพื่อคัดค้านการกำจัดมูลฝอยแบบฝังกลบในชุมชน: กรณีศึกษา บ้านเกษตรใหม่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการรวมกลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า เกิดจากปัญหาที่เกิดในชุมชน มีความซับซ้อนมากจนประชาชนไม่สามารถแก้ไขเองได้.

กุศล พยัคฆ์สัก (2555) ได้ศึกษาเรื่อง การเมืองวัฒนธรรมของคนหนุ่มสาวในการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ ผลการศึกษาพบว่า มีการกล่าวหากลุ่มผู้อยู่อาศัยบนพื้นที่สูงว่า เป็นภัยต่อความมั่นคง ทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และได้กล่าวหาต่อไปว่า เป็นกลุ่มที่ไม่ใช่พลเมืองไทยหนีเข้ามาสถานะเป็นคนต่างด้าว มีอัตลักษณ์และวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากคนไทย และกล่าวหาลึกลงไปอีกว่า เป็นผู้ตัดไม้ทำลายป่า ทำไร่เลื่อนลอย ค้ายาบ้า ยาเสพติด เป็นการสร้างความเป็นอื่น ๆ (Other) จึงอยู่ในสภาวะความเป็นคนชายขอบในสังคมไทย

วิเชียร บุราณรักษ์ (2548) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ “ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน ศึกษากรณี: กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี” ผลการศึกษาพบว่า เกิดการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนของกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เกิดจากปัญหาเชิงโครงสร้าง เพราะโครงการพัฒนาของรัฐเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมส่งออก นำความเจริญทางเศรษฐกิจ แต่ละเลยการพัฒนาความร่วมมือของขบวนการเครือข่ายพันธมิตรของกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จังหวัดอุดรธานี การเคลื่อนไหวดังกล่าวใช้ยุทธการต่อสู้ยึดพื้นที่ทางการเมือง ชุมชนนิยมวัฒนธรรมฯลฯ เป็นต้น

กอบกุล รายะนาคร (2549) ได้ทำการวิจัย เรื่อง พัฒนาการของหลักกฎหมายสิ่งแวดล้อมและสิทธิชุมชน มีข้อเสนอหลักการต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับสิทธิชุมชน มีการอธิบายถึงหลักการมีส่วนร่วมในระดับสากลและการรับรองหลักการมีส่วนร่วมในรัฐธรรมนูญไทยและกฎหมายต่างๆ มีคำนิยาม แนวคิดเรื่องการจัดการทรัพยากรที่เป็นสมบัติร่วมกัน สิทธิชุมชนในแต่ละประเทศเช่น สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลียและกลุ่มประเทศละตินอเมริกา ผลการศึกษาพบว่า แต่ละประเทศให้การรับรองสิทธิชุมชน สถานการณ์สิทธิชุมชนในประเทศไทย รวมถึงข้อเสนอแนะการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิชุมชนในประเทศไทยด้วย

สมชัย ปรีชาศิลปะกุล (2548) ได้ทำการวิจัย เรื่องสิทธิชนพื้นเมืองในกระบวนการยุติธรรมมาเลเซีย สิทธิชุมชนทั่วไปและสิทธิชนเผ่าดั้งเดิมในประเทศออสเตรเลียและประเทศมาเลเซีย ผลการศึกษาพบว่า มีการรับรองสิทธิชุมชนและชนพื้นเมืองและมีระบบศาลชนพื้นเมืองที่ตัดสินคดีพิพาทที่เกี่ยวข้องกฎหมายจารีตประเพณีของชนพื้นเมืองโดยมีศาลทำหน้าที่ตัดสินข้อพิพาทที่เกี่ยวกับคดีชนพื้นเมืองเฉพาะด้วย

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2542) ได้อธิบายเรื่อง วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์และความเป็นอื่นว่า เป็นแนวคิดและผลการปฏิบัติตรงกันข้ามเป็นไปไม่ได้จริง

วรวิทย์ เจริญเลิศ (2545) ได้ทำการศึกษาเรื่อง คนงานหญิง สหภาพแรงงาน และเอ็นจีโอกับกระบวนการปฏิรูประบบสุขภาพความปลอดภัย ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาประเด็นชนชั้น การเอาเปรียบแรงงานเพื่อผลกำไรสูดสูงของนายจ้าง ทำให้คนงานสามารถสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงการทำงานทั้งในโรงงานและนอกโรงงาน ลดปัญหาคนป่วย ลดความรุนแรงของปัญหา มาวิเคราะห์และเชื่อมโยงกันถึงการปฏิรูปโครงสร้าง ระบบสุขภาพ และปัญหาประเด็นนอกชนชั้น จึงเป็นประเด็นปัญหาหญิง-ชาย (Gender) เป็นกระบวนการต่อสู้เพื่อปกป้องสิทธิการผลิตให้ทดแทนคนรุ่นใหม่ และจัดโครงสร้างอำนาจใหม่ (Empowerment) เป็นกระบวนการจัดตั้งสถาบันคุ้มครอง สุขภาพ ความปลอดภัยและสิ่งแวดล้อมในการทำงานให้เป็นองค์กรอิสระสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมเชิงอำนาจในการตัดสินใจ และเป็นการเคลื่อนไหวคนงานหญิงเพื่อเป็นขวนการเคลื่อนไหวทางสังคม สู่สังคมในทุกด้านมากขึ้น

กรกนก นิลดา (2558) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสื่อสารทางการเมืองของนายกรัฐมนตรีที่มาจากทหาร ผลการศึกษาพบว่า ปี พ.ศ. 2500-2516 ยุคทหารมีบทบาททางการเมืองสูงด้วยเงื่อนไขจากกองทัพ

มีความเข้มแข็ง ภาคประชาสังคมมีความอ่อนแอหรือหมดโอกาสมีส่วนร่วมทางการเมือง กลุ่มราชการให้การสนับสนุนกองทัพ ส่วนบริบทภายนอกพบการสนับสนุนจากประเทศมหาอำนาจ และภาวะสงครามเย็น ยุคที่ 2 ปี พ.ศ. 2517-2540 ยุคสังคมไทยมีประชาธิปไตยครึ่งใบเป็นผลมาจากบทบาททางการเมืองของทหารลดน้อยลงหลังจากเหตุการณ์วันมหาวิปโยค ความขัดแย้งของเหล่าบรรดาพรรคการเมือง ผนวกกับการลดท่าทีของประเทศมหาอำนาจในการเกื้อหนุนประเทศไทย ทว่าอิทธิพลของทหารยังปรากฏอยู่ เพราะกลุ่มนักธุรกิจเกื้อหนุนทหาร และกองทัพเป็นสถาบันเดียวที่สามารถแก้ไขปัญหาการขยายลัทธิคอมมิวนิสต์ได้ และยุคปฏิรูปทางการเมือง ปี พ.ศ. 2541-2558 จากปัจจัยความเป็นทหารอาชีพ และมิติประชาสังคมมีความเข้มแข็ง สำหรับภูมิหลังของผู้นำทั้ง 5 คน พบว่า จอมพลถนอม กิตติขจร จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และ พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ เติบโตจากครอบครัวชนชั้นสูง ส่วน พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ และ พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา เติบโตจากครอบครัวชนชั้นกลาง ซึ่งผู้นำทั้ง 5 คน มาจากครอบครัวข้าราชการพลเรือนและทหาร และผ่านการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าทั้งหมด ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อบุคลิกลักษณะและการแสดงออกทางการสื่อสารมาจากเงื่อนไขด้านภูมิหลังเป็นสำคัญ ซึ่งรูปแบบการสื่อสารของผู้นำทั้งหมดสามารถแบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ จอมพลถนอม กิตติขจร พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ และ พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ พูดจาสุภาพ เรียบร้อย ให้เกียรติผู้อื่น ระมัดระวังการพูดและหลีกเลี่ยงการสร้างศัตรู และรูปแบบการสื่อสารอีกลักษณะหนึ่ง คือ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และ พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา มีเอกลักษณ์การสื่อสารที่คล้ายกันคือ พูดจาเสียงดังกังวาน ชัดเจนและดุ ส่วนกลยุทธ์เนื้อหาสารของผู้นำทั้ง 5 คนเลือกใช้กลยุทธ์สารแบบชัดเจน โดยจอมพลถนอม กิตติขจร จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และ พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ เลือกการปราศรัยเป็นช่องทางหลักสำคัญในการสื่อสาร พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา ใช้แถลงการณ์ในรูปแบบของคลิปวีดีโอเป็นช่องทางหลัก ส่วน พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ ไม่ปรากฏความโดดเด่นในการใช้ช่องทางการสื่อสารสู่กลุ่มเป้าหมายทางการเมือง

อมรา พงศาพิชญ์ (2547) ได้อธิบายความหลากหลายทางวัฒนธรรมหรือวัฒนธรรมพื้นบ้านและภูมิปัญญาชาวบ้าน

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2535) ได้อธิบายวัฒนธรรมคือทุน คือพลวัตรการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไปสู้การพัฒนาไปในทางที่ดีกว่าเดิมแบบองค์รวม

นลินี ตันธุวนิตย์ (2551) ได้ทำการวิจัยเรื่อง มิติวัฒนธรรมในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ผลการศึกษา พบว่า วัฒนธรรม มีลักษณะอิสระ คือสามารถสืบทอดได้เอง ผ่านการสั่งสมมานาน และไม่อยู่ภายใต้อำนาจการคอบงำของสนามอื่นอย่างเบ็ดเสร็จ สามารถช่วงชิงพื้นที่ทางอำนาจได้ แต่ไม่สามารถสร้างอำนาจภายใต้โครงสร้างอำนาจได้ และสามารถขยายหาพันธมิตรในประเด็นทางวัฒนธรรมเข้ากับประเด็นอื่น ที่เป็นสิ่งที่น่าสนใจในที่สาธารณชนได้ เพราะมีพื้นที่เดิมรองรับอยู่แล้ว อาทิเช่น ในประเด็นสิทธิมนุษยชน ในกรณี ท่อก๊าซไทย-พม่า เป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อม กรณีโรงไฟฟ้าบ่อนอก ประเด็นการท่องเที่ยว กระเช้าไฟฟ้าดอยหลวง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

นิยม ยากรณ์ (2559) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความเหลื่อมล้ำในการถือครองที่ดิน กับการจัดการที่ดินแนวใหม่ (Inequality in Land Ownership for Land Management.) ผลการศึกษาได้พบว่า มีการจัดการที่ดินแบบมีส่วนร่วมที่หลากหลายองค์กรและสามารถปกป้องวิถีดำรงชีพ ในการใช้อำนาจรัฐและมีทิศทางที่สำคัญคือ 1) มีการประกาศพื้นที่เขตป่าอนุรักษ์ของรัฐ เป็นเชิงเดี่ยวเพียงฝ่ายเดียว ส่งผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นโดยตรง 2) ชุมชนรวมตัวกันก่อสิทธิชุมชน สิทธิทางวัฒนธรรม เคลื่อนไหวองค์ความรู้แนวใหม่ ที่เกิดจากการร่วมกิจกรรมร่วมกันของชุมชนไปสู่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันและ 3) มีการเปลี่ยนแปลงแนวทางการจัดการลักษณะเดิมเป็นการควบคุมพื้นที่ห้ามเข้าไปใช้ประโยชน์ มาเป็นเข้าใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของชุมชนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีฝ่ายปกครองเข้าร่วม ใช้เครื่องมือ GPS จับพิกัดเพื่อตรวจสอบในการบริหารจัดการและคุมสถานการณ์พื้นที่ร่วมกัน และรายละเอียดเจ้าของที่ดินที่ทำกินเป็นรายแปลงรายบุคคล เพื่อการป้องกันการขยายพื้นที่ทำกิน ป้องกันบุกรุกป่าเพิ่มและเป็นการป้องกันที่ดินที่ทำกินถูกเปลี่ยนมือถือครองที่ดินจากบุคคลภายนอกได้.

อานันท์ กาญจนพันธุ์ และมิ่งสรรค์ ขาวสะอาด (2538) ศึกษาเรื่องวิวัฒนาการของการบุกเบิกที่ดินทำกินในเขตป่า: กรณีศึกษาภาคเหนือตอนบน. พบว่า ประชาชนอาศัยอยู่กับตามแอ่งที่ราบและหุบเขาในสภาพป่าธรรมชาติ ชาวบ้านมีความสัมพันธ์อยู่กับป่า ในทำนองมีชื่อว่า ป่าเมี้ยง ป่าแงะ ป่าสน มีการบุกเบิกป่าให้เป็นชุมชน ให้เป็นที่ทำกิน เป็นนา สวน ไร่ เป็นความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและมีความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ป่ากับบ้านและมีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับผี มีองค์ความรู้และภูมิปัญญาในการจัดการป่าได้เป็นอย่างดี

วิทยา ชินบุตร (2559) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเคลื่อนไหวทางการเมืองของภาคประชาชนสู่การจัดตั้งพรรคการเมือง ผลการวิจัยพบว่า การเคลื่อนไหวทางการเมือง จึงเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นพระประมุข ที่เน้นการเรียกร้องทางการเมืองอาทิเช่น การถอดถอน ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองให้ออกจากตำแหน่ง กระบวนการเคลื่อนไหวของภาคประชาชน เป็นแนวทางการรวมกลุ่มของประชาชนและเป็นกลุ่มประชาชนที่มีจุดมุ่งหมายร่วมกันในการมาชุมชนทางการเมือง จนกระทั่งได้เกิดกระบวนการขัดเกลาทางการเมืองและมีอุดมการณ์เดียวกัน ประชาชนและกลุ่มเมื่อมีอุดมการณ์มีเป้าหมายเดียวกัน มีความเข้าใจและต้องการ เห็นปัญหาตรงกันแล้ว จึงมีกระบวนการจัดตั้งพรรคการเมืองต่อไปได้เช่น พรรคกรีน ภายใต้การเคลื่อนไหวการจัดพรรคของ นายพงศา ชูแนมเป็นต้น

พรรษา พฤฒยางกูร (2544) ได้ทำการวิจัยเรื่อง วัฒนธรรมการเมืองใหม่กระแสสังคมไทย สมานฉันท์ กรณี ความคิดทางการเมือง กระบวนการสร้างความสมานฉันท์เพื่อท้องถิ่นเข็มแข็ง ผลการศึกษา พบว่า เป็นความพอใจร่วมกัน ความเห็นพ้องกันบนฐานความเมตตา ความหวังดี ทำแล้วเขาคิดถึงเรา เป็นความต้องการอยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกัน การมีเหตุมีผล มีความพยายามเคร่งครัดในหลักการและมีความยืดหยุ่นในกระบวนการและวิธีการที่กว้างมากขึ้นเพื่อการจัดการตนเอง การจัดการร่วมกัน การมีมุมมองหวังดีต่อกัน จุดกระแสเรียนรู้ร่วมกันเป็นต้น

อนันท์ กาญจนพันธุ์ (2541) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การผสมผสานทางชาติพันธุ์และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม พบว่าพลังความคิดและภูมิปัญญา พลังความเชื่อทางศาสนาในการสร้างอัตลักษณ์ของท้องถิ่น สังคมภาคเหนือเปลี่ยนเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ ชีวิต ทางเศรษฐกิจ ในลักษณะที่ต้องพึ่งพาสังคมภายนอกท้องถิ่นมากขึ้น ชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวบ้านขาด ความมั่นคงมากขึ้น แต่ความเชื่อทางศาสนายังเป็นทั้งพลังทางด้านจิตใจและภูมิปัญญา ในการสืบทอดความ คิดให้ต่อเนื่อง และสร้างสรรค์ความเป็นชาติพันธุ์และอัตลักษณ์ ของท้องถิ่น พลังภูมิปัญญาท้องถิ่นได้สะท้อนให้เห็นด้วยว่าพลัง ภูมิปัญญา อยู่ที่มีความยืดหยุ่น สามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบภูมิปัญญาของตนให้ตอบสนองต่อ เงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงใหม่เกิดปัญหาขึ้น และพร้อมที่จะหันกลับไปฟื้นฟูระบบภูมิปัญญาตามประเพณีได้อีกเช่นเดิมและสามารถรักษา อุดมการณ์และคุณค่าของความเป็นชุมชนได้

กรกนก นิลดา (2558) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสื่อสารทางการเมืองของนายกรัฐมนตรีที่มาจากทหาร ผลการศึกษาพบว่า ปี พ.ศ. 2500-2516 ยุคทหารมีบทบาททางการเมืองสูงมากเพราะเงื่อนไขจากกองทัพมีความเข้มแข็งและการเคลื่อนไหวภาคประชาสังคมมีความอ่อนแอหรือหมดโอกาสมีส่วนร่วมทางการเมือง กลุ่มราชการได้ประโยชน์จึงให้การสนับสนุนกองทัพ หรือกลุ่มนักธุรกิจเกื้อหนุนทหารด้วย กองทัพเป็นสถาบันเดียว สามารถแก้ไขปัญหาการขยายลัทธิคอมมิวนิสต์ได้ และยุคปฏิรูปทางการเมือง ปี พ.ศ. 2541-2558 จากปัจจัยความเป็นทหารอาชีพ และมิติประชาสังคมมีความเข้มแข็งสำหรับภูมิหลังของผู้นำทั้ง 5 คน พบว่า จอมพลถนอม กิตติขจร จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และพล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ เติบโตจากครอบครัวชนชั้นสูง ส่วน พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ และพล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา เติบโตจากครอบครัวชนชั้นกลาง ซึ่งผู้นำทั้ง 5 คนมาจากครอบครัวข้าราชการพลเรือนและข้าราชการทหาร ได้ผ่านการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าทั้งหมด ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อบุคลิกลักษณะและการแสดงออกทางการสื่อสารมาจากเงื่อนไขด้านภูมิหลังเป็นสำคัญ ซึ่งรูปแบบการสื่อสารของผู้นำทั้งหมดสามารถแบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ จอมพลถนอม กิตติขจร พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ และพล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ พูดจาสุภาพ เรียบร้อย ให้เกียรติผู้อื่น ระมัดระวังการพูดและหลีกเลี่ยงการสร้างศัตรู และรูปแบบการสื่อสารอีกลักษณะหนึ่ง คือ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และพล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา มีเอกลักษณ์การสื่อสารที่คล้ายกันคือ พูดจาเสียงดัง ชัดเจนและดุดัง ส่วนกลยุทธ์เนื้อหาสารของผู้นำทั้ง 5 คนเลือกใช้กลยุทธ์สารแบบชัดเจน โดยจอมพลถนอม กิตติขจร จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

และพล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ เลือกการปราศรัยเป็นช่องทางหลักสำคัญในการเคลื่อนไหวของการสื่อสาร พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา ใช้แถลงการณ์ในรูปแบบของคลิปวีดีโอเป็นช่องทางหลัก ส่วน พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ ไม่ปรากฏความโดดเด่น

อมรัน ระเด่นอาหมัด (2555) การใช้สิทธิและเสรีภาพในการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนในกระบวนการประชาธิปไตย ภายใต้รัฐธรรมนูญไทย พ.ศ. 2550 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเคลื่อนไหวของภาคประชาชน ในการใช้ สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ในการแสดงออกต่อการ บริหารงานของภาครัฐ โดยมุ่งเน้นในการจำแนกจัดกลุ่มประเภทของประเด็นปัญหา ทิศทาง รูปแบบในการเคลื่อนไหวของภาคประชาชน และเสนอแนะแนวทางในการใช้สิทธิและเสรีภาพ ตามรัฐธรรมนูญ ในการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนผลการศึกษาพบว่า

ปัญหาที่เป็นประเด็นอันนำไปสู่การเคลื่อนไหวของภาคประชาชน ในการใช้ สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญในการแสดงออกต่อภาครัฐที่ใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร ไทย พุทธศักราช 2550 เป็นกฎหมายสูงสุด ที่เป็นกระแสหลักในการเคลื่อนไหวของภาคประชาชน คือ ประเด็นปัญหาด้านความคิดเห็นทางการเมือง ในขณะที่ประเด็นปัญหาด้านค่าแรง ค่าครองชีพ เป็นประเด็นที่รองลงมา และประเด็นปัญหาด้านราคาลำไย ถูกนำมาเป็นประเด็นน้อยที่สุด ในการนำไปสู่การเคลื่อนไหว ส่วนทิศทางในการเคลื่อนไหวของภาคประชาชน ได้มีการเคลื่อนไหวแสดงออกไป ในทิศทางที่สอดรับกับสิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญ รูปแบบของพฤติกรรมในการเคลื่อนไหวแสดงออกของภาคประชาชน มี ลักษณะที่เป็นการเสนอแนะแนวทางในการใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ ในการเคลื่อนไหวแสดงออกของภาคประชาชน คือ 1) กลุ่มการเคลื่อนไหวควรผนึกเข้าหากัน มีการรวมกลุ่มกันเข้าเป็นพรรคการเมือง หรือมีการปฏิสัมพันธ์กับพรรคการเมืองให้มากขึ้น เพื่อผลักดันนโยบายในลักษณะของการพึ่งพิงซึ่งกันและกันระหว่างพรรคการเมืองกับกลุ่มของภาคประชาชนที่ รวมตัวกัน 2) การเคลื่อนไหวโดยพึ่งพึงกระบวนการทางกฎหมาย อีกทั้งกระบวนการทางกฎหมายก็ต้องเปิดช่องทางในการรับฟังความคิดเห็นให้ด้วย 3) การเคลื่อนไหวควรใช้ช่องทางในการสื่อสารกับผู้มีอำนาจตัดสินใจหรือภาครัฐ โดยไม่จำเป็นต้องใช้รูปแบบของการประท้วงหรือการชุมนุมใน การเคลื่อนไหวเรียกร้องต่อภาครัฐเสมอไป 4) การเคลื่อนไหวของภาคประชาชนควรตระหนักให้ ความสำคัญบนหลัก 2 ประการที่ว่าถ้าเป้าหมายถูกต้องก็ย่อมนำไปสู่วิธีการที่ถูกต้อง และความ ยุติธรรมนั้นอยู่ที่โครงสร้างของอำนาจที่มีความเท่าเทียมกัน การเคลื่อนไหวของภาคประชาชนที่มุ่ง ไปสู่เป้าหมายทางการเมือง การปกครองอันอยู่บนหลักการดังกล่าว ย่อมเป็นแนวทางอันนำไปสู่ ข้อคิดที่จะช่วยบรรเทากรณีปัญหาในการใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ ในการเคลื่อนไหว ของภาคประชาชน

ทัชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ (2554) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจในการจัดการป่าชุมชน: มิติโครงสร้างและผู้กระทำการ ผลการวิจัย พบว่า การปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจในการจัดการป่าโคกใหญ่และป่าชุมชนดงเค็ง เป็นการต่อสู้ต่อรองของกลุ่มบุคคล หน่วยงาน และองค์กรในระดับหมู่บ้านและ

ในระดับเครือข่ายป่าชุมชนที่สูงขึ้น ซึ่งมีรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การต่อรองระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้านหรือ ชาวบ้านกับคณะกรรมการเครือข่ายป่าชุมชน ชาวบ้านกับบริษัทเอกชน และชาวบ้านกับหน่วยงานของรัฐ ผ่านกลไกการปฏิบัติการทางสังคมหลายๆขั้นตอน เช่น ในพื้นที่ป่าชุมชนโคกใหญ่ การต่อสู้ ต่อรองเริ่มจากการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ของชาวบ้าน มีกระบวนการต่อสู้ ต่อรองระหว่างผู้นำกับชาวบ้านรอบป่าตามแนวเขตที่มีที่นาติดเขตป่า ขั้นตอนต่อมามีการรวมตัวจัดตั้งเครือข่ายป่าชุมชน มีการเจรจาต่อรองระหว่างเครือข่ายป่าชุมชนกับผู้นำและชาวบ้าน มีการคัดเลือกตัวแทน และการสร้างกฎ กติการ่วมกัน และมีขั้นตอนกระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรเครือข่าย มีการต่อสู้ต่อรองระหว่างชาวบ้านกับพระสงฆ์ การต่อรองของบประมาณของคณะกรรมการเครือข่ายป่าชุมชนจากหน่วยงานภาครัฐ ส่วนในพื้นที่ป่าดงเค็ง การต่อสู้ ต่อรอง เริ่มจากการคัดค้านการเข้ามาของบริษัทเอกชน การต่อรองกับผู้นำหมู่บ้านที่อยู่กับเอกชน การต่อสู้ เรียกร้องสิทธิ์กับรัฐ โดยการยื่นหนังสือร้องเรียนหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง มีการชุมนุมประท้วง การบุกรื้อถอนต้นยูคาลิปตัส และมีการประสานกับองค์กรภาคนอกเข้ามาร่วมชุมนุม เข้ามาร่วมกันต่อสู้ ต่อรองและการต่อรองดังกล่าวเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของกฎหมายป่าไม้ที่ยอมรับเฉพาะกรรมสิทธิ์รัฐและกรรมสิทธิ์เอกชน แต่ละเลยสิทธิชุมชนหรือสิทธิทางวัฒนธรรมที่มีอยู่แต่เดิม แนวการจัดการป่าของรัฐที่กีดกันการมีส่วนร่วมและการใช้ประโยชน์จากป่าของชาวบ้าน แต่เอื้อประโยชน์ต่อภาคธุรกิจเอกชน กลุ่มทุนใหญ่ ส่งเสริมภาคเอกชนปลูกไม้โตเร็ว แต่กีดกันชาวบ้าน ประกอบกับช่วงเวลาดังกล่าวโครงสร้างทางการเมือง และสังคมที่มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น การเกิดกระแสวัฒนธรรมชุมชนนิยม กระแสการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ได้ส่งผลให้การต่อสู้ ต่อรองได้นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างของการจัดการป่าชุมชนของชาวบ้าน เช่น การจัดองค์กรชาวบ้านอนุรักษ์ป่าที่เป็นมีระบบมีกฎเกณฑ์ กติกาที่เป็นลายลักษณ์อักษรของชุมชนเอง และการยอมรับสิทธิชุมชนในการจัดการป่าในรูปแบบ “ป่าชุมชน” ซึ่งโครงสร้างเหล่านี้ กลายมีอิทธิพลต่อการกระทำของผู้เกี่ยวของทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมด้วย สรุปว่าการวิจัยเรื่อง ปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจในการจัดการป่าชุมชนทั้งสองแห่ง เกิดจากความเข้มแข็งในบทบาทของการเชื่อมประสานจากภายในชุมชนและภายนอกชุมชนของคณะกรรมการเครือข่ายป่าชุมชน ในฐานะที่เป็นผู้กระทำการ จึงนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของการจัดการป่าชุมชนทั้งสองแห่งดังที่ปรากฏในปัจจุบันแล้ว

Ferrazzi (2000) ศึกษาเรื่อง วาทกรรมการกระจายอำนาจในระบบสหพันธรัฐอินโดนีเซีย ผลการวิจัย พบว่า อินโดนีเซียใช้ระบบสาธารณรัฐตามรูปแบบดัตช์ เพื่อสร้างกระบวนการให้เกิดความเป็นเอกภาพ และมีความพยายามในการสร้างกระบวนการ การกระจายอำนาจโยที่ให้ความสำคัญท้องถิ่นในระดับตำบล และหมู่บ้านเป็นหลัก แต่กลับละเลยความต้องการทางการเมืองของจังหวัดใหญ่ นอกจากนี้ นโยบายเรื่องการกระจายอำนาจได้มาคู่พร้อมกับวาทกรรมของทางราชการที่สร้างความสับสนและสร้างความเข้าใจผิดแก่ประชาชน และเพื่อการรักษาฐานอำนาจ และ

การปกครองของรัฐ Patrimonial ทำให้สุดท้ายแล้วการกระจายอำนาจที่เป็นความพยายามในการสร้างประชาธิปไตยกลับทำให้รัฐส่วนกลางเข้ามามีบทบาทอย่างช้า ๆ และมากขึ้น ดังนั้น Ferrazzi จึงมองว่าการกระจายอำนาจการปกครองในอินโดนีเซียเป็นเพียงวาทกรรมที่ทำให้ระบบสาธารณรัฐเติบโตขึ้นของกลุ่มทุนใหญ่เท่านั้น

2.5 กรอบแนวคิดการวิจัย

ศึกษานโยบายของรัฐและปฏิบัติการของภาครัฐที่มีต่อชุมชนปกาเกอะญอ กระบวนการต่อสู้ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรของชุมชนปกาเกอะญอกับนโยบายและปฏิบัติการของรัฐ และผลของกระบวนการต่อสู้ ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรของชุมชนปกาเกอะญอกับนโยบายและปฏิบัติการของรัฐ ตามแนวคิดกลยุทธ์ของวัฒนธรรมการต่อรอง (Tactics of Negotiation) ของ Dorairajoo, Saroja Davi (2002) และแนวคิดกลยุทธ์ใช้ปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน (Tactics in Everyday Life Practice) ของ De Certeau (1984) ที่ได้มีการอธิบายถึงพลวัตรของความสัมพันธ์เชิงอำนาจของชีวิตประจำวัน ได้แบ่งออกเป็นสองลักษณะ คือ Strategy เป็นยุทธศาสตร์ โดยหมายถึงการกระทำของอำนาจรัฐ ส่วน Tactic เป็นกลยุทธ์ การกระทำของผู้อ่อนแอซึ่งแฝงอยู่ในเครือข่ายของอำนาจ และอาศัยจังหวะหรือโอกาสเพื่อการฉกฉวยผลประโยชน์ หรือมีกระบวนการต่อรองกับอำนาจหลายระดับ ตามทฤษฎีวัฒนธรรมการต่อสู้ การต่อรอง การเจรจา

เพราะฉะนั้น ภายใต้บริบท และเงื่อนไขที่มีความจำเป็นต่อการขับเคลื่อนการเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพปกาเกอะญอในสิทธิมนุษยชนมิติสิทธิทางวัฒนธรรมของชุมชนปกาเกอะญอ อำเภอกัลยาณิวัฒนา อะไรคือปัจจัยสำคัญที่มีต่อนโยบายและปฏิบัติการของรัฐและกระบวนการต่อสู้ต่อรองของชุมชนปกาเกอะญอที่มีต่อนโยบายและปฏิบัติการของรัฐการ โดยมีกลไกการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ ที่มีรูปแบบ วิธีการ กลยุทธ์ กลไกกระชับความความสัมพันธ์มีความเข้าใจร่วม ลดปัญหาความขัดแย้ง เพิ่มความร่วมมืออย่างยั่งยืน (New Social Movement) อย่างไร

บทที่ 3
วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพปกาเกอะญอภาคเหนือตอนบน เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แนวคิดกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ (New Social Movement) และสิทธิมนุษยชนในมิติสิทธิทางวัฒนธรรม (Human Right on the Cultural Rights) เป็นเครื่องมือในการจัดการฐานทรัพยากรภาคเหนือตอนบน การสร้างความหมายสิทธิทางวัฒนธรรม ต่อฐานทรัพยากรในการต่อสู้ ต่อรอง เจรจาในการปกป้องดำรงชีพปกาเกอะญอในภาคเหนือตอนบนหรือปฏิบัติการกลไกภาครัฐในด้านป่าไม้ในการตอบโต้การเคลื่อนไหวสิทธิทางวัฒนธรรมด้านฐานทรัพยากรของปกาเกอะญอและเงื่อนไขที่จำเป็นต่อการขับเคลื่อนสิทธิทางวัฒนธรรมด้านฐานทรัพยากรของปกาเกอะญอในภาคเหนือตอนบน โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและออกแบบกระบวนการการวิจัยดังต่อไปนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย
2. การสร้างเครื่องมือวิจัย
3. การตรวจสอบข้อมูล
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 กลุ่มเป้าหมาย

การวิจัยเรื่อง การเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพปกาเกอะญอภาคเหนือตอนบน ผู้ศึกษาวิจัย ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายของผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการต่อสู้ต่อรอง เจรจา กับนโยบายและการปฏิบัติการของรัฐ เพื่อการปกป้องวิถีดำรงชีพของชุมชนปกาเกอะญอกรณีชุมชนปกาเกอะญอทวงคืนผืนป่าสนวัดจันทร์และการปกป้องที่ดินที่ทำกินของชุมชนปกาเกอะญออำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ที่องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.สวนหลวง) โครงการหลวงวัดจันทร์ มีนโยบายและปฏิบัติการตัดป่าสนธรรมชาติผืนใหญ่ที่ของประเทศไทยและตะวันออกเฉียงใต้ และนอกจากนี้กรมป่าไม้ได้มีการให้สิทธิทำกินและไม่ให้เอกสารสิทธิ ในที่ดินในรูปของคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) เป็นการทวงคืนผืนป่ารูปแบบใหม่และชาวบ้านถูกจับกุมข้อหาบุกรุกแผ้วถางยึดถือครอบครอง และเผาป่า 5 ราย ทั้งนี้ เป็นการศึกษาเรียนรู้เพื่อให้ได้ความจริงทางนโยบาย

และการปฏิบัติการของภาครัฐ การใช้อำนาจรัฐกับกระบวนการต่อสู้ ต่อรอง เจรจา การปกป้องวิถีดำรงชีพชุมชนปกาเกอะญอ ซึ่งมีกระบวนการวางทางกลยุทธ์ ของการต่อสู้ ต่อรองกับอำนาจรัฐ ในรูปแบบวิธีการ กลยุทธ์ ผลกระทบที่เกิดจากกระบวนการเคลื่อนไหว กลไกการกระชับความความสัมพันธ์มีความเข้าใจร่วมกัน ลดปัญหาความขัดแย้ง เพิ่มความร่วมมือปกป้องสิทธิทางวัฒนธรรมของปกากะญอ ได้อย่างยั่งยืนได้อย่างไร จึงมีกระบวนการคัดเลือกพื้นที่หมู่บ้านที่มีการเคลื่อนไหวสิทธิทางวัฒนธรรมและกลุ่มเป้าหมายที่เป็นแกนนำ และเป็นผู้ร่วมกระบวนการเคลื่อนไหวที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายของรัฐโดยตรง จึงเลือกพื้นที่วิจัยเชิงปฏิบัติการ คือ ชุมชนปกาเกอะญออำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ และกระบวนการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย จึงใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Random) ซึ่งเป็นการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่ผู้ศึกษาวิจัยดำเนินการพิจารณาและเลือกกลุ่มผู้ที่ให้ข้อมูลหลักอย่างมีส่วนร่วมเพื่อนำข้อมูลที่ได้รับจากกระบวนการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังกล่าวข้างต้น เพื่อนำมาประมวลผลของข้อมูลและนำไปสู่ข้อค้นพบของกระบวนการวิจัยขั้นต่อไป

กระบวนการกำหนดกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นไปตามกระบวนการวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในครั้งนี้ จึงได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลหลักโดยเฉพาะการสัมภาษณ์เชิงลึกจากบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงและมีประสบการณ์โดยตรง ซึ่งมีความสำคัญต่อกระบวนการซึ่งได้ข้อมูลดังกล่าว 6 กลุ่มประกอบด้วย

3.1.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลัก (Key Informant) ผู้นำชุมชนที่ต่อสู้ ต่อรองทางสิทธิทางวัฒนธรรม และผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน จากนโยบายและปฏิบัติการของรัฐโดยการประกาศป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ทับที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำกิน พื้นที่ทางจิตวิญญาณ ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกถึงประวัติความเป็นมา การต่อรองปฏิบัติการทางสังคมทั้งในระดับพื้นที่สู่นโยบายและทางสื่อสาธารณะ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงปัญหา ความต้องการ จากการปะทะการประสานของผู้มีอำนาจของกลุ่มต่าง ๆ ทั้งที่เข้ามามีเกี่ยวข้องในแต่ละช่วงแต่ละเวลามีการวางระบบบริหารจัดการพื้นที่ทำกินและที่อาศัยอย่างไร ต่อสู้การต่อรองและการจัดการที่ดินจากอดีตถึงปัจจุบัน ผลที่ตามมา และมีการกำหนดอนาคตของชุมขนอย่างไรด้วย

3.1.2 ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการทั้งมาจากการเลือกตั้งและการแต่งตั้ง เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายก อบต. ฯลฯ ซึ่งเป็นเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากการประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติและอุทยานแห่งชาติ ในเขตพื้นที่หมู่บ้านและตำบล จึงได้รับผลกระทบในการพัฒนา และต้องขออนุญาตซึ่งมีขั้นตอนยุ่งยาก จึงไม่สามารถพัฒนาและแก้ไขปัญหาให้กับประชาชนได้เต็มที่

3.1.3 ผู้นำชุมชนธรรมชาติทางจิวิญญาณในชุมชน เป็นบุคคลที่ประชาชนให้การยอมรับและเคารพนับถือและพวกเขาเป็นผู้นำธรรมชาติตามสายเลือด จึงเป็นกลางและเป็นธรรม ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียและส่วนได้ทางการเมือง และได้รับผลกระทบจากนโยบายของรัฐในการทำไร่หมุนเวียนหรือไม่สามารถทำไร่หมุนเวียนต่อไปได้ ยากต่อการวิถีและดำรงชีพ ที่เจ้าหน้ารัฐ นโยบายของรัฐให้ลดการทำไร่หมุนเวียน (Rotational Farming)

3.1.4 หัวหน้าองค์กรพัฒนาเอกชนทำงานด้านฐานทรัพยากร เป็นกลุ่มคนที่ทำงานองค์กรพัฒนาเอกชนด้านฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีประสบการณ์ด้านสิทธิชุมชนการผลักดันนโยบายและขับเคลื่อนเชิงนโยบายเช่น P-move P-pop เป็นต้น

3.1.5 ผู้นำศาสนา เป็นผู้นำทางศาสนาที่เห็นความสำคัญของปัญหาเชิงนโยบาย มีความชอบธรรมและให้ความรู้ทำความเข้าใจกับประชาชนเข้าใจได้และง่ายขึ้น

3.1.6 ผู้นำองค์กรภาครัฐ และนักวิชาการ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผู้นำองค์กรภาครัฐที่ทำหน้าที่เป็นกลไกหรือเครื่องมือของรัฐนำไปปฏิบัติ เพื่อการบังคับใช้กฎหมาย เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ ตำรวจพนักงานสอบสวน ทหารยศพลเอก อัยการ และกลุ่มนักวิชาการที่งานกับชุมชนอย่างยาวนานและมีความต่อเนื่อง มีความรู้ความเข้าใจวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี กฎหมายเป็นอย่างดีและมีผลงานวิจัยทางวิชาการเด่นชัด รวม 40 คน

3.2 การสร้างเครื่องมือวิจัย

การเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพปกาเกอะญอภาคเหนือตอนบนเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญในเรื่องการสร้างเครื่องมือและการนำเครื่องมือไปสัมภาษณ์ ไปสอบถาม ผู้วิจัยเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งต่อการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพและการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรงที่สอดคล้องกับแนวคิด นโยบาย และการอธิบายให้ความหมายสิทธิทางวัฒนธรรมในระดับสากลและมติ ครม. 3 สิงหาคม 2553 ข้อเสนอเชิงโยบายต่อหน่วยงานทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติให้มีรูปแบบการจัดการร่วมกันที่เหมาะสมและเป็นจริง การที่จะได้ข้อมูลเชิงลึกเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ได้จึงจำเป็นต้องใช้องค์ความรู้จากประสบการณ์ตรง ผู้วิจัยต้องเข้าไปคลุกคลีกับผู้ให้ข้อมูลด้วยตนเองเพื่อสังเกต สัมภาษณ์ และบันทึก จึงจะเข้าใจวิธีคิดของบุคคลกลุ่มเป้าหมายได้ลึก และจริง ผู้วิจัยจึงได้จัดทำเครื่องมือเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลตอบโจทย์และวัตถุประสงค์การวิจัยดังกล่าว ดังต่อไปนี้

3.2.1 สืบค้น วิเคราะห์สังเคราะห์และรวบรวม เอกสารที่เกี่ยวข้อง ที่เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research)

3.2.2 ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-dept Interview) ซึ่งมีแนวทางการสัมภาษณ์เป็น เครื่องมือของการรวบรวมข้อมูล แต่ผู้วิจัยได้ปรับวิธีการและแนวทางการสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงอยู่เสมอ เพื่อให้ข้อมูลมีรายละเอียดครอบคลุมและถูกต้องตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และแนวทางการสัมภาษณ์เพื่อการเก็บรวบรวมเรียบเรียงข้อมูล จึงได้แบ่งเป็น 2 ชุด กล่าวคือ

3.2.2.1 แนวทางของการสัมภาษณ์ชุดที่ 1 เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษารวบรวมข้อมูลทั่วไป ที่เกี่ยวกับกับประวัติ ความเป็นมา การตั้งถิ่นฐานชุมชน ประวัติการใช้ทรัพยากร การพัฒนาของหน่วยงานของรัฐและกลุ่มนายทุน โดยการสัมภาษณ์ ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการเช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายอำเภอ อดีตผู้ว่าราชการจังหวัด และผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการเช่น ผู้รู้ ผู้นำจิตวิญญาณ ผู้อาวุโสนโยบายของรัฐที่มีต่อปกาเกอะญอกับกระบวนการต่อสู้ ต่อรอง เจรจาการปกป้องวิถีดำรงชีพปกาเกอะญอภาคเหนือตอนบน กรณีการปกป้องผืนป่าสนวัดจันทร์ และที่ดินที่ทำกินของปกาเกอะญอ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ที่องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) โครงการหลวงวัดจันทร์ กับสัมปทานป่าสนและมีการให้สิทธิทำกินในรูปของคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) การทวงคืนผืนป่าและถูกจับกุมข้อหาบุกรุกแผ้วถาง ยึดถือครอบครองและเผาป่า และกระบวนการใช้อำนาจของรัฐกับกระบวนการต่อสู้ ต่อรอง เจรจา การปกป้องวิถีดำรงชีพปกาเกอะญอ ซึ่งมีกระบวนการทางกลยุทธ์ ของการต่อสู้ ต่อรองกับอำนาจรัฐ ได้ รูปแบบ วิธีการ กลยุทธ์ ผลที่เกิดจากกระบวนการเคลื่อนไหว กลไกการกระชับความความสัมพันธ์ มีความเข้าใจร่วมกัน ลดปัญหาความขัดแย้ง เพิ่มความร่วมมือปกป้องสิทธิทางวัฒนธรรมของปกากะญอ ได้อย่างยั่งยืนได้อย่างไร จึงมีกระบวนการคัดเลือกพื้นที่หมู่บ้านที่มีการเคลื่อนไหวสิทธิทาวัฒนธรรมและกลุ่มเป้าหมายที่เป็นแกนนำและเป็นผู้ร่วมกระบวนการเคลื่อนไหว ที่ได้ได้รับผลกระทบจากนโยบายของรัฐโดยตรง

3.2.2.2 แนวทางของการสัมภาษณ์ชุดที่ 2 เป็นเครื่องมือในเก็บข้อมูลที่เกี่ยวกับการให้ความหมายสิทธิทางวัฒนธรรมด้านฐานทรัพยากรในการต่อสู้ ต่อรอง และเจรจาในการปกป้องการดำรงชีพของปกาเกอะญอภาคเหนือตอนบน และเงื่อนไขของมติ ครม.3 สิงหาคม 2553 กระบวนการเคลื่อนไหวการต่อสู้ เจรจาต่อรอง ตอบโต้นโยบายของรัฐ ตามสิทธิทางวัฒนธรรม ผลที่เกิดจากกระบวนการเคลื่อนไหวการต่อสู้ ต่อรอง ตอบโต้นโยบายของรัฐ ตามสิทธิทางวัฒนธรรมของปกาเกะญอและมีแนวทางแก้ไขปัญหาลดความขัดแย้งเพิ่มความร่วมมือในสิทธิมิติทางวัฒนธรรม ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาท อำนาจหน้าที่และข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการที่ดินและป่าชุมชน หรือข้อคิดเห็นอื่นๆ เพิ่มเติม เพื่อใช้สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้บริหารท้องถิ่น ผู้นำชุมชนธรรมชาติทางจิวิญญาณในชุมชน หัวหน้าองค์กรพัฒนาเอกชนทำงานด้านฐานทรัพยากร ผู้นำศาสนา ผู้นำองค์กรภาครัฐ และนักวิชาการ ที่มีส่วนร่วมกระบวนการเคลื่อนไหว

การต่อสู้ เจรจาต่อรอง ตอบโต้นโยบายของรัฐ ตามสิทธิทางวัฒนธรรมและเครื่องมือดังกล่าวเพื่อตอบโจทย์และวัตถุประสงค์การวิจัยดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษานโยบายและปฏิบัติการของรัฐที่มีต่อชุมชนปกาเกอะญอ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

คำถามวิจัย: นโยบายและปฏิบัติการของรัฐที่มีต่อชุมชนปกาเกอะญอ อำเภอกัลยาณิวัฒนาเป็นอย่างไร

แนวคิดที่ใช้ตอบคำถามวิจัย: ใช้แนวสิทธิมนุษยชนในมิติสิทธิทางวัฒนธรรมศึกษาการต่อสู้บนพื้นที่ระดับชุมชน

1. ระดับสังคม วิธีการคือสื่อสังคม (Social Media)

2. ระดับกลไกภาครัฐ วิธีการคือ สื่อสารและประสานงานกับภาคราชการ รายงานการประชุม และการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ

3. ระดับชุมชน วิธีการคือการลงพื้นที่เก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้อง การใช้การสนทนากลุ่ม (Focus Group) การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล และการสรุปข้อมูล

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาการต่อสู้ ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรมของปกาเกอะญอ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ กับนโยบายและปฏิบัติการของรัฐ

คำถามวิจัย: กระบวนการต่อสู้ การต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรมของชุมชนปกาเกอะญอ อำเภอกัลยาณิวัฒนา กับนโยบายและปฏิบัติการของรัฐเป็นอย่างไร

แนวคิดที่ใช้ตอบคำถามวิจัย: การเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ (New Social Movements)

ศึกษาการต่อสู้บนพื้นที่: ระดับดับชุมชนสู่สาธารณะและนโยบาย

1. ระดับสังคม วิธีการคือ การใช้สื่อสังคม (Social Media)

2. ระดับกลไกภาครัฐ วิธีการคือ การสื่อสารและประสานงานกับภาคราชการ แหล่งข้อมูลคือรายงานการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ

3. ระดับชุมชน วิธีการคือการลงพื้นที่เก็บข้อมูล สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้อง การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุป ยื่นข้อเสนอเชิงนโยบาย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาผลของกระบวนการต่อสู้ ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรมของชุมชนปกาเกอะญอ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ กับนโยบายและปฏิบัติการของรัฐ

คำถามวิจัย: ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากกระบวนการ ต่อสู้ ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรมของชุมชนปกาเกอะญอที่มีต่อนโยบายและปฏิบัติการของรัฐเป็นอย่างไร

แนวคิดที่ใช้ตอบคำถามวิจัย: การเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ (New Social Movements)

ระดับบนพื้นที่ศึกษา

1. ระดับสังคม วิธีการคือ การใช้สื่อสังคม (Social Media)

2. ระดับกลไกภาครัฐ วิธีการคือ การสื่อสารและประสานงานกับภาคราชการ รายงานการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการกรณีคดีปูคออี้

3. ระดับชุมชน วิธีการคือ ลงพื้นที่เก็บข้อมูล สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง การสนทนากลุ่มย่อย (focus Group) การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปข้อมูล

4. ระดับพื้นที่เขตวัฒนธรรมพิเศษ

3.3 การตรวจสอบข้อมูล

เพื่อความถูกต้องของงานวิจัยเชิงคุณภาพ ให้มีความสำคัญและมีความน่าเชื่อถืออยู่ที่การสร้างเครื่องมือและมีการตรวจสอบของข้อมูล และที่สำคัญยิ่งอยู่ที่คุณภาพของผู้วิจัยเป็นหลัก และต้องมีการตรวจสอบข้อมูลให้ครบถ้วนก่อนการวิเคราะห์เสมอ โดยเฉพาะการตรวจสอบข้อมูลในห่วงเวลาที่มีการเก็บข้อมูลในภาคสนาม และเมื่อได้ออกจากภาคสนามแล้ว จึงต้องมีการตรวจสอบอย่างละเอียดอีกครั้ง เพื่อพิจารณาข้อมูลที่ได้เก็บมานั้น มีเพียงพอที่จะตอบคำถามวิจัยและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ได้หรือไม่ และการตรวจสอบข้อมูลที่มีความถูกต้อง มีความน่าเชื่อถือมากเพียงใด ในการตรวจสอบข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ จึงเป็นที่นิยมใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation Method) ซึ่งประกอบด้วย

3.3.1 มีการตรวจสอบข้อมูลสามเส้าของด้านข้อมูล จึงเป็นการตรวจสอบแหล่งที่มาที่ไปของข้อมูลในข้อมูลด้านเวลา สถานที่ และบุคคล เพื่อตรวจสอบและพิจารณาว่า ถ้าเก็บข้อมูลต่างเวลาต่างสถานที่ และต่างของผู้ให้ข้อมูล ต่างความคิด ข้อมูลจะใช้ได้เหมือนเดิมหรือไม่อย่างไร

3.3.2 การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านผู้วิจัย เป็นการตรวจสอบข้อมูลว่าถ้าเปลี่ยนผู้เก็บข้อมูลเป็นผู้ช่วยผู้วิจัยรวม 3 คนแล้ว ข้อมูลที่ได้ควรจะตรงกัน

3.3.3 การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าในด้านกระบวนการและวิธีการ จึงเป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากกระบวนการและวิธีการเก็บข้อมูล ทั้ง3 วิธีที่มีความแตกต่างกันแล้วจะได้ผลเหมือนเดิมหรือไม่ อย่างไรอาทิเช่น การใช้วิธีการสังเกตการเข้าร่วมกิจกรรม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการใช้เอกสาร (Secondary Data)

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

กระบวนการและแนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ออกแบบกำหนดกระบวนการและแนวทางเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลและกระบวนการดังกล่าวมี 3 ประการ คือ กระบวนการและแนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูลในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการหรือข้อมูลจากสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ กระบวนการและแนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูลในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการเคลื่อนไหวทางสังคม (New Social Movement) การสังเกตการณ์ในเหตุการณ์ต่าง ๆ กระบวนการดังกล่าว เป็นกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแนวทางของกระบวนวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ จึงสรุปสาระสำคัญดังต่อไปนี้

3.4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ และข้อมูลจากสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย การเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพปกาเกอะญอภาคเหนือตอนบนครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวิธีกระบวนการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษาวิจัยได้แบ่งออกเป็น 3 กระบวนการ ดังนี้

กระบวนการที่ 1 เป็นการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจของรัฐ สิทธิ ทางวัฒนธรรม การเคลื่อนไหวทางสังคมเช่น แนวนโยบายของรัฐ, ระเบียบ, คำสั่ง, คำพิพากษาของศาล รายงานการประชุม, เอกสารทางราชการ, สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หนังสือวารสาร ข่าว หนังสือพิมพ์สื่อวิทยุ โทรทัศน์ วีดีทัศน์ บันข้อความ ข้อเขียน บันข้อความ หนังสือพิมพ์ อินเตอร์เน็ต, องค์การสหประชาชาติจากสถาบันการศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักวิชาการ ผู้ให้ข้อมูลหลัก หรือ Key Informants การสังเกตและสถานการณ์ การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นต้น

กระบวนการที่ 2 เป็นการดำเนินการเป็นไปตามขั้นตอนการวิจัย การศึกษาหรือการเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการที่มาและที่ไปตามแหล่งข้อมูลที่ได้กำหนดไว้ในขอบเขตของการศึกษาวิจัย

กระบวนการที่ 3 เป็นการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการเรียบเรียงพรรณนา (Descriptive) หลังจากการรวบรวมข้อมูลแล้วเสร็จ จึงเป็นการนำเสนอข้อมูลที่ได้รวบรวมแล้วนำมาสรุปตามประเด็นและเรียบเรียงเพื่อนำไปสู่การขยายความการตีความ เป็นการพรรณนาในรายละเอียดของการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เรียบเรียงแล้วเพื่อที่จะได้คำตอบของคำถามและวัตถุประสงค์การวิจัย

3.4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกจากกลุ่มเป้าหมาย

แนวทางประการที่สำคัญของการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) นั้น ผู้วิจัยได้ออกแบบกำหนดแนวทางสำคัญของการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีแบบสัมภาษณ์ แบบที่จะมีโครงสร้าง ศึกษาเป็นรายกรณี (Case Study) ผู้วิจัยมีวิธีกระบวนการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มเป้าหมายของการศึกษาวิจัยจึงแบ่งออกเป็น 3 กระบวนการ กล่าวคือ

กระบวนการที่ 1 การบันทึกเสียงคำสัมภาษณ์ หรือ การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กลุ่มเป้าหมายของการศึกษาเป็นรายกรณี ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการบันทึกเสียงเพื่อช่วยความจำการรวบรวมข้อมูลที่ได้จาการสัมภาษณ์เชิงลึก และกรณีศึกษาผู้ถูกจับคุม ถูกดำเนินคดี ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามจริยธรรมของการวิจัย ผู้วิจัยได้ทำการอธิบายความเป็นมาและขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลก่อนเสมอ และเมื่อได้รับอนุญาตแล้วจึงจะทำการบันทึกเสียงและถอดเทปต่อไป

กระบวนการที่ 2 การบันทึกถ่ายภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว ผู้วิจัยจะนำมาสะท้อนหรือ เตือนความจำเพื่อผู้วิจัยสามารถระลึกนึกถึงบริบทและ บรรยากาศที่เกิดขึ้นไม่ว่าการสังเกตการสัมภาษณ์และการสนทนา หากมีการนำภาพถ่ายต่าง ๆ ไปใช้เพื่อการยืนยันใด ๆ ผู้วิจัยแจ้งขออนุญาตผู้ที่อยู่ในภาพถ่ายก่อนทุกครั้งเสมอ

กระบวนการที่ 3 การจดบันทึกข้อมูลในภาคสนาม ผู้วิจัยได้ทำการจดบันทึกสิ่งที่สังเกตและได้เห็น การให้สัมภาษณ์ มีกระบวนการในช่วงแรกจะทำการจดบันทึกย่อๆก่อน แล้วจึงนำมาอธิบายปรากฏการณ์และขยายความทันทีหลังจากสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้เก็บรักษาสมุดบันทึกไว้เป็นอย่างดีพร้อมนำมาทบทวนการบันทึกได้ทุกเมื่อ

จากกระบวนการวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น จึงมีกระบวนการและขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. มีการสำรวจเลือกพื้นที่ในการวิจัย ซึ่งพิจารณาเลือกพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายของรัฐ การปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่รัฐเข้าไปทวงคืนผืนป่า บังคับใช้กฎหมายจับกุมชาวบ้านข้อหาบุกรุกป่าตามกฎหมายที่เกี่ยวและเป็นพื้นที่มีการเคลื่อนไหวสิทธิทางวัฒนธรรมทั้งระดับพื้นที่และระดับนโยบาย

2. ติดต่อสื่อสาร ประสานกับผู้นำชุมชนทั้งทางการ ไม่เป็นทางการและกลุ่มแกนนำได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ เป้าหมายของการวิจัย และชี้แจงลักษณะประเด็น เนื้อหาของการวิจัยระยะเวลาของการวิจัยที่สำคัญมีหนังสือนำส่งจากมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

3. มีกระบวนการสร้างความสัมพันธ์กับผู้นำชุมชน และกลุ่มแกนนำในพื้นที่หรือนอกพื้นที่ทุกกลุ่มด้วยวิธีการไม่เจาะจงสถานที่อาจจะเป็นร้านอาหาร ร้านกาแฟ ศาลาวัด ศาลารวมใจ

ในกระท่อมทุ่งนาหรือบ้านพักตนเอง หรือสำนักงาน เพื่อความสะดวก สบายใจทั้งสองฝ่ายเพื่อที่จะให้หรือรับข้อมูลเกี่ยวกับประสบการณ์ตรงในประเด็นที่จะช่วยตอบคำถามการวิจัยในทุกมิติที่หลากหลาย

4. การเก็บข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่เป้าหมายเน้นพื้นวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นหลัก

5. การเก็บข้อมูลระดับเชิงลึกผู้วิจัยได้จัดเก็บข้อมูลเพื่อการตอบประเด็นคำถามและวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) นั้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) นั้น ได้มาวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล ภายใต้กระบวนการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและค้นคว้าข้อมูลทั้งจากเอกสาร (Documentary Research) และวิธีการกระบวนการวิเคราะห์ ตามแนวทางของการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลจากการพิจารณาในประเด็นหลัก (Major Themes) หรือตามแบบแผนหลัก (Major Pattern) ที่ได้พบข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกทั้งหมด หลังจากนั้นจึงได้นำประเด็นหลัก (Major Themes) มาพิจารณาและได้แยกออกเป็นหลักมาเป็นประเด็นย่อย (Sub-Themes) และหัวข้อย่อย (Categories) จึงเป็นกระบวนการวิเคราะห์ ที่มาจากการเริ่มต้นจากการวิเคราะห์ภาพรวมนำไปสู่การวิเคราะห์ของประเด็นย่อยตามแนวทางของการวิจัยเชิงคุณภาพ นอกจากนี้แล้วช่วงระหว่างการดำเนินการกระบวนการสัมภาษณ์เชิงลึกนั้น ผู้วิจัยได้จัดกระบวนการให้สะท้อนปัญหา (Reflecting) ควบคู่ไปด้วย กระบวนการสะท้อน (Reflecting) แต่ละช่วงและแต่ละขั้นตอนจึงมีควบคู่ไปกับกระบวนการวิจัย เพื่อเสริมสร้างกระบวนของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้ใช้กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) นำมาใช้การวิจัยเพื่อมีความแม่นยำเที่ยงตรง (Rigor) การใช้กระบวนการของการวิจัยครั้งนี้ จึงมีความเข้มข้น (Intensive Process) ซึ่งผู้วิจัยจะได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) มาพรรณนาข้อมูลขยายความประเด็นตามที่มีปรากฏการณ์ร่วมด้วย ทั้งนี้เพื่อแสวงหาคำตอบจากคำถามและให้ได้มาซึ่งข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ

3.5.1 การวิเคราะห์จากเอกสาร ซึ่งเป็นการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ที่ได้จากบันทึกการสัมภาษณ์ บันทึกการสังเกต และข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งมีกระบวนการขั้นตอนประกอบไปด้วย

3.5.1.1 กำหนดเกณฑ์คัดเลือกเอกสาร ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิทางวัฒนธรรมการเคลื่อนไหวทางสังคม นโยบาย อำนาจรัฐ

3.5.1.2 ได้วางเค้าโครงของการวิเคราะห์ ซึ่งเป็นกระบวนการจัดระบบหรือกระบวนการจำแนกคำหรือข้อความในตัวเนื้อหาของเอกสารวิจัย

3.5.1.3 พิจารณาความเป็นจริง ตามเงื่อนไขภาวะแวดล้อมซึ่งได้แก่ แหล่งที่มาที่ไปของข้อมูล ในช่วงเวลาของการบันทึกข้อมูล และแหล่งที่มาที่ไปของการเผยแพร่ข้อมูล

3.5.1.4 การวิเคราะห์ข้อมูลภาพรวมในเชิงลึก

3.5.2 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงจากกรณีศึกษา (Case Study)

บทที่ 4
นโยบายและปฏิบัติการของรัฐที่มีต่อชุมชนปกาเกอะญอ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

การศึกษา การเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพปกาเกอะญอภาคเหนือตอนบน และความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจอันสะท้อนได้จากการดำเนินนโยบายของรัฐหลายยุคสมัย จนถึงปัจจุบันวิถีการดำรงชีพกำลังเผชิญผลกระทบต่อเนื่องและปรับเปลี่ยน ลดน้อยหายไปตามเงื่อนไขต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะจากนโยบายรัฐหรือแม้แต่โลกทัศนสิทธิของชุมชนชาวปกาเกอญอกับการดำเนินวิถีชีวิตในพื้นที่เขตวัฒนธรรมพิเศษของไร่หมุนเวียนในพื้นที่ยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาข้อพิพาทกรณีที่ดินทำกิน และที่อยู่อาศัยของชุมชนในพื้นที่ โดยผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัย ดังนี้ 1) บริบทพื้นที่วิจัยอำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ 2) นโยบายและปฏิบัติการของภาครัฐที่มีต่อชุมชนปกาเกอะญอ 3) นโยบายรัฐส่งผลต่อทรัพยากรป่าไม้ พื้นที่อยู่อาศัย ที่ดิน ที่ทำกินของชุมชนปกาเกอะญอ 4) นโยบายรัฐส่งผลต่อทรัพยากรพื้นที่ดินทำกินชุมชนปกาเกอะญอ 5) การปฏิบัติการของรัฐที่ส่งผลต่อชุมชนปกาเกอะญอ ซึ่งรายละเอียดในประเด็น มีดังนี้

4.1 บริบทพื้นที่วิจัย อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ เกิดจากความพยายามของ สภาตำบลตำบลบ้านจันทร์ ได้เสนอขอแยกกิ่งอำเภอออกจากสามตำบลในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ แต่ด้วยวิกฤตการณ์ทางการเงินในเอเชีย พ.ศ. 2540 ได้ถูกรัฐบาลยกเลิกไปเพื่อหลีกเลี่ยงค่าใช้จ่ายเพิ่มเติม ก่อนที่จะกลับเข้าสู่ระเบียบการพิจารณาอีกครั้งในปี พ.ศ. 2548 โดยได้มีการจัดทำข้อเสนอและการศึกษาโดยจังหวัดเชียงใหม่และกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ต่อมาวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2551 คณะรัฐมนตรี เห็นว่าพื้นที่ตำบลบ้านจันทร์ ตำบลแม่แดด และตำบลแจ่มหลวง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มีท้องที่ ท้องถิ่นที่กว้างขวาง มีชุมชนหนาแน่นมีเนื้อที่มากถึง 674.58 ตารางกิโลเมตร และมีประชากร 10,561 คน เพื่อให้มีสภาพเจริญขึ้นกว่าเดิมประกอบกับมีภูมิประเทศตั้งอยู่ห่างไกล ทำให้ประชาชนไม่ได้รับความสะดวกในการติดต่อราชการ รวมทั้งเป็นพื้นที่จัดตั้งโครงการหลวงและมีโครงการพระราชดำริหลายโครงการ มีสภาพภูมิประเทศเป็นป่าสนธรรมชาติสวยงาม และภูเขาสูงชันสูง เป็นถิ่นทุรกันดาร การคมนาคมติดต่อเพื่อขอรับบริการต่าง ๆ จากอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดชียงใหม่เป็นไปด้วยความยากลำบากและการให้บริการของเจ้าหน้าที่รัฐ จึงไม่สามารถให้บริการได้อย่างทั่วถึง

หรือครอบคลุมทุกหมู่บ้าน คณะรัฐมนตรี ได้มีมติเห็นชอบให้แยกพื้นที่ 3 ตำบลชอง อำเภอแม่แจ่ม มาจัดตั้งเป็นอำเภอใหม่ เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ วันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2552 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่ออำเภอที่จะจัดตั้งขึ้นใหม่ พระองค์ได้ทรงพระราชทานชื่อว่า อำเภอกัลยาณิวัฒนา วันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2552 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบตรา “พระราชกฤษฎีกาตั้งอำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่” และ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ลงพระปรมาภิไธย เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2552 ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 126 ตอนที่ 97 ก หน้า 7 ลงวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2552 เพื่อประโยชน์แก่การปกครอง การให้บริการของรัฐ ความสะดวกของประชาชน และเพื่อส่งเสริมให้ท้องที่และท้องถิ่นมีความเจริญยิ่งขึ้น ตลอดจนเพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ จึงได้ตราพระราชกฤษฎีกานี้

และบริบทพื้นที่อำเภอกลัยาณิวัฒนาดังกล่าวมาข้างต้น ทำให้เห็นว่าพื้นที่แห่งนี้มีลักษณะเป็นพื้นที่พิเศษหลายประการเพราะมีเหตุผล 1) เป็นพื้นที่ลักษณะการปกครองและจำนวนประชากรไม่เข้าหลักเกณฑ์ 2) ทั้งอำเภอถูกพระราชบัญญัติป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2484 และพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507และ มติ ครม. ที่เกี่ยวข้องหลายมติประกาศทับที่อยู่อาศัย ที่ดินที่ทำกินทั้งอำเภอ 3) ประชาชน 99.99% มีที่ดินถือครองด้วยมือเปล่าหรือไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินแต่อยู่มาก่อนการออกกฎหมาย และ มติ.ครม. ที่เกี่ยวข้องทุกฉบับ 4) การเสนอแยกพื้นที่จากอำเภอแม่แจ่มมาเป็นกิ่งอำเภอแต่คณะรัฐมนตรียกระดับให้จัดตั้งเป็นอำเภอกัลยาณิวัฒนา ทั้งที่ไม่เป็นไปตามระเบียบปฏิบัติทางราชการมาก่อน คือเป็นกิ่งอำเภอมาก่อนแล้วยกระดับขึ้นมาเป็นอำเภอ แต่พื้นที่นี้ได้รับจัดตั้งเป็นอำเภอทันที 5) และ 6) ปัจจัยการตั้งอำเภอได้สำเร็จเพราะได้รับการพระราชทานชื่ออำเภอจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

มีกลุ่มชาติพันธุ์ 3 ชนเผ่า แต่จะกล่าวถึงเฉพาะชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ หรือชุมชนปกาเกอะญอ ซึ่งถือเป็นชนเผ่าที่มีจำนวนประชากรมากที่สุดในอำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ และเป็นกลุ่มเป้าหมายที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาปรากฏการณ์การต่อสู้ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรมกับนโยบายและปฏิบัติการของรัฐ ตั้งแต่อดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน และวิถีการดำรงชีวิตของปกาเกอะญอในด้านต่าง ๆ คือ 1) อาชีพ วิถีสังคม วัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อที่มีความสัมพันธ์ระหว่าง ปกาเกอะญอกับธรรมชาติและสิ่งเหนือจากธรรมชาติ การทำนาขั้นบันใด ปลูกข้าวไร่เป็นหลัก ทำสวนผลไม้เมืองหนาว เลี้ยงสัตว์ท้องถิ่นหรือพื้นเมืองเพื่อประกอบพิธีกรรม และมีการเพราะปลูกพืชการเกษตร เช่น ฟักทองญี่ปุ่น ขิง ม้งเพชรบูรณ์ ข้าวโพด CP 2) วิถีสังคม ชุมชนปกาเกอะญอ มีวิถีสังคมแบบเรียบง่าย มีการเอามื้อเอาวัน ลงแขกจากการปลูกข้าวไร่ ลดลงจากเดิม ทำนาขั้นบันใด ทำไร่หมุนเวียนทำสวน

พลไม้เมืองหนาว และทำฝายนาขั้นบันใดที่เรียกว่า “ทีโบข่อ”และมีกิจกรรมกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เช่น การบวชป่าอธิษฐานป่า เดินป่าสำรวจป่าต้นน้ำ ทำฝายชะลอน้ำ 3) ด้านวัฒนธรรม ชุมชนปกาเกอะญอมีภาษาพูด ภาษาเขียน การแสดง มีบทเพลงบทธาอีธา มีรูปแบบการแต่งกายของชายที่แต่งงานแล้วและโสดใส่ชุดสีแดง ส่วนหญิงที่แต่งงานและมีครอบครัวแล้ว ใส่ชุดดำแดงคือ ท่อนบนสีดำ ท่อนล่างสีแดง ส่วนหญิงสาวเด็กและเยาวชนโสดใส่ชุดสีขาวยาว ดังนั้นการแต่งกายทั้งชายและหญิงจะมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนมีประเพณี วัฒนธรรม มัดมือเรียกขวัญ มีเทศกาลขึ้นปีใหม่ มีประเพณีการ ผูกข้อมือก่อนมีการเพาะปลูกข้าวและหลังการเก็บเกี่ยวข้าว มีสังคหะหมู่บ้านปีละ 1 ครั้ง และศาสนา ชุมชนปกาเกอะญอมีการนับถือศาสนาอยู่ 2 ศาสนา คือ พุทธกับคริสต์ และยังมีความเชื่อดั้งเดิมพ่วงอยู่ด้วย การนับถือศาสนามีสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันที่สำคัญทั้ง 2 ศาสนา ไม่มีความขัดแย้งกัน มีความสามัคคีร่วมมือกัน หากมีกิจกรรมของชาวพุทธ อาทิเช่น การทรงน้ำพระธาตุประจำปี การบวชป่า ทำฝายชาวคริสต์จะมาร่วมด้วยช่วยกันเตรียมสถานที่และเข้าร่วมกิจกรรมด้วย หากคริสต์มีงานกิจกรรมชาวพุทธก็จะไปร่วมด้วยช่วยกัน

รวมทั้งความเชื่อที่มีความสัมพันธ์ระหว่างปกาเกอะญอกับธรรมชาติ และสิ่งเหนือจากธรรมชาติ ปกาเกอะญอ มีความเชื่อดังนี้ 1) ความเชื่อที่เรียกว่า “มาต่าเง เน่ต่าเง” หมายความว่าทำดีนั้นดี ทำดีให้พอดี และทำดีให้ถึงดี 2) ความเชื่อที่เรียกว่า “ต่าที ต่าเตอะ” หมายความว่า สิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่าแต่มีผลต่อการดำเนินชีวิต 3) ความเชื่อที่เรียกว่า ดูตะ หมายถึง ป่าอนุรักษ์ห้ามไปแตะต้อง ถ้าไปแตะต้องจะให้ผีลงโทษ ป่วยไม่สบาย เดะหมื่อ วอ หมายถึง เดะหมื่อ เบอ เป็นที่อาศัยของภูตผีศาล ต่า สว่าโข่ ปกา โล ปู หมายถึง ป่าช้า นา อุ๊ หรุ่ เป็นพื้นที่น้ำพุ่งออกมาจากใต้ดิน ทีพะต่า หมายถึง พื้นที่สถิตของภูตวิญญาณทั้งหลาย หรือเมืองผี และพิธีกรรมที่มีความสัมพันธ์ระหว่าง ปกาเกอะญอกับธรรมชาติและสิ่งเหนือจากธรรมชาติ เช่น พิธี เถ่อ โถ่บี ฆ่า คือพิธีเรียกขวัญข้าวที่เป็นนกที่ไม่มีตัวตน, พิธีกินข้าวเชื้อ พิธีเลี้ยงผีไร่ ผีนา พิธีไล่ความชั่วในไร่ พิธีกินหัวข้าว (เอาะ บือ โข่) ล้วนเป็นความเชื่อที่มีความสัมพันธ์ระหว่างปกาเกอะญอกับธรรมชาติและสิ่งเหนือจากธรรมชาติ (สมาคมปกาเกอะญอเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม, 2555)

การใช้ชีวิตปกาเกอะญอ มีพิธีกรรมและความเชื่อมาเกี่ยวข้องการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ การอนุรักษ์แหล่งน้ำและการใช้ที่การเพาะปลูกที่เหมาะสมกับดำรงชีพ เช่น ไร่หมุนเวียน เมื่อเก็บเกี่ยวข้าวแล้วนกเขา หนู ไก่ป่าสัตว์ป่าเข้ามาหากินและอาศัยอยู่แทน คนก็ไปหานกเขา ไก่ป่ามากินที่เหมาะสมทำให้ชุมชนมีกิน มีใช้พึ่งธรรมชาติเป็นหลัก ในป่ามีอาหารมาก ทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิต หากหากินในช่วงชีวิตไม่มีหมดแต่เราต้องเคารพธรรมชาติ ก่อนเข้าไปหากินในป่าต้องบอกเจ้าที่เจ้าทางเจ้าของธรรมชาติ ก่อนจะทำไร่ทำนาแต่ละครั้งต้องบอกพระแม่ธรณีรับทราบและต้องได้รับอนุญาตก่อนโดยผ่านการพิธีกรรมเลี้ยงผีไร่ ผีนา จึงถือว่าเขาอนุญาตให้ทำกินได้

4.2 นโยบายและปฏิบัติการของภาครัฐที่มีต่อชุมชนปกาเกอะญอ

หลังรัฐได้ประกาศให้ชุมชนปกาเกอะญอ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ พื้นที่ 3 ตำบล 22 หมู่บ้าน 35 ชุมชนเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เหมาะสม มีอัตลักษณ์ทางชาติพันธ์ กลมกลืมกับธรรมชาติ ต่อมารัฐได้ออกพระราชบัญญัติป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2484 เปิดโอกาสให้บริษัททั้งในประเทศและต่างประเทศ สัมปทานป่าไม้ และรัฐมีนโยบายปิดป่า ออกกฎหมายพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 และมี มติ ครม. หลายมติ มาจากหลายรัฐบาลที่มีนโยบายปิดป่าและประกาศพื้นที่ป่าเป็นเขตป่าอนุรักษ์ สงวน หวงห้าม ทับที่อยู่อาศัยที่ดิน ที่ทำกินชุมชนปกาเกอะญอ จึงส่งผลให้ชุมชนปกาเกอะญอ ประสบปัญหาในการดำรงชีวิตที่ต้องพึ่งพิงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยนโยบายและปฏิบัติการของรัฐที่มีนโยบายสัมปทานป่าไม้ อดีตพื้นที่ทางภาคเหนือของประเทศไทยซึ่งเป็นแหล่งที่มีไม้สักอุดมสมบูรณ์มาก เจ้าผู้ครองนครเขตแคว้นต่าง ๆ ได้ยึดเอาป่าไม้สักในท้องที่ของตนเป็นทรัพย์สินส่วนพระองค์ ผู้ใดประสงค์จะทำไม้สักในป่าท้องที่ใด ต้องขอรับอนุญาตจากเจ้าผู้ครองนครนั้น โดยยอมเสียเงินให้ตามจำนวนต้นสักที่ตัดฟันลง ซึ่งเรียกว่า “ค่าตอไม้” การถือสิทธิ์ในป่าของเจ้าผู้ครองนครได้ดำเนินไปเรื่อยมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ก็เกิดการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากเจ้าของป่าส่วนมากเห็นแก่ได้เปิดอนุญาตให้มีการทำไม้อย่างไม่ยุติธรรม จึงเกิดกรณีข้อพิพาทระหว่างผู้ขออนุญาตกับผู้รับอนุญาตและเจ้าผู้ครองนครซึ่งเป็นเจ้าของป่าอยู่เนือง ๆ ทำให้รัฐบาลกลางในกรุงเทพฯ มีความจำเป็นต้องเข้าแทรกแซงและแก้ไขควบคุม ด้วยการออกพระราชบัญญัติสำหรับผู้รักษาเมือง พ.ศ. 2417 มาใช้ แต่ยังคงให้สิทธิ์ถือครองแก่เจ้าผู้ครองนครเช่นเดิม จนกระทั่งปี พ.ศ. 2426 เมื่อรัฐบาลทำสัญญาทางพระราชไมตรีกับอังกฤษ ก็ได้มีบริษัทต่างประเทศ เข้ามาประกอบอาชีพในการทำไม้สักกันมากขึ้น ซึ่งกลายเป็นผลร้ายแรงต่อมา เนื่องจากมีผู้ต้องการทำไม้สักมากขึ้นก็ต้องมีการแก่งแย่งกันเพื่อจะได้รับอนุญาต ต่างฝ่ายต่างให้เงินกินเปล่าเป็นจำนวนมาก ๆ แก่เจ้าผู้ครองนครเพื่อจะได้สิทธิในการทำไม้สัก ทำให้บรรดาผู้ขอทำไม้ได้รับความเดือดร้อน

นอกจากนั้นยังปรากฏว่าการเก็บเงินค่าตอไม้ ได้กระทำกันอย่างหละหลวม รัฐบาลจึงพิจารณาเห็นความจำเป็นที่จะต้องจัดการดำเนินการควบคุมการทำไม้ให้รัดกุมมากยิ่งขึ้น ดังนั้นในปี พ.ศ. 2436 รัฐบาลจึงได้ยืมตัวนายเอช ชเลค ชาวอังกฤษ ผู้เชี่ยวชาญด้านการป่าไม้ของประเทศพม่ามาเป็นการชั่วคราว เพื่อให้ช่วยวางแผนและนโยบายการจัดการป่าไม้ของประเทศไทย ซึ่งนายชเลค ได้ออกสำรวจป่าไม้สักและได้ชี้ให้เห็นถึงข้อบกพร่องอันเนื่องมาจากสาเหตุ 2 ประการ ประการแรก การทำป่าไม้ทั้งหมดอยู่ในความครอบครองของเจ้านายซึ่งเจ้าของท้องที่ ทำให้เกิดการเรียกเงินกินเปล่าตามอำเภอใจ และประการที่สอง การทำป่าไม้เท่าที่เป็นอยู่ ยังไม่อยู่ในระบบระเบียบอันเป็นที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ

คือ ขาดหลักการและกระบวนการที่เกี่ยวกับการคุ้มครองรักษาป่าเพื่อที่ป่าไม้จะสามารถอำนวยผลได้อย่างถาวรนั่นก็คือ ได้มีการทำไม้ในป่าไม้สักจนเกินกำลังของป่าไม้มาก ซึ่งเป็นการทำไม้ที่ผิดหลักการของวิชาการป่าไม้ที่ถือว่า ป่าไม้ที่มีอยู่ทั้งหมดเป็นเสมือนต้นทุนซึ่งเป็นของประเทศ และปริมาณเนื้อไม้สักที่งอกเงยขึ้นมาทุกปีนั้นเป็นดอกเบี้ยที่เราอาจจะนำมาใช้สอยได้เป็นรายปี ๆ และต้นทุนที่มีอยู่ไม่สมควรไปแตะต้องเป็นอันขาด คงใช้แต่ดอกเบี้ยเท่านั้น มิเช่นนั้นแล้ว ป่าไม้สักที่มีอยู่จะไม่สามารถอำนวยประโยชน์อย่างถาวรได้ตลอดไป และการปฏิบัติการของรัฐที่ส่งผลต่อชุมชนปกาเกอะญอ คือ พื้นที่ชุมชนปกาเกอะญอถูกการสัมปทานไม้ ยากต่อการใช้ประโยชน์และทำให้พื้นที่ป่าสมบูรณ์ของชุมชนถูกทำลายตามนโยบายของรัฐ ที่ได้ประกาศเพื่อให้เป็นตามกฎหมายที่กล่าวอ้างอิง ส่งผลต่อความเป็นอยู่ชาวบ้านที่อาศัยในพื้นที่ถูกจำกัดด้วยสิทธิเสรีภาพของสิทธิทางวัฒนธรรม ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“ตั้งแต่นโยบายของรัฐออกมาส่งผลต่อชาวบ้านด้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนอย่างมาก โดยเฉพาะการถือปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่รัฐที่ได้ออกมาพบปะกับชาวบ้าน ส่วนจะไม่เห็นด้วยกับการประกาศนโยบายของทางราชการที่เข้ามาอ้างโดยไม่ได้ปรึกษาชาวบ้านที่อาศัยมาก่อนที่จะมีคำสั่งประกาศออกมา”

(ผู้ให้ข้อมูลนาย ก, สัมภาษณ์, 20 กุมภาพันธ์ 2562)

นโยบายที่ภาครัฐได้ประกาศออกมานั้นส่งผลต่อความเป็นอยู่ของชาวบ้านที่อาศัยมาตั้งแต่บรรพบุรุษที่ได้สืบทอดทางวัฒนธรรมความเป็นอยู่วิถีชีวิตที่ดำรงให้เข้ากับความเป็นธรรมชาติป่าไม้ที่อาศัยรักษาทรัพยากรให้คงอยู่กับชาวบ้าน เมื่อรัฐมีนโยบายย่อมนำมาสู่ความขัดแย้งที่รัฐอาศัยอำนาจทางกฎหมายเข้ามาเพื่อจะสามารถนำคดีผู้บุกรุกป่าไม้ในพื้นที่ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“ผมไม่เห็นด้วยตามประกาศนโยบายรัฐที่มีผลต่อความเป็นอยู่ผมอยู่มาที่นี้เพื่อจะรักษาป่าไม้ให้ชีวิตความเป็นอยู่ชาวบ้านได้อาศัย เมื่อรัฐได้มีคำสั่งประกาศ ออกมาก็ทำให้ชาวบ้านหลายคนไม่พอใจทั้งการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่ได้กล่าวว่าจะถูกดำเนินคดีต่างๆ ทำให้หลายครอบครัวต้องมานั่งคิดว่าจะย้ายหรือต่อสู้”

(ผู้ให้ข้อมูลนาย จ, สัมภาษณ์, 24 กุมภาพันธ์ 2562)

การประกาศนโยบายรัฐส่งผลกระทบโดยตรงชาวบ้านที่อาศัยในพื้นที่มานานที่มีวิถีชีวิตวัฒนธรรมความเป็นอยู่ที่กลมกลืนกับความเป็นธรรมชาติที่เต็มไป ด้วยความอุดมสมบูรณ์ทรัพยากรป่าไม้ แต่ด้วยเหตุผลทางภาครัฐที่ต้องการพื้นที่ทรัพยกรป่าไม้ และการที่จะเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมชาวบ้านให้เกิดการยอมรับ เมื่อรัฐประกาศนโยบายออกมาถ้ามีการต่อต้านก็จะถูกดำเนินคดีความตามกฎหมาย ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“สิทธิทางวัฒนธรรมของชาวบ้านหายไปหลังรัฐได้ประกาศนโยบาย และทำให้ชาวบ้านต้องขาดความเป็นเอกภาพการเข้าถึงด้านวัฒนธรรมแบบดั่งเดิม”

(ผู้ให้ข้อมูลนาย ค, สัมภาษณ์, 28 กุมภาพันธ์ 2562)

ด้านสิทธิทางวัฒนธรรม ความสำคัญถือเป็นหน้าที่ของชุมชนที่มีต่อการจัดการทรัพยากรของสิทธิทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมในการดูแลรักษาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่เป็นรูปธรรม ดังนั้น จึงได้มีการรับรองของสิทธิทางวัฒนธรรมในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาไทย พุทธศักราช 2540 เป็นฉบับครั้งแรก มีบัญญัติให้ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ซึ่งหมายถึง การรวมตัวกันของกลุ่มบุคคลและมาอยู่อาศัยในพื้นที่เดียวกัน มี วัฒนธรรม ประเพณี วิถีการดำรงชีพเหมือนกัน เป็นระยะเวลานาน กลุ่มบุคคลเหล่านั้นมีสิทธิอนุรักษ์ ฟื้นฟูจารีตประเพณีภูมิปัญญา ท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นหรือของชาติและที่สำคัญ มีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เป็นผลของสิทธิทางวัฒนธรรมหรือสิทธิชุมชนได้รับความสนใจเอาใจใส่จากนักวิชาการ ตัวแทนจากภาครัฐ หรือผู้เชี่ยวชาญ ผู้ที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนได้เสียในเรื่องของสิทธิทางวัฒนธรรมชุมชน ได้มีการแสดงความคิดเห็นและได้ขยายการรับรองหรือคุ้มครองสิทธิที่มีลักษณะครอบคลุมการจัดการทรัพยากรมากขึ้น ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และ 2550 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติรับรองของสิทธิทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะครอบคลุมมากกว่าเดิมของรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และ 2550 ที่บัญญัติรับรองเฉพาะของสิทธิทางวัฒนธรรม ชุมชน ท้องถิ่นดั้งเดิมเท่านั้น ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“การมีข้อถกเถียง การอยู่ก่อน อยู่หลังในเขตป่า กฎหมายประกาศทับที่อยู่อาศัยที่ดินที่ทำกินของประชาชน ตามข้อเท็จจริงการครอบครองมาก่อนจะต้องสามารถพิสูจน์และสืบให้ได้ชัดเจน ศาลจะรับรองสิทธิการครอบครอง ดังนั้น ชุมชนปกาเกอะญอต้องพิสูจน์ต่อศาลให้ได้ เวลานี้ยังไม่สามารถกำหนดได้ว่าครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ว่าราษฎรอยู่มาก่อนและมีสิทธิในการครอบครองดังกล่าว ความหมายคำว่า “โดยชอบ” จะต้องมีกฎหมายรองรับ ควรใช้คำว่า “มีสิทธิดีกว่า” คำว่า “โดยชอบ” คือการชอบด้วยกฎหมายตามประมวลกฎหมายที่ดิน การที่ราษฎรได้แจ้งภายในเวลาที่กำหนด และต้องดำเนินการจดทะเบียนให้ถูกต้อง ลักษณะแบบนี้ถือว่ากฎหมายเข้าไปรับรองสิทธิการครอบครองของราษฎร หากพิสูจน์ในศาลเชื่อว่าคำพิพากษาจะไม่ให้ใช้คำว่าโดยชอบธรรม แต่จะใช้คำว่า “มีสิทธิดีกว่า”

(ผู้ให้ข้อมูลนาย ค, สัมภาษณ์, 30 กุมภาพันธ์ 2562)

การจัดการทรัพยากรสิทธิทางวัฒนธรรมในการจัดการทรัพยากร หมายถึง อนุรักษ์ ฟื้นฟู จารีตประเพณีภูมิปัญญา ท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นหรือของชาติและที่สำคัญ มีส่วนร่วมในการจัดการการบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อม ความหลากหลายทางชีวภาพและในการคุ้มครอง ส่งเสริม การดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัยสวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของตนและย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสมอย่างสมดุลและยั่งยืน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“รัฐได้ใช้อำนาจมาบังคับผ่านนโยบายส่งผลชาวบ้านที่อาศัยในพื้นที่สิทธิทางวัฒนธรรมถูกละเมิดโดนปิดกั้นทางวัฒนธรรมท้องถิ่นที่อาศัยถือปฏิบัติมา และเจ้าหน้าที่รัฐได้ใช้อำนาจบังคับขมขู่ให้ยอมรับตามประกาศทางราชการเพื่อให้ยอมรับตามข้อกฎหมายที่ระบุตามอ้างอิงหนังสือทางราชการเป็นหลัก”

(ผู้ให้ข้อมูลนาย ต, สัมภาษณ์, 6 เมษายน 2562)

รัฐได้ใช้อำนาจละเมิดสิทธิทางวัฒนธรรม เป็นสิทธิเชิงซ้อน เพราะว่าในภายใต้ข้อตกลงร่วมกันในชุมชน ยังมีสิทธิอื่น ๆ อีกหลายประเภทที่พ่วงสัมพันธ์กัน อาทิเฉกเช่น สิทธิในการครอบครอง การใช้และการจัดการ ซึ่งแต่ละสิทธิมิได้แยกออกจากกันเด็ดขาด เพราะยังมีกติกากฎระเบียบร่วมกันของชุมชน และสิทธิทางวัฒนธรรมของชุมชน อาจมิใช่สิทธิส่วนบุคคลหรือส่วนรวมเด็ดขาด (Absolute Right) ส่วนสิทธิเด็ดขาดยังเป็นสิทธิของผู้เป็นเจ้าของสิทธิ สามารถใช้สิทธินั้นยันกับบุคคลทั่วๆไปได้ทุกคน เช่น กรรมสิทธิ์หรือสิทธิในชีวิตร่างกาย ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“รัฐควรเน้นการมีส่วนร่วมการแสดงความคิดเห็นโดยเฉพาะนโยบายที่รัฐประกาศออกมายังพื้นที่เพื่อให้ชาวบ้านเขาได้เลือกว่านโยบายที่ประกาศออกมานั้นมีประโยชน์หรือผลกระทบต่อชุมชนที่อยู่อาศัยไม่ว่าจะเป็น สิทธิวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ถือปฏิบัติการมาหลาย 10 ปี และการปฏิบัติการที่ส่งผลต่อการชาวบ้านในพื้นที่การย้ายที่อยู่อาศัยออกจากพื้นที่ของชาวบ้านด้วยแม้แต่การประกาศนโยบายต้องคำนึกถึงด้านสิทธิมนุษยชนและสิทธิวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นต้น”

(ผู้ให้ข้อมูลหญิง ง, สัมภาษณ์, 7 เมษายน 2562)

สิทธิทางวัฒนธรรมของชุมชน ที่มุ่งเน้นของการมีส่วนร่วมคือ ต้องการผลเล็งเห็นผลให้คนหน่วยงาน องค์กรภายนอกเข้ามาร่วมสนับสนุนถ่วงดุล ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ท้องที่ ไปจนถึง ระดับชาติ แต่จะไม่เปิดโอกาสบุคคลหน่วยงาน องค์กรภายนอกได้เข้ามาละเมิดสิทธิทางวัฒนธรรมในการมีชีวิตการอยู่รอด เรื่องปากท้อง การดำรงวิถีชีวิต ความสัมพันธ์ทางชุมชน เพราะสิทธิทางวัฒนธรรมชุมชนมีมาตรการให้ความสำคัญกับผู้ที่ใช้ทรัพยากรเพื่อความอยู่รอดของชุมชนท้องถิ่นเป็นอันดับแรกก่อนและสิทธิทางวัฒนธรรมที่ได้ปรากฏเป็นรูปธรรม มุ่งเน้นไปใน 2 ด้าน คือ สิทธิทางวัฒนธรรมชุมชน

ในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีวิถีชีวิต และอีกด้านหนึ่ง คือ สิทธิทางวัฒนธรรมชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความหลากหลายทางชีวภาพ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาไทย ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“บุคคลรวมตัวกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมมีสิทธิอนุรักษ์ ฟื้นฟูจารีตประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะวัฒนธรรมอันดี ของท้องถิ่นและของชาติและมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล และยั่งยืน”

(ผู้ให้ข้อมูลหญิง อ, สัมภาษณ์, 9 เมษายน 2562)

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 บุคคลและชุมชนมีสิทธิ อนุรักษ์ ฟื้นฟู ส่งเสริมภูมิปัญญา ศิลปะวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามทั้งของท้องถิ่นและของชาติ จัดการบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและ ยั่งยืน อันดีงามทั้งของท้องถิ่นและของชาติจัดการบำรุงรักษา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมความหลากหลาย ทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน ตามสิทธิทางวัฒนธรรม ความหลากหลายทางวัฒนธรรม มรดกทางวัฒนธรรม อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมกับการพัฒนาที่ยั่งยืนวัฒนธรรมและทรัพย์สินทางภูมิปัญญา ชุมชนทางวัฒนธรรม เสรีภาพในการแสดงออกทางวัฒนธรรม และแนวนโยบายของรัฐต่อการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยงมีสิทธิในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ส่งเสริมภูมิปัญญา ศิลปะวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามทั้งของท้องถิ่น การจัดการศึกษา จัดการบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและ ยั่งยืน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“ชุมชนปกาเกอะญอ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ พื้นที่ 3 ตำบล 22 หมู่บ้าน 35 ชุมชนเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เหมาะสม มีอัตลักษณ์ทางชาติพันธ์ กลมกลืมกับธรรมชาติต่อมารัฐได้ออกพระราชบัญญัติป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2484 เพื่อต้องการหาผลประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้”

(ผู้ให้ข้อมูลหญิง ป, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2562)

จะเห็นได้ว่า ชุมชนปกาเกอะญอ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ พื้นที่ 3 ตำบล 22 หมู่บ้าน 35 ชุมชน เป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เหมาะสม มีอัตลักษณ์ทางชาติพันธ์ กลมกลืมกับธรรมชาติต่อมารัฐได้ออกพระราชบัญญัติป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2484 เปิดโอกาสให้บริษัททั้งในประเทศและต่างประเทศ สัมปทานป่าไม้ และรัฐมีนโยบายปิดป่า ออกกฎหมายพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 และมีมติ.ครม.หลายมติ มาจากหลายรัฐบาลที่มีนโยบายปิดป่าและประกาศพื้นที่ป่า

เป็นเขตป่าอนุรักษ์ สงวน หวงห้าม ทับที่อยู่อาศัยที่ดิน ที่ทำกินชุมชนปกาเกอะญอ จึงส่งผลให้ชุมชนปกาเกอะญอประสบปัญหาในการดำรงชีวิตที่ต้องพึ่งพิงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยนโยบายและปฏิบัติการของรัฐที่ นโยบายสัมปทานป่าไม้ อดีตพื้นที่ทางภาคเหนือของประเทศไทยซึ่งเป็นแหล่งที่มีไม้สักอุดมสมบูรณ์มาก เจ้าผู้ครองนครเขตแคว้นต่าง ๆ ได้ยึดเอาป่าไม้สักในท้องที่ของตนเป็นทรัพย์สินส่วนพระองค์ ผู้ใดประสงค์จะทำไม้สักในป่าท้องที่ใด ต้องขอรับอนุญาตจากเจ้าผู้ครองนครนั้น โดยยอมเสียเงินให้ตามจำนวนต้นสักที่ตัดฟันลง ซึ่งเรียกว่า “ค่าตอไม้” การถือสิทธิ์ในป่าของเจ้าผู้ครองนครได้ดำเนินไปเรื่อยมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ก็เกิดการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากเจ้าของป่าส่วนมากเห็นแก่ได้เปิดอนุญาตให้มีการทำไม้อย่างไม่ยุติธรรม จึงเกิดกรณีข้อพิพาทระหว่างผู้ขออนุญาตกับผู้รับอนุญาตและเจ้าผู้ครองนครซึ่งเป็นเจ้าของป่าอยู่เนืองๆ ทำให้รัฐบาลกลางในกรุงเทพฯ มีความจำเป็นต้องเข้าแทรกแซงและแก้ไขควบคุม ด้วยการออกพระราชบัญญัติสำหรับผู้รักษาเมือง พ.ศ. 2417 มาใช้ แต่ยังคงให้สิทธิ์ถือครองแก่เจ้าผู้ครองนครเช่นเดิม จนกระทั่งปี พ.ศ. 2426 เมื่อรัฐบาลทำสัญญาทางพระราชไมตรีกับอังกฤษ ก็ได้มีบริษัทต่างประเทศ เข้ามาประกอบอาชีพในการทำไม้สักกันมากขึ้น ซึ่งกลายเป็นผลร้ายแรงต่อมา เนื่องจากมีผู้ต้องการทำไม้สักมากขึ้นก็ต้องมีการแก่งแย่งกันเพื่อจะได้รับอนุญาต ต่างฝ่ายต่างให้เงินกินเปล่าเป็นจำนวนมากๆ แก่เจ้าผู้ครองนครเพื่อจะได้สิทธิในการทำไม้สัก ทำให้บรรดาผู้ขอทำไม้ได้รับความเดือดร้อน นอกจากนั้นยังปรากฏว่าการเก็บเงินค่าตอไม้ ได้กระทำกันอย่างหละหลวม รัฐบาลจึงพิจารณาเห็นความจำเป็นที่จะต้องจัดการดำเนินการควบคุมการทำไม้ให้รัดกุมมากยิ่งขึ้น ดังนั้นในปี พ.ศ. 2436 รัฐบาลจึงได้ยืมตัวนายเอช ชเลค ชาวอังกฤษ ผู้เชี่ยวชาญด้านการป่าไม้ของประเทศพม่ามาเป็นการชั่วคราว เพื่อให้ช่วยวางแผนและนโยบายการจัดการป่าไม้ของประเทศไทย ซึ่งนายชเลค ได้ออกสำรวจป่าไม้สักและได้ชี้ให้เห็นถึงข้อบกพร่องอันเนื่องมาจากสาเหตุ 2 ประการ ประการแรก การทำป่าไม้ทั้งหมดอยู่ในความครอบครองของเจ้านายซึ่งเจ้าของท้องที่ ทำให้เกิดการเรียกเงินกินเปล่าตามอำเภอใจ และประการที่สอง การทำป่าไม้เท่าที่เป็นอยู่ยังไม่อยู่ในระบบระเบียบอันเป็นที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ คือ ขาดหลักการและกระบวนการที่เกี่ยวกับการคุ้มครองรักษาป่าเพื่อที่ป่าไม้จะสามารถอำนวยผลได้อย่างถาวร นั่นก็คือ ได้มีการทำไม้ในป่าไม้สักจนเกินกำลังของป่าไม้มาก ซึ่งเป็นการทำไม้ที่ผิดหลักการของวิชาการป่าไม้ที่ถือว่า ป่าไม้ที่มีอยู่ทั้งหมดเป็นเสมือนต้นทุนซึ่งเป็นของประเทศ และปริมาณเนื้อไม้สักที่งอกเงยขึ้นมาทุกปีนั้นเป็นดอกเบี้ยที่เราอาจจะนำมาใช้สอยได้เป็นรายปีๆ และต้นทุนที่มีอยู่ไม่สมควรไปแตะต้องเป็นอันขาด คงใช้แต่ดอกเบี้ยเท่านั้น มิเช่นนั้นแล้ว ป่าไม้สักที่มีอยู่ จะไม่สามารถอำนวยประโยชน์อย่างถาวรได้ตลอดไปดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“ป่าไม้เป็นเสมือนต้นทุนซึ่งเป็นของประชาชาติโดยส่วนรวมของประเทศ จึงเป็นสิ่งที่ควรสงวนคุ้มครองรักษาเอาไว้ และจัดการให้อำนวยประโยชน์แก่รัฐและประชาชนอย่างสม่ำเสมอตลอดไป ไม่ควรปล่อยให้อยู่ในมือของเอกชนคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ เมื่อกระทรวงมหาดไทยได้รับรายงาน

ดังกล่าวแล้ว จึงได้พิจารณาเห็นชอบตามที่ นายเอช ชเลค เสนอ และกระทรวงมหาดไทย ได้นำความกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย ซึ่งทรงมีพระราชดำริเห็นชอบและทรงลงพระปรมาภิไธยวันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2439 ทรงราชการจึงถือเอาวันดังกล่าวเป็นวันสถาปนากรมป่าไม้ พร้อมๆ กับการจัดการป่าไม้ในประเทศไทยก็เริ่มดำเนินการโดยรัฐบาลตั้งแต่นั้นเป็นต้น”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ส, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562)

การเสนอให้วางแผนโครงการทำไม้ในระยะยาว โดยกำหนดอายุการสัมปทานเต็มรอบตัดฟันเป็นระยะเวลาถึง 30 ปี ทั้งนี้ได้ให้เหตุผลว่า เพื่อควบคุมการทำไม้ให้เป็นไปโดยสะดวก เนื่องจากป่าหนึ่ง ๆ มีผู้ทำไม้เพียงบริษัทเดียว การทำไม้ก็ให้ทำเป็นแปลง แปลงละปี รวมเป็น 30 แปลง มีขอบเขตป่าไม้ที่ให้ทำไม้เป็นที่แน่นอน สามารถควบคุมตรวจสอบได้และเพื่อให้ผู้รับสัมปทานมีโอกาสทำไม้เป็นเวลานาน ซึ่งถือเป็นอาชีพทำไม้เป็นอาชีพที่ยั่งยืน จะได้มีความกล้าในการลงทุนในการป้องกันรักษาป่าที่ตนได้รับสัมปทาน ตลอดจนทุนในการปลูกบำรุงป่าตามหลักวิชาการที่เจ้าหน้าที่จะได้กำหนดและให้คำแนะนำ และทั้งนี้เพื่อให้ผู้รับสัมปทานป่าเป็นกำลังในการป้องกันการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าด้วย เนื่องจากบริษัทเห็นว่าป่านั้น ๆ เป็นทรัพย์สมบัติอันจะยังประโยชน์แก่ตนเอง และลูกหลาน พวกพ้องต่อไป และเมื่อเจ้าหน้าที่ได้รับความร่วมมือในเรื่องนี้แล้ว ย่อมจะบังเกิดผลในด้านการป้องกันรักษาป่าได้ดียิ่งขึ้น ทางรัฐบาลสามารถกำหนดเงื่อนไขและวิธีการให้ผู้รับสัมปทานทำการปลูกบำรุงรักษาป่าตามความประสงค์ของทางราชการได้ เป็นการช่วยแบ่งเบาภาระงบประมาณรายจ่ายของแผ่นดินได้เป็นอันมากด้วย ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“รัฐบาลจึงมีมติเห็นชอบกับหลักการการทำไม้ดังกล่าว จึงกำหนดให้ผู้ประกอบการและประกอบอาชีพเกี่ยวกับป่าไม้ และราษฎรแต่ละจังหวัดรวมตัวกันจัดตั้งบริษัทมหาชนจำกัดขึ้นที่เรียกว่า “บริษัททำไม้ประจำจังหวัด” จะเป็นผู้รับสัมปทานทำไม้ในป่าโครงการที่อยู่ในท้องที่จังหวัดนั้น ๆ”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย บ, สัมภาษณ์, 28 เมษายน 2562)

นอกจากนี้แล้ว กรมป่าไม้ยังให้อำนาจแก่บริษัททำไม้ในการดูแลรักษาป่า โดยมีการแต่งตั้งให้กรรมการและผู้จัดการบริษัททำไม้ประจำจังหวัดหรือผู้รับสัมปทานด้วย และผู้จัดการฝ่ายป่าของบริษัทเป็นพนักงาน เป็นเจ้าหน้าที่ตามกฎหมาย มีอำนาจจับกุมดำเนินคดีกับผู้ผ่าฝืนกฎหมายป่าไม้ภายในเขตสัมปทานของตนได้ทันที ต่อมาคณะกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ได้มีมติ กำหนดให้การทำสัมปทานป่าสักในประเทศไทยมีอยู่ 2 ชนิดด้วยกัน คือ สัมปทานป่าไม้สัก และสัมปทานป่าไม้กระยาเลย ซึ่งผู้มีสิทธิ์การสัมปทานป่าไม้สักนั้น ได้แก่ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้หรือ (ออป.) เป็นไปตามมติคณะรัฐมนตรีที่กำหนดไว้ ส่วนการสัมปทานป่าไม้กระยาเลย ส่วนใหญ่อยู่ในมือของบริษัทป่าไม้ประจำจังหวัด

ที่ได้ก่อตั้งขึ้นตามนโยบาย และหลักเกณฑ์ตามมติป่าโครงการไม้กระยาเลยที่มีลักษณะเป็นพื้นที่ 1) เป็นป่าที่ล่อแหลมต่ออันตราย เช่นมีการบุกรุกและลักลอบตัดไม้หรือทำลายป่าอยู่เสมอ 2) เป็นป่าต้นน้ำลำธาร มีความล่อแหลมต่อระบบนิเวศ และ 3) เป็นป่าสาธิตที่อยู่ในความควบคุมดูแลขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) นอกจากนั้นมี บริษัทเอกชน และองค์การของรัฐที่ได้รับการสัมปทานทำไม้ด้วย พื้นที่ป่าไม้ที่เป็นป่าสัมปทานมีรวมทั้งสิ้นประมาณ 230,000 ตารางกิโลเมตร รัฐบาลมีมติเปิดป่าสัมปทานป่าอีกครั้ง เพื่อผ่อนคลายผู้สัมปทานป่าให้มีการทำไม้ได้อีกครั้งประเทศถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ พื้นที่ที่เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า อุทยานแห่งชาติ และป่าต้นลำธาร ซึ่งไม่ซ้อนทับกับพื้นที่ป่าสัมปทานแต่อย่างใดและไม่รวมพื้นที่ที่เป็นพื้นน้ำของ อุทยานแห่งชาติทางทะเลบางแห่งมีการให้สัมปทานป่าไม้สักเป็นจำนวนมากถึง 42 สัมปทาน และมีพื้นที่ซ้อนทับป่าโครงการไม้กระยาเลย และ มีตัวเลขการสัมปทานไม้กระยาเลยรวม 274 สัมปทาน มีบริษัทจังหวัดทำไม้ครอบครองมากที่สุด คือ 48 บริษัท ได้ครอบครองถึง 218 สัมปทาน รองลงมา คือ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ สัมปทาน องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก 8 สัมปทาน การรถไฟแห่งประเทศไทย 7 สัมปทาน บริษัทไม้อัดไทย จำกัด สัมปทาน และอื่น ๆ ทำให้ชุมชนปกาเกอะญอถูกสัมปทานไม้ตามนโยบายนี้ด้วย

4.3 นโยบายรัฐส่งผลต่อทรัพยากรป่าไม้พื้นที่อยู่อาศัยชุมชนปกาเกอะญอ

หลักการประกาศเขตป่าอนุรักษ์ของรัฐโดยมีหลักเกณฑ์ 3 ประการคือ 1) เป็นพื้นที่เป็นป่าต้นน้ำลำธาร 2) เป็นพื้นที่มีชนิดพันธุ์พืชหายากหรือใกล้สูญหาย 3.เป็นพื้นที่ที่มีสัตว์ป่าหายากหรือใกล้สูญพันธุ์ รัฐมองพื้นที่ดังกล่าวห้ามคนอยู่อาศัยและใช้ประโยชน์ เพราะทำให้ ป่าต้นน้ำถูกทำลาย ชนิดพันธุ์พืชหายากจะสูญหายและสัตว์ป่าหายากจะสูญพันธุ์ รัฐจึงออกกฎหมายและแนวนโยบายประกาศเขตป่าอนุรักษ์ในเขตพื้นที่มีลักษณะดังกล่าวประกอบด้วย พระราชบัญญัติป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2484 ได้นิยามความหมายของคำว่า “ป่า” หมายถึง ที่ดินที่ยังมิได้มีบุคคลได้มาตามกฎหมายที่ดิน คำว่า “ไม้” หมายถึง ไม้สักและไม้อื่นๆทุกชนิดเป็นต้น เป็นเถา เป็นกอ และไม้ไผ่ทุกชนิด ทั้งราก ปุ่ม ตอ เศษ ปลาย และกิ่งของสิ่งนั้น ๆ ทั้งจะถูกตัด ทอน เลื่อย ผ่า ถาก ขุด พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 มาตรา 14 นิยามป่าหมายถึงเขตป่าสงวนแห่งชาติ ห้ามบุคคลใดยึดถือครอบครองการทำประโยชน์ อยู่อาศัยในที่ดิน ไม่ว่าจะเป็นการสร้างสร้าง แผ้วถาง เผาป่า ทำไม้หรือเก็บหาของป่า ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“ชุมชนท้องถิ่นที่ไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรโดยทางกฎหมายรัฐใช้อำนาจทางกฎหมายเพียงฝ่ายเดียว ความต้องการพิสูจน์สิทธิในที่ดินของชุมชน รัฐไม่สามารถสนองตอบตามความต้องการของ

ประชาชน ความเป็นธรรมจึงเกิดขึ้นยาก ปกาเกอะญอ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ถูกละเมิดสิทธิทางวัฒนธรรมในที่ดิน ที่ทำกินและพื้นที่จิตวิญญาณ “

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ห, สัมภาษณ์, 30 เมษายน 2562)

การบังคับใช้กฎหมายที่ไม่เป็นสากล เพราะชุมชนอยู่มาก่อนกฎหมายทุกฉบับ ที่ดิน ป่าไม้ ต้นไม้ แม่น้ำ ลำธาร เป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ แต่มีกฎหมายบ้านนี้เมืองนี้ กล่าวหาว่าที่ดิน ป่าไม้ ต้นไม้ แม่น้ำ ลำธาร ที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำกินผิดกฎหมาย เห็นชัดเจนว่าปัญหาในประเทศไทย ปัญหาหลักคือ 1) กฎหมายเป็นปัญหา 2) คนไม่มีคุณภาพเป็นคนใช้กฎหมายไปบังคับใช้กับธรรมชาติ ธรรมชาติก็มีความผิดทุกตารางเมตร ต้นไม้ทุกต้นผิด และผู้คนนั้น มีความผิดทั้งสิ้น ความผิดทั้งหลายทั้งปวงในที่ดิน ป่าไม้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดกล่าวในการประชุมสภานิติบัญญัติว่า ปัญหากฎหมายมาจากคนไม่ดี ไปกระทำความผิดตัดไม้ทำลาย บุกรุกป่า มีคนจำนวนน้อยนิด แต่คนมีอำนาจมองว่า ต้องออกกฎหมายบังคับ จึงบังคับเหมารวมกับคนดี คนส่วนใหญ่ผู้รักษาป่า ถูกห้ามไปด้วย จึงกลายเป็นปัญหาทางกฎหมายที่ไม่เป็นธรรมและไม่สามารถรักษาป่าได้จริง ต่อไปนี้ต้องแก้กฎหมายปลดล็อคให้ที่ดินที่กูกกฎหมายสามารถปลูกต้นไม้ได้ ตัดได้รวมถึงที่ดินของรัฐที่มีการอนุญาตด้วยและต้องรักษาป่า 102 ล้านไร่ ให้ได้ส่วนคนไม่ดีมีกระบวนการสู้กันต่อไป ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“ป่าชุมชนต้องอยู่นอกเขตป่าอนุรักษ์ นอกพื้นที่อื่นของรัฐ นอกเขตป่าอนุรักษ์ที่ได้รับอนุมัติให้จัดตั้งเป็นป่าชุมชน ให้ชุมชนร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู จัดการ บำรุงรักษาตลอดจนใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพในป่าชุมชนอย่างสมดุลและยั่งยืน เขตป่าอนุรักษ์ในเขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและเขตห้ามล่าสัตว์ป่าตามกฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า และเขตพื้นที่อื่นใดซึ่งมีคุณค่าทางธรรมชาติ หรือคุณค่าอื่นอันควรแก่การอนุรักษ์หรือรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมห้ามนำไปจัดตั้งเป็นป่าชุมชน”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ร, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2562)

การให้สิทธิในที่ดินที่ทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ แต่มิให้เอกสารสิทธิอนุญาตในการถือครองที่ดิน ผู้รับอนุญาตในที่ดินที่ทำกินคือ จังหวัดเชียงใหม่ และห้ามอยู่อาศัยและทำประโยชน์ เพราะมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความหลากหลายทางชีวภาพดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“หลักเกณฑ์การถือครองที่ดินในเขตป่า ทำให้กฎหมายและนโยบายของรัฐเจ้าหน้าที่รัฐนำไปไปฏิบัติการกับชุมชนปกาเกอะญอ ชุมชนปกาเกอะญอกลายเป็นผู้กระทำความผิดทั้งหมด ไม่ว่าที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน การหาของป่า ซึ่งเป็นวิถีชีวิตปกติกลายเป็นชีวิตไม่เป็นปกติสุข”

(ผู้ให้ข้อมูลหญิง น, สัมภาษณ์, 5 พฤษภาคม 2562)

อุตสาหกรรมป่าไม้ มีแนวคิดเห็นว่าชุมชนปกาเกอะญอ มีฐานะยากจน ขาดโอกาสการพัฒนาด้านการศึกษาและสังคมคุณภาพชีวิตด้อยกว่าที่อื่น โครงการหลวงโดยหม่อมเจ้าภีศเดช ราชะนี ผู้อำนวยการมูลนิธิโครงการหลวง เห็นว่าการที่จะให้ปกาเกอะญอพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี มีรายได้พ้นจากความยากจน ทรัพยากรที่จะทำให้พวกเขาพ้นจากความยากจนได้คือ ตัดป่าสนขาย และตัดด้วยวิธีการทางวิชาการและให้ ปกาเกอะญอมารับจ้างได้เงินจากการใช้แรงงานและพวกที่มีช้างจะได้มีรายได้จากการชักจูงลากไม้ด้วย ส่วนชุมชนมองว่าการตัดป่าสนวัดจันทร์มิใช่หนทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นการทำลายวิถีชีวิตชุมชน ทำลายบรรพบุรุษและทำลายพระแม่ธรณี จะทำให้ปกาเกอะญอยากจน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“องค์การอุตสาหกรรม (ออป.) ที่มีแผนตัดป่าสนปี 2534-2534 ในหลักการนั้นดี แต่มีปัญหาทางเทคนิคและวิธีการโดยเฉพาะการไม่ยอมรับประชาชนหรือมองประชาชนว่า จน โง่ และเจ็บซึ่งเป็นหลักการที่มีการกล่าวว่า เจตนาดีแต่ประสงค์ร้ายต่อชุมชนมาก การพัฒนาต้องให้ทุกส่วนดีกว่าเดิม การตัดป่าขายให้ปกาเกอะญอเป็นผู้รับจ้างตัดป่าของบรรพบุรุษตัวเองถือว่าเป็นสิ่งร้ายแรงมาก หม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี ทรงตรัสว่า ป่าสนวัดจันทร์เป็นป่าของโครงการหลวง ไม่เป็นของปกาเกอะญอ แต่เรามีความคาดหวังว่าหน่วยงานองค์กรเข้ามาพัฒนา ต้องมาด้วยความดีความงาม ความถูกต้องความเป็นธรรม ไม่อยากให้เกิดความแตกแยกระหว่างคนพัฒนากับคนถูกพัฒนา การพัฒนารูปแบบนี้เป็นอ้างการพัฒนาเป็นเครื่องมือหรือเป็นวาทธรรมเป็นคำพูดสวยหรู ไม่เห็นหัวประชาชนเป็นการมาเพื่อประโยชนของตัวเองมากกว่า จึงคัดค้านทุกวิถีทางอย่างสันติวิธี”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย น, สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2562)

และแผนโครงการพัฒนาแหล่งการท่องเที่ยวสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ ปี 2541 ใช้งบประมาณ 41 ล้าน เป็นงบประมาณที่รัฐบาล ลงนามในหนังสือแลกเปลี่ยนว่าด้วยความร่วมมือทางการเงินระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลญี่ปุ่นให้กู้เงินโดยผ่านกองทุนความร่วมมือทางเศรษฐกิจโพ้นทะเลแห่งญี่ปุ่น (OECF) สำหรับใช้ในโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมต่าง ๆ จะมีผลกระทบการใช้น้ำภาคการเกษตรอย่างมาก ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“...ชุมชนปกาเกอะญอแห่งนี้ ดินไม่ค่อยดี น้ำก็ไม่เพียงพอ ถ้าออป.สร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่เป็นเรื่องที่ดี แต่อนาคตข้างหน้าเกิดน้ำไม่มี อ่างแห้ง ไม่มีน้ำปล่อยประชาชน น้ำลำห้วยก็ไม่มีปลาก็ตาย ปูเขียดก็หาย ยิ่งจะทำให้อาหารขาดแคลน เราไม่กล้ารับรองได้ว่าจะไปหาปู ปลา เขียดได้ในอ่างเก็บน้ำของ ออป. หากเขาไม่อนุญาตเราก็ไปหากินไม่ได้ ชุมชนไม่อยากบริหารชีวิตด้วยเงิน ต้องการพึ่งพาอาศัยธรรมชาติเป็นหลัก และเชื่อว่าธรรมชาติให้ความเป็นธรรมแก่มนุษย์ทุกคน...”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ย, สัมภาษณ์, 14 พฤษภาคม 2562)

โครงการการปลูกสร้างสวนป่าด้วยการปลูกเสริมป่าในพื้นที่ป่าที่สมบูรณ์ มกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและชุมชนเป็นผู้ดำเนินการดูแลการปลูกป่า ทำแนวกันไฟ ในเขตพื้นที่ป่าที่เคยติดตั้งโรงเลื่อยตัดป่ามาก่อนหน้านี้ให้เป็นสวนป่าธรรมชาติขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) สร้างกระแสให้ชุมชนเข้าใจว่าเป็นสวนป่าของ ออป. แล้ว เพราะเป็นผู้ส่งเสริมและควบคุมดูแลให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ของแผนงาน/โครงการขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“...การปลูกเสริมป่าในพื้นที่ป่าที่สมบูรณ์ ของ ออป. ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐวิสาหกิจให้ชาวบ้านดูแลทำแนวกันไฟรอบพื้นที่ป่าตัวเองดูแลไม่ให้ไฟไหม้ ตามความเป็นเผากันทุกปี เพราะใบสนหล่นเร็วและหล่นทุกวันไม่สามารถเอาอยู่ได้ ส่วนการปลูกป่า ปลูกบ้างไม่มากและปลูกก็ไม่เป็นมากด้วย ส่วนใหญ่จะดูแลต้นสนธรรมชาติเอาหลักไปปักตามต้นสนเล็กและพื้นที่ปลูกไปใช้ประโยชน์มิได้แล้วต้องขออนุญาต ออป. เพราะกลายเป็นสวนป่าแล้ว ส่วนตนเองได้ค่าตอบแทนปลูกป่าและดูแลป่าปีละ 20,000 กว่าบาททุกปี...”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ล, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2562)

จะเห็นได้ว่า การจับกุมประชาชนและการยึดคืนพื้นที่นั้น มิได้มีการจำแนกแยกแยะให้เห็นอย่างชัดเจนว่าเป็นกลุ่มนายทุนหรือขบวนการใดที่เป็นกลุ่มเป้าหมายใหญ่ ในทางตรงกันข้าม ข้อมูลจากเครือข่ายภาคประชาชนที่ได้พยายามผลักดันให้มีการแก้ไขปัญหาที่ดินป่าไม้มา โดยตลอดกลับแสดงให้เห็นว่าคำสั่งประกาศนโยบาย คสช. ทั้งสองฉบับคือ 64/2557 และ 66/2557 ได้สร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชนผู้ยากไร้ที่อยู่อาศัยและทากินอยู่ในเขตป่าเป็นจำนวนมาก ประชาชนกลุ่มนี้ต้องเผชิญกับการถูกเจ้าหน้าที่เข้าจับกุม ดำเนินคดี กดดันให้ออกจากพื้นที่ด้วย ในขณะที่กำลังอยู่ในกระบวนการเจรจาต่อรองกับหน่วยงานภาครัฐและร่วมมือกันหาทางออกอย่างสันติวิธี ความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นจึงช่วยยืนยันว่าคำสั่งทั้งสองฉบับสร้างความสูญเสีย ความขัดแย้งตึงเครียดให้กับประชาชนเป็นอย่างมาก แม้แผนแม่บทฯ ดังกล่าว จะเป็นนโยบายที่กำลังดำเนินการอยู่ในรัฐบาลปัจจุบัน แต่กลับมีการใช้กลไกทางเครื่องมือที่ล้าสมัยและเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหามาตั้งแต่ยุคอดีต โดยเฉพาะการใช้มติอันเป็นหลักการมาตรการและแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ที่เป็นไปตามมติของคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ โดยมีมาตรการและแนวทางที่สำคัญ คือ นโยบายการตรวจสอบพิสูจน์การครอบครองที่ดินของราษฎร โดยมีหลักเกณฑ์สำคัญในการพิสูจน์สิทธิ์ที่นอกจากไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ ยังสร้างผลกระทบต่อเนื่อง ได้แก่ หลักการใช้ภาพถ่ายทางอากาศ ปี 2545 ตรวจสอบร่องรอยการทำประโยชน์ต่อเนื่องมาก่อนมติ 30 มิถุนายน 2541 และต้องพิจารณาร่วมกับพยานหลักฐานอื่น ซึ่งแสดงว่าได้มีการครอบครองทำประโยชน์ต่อเนื่องมาก่อนมติ 30 มิถุนายน 2541 นั้น ๆ ด้วยการสำรวจรังวัดดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ซึ่งจะเป็นคู่พิพาทกับประชาชนในพื้นที่ซึ่งไม่สอดคล้อง

กับข้อเท็จจริงทางภูมิศาสตร์ของประเทศ โดยเฉพาะในเขตภาคเหนือ การไม่รังวัดพื้นที่ไร่หมุนเวียน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์บนที่สูงในการรักษาระบบนิเวศน์ การนิยามพื้นที่ล่อแหลม มีลักษณะตัดวิถีคนกับป่าออกจากกันแบบเหมารวมด้วยแนวคิดเชิงเดี่ยวแบบรัฐ เช่น นิยามว่าพื้นที่ที่มีความสวยงามตามธรรมชาติหรือมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวเป็นพื้นที่ล่อแหลมถือเป็นเฟืองหลักหรือกุญแจที่สำคัญของการนาไปใช้ตามโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ และกลายเป็นกลไกสำคัญที่จะนำไปสู่ความขัดแย้งในการจัดการแก้ไขปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการทำงาน ซึ่งมีประเด็นที่อาจจะส่งผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นหลายประเด็น คือ เกิดจากแนวคิดที่มองว่าประชาชนคือตัวการทำลายป่าและเป็นอุปสรรคของการดูแลป่า ทั้ง ๆ ที่สาเหตุของการทาลายป่านั้น ไม่ได้มีสาเหตุมาจากประชาชนเท่านั้น แต่มีสาเหตุอื่น ๆ อีกมากมายที่ทำให้ การส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยว ทั้งป้อนเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรม และส่งออกภายนอกประเทศหรือแม้กระทั่งโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ เช่น การสร้างเขื่อน การสัมปทานป่า เป็นต้น ซึ่งที่ผ่านมานั้นเป็นการผูกขาดอำนาจของหน่วยงานบางหน่วยงานเท่านั้นและมีเป้าหมายชัดเจนเพื่อการอนุรักษ์แต่ก็ไม่สามารถรักษาพื้นที่ป่าไว้ได้ โดยในกรณีผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนตามการดำเนินนโยบายข้างต้นนั้น จะได้พิจารณาและอธิบายเพิ่มเติมในหัวข้อกรณีข้อร้องเรียนของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติต่อไป

4.4 นโยบายรัฐส่งผลต่อทรัพยากรพื้นที่ดินทำกินชุมชนปกาเกอะญอ

ข้อจำกัดที่สำคัญต่อการจัดการที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนคือ นโยบายรัฐไทยที่ล้าหลังและกลายเป็นเครื่องมือกีดกันชุมชนในการแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรจากฐานราก ปัญหาการกำหนดเขตพื้นที่อนุรักษ์ของรัฐทับซ้อนกับที่ทำกินของราษฎร เป็นปัญหาข้อพิพาทและสร้างความขัดแย้งที่ยืดเยื้อระหว่างภาครัฐกับประชาชนมายาวนาน รวมถึงการไร้นโยบายการกระจายการถือครองที่ดินให้เป็นธรรมและการปบ่อยให้กลุ่มทุนเอกชนต่าง ๆ สามารถกักตุนเก็งกำไรที่ดินอย่างไร้ขอบเขต ด้านนโยบายด้านทรัพยากรของรัฐไทยที่ผ่านมามุ่งเน้นการนำที่ดินกลับสู่อานาจของรัฐ มีแต่จะนำไปจัดสรรแก่ประชาชนเท่านั้น โดยมิได้แก้ไขปัญหาการถือครองที่ดินทั้งระบบความพยายามในการแก้ปัญหาของรัฐฝ่ายเดียวที่ผ่านมาไม่ประสบผลสำเร็จ พื้นที่ป่าลดลง ก่อความขัดแย้งสร้างความรู้สึกสองมาตรฐานให้กับประชาชนต้องใช้งบประมาณจานวนมาก รวมทั้งเปิดโอกาสให้เกิดกระบวนการทุจริตคอรัปชั่นนั้น

และชุมชนที่ได้นำหลักการสิทธิชุมชนมาใช้ร่วมกับการบริหารจัดการที่ดินเพื่อให้รัฐสามารถรักษาที่ดินและยังเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนที่รวมตัวกันเป็นชุมชนมีสิทธิใช้ประโยชน์ที่ดินตามหลักเกณฑ์วิธีการ เงื่อนไขและระยะเวลาที่ได้รับอนุญาต โดยชุมชนควบคุมสมาชิกชุมชนกันเป็นการลดความ

ขัดแย้งระหว่างภาครัฐและประชาชน อีกทั้งส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้สมดุลและยั่งยืน นอกจากนั้นเพื่อการส่งเสริมการจัดการที่ดินในลักษณะกรรมสิทธิ์ร่วมในที่ดินของเอกชนจะส่งผลดีต่อการแก้ไขปัญหาของสังคม คือ สามารถแก้ไขปัญหาข้อพิพาทเรื่องที่ดินระหว่างรัฐและประชาชนได้ เกิดความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐและชุมชนในการบริหารจัดการที่ดิน และทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดความยั่งยืน ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เนื่องจากมีความมั่นคงในที่ดินทำกินให้แก่ประชาชนสามารถพัฒนาที่ดิน และประกอบอาชีพได้อย่างเต็มศักยภาพมีการปรับปรุงระบบการผลิต และการใช้ที่ดินให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ และระบบนิเวศ จะทำให้ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมของชุมชนและในภาพรวมมีคุณภาพที่ดีขึ้นชุมชนเกิดความเข้มแข็งมีการร่วมกลุ่มของสมาชิกในชุมชน มีการสร้างกฎ ระเบียบและกติกาของชุมชน รวมทั้งกลไกการทำงานร่วมกันของสมาชิกในชุมชนนโยบายเร่งด่วน ในการแก้ไขปัญหาการไร้ที่ดินทำกินของเกษตรกรและการรุกล้าเขตป่าสงวน โดยการกระจายสิทธิการถือครองให้แก่ผู้ที่ไม่อยู่ในพื้นที่ และออกมาตรการป้องกันการเปลี่ยนมือไปอยู่ในครอบครอง ของผู้ที่มิใช่เกษตรกรใช้เทคโนโลยีดาวเทียมสำรวจและวิธีการแผนที่ทันสมัย แก้ไขปัญหาเขตที่ดินทับซ้อน และแนวเขตพื้นที่ป่าที่ไม่ชัดเจนอันก่อให้เกิดข้อขัดแย้งระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่รัฐ นอกจากนั้นรัฐบาล ยังคงมีนโยบายการจัดสรรที่ดินให้แก่ผู้ยากไร้โดยไม่ต้องเป็นกรรมสิทธิ์แต่รับรองสิทธิร่วมในการจัดการที่ดินของชุมชนซึ่งเป็นหลักการคล้ายกับแนวโฉนดชุมชน โดยมีคณะกรรมการที่ดินแห่งชาติเป็นกลไกหลักในการดำเนินงาน แต่ในเบื้องต้นพบปัญหา อุปสรรคสำคัญของนโยบายมอบที่ดินแบบแปลงรวมดังกล่าวไม่สอดคล้องกับแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ควรจะเป็นคือ ไม่ได้เป็นหลักการที่ยอมรับสิทธิชุมชนที่แท้จริง เนื่องจากเป็นเพียงการ อนุญาต จากหน่วยงานภาครัฐเท่านั้น โดยชุมชนจะไม่ได้รับความมั่นคงที่แท้จริงและหลักเกณฑ์ในการพิจารณาพื้นที่ไม่มีความชัดเจน ขัดแย้งกับความเป็นจริงและไม่สามารถปฏิบัติได้จริง หลายประการ อาทิ การใช้คำสั่งประกาศส่งผลต่อ คุณภาพลุ่มน้ำมาเป็นเกณฑ์พิจารณาที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้จริง ไม่สามารถดำเนินการได้ในทุกชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ ซึ่งขัดแย้งกับความเป็นจริงที่ยังมีกรณีไม่เป็นธรรมในการประกาศเขตป่าทับพื้นที่ชุมชนและมีชุมชนจำนวนมากถูกจัดอยู่ในชั้นคุณภาพลุ่มน้ำที่ไม่สามารถเข้าเกณฑ์นโยบายดังกล่าว ที่ไม่เป็นธรรมกับชุมชน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“ผลการประกาศนโยบายทางการรัฐได้ส่งผลต่อการพื้นที่ทำเงินตามที่คำสั่งประกาศโดยทางการได้บอกให้ชาวบ้านคืนที่พื้นที่ดินทั้งหมดให้แก่ทางรัฐ โดยที่รัฐไม่ได้บอกกล่าวล่วงหน้าว่าการที่ประกาศออกมานั้นจะส่งผลต่อพื้นที่ดินทำกินของชาวบ้านที่เกิดข้อพิพากษ์ปัญหาตามประกาศ”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ว, สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2562)

นโยบายที่มุ่งแก้ไขปัญหาป่าไม้หรือที่มีการทวงคืนผืนป่ากลับส่งผลกระทบอย่างมากต่อประชาชน โดยเริ่มจากการออกคำสั่ง คสช. สองฉบับ ได้แก่ คำสั่งที่ 64/2557 การปราบปรามและการหยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ และฉบับที่ 66/2557 เพิ่มเติมหน่วยงานสำหรับการปราบปรามหยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ และนโยบายการปฏิบัติงานเป็นการชั่วคราวในสภาวการณ์ปัจจุบัน ดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงแนวคิดในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของไทยไปอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือเป็นคำสั่งที่เป็นกระบวนการรวบอำนาจ และลดทอนความซับซ้อนของปัญหา โดยทำการโอนอำนาจการจัดการป่า จากหน่วยงานราชการไปให้สถาบันทหารเป็นองค์กรหลักในการใช้อำนาจสั่งการควบคุมและอาศัยมาตรการใช้ความรุนแรงเข้าดำเนินการแก้ไขปัญหาป่าไม้เป็นมาตรการหลักแทนมาตรการอื่นโดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“นโยบายและปฏิบัติการของรัฐ เขามีมุมมองที่ต่างจากประชาชนอยู่กับป่า ใช้ประโยชน์จากป่า มุมมองทางนโยบาย เขาขาดข้อมูลเชิงกายภาพไม่ได้ลงไปดูพื้นที่ ออกกฎหมายก่อนค่อยไปดู ค่อยทะเลาะกัน ไม่ไปดูก่อน ทะเลาะกันก่อน กันเขตพื้นที่ก่อนแล้วค่อยมาออกกฎหมาย คำสั่ง คสช. ที่ 64/2557 และ 66/2557 คำสั่งที่เสนอโดยฝ่ายความมั่นคง มีความล่อแหลมต่อการไปปฏิบัติบังคับใช้ ถ้ามีเจ้าหน้าที่ลุแก่อำนาจ หรือไม่ชอบกันเป็นการส่วนตัวสามารถใช้คำสั่งนี้จัดการได้เพราะพวกเขาไม่มีเอกสารสิทธิในที่ดินตามกฎหมายที่ดิน สามารถจับได้ทุกคนในอำเภอกัลยาณิวัฒนา เวลานี้ถูกดำเนินคดีไปแล้ว 5 ราย เพราะคำสั่งนี้เป็นคำสั่งเร่งรัดและพื้นที่ไร่หมุนเวียนยิ่งน่าเป็นห่วงมาก”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย พ, สัมภาษณ์, 28 พฤษภาคม 2562)

เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์การจัดการที่ดินและป่าไม้ที่หันไปใช้ความรุนแรงเข้าแก้ไขปัญหาเป็นหลักมากกว่า การทำงานร่วมกันระหว่างประชาชนในพื้นที่ป่ากับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คำสั่งทั้งสองฉบับนี้ได้ทำการรวบอำนาจการบริหารจัดการป่าไม้ จากหน่วยงานราชการให้ไปอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานความมั่นคง ที่นำโดยกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร คำสั่งให้ปฏิบัติการในพื้นที่ป่าไม้ มุ่งเน้นไปยังการใช้กำลังเจ้าหน้าที่เข้าทำการจับกุมบุคคลและยึดคืนพื้น ให้รัฐยุติการจับกุมดำเนินคดีและให้ความคุ้มครองกับชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงที่เป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมที่อยู่ในเขตพื้นที่ข้อพิพาทในที่ดินทำกินที่เป็นพื้นที่ดั้งเดิม ตามมติ ครม. 3 สิงหาคม 2553 มอบหมายให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่มีการนำไปใช้และประชาชนได้เพื่อการ นำไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง จึงถือว่าเป็นการละเว้นหรือเกิดความเหลื่อมล้ำความไม่เท่าเทียม ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“ผู้ใหญ่บ้านได้ประกาศเสียงตามสายหอกระจายหมู่บ้านว่า ตำรวจ ทหารและป่าไม้จะสนธิกำลังออกตรวจสอบพื้นที่ ปราบปรามการตัดไม้และทำลายป่าโดยกระจายกำลังพื้นที่สายละ 3-5 คน ช่วงนี้ขอให้ลูกบ้าน งดไปไร่ไปสวนนา เป็นการชั่วคราวก่อน จึงกลายเป็นข้อกังวล ไม่สบายดี กลัวถูกจับ

เป็นคนจนไม่เงิน เคยถามคนถูกจับเขาเสียเงินตลอดทาง การไปพบตำรวจ ป่าไม้ ปกครองอำเภอด้วย เพราะว่าที่ดินตนเองไม่มีเอกสารสิทธิ์ อยู่ทำกินมา 3 ช่วงอายุคนแล้ว”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ฟ, สัมภาษณ์, 30 พฤษภาคม 2562)

นโยบายรัฐได้สร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชนผู้ยากไร้ที่อยู่อาศัยและทำกินอยู่ในเขตป่าเป็นจำนวนมาก ประชาชนกลุ่มนี้ต้องเผชิญกับการถูกเจ้าหน้าที่เข้าจับกุม ดำเนินคดี กดดันให้ออกจากพื้นที่รื้อถอนทำลายทรัพย์สินเป็นต้น ในขณะที่กำลังอยู่ในกระบวนการเจรจาต่อรองกับหน่วยงานภาครัฐและร่วมมือกันหาทางออกอย่างสันติวิธีความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น ได้การสร้างความสูญเสียความขัดแย้งตึงเครียดให้กับประชาชนเป็นอย่างมาก แม้แผนแม่บทฯ ดังกล่าวจะเป็นนโยบายที่กำลังดำเนินการอยู่ในรัฐบาลปัจจุบัน แต่กลับมีการใช้กลไกทางเครื่องมือที่ล้าสมัยและเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหามาตั้งแต่ยุคอดีต โดยเฉพาะหลักการมาตรการและแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ที่เป็นไปตามมติคณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติ โดยมีมาตรการและแนวทางที่สำคัญคือ นโยบายการตรวจสอบพิสูจน์การครอบครองที่ดินของราษฎร โดยมีหลักเกณฑ์สำคัญในการพิสูจน์สิทธิ์ที่นอกจากไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้แล้ว ซ้ำร้ายยังสร้างผลกระทบต่อเนื่องได้แก่ หลักการใช้ภาพถ่ายทางอากาศของปี 2545 หากไม่มีให้ใช้ภาพถ่ายดาวเทียม ซึ่งถ่ายภาพพื้นที่นั้นไว้เพื่อ ตรวจสอบร่องรอยการทำประโยชน์ต่อเนื่องมาก่อนมติ ครม. 30 มิถุนายน 2541 และต้องพิจารณาร่วมกับพยานหลักฐานอื่น ซึ่งแสดงว่าได้มีการครอบครองทาประโยชน์ต่อเนื่องมาก่อนวันสงวนหวงห้ามนั้น ๆ ด้วยการสำรวจรังวัดดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ซึ่งมักจะเป็นคู่พิพาทกับประชาชนในพื้นที่ประเด็นการไม่รังวัดพื้นที่ที่มีความลาดชันเกิน 35 องศา ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“กระบวนการทำงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ก่อนที่จะเข้าไปขอทวงคืนผืนป่าจากชาวบ้านนั้น ไม่ได้ทำตามอำเภอใจ คิดอยากขอก็ขอคืนได้ เจ้าหน้าที่ทุกที่สนธิกำลังทุกภาคส่วนได้มีการประชุมเพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ที่ได้รับมอบหมาย โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) เป็นเครื่องมือในการค้นหาตรวจสอบข้อเท็จใช้ภาพถ่ายทางอากาศ 1: 4,000 ประกอบในการค้นหาเป้าหมาย ซึ่งมีการเปรียบเทียบของการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าจากภาพถ่ายดาวเทียมทุก 3 ปี อดีตจนถึงปัจจุบันและได้ลงพื้นที่เพื่อตรวจสอบทางพื้นดินที่มีการเปลี่ยนแปลงป่าและตรวจสอบว่าพื้นที่ใดบ้างมีเอกสารสิทธิ์ตามกฎหมายที่ดิน หากพื้นที่ใดไม่มีเอกสารสิทธิ์เจ้าหน้าที่ตรวจแล้วถ้าพบว่าไม่มีเอกสารสิทธิ์ ต้องดูต่อไปว่า เขามีใบหางขึ้นทะเบียนคุ้มครองสิทธิชั่วคราว ตามมติ ครม. 11 พฤษภาคม 2542 หรือไม่ หากไม่มีใบหางดังกล่าวถือว่า เจ้าของที่แปลงนั้นบุกรุกและครอบครองทำประโยชน์หรือทำประโยชน์แต่ไม่ได้รับอนุญาต เจ้าหน้าที่ต้องทำการบันทึกการตรวจยึดทวงคืนผืนป่าพื้นที่ตามนโยบายของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ตามคำสั่งคณะรักษาความมั่นคงแห่งชาติที่ 64/2557 ลงวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2557 และที่ 66/2557 ลงวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2557

ว่าด้วยการปราบปรามและจับกุมผู้บุกรุก ยึดถือ ครอบครอง ทำลาย หรือกระทำให้เสื่อมเสียสภาพป่า และดำเนินคดีร้องทุกข์กล่าวโทษต่อเจ้าพนักงานสอบสวนต่อไป ”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ช, สัมภาษณ์, 31 พฤษภาคม 2562)

นโยบายและปฏิบัติการของรัฐที่มีต่อชุมชนของปกาเกอะญอ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ส่งผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกำหนดนโยบายและปฏิบัติการของภาครัฐเช่น ออกกฎหมาย ออกมติ ครม. กำหนดเขตป่าอนุรักษ์ คำสั่งคณะรักษาความมั่นคงแห่งชาติ ที่ 64/2557 ลงวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2557 และที่ 66/2557 ลงวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2557 ว่าด้วยการปราบปรามและจับกุมผู้บุกรุก ยึดถือ ครอบครอง ทำลาย หรือกระทำให้เสื่อมเสียสภาพป่า รัฐให้สิทธิทำกินในที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ แต่มิให้เอกสารสิทธิในการถือครองที่ดิน รัฐให้มีการสัมปทานป่าสนและตัดป่าสนขาย หรือกำหนดแหล่งท่องเที่ยวสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ ตัดถนนผ่านกลางหมู่บ้านทำให้ชาวบ้านต้องรื้อบ้าน กำหนดป่าชุมชนมีข้อกำหนดมากเกินความจำเป็น ประกาศชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ และอื่นล้วนไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทำให้ชุมชนปกาเกอะญอได้รับความเดือดร้อนใช้ชีวิตได้ไม่ปกติก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม ถูกดำเนินคดีข้อบุกรุกป่าหรือบุกรุกที่ดินของบรรพบุรุษตัวเองมากถึง 6 ชุมชนปกาเกอะญอจึงได้มีการรวมกลุ่มกันหลายกลุ่ม ประกอบด้วยกลุ่มผู้อาวุโส กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มวัยกลางคน กลุ่มคนรุ่นใหม่ และรวมแกนนำหมู่ สร้างกระบวนการต่อสู้ต่อรองกับนโยบายและปฏิบัติการของรัฐ เรียกร้องจัดทำข้อเสนอให้รัฐยุติโครงการและชะลอหรือปรับปรุงแผนงานและโครงการให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมความเชื่อ และกระบวนการต่อสู้ต่อรองกับนโยบายและปฏิบัติการของรัฐที่มีต่อชุมชน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“มติ ครม. 3 สิงหาคม 2553 เป็นมติ ครม. ที่มาจากฐานล่างมาจากความต้องการของประชาชน เสนอผ่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมและศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) เป็นกองเลขา เมื่อผ่าน ครม.ให้ความเห็นชอบ ด้านอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ทรัพยากรธรรมชาติ การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม การศึกษา พบว่ารัฐไม่ได้นำมาใช้เลย งานที่ขับเคลื่อนไปได้ เช่น อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ การสืบมรดกทางวัฒนธรรม และการศึกษา ที่เดินหน้าไปได้บ้างเพราะขับเคลื่อนโดยประชาชน นักวิชาการ และองค์กรพัฒนาเอกชน ที่เดินขับเคลื่อนได้เพราะไม่มีเงื่อนไขเรื่องที่ดิน และป่าไม้เกี่ยวข้องโดยตรง ที่เกี่ยวข้องจึงเป็นเรื่ององค์ความรู้และภูมิปัญญา สิทธิทางวัฒนธรรมเป็นหลัก จึงไม่ค่อยมีปัญหารัฐ ส่วนการจัดการฐานทรัพยากร ขับเคลื่อนยากมาก เพราะกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมิได้นำมตินี้ไปใช้ ใช้แต่มติ ครม. 30 มิถุนายน 2541 เป็นหลักไปปฏิบัติการเกือบทุกพื้นที่ ประชาชนเสียสิทธิในที่ดินทุกที่”

(ผู้ให้ข้อมูลนาย ก, สัมภาษณ์, 20 กุมภาพันธ์ 2562)

การดำเนินการของเจ้าหน้าที่รัฐมีความไม่ชอบทำ เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการโดยไม่มีการกลั่นกรองข้อมูลและแยกแยะความแตกต่างของพื้นที่ที่มีบริบทความเป็นมาของปัญหารวมทั้งวัฒนธรรมและวิถีการดำรงชีวิตที่แตกต่างกันและไม่มีความชัดเจนในการกาหนดลักษณะการกระทำและผู้กระทำว่าลักษณะใดที่เข้าข่ายเป็นผู้กระทำผิดรายใหญ่ที่มีเจตนาในทางการค้าหรือเพื่อประโยชน์ส่วนตน และลักษณะใดเป็นการกระทำเพื่อการดำรงชีวิตตามประเพณีวัฒนธรรมและวิถีการดำรงชีวิตที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เกิดปัญหาความไม่ประสานสอดคล้องกันในการปฏิบัติการในระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประสานงานระหว่างหน่วยงานในระดับนโยบายหรือระดับส่วนกลางกับหน่วยงานในระดับปฏิบัติการหรือในระดับพื้นที่ส่งผลให้การปฏิบัติการของหน่วยงานในระดับพื้นที่ปฏิบัติกาไป โดยขาดความเข้าใจและละเมิดต่อการยึดกุมหลักการด้านสิทธิมนุษยชนและหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพประชาชนที่ควรจะเป็นหัวใจสำคัญของการปฏิบัติการที่มีลักษณะที่อาจจะก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนได้

จะเห็นได้ว่า การดำเนินคดีชาวบ้านได้มีการยอมรับในภายหลังว่าเป็นความผิดพลาดในการดำเนินการของเจ้าหน้าที่เอง แต่อย่างไรก็ตามยังมีปัญหาการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่กล่าวคือผู้ได้รับความเสียหายไม่ได้รับการเยียวยาอย่างเหมาะสมเพียงพอกับความเสียหายที่เกิดขึ้น และที่ถูกเจ้าหน้าที่ดำเนินคดี ทั้งที่ได้มีการประสานงาน เจรจา หรือข้อตกลงในการแก้ไขปัญหาจนทำให้สถานการณ์ปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่คลี่คลายลงได้แล้วนั้น เจ้าหน้าที่รัฐไม่ได้นำผลการเจรจาหรือข้อตกลงที่ได้ดำเนินการมาจนทำให้ยุติปัญหาลงได้นั้นไปพิจารณาดำเนินการต่อแต่กลับบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายอย่างเคร่งครัดโดยไม่คำนึงหลักสิทธิมนุษยชนและหลักการมีส่วนร่วมขอประชาชน และทำให้สถานการณ์ปัญหาความขัดแย้งวนกลับไปสู่จุดเริ่มต้นของปัญหาใหม่อีกครั้งและยังทาให้สภาพปัญหามีความซับซ้อนและยุ่งยากมากขึ้นและความขัดแย้งก็มีความรุนแรงมากขึ้นตามไปด้วย ชาวบ้านถูกดำเนินคดมิได้สำรวจตรวจสอบข้อมูลเท็จจริงก่อนการปฏิบัติการทำให้เกิดข้อผิดพลาดในทางปฏิบัติ และสร้างความเสียหายเดือดร้อนกับราษฎรในหลายพื้นที่ ทำให้ครอบครัวต้องประสบกับความทุกข์ยากและเดือดร้อนอย่างหนัก จากการที่ผู้หาเลี้ยงครอบครัวถูกจับกุมเป็นผู้ที่สูงอายุหรือมีโรคประจำตัว ทำให้บางรายเสียชีวิตในระหว่างดำเนินคดี คำร้องที่มีการเรียกตัวแกนนำชาวบ้านในพื้นที่ไปรายงานตัวปรับทัศนคติและถูกกักตัวไว้

ในด้านกระบวนการจัดทำแผนแม่บทแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้ กระบวนการจัดทำแผนแม่บทแก้ไขปัญหาการทำลายและทรัพยากรป่าไม้ การบุกรุกที่ดินของรัฐและการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และกระบวนการจัดทำแผนการปฏิบัติการของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแผนแม่บทดังกล่าว ยังขาดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและภาคส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องที่ครบถ้วนรอบด้านอย่างเพียงพอ เช่นภาคประชาสังคม นักวิชาการ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของราษฎรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าที่อาจได้รับผลกระทบ

โดยตรงจากการดำเนินการตามแผนแม่บทดังกล่าว โดยกระบวนการจัดทำจำกัดอยู่แค่ในกลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐเท่านั้น การขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่งผลให้การกำหนดวิธีการปฏิบัติงานตามแผนแม่บท ของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องขาดการพิจารณาทางเลือกอื่นที่อาจบรรลุเป้าหมายสำคัญของแผนแม่บท เช่น เป้าหมายการพิทักษ์รักษาพื้นที่ป่าไม้ให้มีสภาพป่าที่สมบูรณ์ให้ได้พื้นที่ป่าไม้นอกจากการมุ่งเน้นวิธีการไล่รื้อชุมชนเพื่อยึดคืนพื้นที่ป่าเพียงอย่างเดียว ซึ่งวิธีการดังกล่าวอาจสุ่มเสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็นต้น

4.5 การปฏิบัติการของรัฐที่ส่งผลต่อชุมชนปกาเกอะญอ

เป็นเหตุให้ชุมชนปกาเกอะญอไม่มีพื้นที่ทำกินมานานหลาย 10 ปี ต้องประสบปัญหาเดือดร้อนข้างต้นมีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตอย่างยิ่ง หรือในกรณีของเครือข่ายกะเหรี่ยงเพื่อวัฒนธรรมซึ่งผู้ถูกร้องเป็นชุมชนที่อาศัยทำกินและอยู่อาศัยมายาวนาน ต่อมาได้ประกาศคำสั่งเพื่อให้ผู้อาศัยในชุมชนปกาเกอะญอ โดยได้มีหนังสือถึงชาวบ้านให้ออกจากพื้นที่การใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 เช่นบ้านใจแผ่นดิน ในการเข้าผลักดันรื้อถอน และเผาทาลายทรัพย์สินของชาวบ้านปกาเกอะญอป็นการกระทำหรือละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย การเข้าผลักดัน รื้อถอน และเผาทำลายทรัพย์สินของชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณในการดำเนินการจับกุม ข่มขู่ คุกคามในการปฏิบัติการในช่วงแรกเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในระดับพื้นที่ อาจจะไม่ได้ดำเนินการแยกแยะหรือคัดกรองตัวคนและพื้นที่ได้ละเอียดถี่ถ้วนเพียงพอเพียง มีการกระทำผิดก็เข้าไปดำเนินการรื้อถอนในทันทีและเมื่อการดำเนินการได้ก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นการดำเนินการของเจ้าหน้าที่รัฐมีความไม่ชอบทำ ตามที่เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการโดยไม่มีการกลั่นกรองข้อมูลและแยกแยะความแตกต่างของพื้นที่ที่มีบริบทความเป็นมาของปัญหารวมทั้งวัฒนธรรมและวิถีการดำรงชีวิตที่แตกต่างกัน และไม่มีความชัดเจนในการกำหนดลักษณะการกระทำและผู้กระทำว่าลักษณะใดที่เข้าข่ายเป็นผู้กระทำผิดรายใหญ่ที่มีเจตนาในทางการค้าหรือเพื่อประโยชน์ ส่วนตนและลักษณะใดเป็นการกระทำเพื่อการดำรงชีวิตตามประเพณีวัฒนธรรมและวิถีการดำรงชีวิตที่สืบทอดมา จากบรรพบุรุษเกิดปัญหาความไม่ประสานสอดคล้องกันในการปฏิบัติการในระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประสานงานระหว่างหน่วยงานในระดับนโยบายหรือระดับส่วนกลางกับหน่วยงานในระดับปฏิบัติการหรือในระดับพื้นที่ส่งผลให้การปฏิบัติการของหน่วยงานในระดับพื้นที่ปฏิบัติการไป โดยขาดความเข้าใจและละเมิดต่อการยึดกุมหลักการด้านสิทธิมนุษยชน และหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพประชาชนที่ควร

จะเป็นหัวใจสำคัญของการปฏิบัติการที่มีลักษณะที่อาจจะก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนได้ โดยผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ล, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2562)

การดำเนินการของเจ้าหน้าที่รัฐมีความไม่ชอบธรรม ในการทำงานของเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการโดยไม่มีการกลั่นกรองข้อมูลและแยกแยะความแตกต่างของพื้นที่ที่มีบริบทความเป็นมาของปัญหา รวมทั้งวัฒนธรรมและวิถีการดำรงชีวิตที่แตกต่างกันและไม่มีความชัดเจน ในการกำหนดลักษณะการกระทำและผู้กระทำว่าลักษณะใดที่เข้าข่ายเป็นผู้กระทำผิดรายใหญ่ที่มีเจตนาในทางการค้าหรือเพื่อประโยชน์ส่วนตนและลักษณะใดเป็นการกระทำเพื่อการดารงชีวิตตามประเพณีวัฒนธรรม และวิถีการดำรงชีวิตที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“ทางเจ้าหน้าที่ได้ทำการยึดพื้นที่และดำเนินคดีข้อหาบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติ”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ฟ, สัมภาษณ์, 30 พฤษภาคม 2562)

การดำเนินการของเจ้าหน้าที่เกิดปัญหาความไม่ประสานสอดคล้องกันในการปฏิบัติการในระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประสานงานระหว่างหน่วยงานในระดับนโยบายหรือระดับส่วนกลางกับหน่วยงานในระดับปฏิบัติการหรือในระดับพื้นที่ส่งผลให้การปฏิบัติการของหน่วยงานในระดับพื้นที่ปฏิบัติการไป โดยขาดความเข้าใจและละเมิดต่อการยึดกุมหลักการด้านสิทธิมนุษยชน และหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพประชาชนที่ควรจะเป็นหัวใจสำคัญของการปฏิบัติการที่มีลักษณะที่อาจจะก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“การข่มขู่บังคับด้วยวาจาหรือกาลังอาวุธหรือการบังคับให้ลงลายมือชื่อยินยอมออกไปจากที่ดินทำกิน”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ช, สัมภาษณ์, 31 พฤษภาคม 2562)

สิทธิการมีที่อยู่อาศัยและการไม่ถูกบังคับไล่รื้อเป็นสิทธิมนุษยชนที่ต้องได้รับการคุ้มครองเช่นเดียวกัน และแม้มีความจำเป็นต้องใช้วิธีการไล่รื้อรัฐก็ต้องประกันว่าต้องเป็นวิธีการสุดท้ายที่จะถูกนำไปบังคับใช้ และผู้ที่ถูกบังคับไล่รื้อก็ต้องได้รับการชดเชยเยียวยาอย่างเพียงพอ ตามที่ระบุไว้ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วนเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรม และรวมทั้งตามข้อกังวลและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ในคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ ที่มีข้อสักเกตุเชิงสรุปต่อรายงานการปฏิบัติงานฉบับที่หนึ่งและฉบับที่สองของประเทศไทย ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมก่อให้เกิด

ผลกระทบต่อสิทธิในการบริหารจัดการและใช้ประโยชนทรัพยากรธรรมชาติ และกระทบต่อสิทธิในการมีที่อยู่อาศัยและการไม่ถูกบังคับไล่รื้อ การใช้มาตรการดาเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาการบุกรุกป่าด้วยความรุนแรงดังกล่าว รังแต่จะซ้ำเติมและสร้างความขัดแย้งกับประชาชนเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้การเรียกร้องความเป็นธรรมในกรณีปัญหาการประกาศพื้นที่ป่าทับซ้อนที่อยู่อาศัยและที่ทำกินของประชาชนมีจำนวนมากและเป็นปัญหาที่เรื้อรังมาเป็นเวลายาวนานแล้ว อีกทั้งยังพบว่าหลายกรณีที่อยู่ในกระบวนการแก้ไขปัญหาตรวจสอบพิสูจน์สิทธิ การทำกินของประชาชนที่เป็นไปเพื่อเลี้ยงชีวิตและครอบครัวเท่านั้น ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“รัฐได้ทำการเข้าไปละเมิดสิทธิชุมชนของชาวบ้านหรือมีการบังคับใช้กฎหมายดำเนินคดีข้อหาบุกรุกแผ้วถาและเผาป่า”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย น, สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2562)

เข้าดำเนินการต่อประชาชนในพื้นที่ตามกรณีร้องเรียนทั้งหมดนั้น เป็นไปในลักษณะการกระทำที่ขัดขวางและส่งผลกระทบต่อสิทธิในการบริหารจัดการและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติรวมทั้งสิทธิในการมีที่อยู่อาศัยและการไม่ถูกบังคับไล่รื้อของราษฎรถือได้ว่าเป็นการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนและสมควรที่รัฐไทยในฐานะที่มีหน้าที่ในการรับใช้ประชาชนไม่ควรละเมิดสิทธิของประชาชน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“การต่อสู้ต่อรองกับรัฐบาล สำคัญที่สุดคือความเข้าใจร่วมกันของผู้มีปัญหาเดียวกันต้องทำความเข้าใจกฎหมายและนโยบายร่วมกัน และทีมพี่เลี้ยงต้องมีความชัดเจนไปในทิศทางเดียวกันของการขับเคลื่อนเชิงนโยบายร่วมกัน อาจจะต้องชูประเด็นเรื่องสิทธิทางวัฒนธรรมและนำวัฒนธรรมตนเองและวัฒนธรรมการเมืองประยุกต์ให้เกิดการต่อรองงเจรจาเชิงนโยบาย เน้นประเด็นตามแนวพระราชดำริ หรือที่เรียกกันว่า “คนอยู่กับป่าได้”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ด, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2562)

เมื่อมีการพิจารณาเพื่อพิสูจน์สิทธิ์และเร่งรัดออกเอกสารสิทธิ์แก่ประชาชน มีประชาชนจำนวนมากที่อาศัยและทำประโยชน์อยู่ในเขตที่ดินประเภทต่าง ๆ ของรัฐ ซึ่งได้มีการแก้ไขด้วยกระบวนการพิสูจน์สิทธิ์ แต่ก็การดำเนินการมีความล่าช้า เนื่องจากปัญหาข้อจำกัดด้านโครงสร้างบุคลากรงบประมาณ กฎหมายและมาตรการต่าง ๆ ในการโยกย้ายประชาชนออกจากพื้นที่อนุรักษ์ทำให้ส่งให้ความขัดแย้งระหว่างรัฐและประชาชนขยายวงกว้างเพิ่มขึ้น โดยปัจจุบันหน่วยงานรัฐได้ประกาศเขตที่ดินของรัฐ ในด้านหนึ่งแม้จะช่วยให้สามารถรักษาที่ดินของรัฐในทางกฎหมายเอาไว้ได้ แต่ขณะเดียวกันได้สร้างปัญหาความขัดแย้งและข้อพิพาทเกี่ยวกับที่ดินระหว่างราษฎรกับหน่วยงานรัฐสืบเนื่องเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“หลังจากที่ทางชุมชนได้รับทราบข่าวว่ารัฐจะเข้ามาดำเนินการในพื้นที่นั้น ตนและชาวบ้านรู้สึกเป็นกังวลและเกิดความสับสนเป็นอย่างมาก มีคณะกรรมการโฉนดชุมชน หลายรายตั้งคาถามว่าทำไมรัฐบาลไม่เดินหน้าหรือสานต่อนโยบายโฉนดชุมชน ซึ่งมีการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจนอยู่แล้ว และชุมชนเองก็มีความชื่อมั่นว่าหากมีการรับรองสิทธิชุมชนในการจัดการที่ดินในรูปแบบโฉนดชุมชน จะสามารถสนับสนุนให้ชุมชนเข้าถึงและใช้ประโยชน์ในที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถรักษาที่ดินให้สืบทอดไปจนถึงลูกหลาย โดยจะไม่มีการเปลี่ยนมือที่ดินให้กับคนภายนอกชุมชนเนื่องจากมีการจัดทำขอบเขตแผนที่กำกับไว้อย่างชัดเจนทุกแปลงและยังมีกลไกคณะกรรมการ กฎระเบียบการจัดการที่ดินของชุมชนเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการที่ดินได้อย่างมีประสิทธิภาพ”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ช, สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2562)

นอกจากนั้นภายใต้นโยบายคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติของรัฐบาล มีแนวโน้มที่จะส่งผลกระทบต่อสิทธิการใช้ที่ดินของชุมชน ดังกรณีตัวอย่างของชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวเพื่อติดตามนโยบายดังกล่าว โดยกลุ่มผู้นำชุมชนได้ทราบข่าวว่าทางคณะอนุกรรมการนโยบายที่ดิน มีแผนงานที่จะดำเนินการจัดที่ดินทำกินให้กับชุมชนบ้านตามนโยบายของรัฐบาล คนในชุมชนจึงรู้สึกสับสนและเป็นกังวลเกี่ยวกับการดำเนินการดังกล่าวที่อาจซ้ำซ้อนและกระทบกับการดำเนินการแก้ไขปัญหาที่ดินในรูปแบบโฉนดชุมชน ซึ่งชุมชนปกาเกอะญอของอำเภอกัลยาณิวัฒนาได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง และทางชุมชนจึงได้ยื่นหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัดในฐานะประธานคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ จังหวัด พร้อมกับยื่นหนังสืออีกหนึ่งฉบับถึงประธานอนุกรรมการนโยบายที่ดินระดับปฏิบัติการ ที่ต้องเชื่อมโยงความร่วมมือจากภาคีในหลายฝ่ายทั้งองค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง องค์กรพัฒนาเอกชน ภาควิชาการ รวมถึงภาคธุรกิจ ในการร่วมคิดวางแผนให้เกิดแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรในระดับพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้สถานการณ์การ รวมถึงระบบสิทธิในการใช้ประโยชน์จากที่ดินที่อยู่บนพื้นฐานของการเคารพและการยอมรับถึงสิทธิทางวัฒนธรรมการมีตัวตนของสิทธิชุมชน ที่ดำรงอยู่บนหลักการของเจตจำนงร่วมของประชาชนและหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ในระดับนโยบาย กฎหมายที่จำเป็นต้องเอื้ออำนวยให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมการตรวจสอบจากภาคประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับของรัฐธรรมนูญและกฎหมายระดับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นสิทธิชุมชนที่ต้องนำไปสู่การสนับสนุนการจัดการทรัพยากรอย่างเป็นรูปธรรมในทางปฏิบัติและมีกติกาที่สอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทของแต่ละท้องถิ่นวัฒนธรรม และในการประกาศพื้นที่อนุรักษ์แห่งใหม่และการขยายพื้นที่จากเขตเดิมไม่ควรประกาศเขตอนุรักษ์เพื่อหวงกันเพียงให้ได้จำนวนพื้นที่ตามนโยบายป่าไม้แห่งชาติเท่านั้น ในกรณีจำเป็นที่จะต้องมีการประกาศควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดและรับรู้ถึงแผนการดำเนินการของภาครัฐ รวมถึงเปิดโอกาสให้มีการโต้แย้งคัดค้านในกระบวนการ

เพื่อเป็นหลักประกันว่าสิทธิของประชาชนผู้ได้รับผลกระทบหรืออาจได้รับผลกระทบ จากการประกอบกิจการหรือโครงการใด ๆ จะได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ และพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีนั้น

จากที่กล่าวมาทั้งหมดในเบื้องต้นสรุปได้ว่า นโยบายรัฐที่ยังไม่เปลี่ยนทิศทางและกฎหมายที่ไม่เป็นธรรมและขัดแย้งกับวิถีชีวิตยังเป็นเงื่อนไขใหญ่ และเป็นข้อจำกัดด้านการทำมาหากินและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อภายในชุมชนปกาเกอะญอ กลายเป็นปัญหาที่กระทบต่อชาวบ้านในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะวิถีการผลิตอาหาร ที่ไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรได้เช่นในอดีต ข้อจำกัดที่เกิดจากขนาดพื้นที่ทำมาหากิน สิทธิการใช้ประโยชน์จากป่าเพื่อยังชีพและขนาดของพื้นที่ป่าที่จำกัดลงเมื่อเทียบกับอดีต กับการใช้ทรัพยากรในรูปแบบดั่งเดิมและความต้องการใช้จากคนในที่เพิ่มขึ้นและคนนอกที่มากขึ้นแม้ชุมชนปกาเกอะญอจะได้รับผลกระทบ แรงกดดันการกีดกันรอบด้านทั้งนโยบายและกฎหมายระเบียบราชการและกระแสสังคมที่ยังไม่ยอมรับวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของคนปาเกอะญอ ดังกรณีชุมชนปกาเกอะญอจะเห็นได้จากการยอมรับในวิถีชุมชนและเจตนา แต่ยังคงให้ออกจากพื้นที่ดั้งเดิมของพวกเขา แม้ผลของคดีจะเป็นเฉพาะตัวบุคคลแต่ในความเป็นจริง ได้สะท้อนประเด็นของชุมชนทั้งหมดในประเทศไทยรวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่ยังคงมีวัฒนธรรมเฉพาะ ที่ยังต้องตกอยู่ในสภาวะเสี่ยง สภาวะล่อแหลมในด้านสิทธิและความมั่นคงในการดำรงชีวิตต่อไป

จากนโยบายภายใต้การดำเนินงานของรัฐบาล ยังปรากฏแนวโน้มที่จะส่งผลกระทบต่อสิทธิการใช้ที่ดินของที่รู้สึกสับสนและเป็นกังวลเกี่ยวกับการดำเนินการดังกล่าวที่ซ้ำซ้อน และกระทบกับการดำเนินการแก้ไขปัญหาที่ดินในรูปแบบโฉนดชุมชนเดิม ซึ่งสถานการณ์ด้านนโยบายดังกล่าวเป็นสัญญาณเตือนต่อชุมชนเครือข่ายชุมชนจึงมีความพยายามเคลื่อนไหวรณรงค์เพื่อผลักดันการรับรองสิทธิอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในกลุ่มชุมชนที่ยังคงยึดวิถีไร่หมุนเวียนเป็นหลัก อาทิการจัดกิจกรรมสำคัญในการผลักดันสิทธิและการคุ้มครองวัฒนธรรมภายใต้กิจกรรม สิทธิชุมชนชาติพันธุ์และชนเผ่ากับการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน โดยชุมชนแนวนโยบายในการฟื้นฟูวิถีชีวิตและเขตวัฒนธรรมพิเศษที่มีสิทธิในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ที่ดิน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการป้องกันภัยคุกคามต่อทรัพยากรในพื้นที่ กิจกรรมดังกล่าวนับเป็นสัญลักษณะสำคัญในการพยายามต่อสู้เรื่องสิทธิชุมชนเป็นการสื่อสารประเด็นดังกล่าวต่อหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องและผู้คนในสังคม

อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงของชุมชนอันเกี่ยวข้องกับเงื่อนไขต่าง ๆ ที่เข้ามาสัมพันธ์ตั้งแต่ในยุคการอพยพโยกย้ายบ้านเรือนและการตั้งถิ่นฐานจนถูกผนวกเข้ากับระบบราชการอย่างเป็นทางการยุคนโยบายการสัมปทานป่าไม้ของรัฐไทย การประกาศเขตป่าตามกฎหมายทับซ้อนพื้นที่ชุมชนการดำเนินนโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติที่ได้ส่งผลกระทบเข้มข้นต่อชุมชนกะเหรี่ยงตั้งแต่อดีตจนถึงยุคปัจจุบัน นโยบายการพัฒนาบนพื้นที่สูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมการเพาะปลูกพืช

เศรษฐกิจเชิงเดี่ยวที่สร้างการเปลี่ยนแปลงมากกว่า มิติการใช้พื้นที่ของชุมชนแต่ได้ส่งผลให้วิธีคิดและวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนลักษณะการปรับตัวภายในชุมชนที่สำคัญ เห็นได้จากการพัฒนากลไกเครื่องมือการดูแลจัดการทรัพยากรธรรมชาติของตัวเอง เพื่อสร้างการยอมรับในระดับสาธารณะและเป็นหนึ่งกลยุทธ์ต่อรองในระดับนโยบาย การแสดงความชัดเจนในระบบดังกล่าวจะเพิ่มความชอบธรรมให้กับชุมชนในการอยู่อาศัยในชุมชนในลักษณะที่เป็นไปเพื่อความอยู่รอดให้เคล้วคลาดต่อภัยทางนโยบายกำหนดแนวทางปฏิบัติ และสนับสนุนส่วนราชการเกี่ยวกับการจัดการที่ดินของรัฐในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนและเจตนารมณ์แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 โดยให้ชุมชนมีสิทธิร่วมกันเพื่อจะทำให้คำนึงถึงสิทธิประโยชน์ของตน และชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ โดยให้สิทธิและหน้าที่แก่คนในพื้นที่ที่จะบริหารจัดการทรัพยากรในบริเวณที่กำหนดตามความต้องการของกลุ่มภายใต้เงื่อนไขและข้อกำหนดต่าง ๆ และภาครัฐจะต้องปรับเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้ปฏิบัติมาเป็นผู้กำกับดูแลติดตามประเมินผการแก้ไขปัญหาชุมชนที่อยู่อาศัยในเขตป่าให้ใช้หลักคิดสิทธิชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยให้การกำหนดแนวเขตที่ดินป่าไม้เป็นเรื่องของประชาชน ชุมชนหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตกลงกันเองโดยไม่ยึดติดกับแนวเขตป่าไม้เดิมที่ประกาศในกฎหมายแต่เพียงด้านเดียวและปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่ไม่ควรกระทำโดยการเหยียดหยามต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ข่มขู่คุกคาม ใช้กำลังบังคับหรือปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมเครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์ในแต่ละพื้นที่ร่วมกันดำเนินการสำรวจกำหนดขอบเขตพื้นที่ไร่หมุนเวียนรวมถึงไร่ซากทั้งหมดของแต่ละหมู่บ้าน แล้วทำการขึ้นทะเบียนพื้นที่เหล่านี้ทั้งหมด พร้อมประกาศให้เป็นเขตอนุรักษ์วัฒนธรรมพิเศษ หรือเขตนิเวศวัฒนธรรมเกษตรพื้นบ้าน โดยพื้นที่ที่ ส่วนในระยะยาว หน่วยงานรัฐข้างต้นต้องนาเสนอและผลักดันกฎหมายในระดับต่าง ๆ

ดังนั้นกฎหมายรองรับเขตวัฒนธรรมพิเศษทางชาติพันธุ์หรือการเสนอกฎหมายใหม่หรือปรับปรุงแก้ไขกฎหมายป่าอนุรักษ์ทั้งหมดให้รองรับสิทธิชุมชนปกาเกอะญอในเขตวัฒนธรรมพิเศษรวมถึงการรองรับรองสิทธิชุมชนตามที่บัญญัติรัฐธรรมนูญที่เป็นรูปธรรมแก่ชุมชนหรือเครือข่ายองค์กรชุมชนให้สามารถใช้ประโยชน์และจัดการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนและความมั่นคงของชีวิต โดยกระบวนการมีส่วนร่วมทั้งจากทั้งภาครัฐและภาคประชาชนรวมทั้งการดำเนินกิจกรรมของรัฐที่อาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นที่อาศัย และทำกินในเขตป่า โดยการดำเนินโครงการหรือมาตรการใด ๆ ควรเปิดให้มีกระบวนการมีส่วนร่วมและการตัดสินจากชุมชนด้วยความโปร่งใส และเป็นธรรมและมอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนบทบาทของชุมชนบนพื้นที่สูงที่มีศักยภาพในการใช้ประโยชน์ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ภายใต้รูปแบบการผลิตที่สอดคล้องกับระบบนิเวศวิทยาและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยรับรองสิทธิในการอยู่

อาศัยและการทำกินที่มั่นคงแก่ชุมชน ทั้งนี้เพื่อเป็นการลดความขัดแย้งและการเผชิญหน้าระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชุมชนเป็นต้น

ผู้วิจัยจะได้ศึกษากระบวนการต่อสู้ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรมของชุมชนปกาเกอะญอกับนโยบาย และปฏิบัติการของรัฐ ซึ่งได้ลำดับประเด็นในการนำเสนอ เพื่อให้ทราบกระบวนการต่อสู้ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรม กับนโยบายและกิจกรรมของภาครัฐที่เข้ามามีบทบาททั้งทางตรงและทางอ้อม ต่อชุมชนปกาเกอะญอ โดยมีกระบวนการต่อสู้ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรมในระดับพื้นที่ในบทที่ 5 ต่อไป

บทที่ 5
กระบวนการต่อสู้ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรมของชุมชนปกาเกอะญอ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ กับนโยบายและปฏิบัติการของรัฐ

การศึกษากระบวนการต่อสู้ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรมของชุมชนปกาเกอะญอกับนโยบายและปฏิบัติการของรัฐที่ส่งผลต่อสิทธิทางวัฒนธรรม และนโยบายกิจกรรมภาครัฐเข้ามามีบทบาททั้งทางตรงและทางอ้อมกับชุมชนปกาเกอะญอ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้ 1) กระบวนการต่อสู้เพื่อต่อรองสิทธิทางวัฒนธรรมของชุมชนปกาเกอะญอกับนโยบายและปฏิบัติการของรัฐในพื้นที่ 2) การเรียกร้องตามสิทธิทางวัฒนธรรมของชุมชนปกาเกอะญอกับนโยบายและปฏิบัติการของรัฐในพื้นที่สาธารณะ 3) การเคลื่อนไหวของประชาชนเพื่อต่อรองสิทธิทางวัฒนธรรมพิเศษชุมชน ปกาเกอะญอ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1 กระบวนการต่อสู้เพื่อต่อรองสิทธิทางวัฒนธรรมของชุมชนปกาเกอะญอกับนโยบายและปฏิบัติการของรัฐในพื้นที่

ภายหลังที่รัฐบาลได้ประกาศเป็นนโยบายด้านที่ดินและป่าได้ทั้งการให้สัมปทานป่า การประกาศเขตป่าอนุรักษ์ มติ ครม. 3 สิงหาคม 2541 รวมถึงคำสั่ง คสช. ตามนโยบายทวงคืนผืนป่า โดยนโยบายเหล่านี้ นำมาสู่ปฏิบัติการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐผ่านโครงการและกิจกรรมของรัฐ ส่งผลให้ชุมชนปกาเกอะญอที่เคยอาศัยอยู่ในพื้นที่มาก่อนได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมซึ่งผู้วิจัยได้กล่าวถึงบ้างแล้วในบทที่ 4 จากผลกระทบของนโยบายและปฏิบัติการของรัฐ ทำให้ชุมชนปกาเกอะญอทุกกลุ่มวัยที่มีอยู่ในชุมชน เช่น กลุ่มผู้อาวุโส กลุ่มสตรีแม่บ้าน กลุ่มคนวัยทำงาน และกลุ่มคนรุ่นใหม่ ได้รวมกลุ่มเคลื่อนไหว แสดงพลังในการต่อสู้ ต่อรองสิทธิทางวัฒนธรรม ดังนี้

5.1.1 กลุ่มผู้อาวุโสได้ศึกษาประวัติศาสตร์การดูแลรักษา ดิน น้ำป่า และการใช้ประโยชน์ของบรรพบุรุษตัวเองมาอธิบายถ่ายทอดและสืบทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาการต่อสู่ต่อรอง วิธีการสืบทอดการต่อสู้ต่อรอง มีกระบวนการผ่านบทเพลง หรือ บทธา ภาษาปกาเกอะญอเรียกว่า “ธา” เพราะ ธา คือบทเพลง บทขับร้อง อธิบายความแทรกในชีวิตประจำวัน และให้เด็กเยาวชนคนหนุ่มคนสาวมาทั้งหญิงและชายเรียนรู้กับผู้อาวุโสในเวลาช่วงหัวค่ำที่บ้าน กระบวนการวัดผลสอบความรู้หรือทดสอบความรู้เรียกว่า “อือธา” เวลาและสถานที่ “อือธา” เวลาไปทำไร่หมุนเวียน หรือระหว่างทางไปไร่

หรือช่วงพักหรือระหว่างกลับจากไร่หมุนเวียน ช่วงระหว่างทาง “อีธา” เป็นรายบุคคล ตัวต่อตัวหรือหลายคน ผู้อาวุโสจะเป็นผู้ทดสอบวัดผลโดยการฟังเป็นหลัก

5.1.2 ใช้พิธีกรรม ความเชื่อดั้งเดิมระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติผสมผสานกับพิธีกรรมความเชื่อทางศาสนาเป็นเครื่องมือการรวมพลแบบผสมผสานในการต่อสู้ต่อรองด้วย อาทิเช่น กรณีกรมทางหลวงตัดถนนจากอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอนเข้ามาวัดจันทร์ระยะทาง 45 กิโลเมตร ตลอดระยะทาง ผ่านยอดดองโค้งเคี้ยวมากมาย มีการตัดถนนโค้งเคี้ยวตามดอยได้แต่พอมาถึงบ้านห้วยอ้อ ติด ออป. ติดพื้นที่จะตั้งโรงเรื่อยป่าสนวัดจันทร์ ก่อนถึงหมู่บ้านวัดจันทร์มีถนนโค้งเคี้ยว 1 แห่ง ต้องโค้งอ้อมบ้านบ้านผู้นำจิตวิญญาณ มีชื่อเรียกว่า “ผู้เฒ่าจ่ามู” อายุ 107 ปี แต่กรมทางหลวงจะให้ “ผู้เฒ่าจ่ามู” ย้ายบ้านตรงโค้ง เพื่อตัดถนนตรง จึงไปเจรจา “ผู้เฒ่าจ่ามู” ให้ย้ายออกจากบ้านเดิมตรงโค้งเคี้ยว “ผู้เฒ่าจ่ามู” ยืนยัน นั่งยัน นอนยัน ไม่ย้ายและตอบโต้กรมทางหลวงด้วยคำพูดว่า” จากอำเภอปายเข้ามาวัดจันทร์ระยะทาง 45 กิโลเมตร มีการตัดถนนโค้งเคี้ยวตามดอยภูเขาทุกภูเขา ทำไมไม่ตัดตรง เหมือนจะตัดถนนทับบ้านตนเองตรงนี้ เพราะอะไร หัวหน้ากรมทางหลวงไม่ฟังเพราะตรงนี้ไม่ตัดตรงจะทำให้การเคลื่อนย้ายเครื่องจักรและโรงเรื่อยหรือไม่สะดวกแก่การขนไม้สนด้วย “ผู้เฒ่าจ่ามู” จึงใช้กระบวนการต่อสู้ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรม โดยมีกระบวนการต่อสู้ต่อรองดังนี้

5.1.2.1 เชิญหัวหน้ากรมทางหลวงมาคุยเพื่อทำความเข้าใจ

5.1.2.2 ประกาศให้ลูกบ้านมาฟังเป็นสักขีพยานหรือภาษาทางรัฐศาสตร์เรียกว่ากระบวนการมีส่วนของชุมชนต่อการตัดสินใจอย่างมีส่วนร่วม

5.1.2.3 จัดเตรียมจัดหาเครื่องมือการประกอบพิธีกรรมเพื่อการต่อสู้ต่อรอง

5.1.2.4 ประกอบพิธีกรรม บอกกล่าวเจ้าที่เจ้าทางเจ้าของป่าสนวัดจันทร์เพื่อได้รับทราบและพิจารณาต่อการกระทำของกรมทางหลวงที่จะได้กระทำตัดถนนทับบ้านข้าพเจ้าและข้าพเจ้าพร้อมชุมชนปกาเกอะญอทุกชุมชน โดยที่ข้าพเจ้าได้นำพาปกาเกอะญอทุกชุมชนร่วมกันปกป้องผืนป่าสนสองใบ และสามใบมาต่อเนื่องหลายช่วงอายุคนแล้ว วันพรุ่งนี้กรมทางหลวงได้นำรถแทรกเตอร์ D6 พร้อมคนขับ จะตัดถนนทับบ้านข้าพเจ้า และลูกบ้านผู้บริสุทธิ์ด้วยเป้าหมายเพื่ออำนวยความสะดวกแก่การตัดป่าสน และป่าสนผืนนี้จะเสียเลือดเนื้อไม้ป่าสนมหาศาล และประชาชนจะได้รับความเดือดร้อน จึงขอให้เจ้าป่าสน เจ้าที่ดิน เจ้าแห่งน้ำทั้ง 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายดินเจ้าที่ดิน ฝ่ายน้ำ เจ้าแห่งน้ำ ฝ่ายป่า เจ้าของป่าสนผืนนี้ ร่วมมือกันพิจารณาร่วมกันตัดสินพร้อมใจกัน ตามที่ข้าพเจ้าจะขอไว้ 2 ประการ ดังนี้

1) ข้าพเจ้าได้นำเครื่องสักการะเครื่องบูชาถูกต้องตามพิธีกรรม ตามแบบแผนปฏิบัติการมาของบรรพบุรุษทุกประการ

2) ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้ง 3 ฝ่ายคือฝ่ายดิน เจ้าที่ดิน ฝ่ายน้ำ เจ้าแห่งน้ำ ฝ่ายป่า เจ้าของป่าสนผืนนี้ ให้กรมทางหลวงหนีถอยออก ห้ามตัดถนนทับบ้านฉัน ห้ามรถแทรกเตอร์ติดเครื่องได้

ทุกประการ และให้ติดเครื่องได้ต่อเมื่อกรมทางหลวงถอยและมาขอขมาเจ้าที่ดิน น้ำ ป่า โดยผ่านข้าพเจ้าแล้ว เช้าวันรุ่งขึ้นเวลา 8.30 น. คนขับรถกรมทางหลวงได้ปฏิบัติการสตาร์เครื่องยนต์รถแทรกเตอร์ พบว่าสตาร์เครื่องยนต์รถแทรกเตอร์ไม่ติด หาสาเหตุไม่เจอจึงเรียกช่างใหญ่กรมหลวงจากสำนักงานใหญ่ มาตรวจสอบเช็คเครื่องยนต์ ไม่พบความเสียหายของชิ้นใดบกพร่องแต่ประการใด แต่สตาร์เครื่องไม่ติด มีคนงานคนคนหนึ่งที่ได้เข้าร่วมพิธีกรรม ได้บอกว่าเป็นไปได้ไหมที่หมู่บ้านมีประกอบพิธีกรรมกล่าวถึงกรมทางหลวงขอให้เจ้าที่เจ้าทางไม่ให้ติดเครื่องยนต์ของรถแทรกเตอร์ หัวหน้ากรมทางหลวงเกิดความแปลกใจและไม่สบายใจทันทีโดยที่ไม่มีผู้ใดตำหนิแม้แต่น้อย จึงพากันกันไปพบและขอขมา “ผู้เฒ่าจ่ามู” และรับปากถอยจากการการตัดถนนตรงทับบ้าน “ผู้เฒ่าจ่ามู” จากนั้นคนขับรถสตาร์ติดเครื่องยนต์รถแทรกเตอร์ ปรากฏว่าเครื่องยนต์ติดง่ายและปกติ จึงเว้นเป็นถนนโค้งเคี้ยวไปตามหลังบ้าน “ผู้เฒ่าจ่ามู” จนถึงทุกวันนี้ กระบวนการนี้เป็นกระบานต่อสู้ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรมหรือวัฒนธรรมแห่งการต่อรอง แบบองค์รวมคือไม่สามารถแยกสิทธิออกจากวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ความสัมพันธ์ที่เหนือธรรมชาติออกจากันได้

การต่อสู้ต่อรองของกลุ่มผู้อาวุโสจากนโยบายรัฐและปฏิบัติการของรัฐที่เข้าสู่ชุมชน เช่น การตัดถนนเข้าสู่หมู่บ้านของกรมทางหลวง การจัดการป่าสนวัดจันทร์ การจัดที่ดินในรูปแบบ คทช. และอื่น ๆ กลุ่มผู้อาวุโส ซึ่งเป็นการรวมพลังของผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน ได้ลุกขึ้นมาเคลื่อนไหว ต่อสู้เรียกร้องโดยเริ่มจากการรวมกลุ่มเพื่อระดมความคิดในการต่อสู้ต่อรอง เปิดเวทีสร้างความเข้าใจในระดับผู้นำชุมชนทุกส่วนทำประชาคมในระดับตำบล และให้ผู้นำชุมชนลงสู่หมู่บ้านเพื่อทำประชาคมหมู่บ้าน มีการบันทึกการประชาคม เข้าชื่อ บันทึกถ่ายภาพการยกมือประชาคมทั้งที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับนโยบายและปฏิบัติการตัดขายป่าสนของโครงการหลวงและอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) ให้ทุกหมู่บ้านทำเอกสารหนังสือข้อเรียกร้องพร้อมแนบรายชื่อประชาคมหมู่บ้านนำส่งนายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด พิจารณาดำเนินการยุตินโยบายและปฏิบัติการตัดป่าสนของอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) ด้วยเหตุผลชุมชนปกาเกอะญอว่าเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธารของสาขาลุ่มน้ำปิงตอน น้ำ 40% ของแม่น้ำปิง 16% ของแม่น้ำเจ้าพระยามาจากพื้นที่นี้ และปกาเกอะญอมีความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดีว่าป่าสนตัดแล้ว มีแต่ตายไม่มีแตกกิ่งแตกหน่อเหมือนต้นไม้ชนิดอื่น ๆ และเป็นต้นชนิดพิเศษไม่สามารถปลูกคืนเป็นป่าได้ และมีระบบนิเวศแตกต่างไปจากระบบนิเวศของป่าอื่น ๆ ดังนั้นชุมชนปกาเกอะญอไม่ให้การสนับสนุนและร่วมมือกับการตัดป่าสนของโครงการหลวงและอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) ทั้งนี้มีความเชื่อว่าเป็นทำร้ายทำลายพระแม่ธรณีเจ้าที่และเป็นการทำลายวิถีชีวิตความเป็นอยู่ปกาเกอะญอที่สั่งสมประสบการณ์การรักษาป่าเพื่อยังชีพผืนนี่หลายช่วงอายุคนและจะก่อให้เกิดความแตกแยกในระหว่างประชาชนกับภาครัฐ โครงการหลวงหรือระหว่างประชาชนกับประชาชนด้วยกันเอง ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ ประธานมูลนิธิโครงการหลวง ลงพื้นที่เชิญทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งเกี่ยวข้องผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรับฟังปัญหา ความต้องการและข้อเสนอเรียกร้องของชุมชนปกาเกอะญอ

ให้โครงการหลวงและอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) ยุตินโยบายและปฏิบัติการตัดป่าสนวัดจันทร์ โดยย้ายโรงเลื่อยออกจากพื้นที่โดยไม่มีเงื่อนไขและมีการยุติโครงการตัดป่าสนวัดจันทร์ทันทีด้วย

หลังรัฐบาลได้ประกาศเป็นนโยบาย นำมาสู่การปฏิบัติเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยให้ชาวบ้านชุมชนกลุ่มผู้อาวุโสได้นำกระบวนการต่อสู้ เพื่อต่อรองและมีขั้นตอนกระบวนการมีกลุ่มที่ต่อสู้ต่อรองกับเหตุการณ์จากการนำนโยบายและปฏิบัติการของรัฐกรณีกรมทางหลวงตัดถนนเข้าสู่หมู่บ้านการจัดป่าสนวัดจันทร์การจัดที่ดินให้ชุมชนรูปแบบ คทช. และอื่น ๆ ที่ส่งผลวิถีชีวิตและวัฒนธรรมแบบองค์รวมในระดับพื้นที่มีกระบวนการต่อสู้ของกลุ่มพลังมวลชนในพื้นที่การรวมกลุ่มเพื่อระดมความคิดการต่อสู้ต่อรอง เปิดเวทีสร้างความเข้าใจในระดับผู้นำชุมชนทุกส่วนทำประชาคมในระดับตำบล และให้ผู้นำชุมชนลงสู่หมู่บ้านเพื่อทำประชาคมหมู่บ้าน มีการบันทึกการประชาคม เข้าชื่อ บันทึกถ่ายภาพการยกมือประชาคมทั้งที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับนโยบายและปฏิบัติการตัดขายป่าสนของโครงการหลวงและอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) ให้ทุกหมู่บ้านทำเอกสารหนังสือข้อเรียกร้องพร้อมแนบรายชื่อประชาคมหมู่บ้านนำส่งนายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้อำนวยการโครงการหลวงพิจารณาดำเนินการยุตินโยบายและปฏิบัติการตัดป่าสนของโครงการหลวงและอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) ด้วยเหตุผลชุมชนปกาเกอะญอว่าเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธารของสาขาลุ่มน้ำปิงตอน น้ำ 40% ของแม่น้ำปิง 16% ของแม่น้ำเจ้าพระยามาจากพื้นที่นี้ และปกาเกอะญอมีความรู้ความเข้าใจ เป็นอย่างดีว่าป่าสนตัดแล้วมีแต่ตายไม่มีแตกกิ่งแตกหน่อเหมือนต้นไม้ชนิดอื่น ๆ และเป็นต้นชนิดพิเศษไม่สามารถปลูกคืนเป็นป่าได้และมีระบบนิเวศแตกต่างไปจากระบบนิเวศของป่าอื่น ๆ ดังนั้นชุมชนปกาเกอะญอไม่ให้การสนับสนุนและร่วมมือกับการตัดป่าสนของโครงการหลวงและอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) ทั้งนี้มีความเชื่อว่าเป็นทำร้ายทำลายพระแม่ธรณีเจ้าที่และเป็นการทำลายวิถีชีวิตความเป็นอยู่ปกาเกอะญอที่สั่งสมประสบการณ์การรักษาป่าเพื่อยังชีพผืนนี่หลายช่วงอายุคนและจะก่อให้เกิดความแตกแยกในระหว่างประชาชนกับภาครัฐ โครงการหลวง หรือระหว่างประชาชนกับประชาชนด้วยกันเอง ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ ประธานมูลนิธิโครงการหลวง ลงพื้นที่เชิญทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งเกี่ยวข้องผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรับฟังปัญหา ความต้องการและข้อเสนอเรียกร้องของชุมชนปกาเกอะญอให้โครงการหลวงและอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) ยุตินโยบายและปฏิบัติการตัดป่าสนวัดจันทร์โดยย้ายโรงเลื่อยออกจากพื้นที่โดยไม่มีเงื่อนไขและมีการยุติโครงการตัดป่าสนวัดจันทร์ทันทีด้วย ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“กลุ่ม ผู้อาวุโส ได้ศึกษาประวัติศาสตร์การดูแลรักษา ดิน น้ำป่าและการใช้ประโยชน์ของบรรพบุรุษตัวเองมาอธิบายถ่ายทอดและสืบทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาการต่อสู่ต่อรอง วิธีการสืบทอดการต่อสู้ต่อรอง มีกระบวนการผ่านบทเพลงหรือบทธา ภาษาปกาเกอะญอ เรียกว่า “ธา” เพราะธา คือบทเพลง บทขับร้อง อธิบายความแทรกในชีวิตประจำวัน และให้เด็กเยาวชนคนหนุ่มคนสาวมาทั้งหญิงและชายเรียนรู้กับผู้อาวุโสในเวลาช่วงหัวค่ำที่บ้าน กระบวนการวัดผลสอบความรู้หรือทดสอบความรู้เรียกว่า “อีธา” เวลาและสถานที่ “อีธา” เวลาไปทำไร่หมุนเวียน หรือระหว่างทางไปไร่

หรือช่วงพักหรือระหว่างกลับจากไร่หมุนเวียน ช่วงระหว่างทาง “อือธา” เป็นรายบุคคล ตัวต่อตัวหรือหลายคน ผู้อาวุโสจะเป็นผู้ทดสอบวัดผลโดยการฟังเป็นหลัก ”

(ผู้ให้ข้อมูลนาย ก, สัมภาษณ์, 20 กุมภาพันธ์ 2562)

การต่อสู้ต่อรองของกลุ่มผู้อาวุโสได้ใช้พิธีกรรม ความเชื่อดั้งเดิมระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติผสมผสานกับพิธีกรรมความเชื่อทางศาสนาเป็นเครื่องมือการรวมพลแบบผสมผสานในการต่อสู้ต่อรองด้วย อาทิเช่น กรณีกรมทางหลวงตัดถนนจากอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอนเข้ามาวัดจันทร์ระยะทาง 45 กิโลเมตร ตลอดระยะทาง ผ่านยอดดองโค้งเคี้ยวมากมาย มีการตัดถนนโค้งเคี้ยวตามดอยได้ แต่พอมาถึงบ้านห้วยอ้อ ติด ออป. ติดพื้นที่จะตั้งโรงเรื่อยป่าสนวัดจันทร์ ก่อนถึงหมู่บ้านวัดจันทร์ มีถนนโค้งเคี้ยว 1 แห่ง ต้องโค้งอ้อมบ้านบ้านผู้นำจิตวิญญาณ มีชื่อเรียกว่า “ผู้เฒ่าจ่ามู” อายุ 107 ปี แต่กรมทางหลวงจะให้“ผู้เฒ่าจ่ามู ย้ายบ้านตรงโค้ง เพื่อตัดถนนตรง จึงไปเจรจา “ผู้เฒ่าจ่ามู” ให้ย้ายออกจากบ้านเดิมตรงโค้งเคี้ยว “ผู้เฒ่าจ่ามู” ยืนยัน นั่งยัน นอนยัน ไม่ย้าย และตอบโต้กรมทางหลวงด้วยคำพูดว่า” จากอำเภอปายเข้ามาวัดจันทร์ระยะทาง 45 กิโลเมตร มีการตัดถนนโค้งเคี้ยวตามดอยภูเขาทุกภูเขาทำไมไม่ตัดตรง เหมือนจะตัดถนนทับบ้านตนเองตรงนี้ เพราะอะไร หัวหน้ากรมทางหลวงไม่ฟังเพราะตรงนี้ไม่ตัดตรงจะทำให้การเคลื่อนย้ายเครื่องจักรและโรงเรื่อยหรือไม่สะดวกแก่การขนไม้สนด้วย “ผู้เฒ่าจ่ามู” จึงใช้กระบวนการต่อสู้ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรม โดยมกระบวนการต่อสู้ต่อรองดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“ได้เชิญหัวหน้ากรมทางหลวงมาคุยเพื่อทำความเข้าใจประกาศให้ลูกบ้านมาฟังเป็นสักขีพยานหรือภาษาทางรัฐศาสตร์เรียกว่า กระบวนการมีส่วนของชุมชนต่อการตัดสินใจอย่างมีส่วนร่วม จัดเตรียมจัดหาเครื่องมือการประกอบพิธีกรรมเพื่อการต่อสู้ต่อรอง”

(ผู้ให้ข้อมูลนาย จ, สัมภาษณ์, 24 กุมภาพันธ์ 2562)

นอกจากนั้น กลุ่มผู้อาวุโส ประกอบพิธีกรรม บอกกล่าวเจ้าที่เจ้าทางเจ้าของป่าสนวัดจันทร์เพื่อได้รับทราบและพิจารณาต่อการกระทำของกรมทางหลวงที่จะได้กระทำตัดถนนทับบ้านข้าพเจ้าและข้าพเจ้าพร้อมชุมชนปกาเกอะญอทุกชุมชน โดยที่ข้าพเจ้าได้นำพาปกาเกอะญอทุกชุมชนร่วมกันปกป้องผืนป่าสนสองใบและ3ใบมาต่อเนื่องหลายช่วงอายุคนแล้ว วันพรุ่งนี้กรมทางหลวงได้นำรถแทรกเตอร์ D6 พร้อมคนขับ จะตัดถนนทับบ้านข้าพเจ้าและลูกบ้านผู้บริสุทธิ์ด้วยเป้าหมายเพื่ออำนวยความสะดวกแก่การตัดป่าสนและป่าสนผืนนี้จะเสียเลือดเนื้อไม้ป่าสนมหาศาล และประชาชนจะได้รับความเดือดร้อน จึงขอให้เจ้าป่าสน เจ้าที่ดิน เจ้าแห่งน้ำ ทั้ง 3 ฝ่าย คือฝ่ายดิน เจ้าที่ดิน ฝ่าน้ำ เจ้าแห่งน้ำ ฝ่ายป่า เจ้าของป่าสนผืนนี้ ร่วมมือกันพิจารณาร่วมกันตัดสินพร้อมใจกัน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“ข้าพเจ้านำได้เครื่องสักการะเครื่องบูชาถูกต้องตามพิธีกรรม ตามแบบแผนปฏิบัติการมาของบรรพบุรุกทุกประการ ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้ง 3 ฝ่ายคือฝ่ายดิน เจ้าที่ดิน ฝ่าน้ำ เจ้าแห่งน้ำ ฝ่ายป่าเจ้าของป่าสนผืนนี้ ให้กรมทางหลวงหนีถอยออก ห้ามตัดถนนทับบ้านฉัน ห้ามรถแทรกเตอร์ติดเครื่องได้ทุกประการ และให้ติดเครื่องได้ต่อเมื่อกรมทางหลวงถอยและมาขอขมาเจ้าที่ดิน น้ำ ป่า โดยผ่านข้าพเจ้าแล้ว”

(ผู้ให้ข้อมูลนาย ค, สัมภาษณ์, 28 กุมภาพันธ์ 2562)

การใช้พิธีกรรมเพื่อเรียกร้องตามกระบวนการที่มีความเชื่อแบบท้องถิ่นเพื่อถือเป็นการสาปแช่งผู้ที่มีส่วนได้เห็นผลประโยชน์ส่งผลต่อกระบวนการทำงานของรัฐตามความเชื่อชาวบ้านในกระบวนการเรียกร้องเบื้องต้นอย่างเช่นสตาร์เครื่องยนต์รถแทรกเตอร์ไม่ติด หาสาเหตุไม่เจอจึงเรียกช่างใหญ่กรมหลวงจากสำนักงานใหญ่ มาตรวจสอบเช็คเครื่องยนต์ ไม่พบความเสียหายของชิ้นใดบกพร่องแต่ประการใดแต่สตาร์เครื่องไม่ติด มีคนงานคนคนหนึ่งที่ได้เข้าร่วมพิธีกรรม ได้บอกว่าเป็นไปได้ไหมที่หมู่บ้านมีประกอบพิธีกรรมกล่าวถึงกรมทางหลวงขอให้เจ้าที่เจ้าทางไม่ให้ติดเครื่องยนต์ของรถแทรกเตอร์หัวหน้ากรมทางหลวงเกิดความแปลกใจและไม่สบายใจทันทีโดยที่ไม่มีผู้ใดตำหนิแม้แต่น้อย จึงพากันกันไปพบและขอขมา “ผู้เฒ่าจ่ามู” และรับปากถอยจากการการตัดถนนตรงทับบ้าน “ผู้เฒ่าจ่ามู” จากนั้นคนขับรถสตาร์ติดเครื่องยนต์รถแทรกเตอร์ ปรากฏว่าเครื่องยนต์ติดง่ายและปกติ จึงเว้นเป็นถนนโค้งเคี้ยวไปตามหลังบ้าน “ผู้เฒ่าจ่ามู” จนถึงทุกวันนี้ กระบวนการนี้เป็นกระบานต่อสู้ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรมหรือวัฒนธรรมแห่งการต่อรอง ทางวัฒนธรรมมีลักษณะอิสระ สามารถสืบทอดได้เองผ่านการสั่งสมมานานและไม่อยู่ภายใต้อำนาจการครอบงำของสนามอื่นอย่างเบ็ดเสร็จ สามารถช่วงชิงพื้นที่ทางอำนาจได้และสามารถขยายหาพันธมิตรในประเด็นทางวัฒนธรรมกับกับประเด็นเป็นสิ่งที่น่าสนใจในที่สาธารณชนได้ เพราะมีพื้นที่เดิมรองรับอยู่แล้ว และ สิทธิชุมชนท้องถิ่นพื้นเมืองดั้งเดิมล้านนา ชุมชนปกาเกอะญอ เป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมล้านนา เป็นสิทธิชุมชนท้องถิ่นแบบองค์รวมคือไม่สามารถแยกสิทธิออกจากวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อออกจากกันได้ดังที่ (ผู้ให้ข้อมูลนาง ค, สัมภาษณ์, 30 กุมภาพันธ์ 2562)

จะเห็นได้ว่ากระบวนการต่อสู้ต่อรองสิทธิทางวัฒนธรรมของกลุ่มผู้อาวุโสที่เกิดจากนโยบายรัฐและปฏิบัติการของรัฐเข้าสู่ชุมชน เช่น กรมทางหลวงได้ตัดถนนเข้าสู่หมู่บ้าน กรณีการจัดการป่าสนวันจันทร์ และการจัดการที่ดินในรูปแบบ คทช. รวมถึงอื่น ๆ เริ่มจากการรวมกลุ่มเพื่อระดมความคิดในการต่อสู้ต่อรอง การเปิดเวทีสร้างความเข้าใจในระดับผู้นำชุมชนทุกส่วน การทำประชาคมในระดับตำบล และให้ผู้นำชุมชนลงสู่หมู่บ้านเพื่อทำประชาคมหมู่บ้าน การบันทึกการประชาคม เข้าชื่อ บันทึกถ่ายภาพการยกมือประชาคมให้ทุกหมู่บ้านทำเอกสารหนังสือข้อเรียกร้องพร้อมแนบรายชื่อประชาคมหมู่บ้านนำส่งนายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด จนนำมาสู่การยุติปฏิบัติการในพื้นที่โดยในการต่อสู้

เรียกร้องของกลุ่มผู้อาวุโสได้ใช้พิธีกรรมความเชื่อดั้งเดิมระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ ผสมผสานกับพิธีกรรมความเชื่อทางศาสนาเป็นเครื่องมือ ซึ่งสะท้อนถึงสิทธิทางวัฒนธรรมของชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย

5.1.3 กลุ่มสตรีแม่บ้าน เป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อลูกมากเพราะเป็นคนที่ลูกใกล้ชิด และใกล้ชิดลูก ช่วงระยะเวลายาวนานกว่าพ่อบ้าน เพราะเป็นคนสอนลูกตั้งแต่ตื่นนอน กระบวนการทำกับข้าว ไปไร่ ไปนา ไปสวน การเก็บฟืนเป็นต้น เป็นการสอนให้ลูกเอาตัวรอด พึ่งตนเองได้ และช่วยผู้อื่นเป็นด้วยยังเป็นกลุ่มที่มีระเบียบวินัย มีกระบวนการถ่ายทอดองค์รู้การต่อสู้ต่อรองวางรากฐานซึ่งมีกระบวนการดังนี้

5.1.3.1 พาไปไร่ ไปนา ไสวน เรียนรู้โดยการสัมผัสของจริง ในการจับปู จับปลา จับเขียด จับนกให้มีกระบวนคัดเลือกมาเป็นอาหารได้และมีข้อห้ามควบคู่พร้อมกันไปด้วย

5.1.3.2 ข้อห้าม เช่น นก หนู ไก่ป่า เขียด ที่กำลังวางไข่ หรือลูกยังเล็กยังไม่ปิดนมยังหากินไม่ได้ ห้ามเอามากินเป็นอาหาร เพราะจะให้ลูกตายหมู่และขยายพันธุ์มิได้ จะทำให้คนขาดแคลนอาหาร ปกาเกอะญอสอนให้เด็กเยาวชน มีใช้คำว่า” เอาะที เกอะตอที เอาะก่อ เกอะตอก่อ” คือ ได้กินจากป่าต้องรักษาป่า ได้กินจากน้ำต้องรักษาน้ำ ได้กินจากดิน ต้องรักษาดิน เป็นต้น

5.1.3.3 กระบวนการต่อสู้ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรม โดยกลุ่มแม่บ้าน ได้พาเด็กเยาวชน และสตรี ไปร่วมด้วยเพื่อเรียนการต่อสู้ เรียนสิทธิ อย่างเข้าใจโดยการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ จริง จึงทำให้ฐานการต่อสู้ซึมซับเข้าไปในใจ และมีความเข้าใจจริง

5.1.3.4 กลุ่มสตรี เป็นกลุ่มที่สู้แล้วไม่มีศัตรูติดตามตัว กรณีกลุ่มแม่บ้านรวมกลุ่มกันเข้าไปยึดพื้นที่การบุกรุกป่าชุมชนเจ้าหน้าที่ป่าไม้ผู้หนึ่งของอำเภอกัลยาณิวัฒนา มีกระบวนการแบ่งบทบาทหน้าที่คือ มีการประชุมทำความเข้าใจภายในกลุ่มของแม่บ้าน เพื่อแบ่งงานกันทำโดยกลุ่มย่อยที่ 1 ทำหน้าที่ไปสำรวจพื้นที่การบุกรุกและขอบเขตการบุกรุก กลุ่มย่อยที่ 2 ทำหน้าที่รวบรวมต้นไม้ และค่าอาหารของแต่ละหลังเรือน กลุ่มย่อยที่ 3 ร่วมกันเดินทางไปแจ้งผู้บุกรุก และแจ้งนายอำเภอว่าจะดำเนินการยึดพื้นที่คืนมาเป็นป่าของชุมชนเช่นเดิมทั้ง 3 กลุ่มย่อย มาประชุมชนกันเพื่อรายงานความก้าวหน้าและผลการทำงานของแต่ละกลุ่มย่อยและเตรียมความพร้อม นัดหมายประสานผู้เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมหรือสร้างกระแสไปสู่วงกว้างไปยังหมู่บ้านอื่น ๆ

5.1.3.5 ดำเนินการเข้าไปยึดคืนและมีการปลูกป่า ทุกภาคส่วน พาเด็ก นักเรียนเยาวชนภายในชุมชน มาร่วมกันปลูก แต่ผู้บุกรุกไม่ได้มาร่วมปลูกป่าด้วย ทั้ง 3 กลุ่มย่อยมีการสรุปบทเรียนให้เด็ก เยาวชน นักเรียน มาร่วมวงด้วยและวางแผนการติดตามผลโดยการเข้าไปร่วมกันตรวจดูพื้นที่ทุก 3 เดือน พบว่าพื้นที่ดังกล่าวไม่มีผู้ใดเข้าไปยึดถือครอบครองและใช้ประโยชน์ปลูกพืชผลการเกษตรแต่ประการ กระบวนการต่อสู้ต่อรองกรณีดังกล่าว สอดคล้องกับงานวิจัยของเกษียณ เตชะพีระ (2548) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อ การเมืองวัฒนธรรมและยุทธวิธีการจัดระเบียบทางสังคม

ผลการศึกษาพบว่า การเมืองไทยใช้โครงสร้างอบบศูนย์รวมอำนาจคือทุกเรื่องของอำนาจทั้งปวงอยู่ภายใต้ศูนย์กลางอำนาจ ด้วยเหตุนี้ภาคประชาชนจำเป็นต้องพัฒนายุทธวิธีสร้างกลไกอำนาจของประชาชนรูปแบบใหม่ ๆ ขึ้นมาอย่างต่อเนื่องเพื่อควบคุมการใช้อำนาจรัฐ กระบวนการต่อสู้ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรม โดยกลุ่มแม่บ้าน เป็นกลุ่มสร้างการมีส่วนร่วมแบบขั้นพื้นฐานมีขั้นตอนปูทางให้เด็ก เยาวชน และสตรี มีพื้นที่เรียนการต่อสู้ ต่อรอง เรียนรู้ของสิทธิทางวัฒนธรรมอย่างเข้าใจ โดยการนำพาเด็ก เยาวชน และสตรี เข้าร่วมกิจกรรมต่อสู้ ยึดพื้นที่การบุกรุกป่าชุมชนมาเป็นป่าชุมชนเป็นการวางฐานการต่อสู้ซึมซับเข้าไปในใจจริง

ดังนั้น การต่อสู้ต่อรองสิทธิทางวัฒนธรรมของกลุ่มสตรีแม่บ้านกลุ่มสตรีแม่บ้าน ซึ่งเป็นการรวมตัวกันของแม่บ้านในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายและปฏิบัติการของรัฐ กรณีการบุกรุกป่าชุมชนของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ของอำเภอกัลยาณิวัฒนา เนื่องจากกลุ่มสตรีแม่บ้าน เป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อลูกมาก เพราะเป็นคนที่ลูกใกล้ชิดและใกล้ชิดลูก ช่วงระยะเวลายาวนานกว่าพ่อบ้าน เพราะเป็นคนสอนลูกตั้งแต่ตื่นนอน กระบวนการทำกับข้าว ไปไร่ ไปนา ไปสวน การเก็บฟืนเป็นต้น เป็นการสอนให้ลูกเอาตัวรอด พึ่งตนเองได้และช่วยผู้อื่นเป็นด้วยยังเป็นกลุ่มที่มีระเบียบวินัย มีกระบวนการถ่ายทอดองค์รู้การต่อสู้ต่อรองวางรากฐานซึ่งมี กระบวนการต่อสู้ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรม โดยกลุ่มแม่บ้านได้ชักชวนเด็ก เยาวชน และสตรีไปร่วมด้วยเพื่อเรียนการต่อสู้ เรียนสิทธิ อย่างเข้าใจโดยการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ อย่างจริงจัง จึงทำให้ฐานการต่อสู้ซึมซับเข้าไปในใจ และมีความเข้าใจจริงกลุ่มสตรีเป็นกลุ่มที่สู้แล้วไม่มีศัตรูติดตามตัว กรณีกลุ่มแม่บ้านรวมกลุ่มกันเข้าไปยึดพื้นที่การบุกรุกป่าชุมชนเจ้าหน้าที่ป่าไม้ผู้หนึ่งของอำเภอกัลยาณิวัฒนา มีกระบวนการแบ่งบทบาทหน้าที่ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“พาไปไร่ ไปนา ไสวน เรียนรู้โดยการสัมผัสของจริง ในการจับปู จับปลา จับเขียด จับนกให้มีกระบวนคัดเลือกมาเป็นอาหารได้และมีข้อห้ามควบคู่พร้อมกันไปด้วย และมีข้อห้าม เช่น นก หนู ไก่ ป่า เขียด ที่กำลังวางไข่ หรือลูกยังเล็กยังไม่ปิดนม ยังหากินไม่ได้ ห้ามเอามากินเป็นอาหาร เพราะจะให้ลูกตายหมู่และขยายพันธุ์มิได้ จะทำให้คนขาดแคลนอาหาร ปกาเกอะญอสอนให้เด็ก เยาวชน มีใช้คำว่า “เอาะที เกอะตอที เอาะก่อ เกอะตอก่อ” คือ ได้กินจากป่าต้องรักษาป่า ได้กินจากน้ำต้องรักษาน้ำ ได้กินจากดิน ต้องรักษาดิน เป็นต้น

“มีการประชุมทำความเข้าใจภายในกลุ่มของแม่บ้าน เพื่อแบ่งงานกันทำโดยกลุ่มย่อยที่ 1 ทำหน้าที่ไปสำรวจพื้นที่การบุกรุกและขอบเขตการบุกรุก เพื่อทำหน้าที่รวบรวมต้นไม้และค่าอาหารของแต่ละหลังเรือนและร่วมกันเดินทางไปแจ้งผู้บุกรุกและแจ้งนายอำเภอว่า จะดำเนินการยึดพื้นที่คืนมาเป็นป่าของชุมชนเช่นเดิมเพื่อมาประชุมชนกันเพื่อรายงานความก้าวหน้าและผลการทำงานของแต่ละกลุ่มย่อยและเตรียมความพร้อม นัดหมาย ประสานผู้เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมหรือสร้างกระแสไปสู่วงกว้างไปยังหมู่บ้านอื่น ๆ”

(ผู้ให้ข้อมูลนาย ต, สัมภาษณ์, 6 เมษายน 2562)

การวางแผนการติดตามผลโดยการเข้าไปร่วมกันตรวจดูพื้นที่ทุก 3 เดือน ในพื้นที่ดังกล่าวไม่มีผู้ใดเข้าไปยึดถือครอบครองและใช้ประโยชน์ปลูกพืชผลการเกษตรแต่ประการ กระบวนการต่อสู้ต่อรอง การเมืองวัฒนธรรมและยุทธวิธีการจัดระเบียบทางสังคม และการเมืองไทยใช้โครงสร้างระบบศูนย์รวมอำนาจคือทุกเรื่องของอำนาจทั้งปวงอยู่ภายใต้ศูนย์กลางอำนาจ ด้วยเหตุนี้ภาคประชาชนจำเป็นต้องพัฒนายุทธวิธีสร้างกลไกอำนาจของประชาชนรูปแบบใหม่ ๆ ขึ้นมาอย่างต่อเนื่องเพื่อควบคุมการใช้อำนาจรัฐในกระบวนการต่อสู้ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรม โดยกลุ่มแม่บ้าน เป็นกลุ่มสร้างการมีส่วนร่วมแบบขั้นพื้นฐานมีขั้นตอนปูทางให้ เด็ก เยาวชน และสตรี มีพื้นที่เรียนการต่อสู้ต่อรอง สิทธิทางวัฒนธรรมชุมชนอย่างแท้จริง

5.1.4 กลุ่มวัยกลางคนในชุมชน อายุระหว่าง 25-35 ปี จะเป็นผู้สนใจศึกษาเรียนรู้การต่อสู้เชิงความเชื่อ ความศรัทธาต่อวิชาคาถาอาคม ผสมผสานกับการนับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ สามารถเชื่อประสานกับพระผู้นำจิตวิญญาณ เพราะต้องการคนเคารพนับถือ ผู้นำจิตวิญญาณต้องการสืบทอดวิชาที่ตนเองมีอยู่ให้คนรุ่นใหม่ด้วยกระบวนการเคลื่อนไหวของวัยกลางคนกลุ่มนี้มีรายละเอียดของกระบวนการต่อสู้ต่อรอง ดังนี้

5.1.4.1 มีกระบวนการรวมกลุ่มแบบหลวมๆไม่เป็นทางการ มีความปฏิสัมพันธ์กันจากความเป็นเพื่อเกิดรุ่นเดียวกัน เรียนหนังสือรุ่นเดียวกัน เอามื้อเอาวันกัน ไปวัดไปโบสถ์ด้วยกันหรือออกไปรับจ้างกันและมีงานบุญวัด งานแต่ง งานศพ งานขึ้นใหม่จะไปด้วยกัน ไปช่วยกันบ่อย ๆ ไม่ว่างสมัยเป็นเด็ก เป็นเยาวชนหรือช่วงใช้แรงนอกนอกภาคการเกษตรเข้าเมืองด้วย

5.1.4.2 เข้าประชุมไม่ว่าเวทีของรัฐหรือเวทีประชาคมหมู่บ้านและเวทีที่จัดโดยองค์กรพัฒนาเอกชนหรือนักวิชาการที่เข้ามาทำการศึกษาวิจัย มาทำโครงการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นนำข้อมูลทั้งฝ่ายรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชนหรือข้อมูลชุมชนมาถกกันมาขึ้น

5.1.4.3 ชอบติดตามข้อมูลทางราชการและข้อมูลการเสนอช่องทางโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์หรือเฟส ไลน์ เป็นกระบวนการกระตุ่นการรับรู้ข้อมูลความเคลื่อนการพัฒนาของรัฐ

5.1.4.4 ประสานนักวิชาการ นักพัฒนา นักเคลื่อนด้านสิทธิและสิ่งแวดล้อม เข้ามาหนุนเสริมจัดเวทีสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในประเด็นที่ดิน ป่าไม้ น้ำและวัฒนธรรม การศาสนา

5.1.4.5 กระบวนการต่อสู้คนกลุ่มนี้มีวิธีการขั้นที่ 1 แสดงความคิดเห็นทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นในเวทีต่าง ๆ ไม่ว่าประชุมประจำเดือนกำนัน ผู้ใหญ่ หากขั้นนี้ไม่ได้รับการสนใจให้ความสำคัญแนวคิดความต้องการ จะพัฒนาการขั้นที่ 2 โดยนัดกลุ่มไปเจรจา ทำความเข้าใจกับผู้นำชุมชนหรือหัวหน้าส่วนราชการ หากไม่ได้รับความสนใจหรือแก้ไขปัญหา จะพัฒนายกระดับขั้นที่ 3 คือไม่เข้าร่วมประชุมไม่ให้ความร่วมมือกัฐผู้ภาครัฐหรือผู้นำชนชั้นปกครอง หากไม่ได้ผลจะพัฒนาการยกระดับขั้นที่ 4 คือการจัดพิธีกรรมสาปแช่ ตามมิติทางวัฒนธรรม หากไม่ได้รับแก้ไขอีก จะยกระดับเป็น

ขั้นที่ 5 สร้างกระแสและเข้าชื่อขับไล่ให้ลาออก หรือย้ายออกจากพื้นที่ภายในระยะเวลาที่กำหนด หรือย้ายขั้วการเมืองบีบให้ออกจากพื้นที่ กรณีการต่อสู้ต่อกับการจัดงานชนเผ่าและของดีอำเภอกัลป์ยาณิวัฒนาใช้งบประมาณจาก อบจ. 100,000 บาทและอบต ตำบลบ้านจันทร์ 50,000 บาท อบต. แจ่มหลวง 50,000 บาท และ อบต. แม่แดด 50,000 บาท เนื้องานมีมวย มีการแสดงวัฒนธรรมและมีโคโยตี้ นายอำเภอให้เหตุผลว่าประชาชนทำงานทั้งปีเหนื่อยให้ผ่อนคลายโดยนายนายอำเภอคืนความสุขให้ประชาชน กลุ่มวัยคนไม่เห็นด้วยเพราะการจัดงานใช้ภาษีของประชาชน ขายเหล้าขายเบียร์และมีโคโยตี้เป็นการกระทำที่ขัดต่อศีลธรรมอันดีงามและขัดหลักการวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนปกาเกอะญอ จึงมีกระบวนการต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรมดังนี้

1) เปิดเวทีทำความเข้าใจกันจากเบาไปหาหลักทางสิทธิวัฒนธรรมของชุมชนปกาเกอะญอ แต่นายอำเภอไม่ฟัง อ้างว่า ได้ประสานโคโยตี้จากในเมืองเชียงใหม่เรียบร้อยแล้ว และได้ว่าจ้างเหมาจัดทำเวทีแล้ว ประสานผู้ประกอบการขายเบียร์หลายบริษัทมาบริการให้ผู้ร่วมวงโคโยตี้ฟรี มีร่างคำสั่งแต่งตั้งกรรมการจัดการจะลงนามบ่ายวันนี้

2) กลุ่มกลางคนยันยืนไม่เห็นด้วยขอให้นายอำเภอไปทวนแผนจัดโคโยตี้ใหม่ให้เวลา 3 วัน

3) ครบเวลา 3 วัน แล้วจึงไปพบนายอำเภอนายอำเภอยืนยันตามเดิมเช่นเคยไม่เปลี่ยนแปลงอย่างแน่นอน

4) กลุ่มวัยกลางคนได้เข้าชื่อทุกหมู่บ้านและไปยื่นต่อผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีหม่อมปนัดดา ดิศกุล เป็นผู้ว่าราชการจังหวัด ขอให้ผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งยุติการขายเหล้าเบียร์ยกเลิกโคโยตี้และขอเปลี่ยนนายอำเภอที่มีความเข้าใจวัฒนธรรมประเพณีต้องละเมิดของสิทธิทางวัฒนธรรมปกาเกอะญอ ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ต่อสายนายอำเภอทันทีและห้ามมีเหล้าเบียร์และโคโยตี้ในงาน หลังจากนั้นไม่นานนักมหาดไทยมีคำสั่งคืนความสุขให้กับนายอำเภอกัลยาณิวัฒนาย้ายไปเป็นนายอำเภอพบพระ จังหวัดตาก อันเป็นว่า “เป็นนายอำเภอกัลยาณิวัฒนาพบแต่ปัญหาย้ายไปจังหวัดตากพบแต่พระ” ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“เข้าประชุมไม่ว่าเวทีของรัฐหรือเวทีประชาคมหมู่บ้านและเวทีที่จัดโดยองค์กรพัฒนาเอกชนหรือนักวิชาการที่เข้ามาทำการศึกษาวิจัย มาทำโครงการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นนำข้อมูลทั้งฝ่ายรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชนหรือข้อมูลชุมชนมาถกกันมาขึ้นชอบติดตามข้อมูลทางราชการและข้อมูลการเสนอช่องทางโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์หรือเฟส ไลน์ เป็นกระบวนการกระตุ่นการรับรู้ข้อมูลความเคลื่อนการพัฒนาของรัฐประสานนักวิชาการ นักพัฒนา นักเคลื่อนด้านสิทธิและสิ่งแวดล้อม เข้ามาหนุนเสริมจัดเวทีสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในประเด็นที่ดิน ป่าไม้ น้ำและวัฒนธรรม การศาสนา”

(ผู้ให้ข้อมูลหญิง ง, สัมภาษณ์, 7 เมษายน 2562)

5.1.5 กลุ่มคนรุ่นใหม่ที่ได้รับการศึกษา ต่อสู้ต่อรองกับรัฐ 2 กรณีคือ 1) อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ และ 2) กระบวนการเร่งรัดเอกสารสิทธิ์ ส.ค. 1 มีรายละเอียดทั้ง 2 กรณี ดังนี้

กรณีที่ 1 การเสนออัตลักษณ์ชาติพันธุ์ โดยใช้สัญญาลักษณ์ไก่ไว้บนหลังคาอำเภอ จึงมีที่มาและที่ไปสืบเนื่องการจัดตั้งอำเภอกัลยาณิวัฒนา ปลัดกระทวงมหาดไทยโดยนายวิบูลย์ สงวนพงษ์ มีนโยบายให้ความสำคัญเรื่องการมีส่วนร่วมออกแบบอำเภอที่สอดคล้องกับพื้นที่หรือบริบทชุมชนให้แตกต่างไปจากที่อื่น จึงให้ผู้นำชุมชนทางจิตวิญญาณไปร่วมคิดออแบบอำเภอส่วนผู้นำชุมชนเห็นกับข้อเสนอของปลัดมหาดไทย จึงได้ประชุมระดมความเห็นและความต้องการของประชาชน จากการประชุมเห็นว่าควรเอาสัญญาลักษณ์หงอนไก่ บ่บอกถึงความตรงต่อเวลาและ 3 ชนเผ่าในอำเภอกัลยาณิวัฒนา เวลาประกอบพิธีกรรมจะใช้ไก่เสมอ ทางปฏิบัติจริงทางราชการไม่สารถข้อเสนอดังกล่าวได้ ทางราชการใช้กระบวนการมีเวทีประชาคมอำเภอ ใช้สถานที่วัดจันทร์ เชิญเผ่าอื่น ๆ มาหลายคันรถแต่บอกกล่าวปกาเกอะญอมาไม่ถึง 10 คน ในที่ประชาคมมีปลัดจังหวัดเป็นประธาน จึงใช้หลักการประชาธิปไตยออกเสียงข้างมากยกมือ ปกาเกอะญอ 10 คน มีเสียงแค่ 10 คน นอกนั้นยกมือเป็น 65 คน ทางราชการสร้างความชอบธรรมว่าประชาคมส่วนใหม่ไม่เห็นด้วย จึงต้องใช้แบบก่อสร้างอำเภอของกรมโยธาธิการและผังเมือต่อไป ส่วนปกาเกอะญอกลับมาทบทวนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพราะแบบสร้างอำเภอต้องใช้งบประมาณน้อย ใช้พื้นที่ตัดฟันต้นไม้เท่าที่จำเป็น แต่ของส่วนราชการใช้งบประมาณจำนวนมาก พื้นที่ต้องไถให้โล่งเตียง ถ้าไม่ไถพื้นที่โล่งเตียงตั้งเบิกงบประมาณมิได้ แต่วิธีการของรัฐทำให้ป่าเสียหายไป 85 ไร่ กลุ่มคนรุ่นใหม่จึงใช้สิทธิทางวัฒนธรรมเคลื่อนไหว โดยมีกระบวนการของกรณีที่1การต่อกับอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ดังนี้

1. มีการประสานองค์กรพัฒนาเอกชน นักวิขาการ และผู้นำชุมชนทุกส่วนมาประชุมร่วมกันและแสดงความเห็นอย่างมีส่วนร่วม

2. จัดเวทีสื่อสาธารณะโดย Thai PBS ณ ในบริเวณพื้นที่การก่อสร้างอำเภอเชิญทุกมาร่วมแสดงความเห็น ทำให้สาธารณชนได้รับรู้เรียนรู้และเป็นบทเรียนแก่ที่อื่นๆต่อไป

กรณีที่ 2 กระบวนการเร่งรัดเอกสารสิทธิ์ ส.ค. 1 ชาวบ้านได้ไปแจ้งสิทธิครองครองที่ดินที่เอกสารสิทธิ์ ส.ค. 1 ได้ยื่นต่อเจ้าพนักงานที่ดินอำเภอแม่ริมสาขาย่อยอำเภอสะเมิง เมื่อ ปี พ.ศ. 2551 พร้อมจ่ายแปลงละ 2,500 บาท น้อยกว่านี้ก็มี การถือครองที่ดินเพื่อทำการเกษตรประมาณ 30,391 ไร่ มีเอกสารสิทธิ์ประเภท ส.ค. 1 ทั้งหมด 346 แปลง ดำเนินการรังวัดไปแล้ว 149 แปลง ออกเป็นโฉนดที่ดินไปแล้ว 309 แปลง เนื้อที่ 888-1-33 ไร่ ยังไม่ได้ดำเนินการสำรวจ แต่ยื่นคำขอแล้ว 108 แปลง เนื้อที่ 455-0-22 ไร่ ยังไม่ได้ยื่นคำขอรังวัด 89 แปลง เนื้อที่ 394-3-18 ไร่ รวมเนื้อที่ที่มีเอกสารสิทธิ์ทั้งหมด 1,737-4-73 ไร่ นอกจากนั้นเป็นที่ดินที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์การถือที่ดินตามกฎหมายที่ดิน (สำนักงานที่ดินจังหวัดเชียงใหม่, 2563) ระยะเวลาการยื่นต่อเจ้าพนักงานที่ดินอำเภอแม่ริมสาขาย่อยอำเภอสะเมิง จากปี พ.ศ. 2551-2562 รวมเวลา 11 ปี ยังออกเอกสารสิทธิ์ให้ประชาชนยังไม่ถึง 10 ราย โดยอ้างเจ้าหน้าที่ไม่พอ

การตรวจสอบต้องมีเจ้าหน้าที่ครบทั้งที่ดินและป่าไม้ไปเจ้าของที่ดินแปลง ราษฎรติดตามทวงถามด้วยตนเองและผ่านทางอำเภอไม่มีความคืบหน้า กลุ่มคนรุ่นใหม่ได้มีกระบวนการติดตามและทวงถามการออกเอกสารสิทธิ์ดังนี้

1. จัดประชุมเจ้าของที่ดินแปลงที่จ่ายค่าธรรมเนียมไปแล้วยังไม่ได้รังวัดและแปลงที่รังวัดแล้วไม่มีการออกโฉนดที่ดินให้ ร่วมเข้าชื่อกันทำเอกสารหนังสือถึงนายอำเภอเพื่อดำเนินการติดตามเรื่องให้แล้วผล

2. ประสาน NGO ดำเนินการนัดหมายรองผู้ว่า เจ้าพนักงานที่ดินและป่าไม้ เพื่อไปพบคราวเดียวครบทุกส่วน ผลของการประชุมรองผู้ว่าราชการจังหวัดมอบหมายที่ดินและป่าไม้ร่วมมือเร่งดำเนินการแต่ไม่มีความคืบหน้าอยู่ดี

3. จัดเวทีติดตามความก้าวหน้า ใช้สถานที่หอประชุมอำเภอ เชิญที่ดิน ป่าไม้ ท้องถิ่น ท้องที่และเจ้าของแปลงที่มาร่วมประชุมชี้แจงความคืบหน้า ที่ดินและป่าไม้ แจ้งว่าคนไม่พองบประมาณไม่มียังดำเนินการอะไรยังไม่ได้

4. กลุ่มคนรุ่นใหม่ได้ประ ASTV และ Thai PBS เพื่อนำเสนอข้อเท็จจริง หลังการนำเสนอข้อเท็จจริง กรมที่ดินได้ระดมเจ้าหน้าที่รังวัดที่ดินทุกอำเภอในจังหวัดเชียงใหม่ เร่งดำเนินการส่วนตกค้างยังไม่ได้รังวัดแปลงที่ดินและเร่งออกโฉนดมาให้ชาวบ้าน ใช้เวลาไม่ถึงเดือนเกินครึ่งหนึ่งแล้วในปี 2563

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“เปิดเวทีทำความเข้าใจกันจากเบาไปหาหลักทางสิทธิวัฒนธรรมของชุมชนปกาเกอะญอแต่นายอำเภอไม่ฟัง อ้างว่าได้ประสานโคโยตี้จากในเมืองเชียงใหม่เรียบร้อยแล้ว และได้ว่าจ้างเหมาจัดทำเวทีแล้ว ประสานผู้ประกอบการขายเบียร์หลายบริษัทมาบริการให้ผู้ร่วมวงโคโยตี้ฟรี มีร่างคำสั่งแต่งตั้งกรรมการจัดการจะลงนามบ่ายวันนี้และ กลุ่มกลางคนยันยืนไม่เห็นด้วยขอให้นายอำเภอไปทวนแผนจัดโคโยตี้ใหม่ ให้เวลา 3 วัน ครบเวลา 3 วัน แล้วจึงไปพบนายอำเภอนายอำเภอยืนยันตามเดิมเช่นเคยไม่เปลี่ยนแปลงอย่างแน่นอน”

(ผู้ให้ข้อมูลหญิง อ, สัมภาษณ์, 9 เมษายน 2562)

ได้ทำการลงชื่อเพื่อนำเสนอคัดค้านการดำเนินการของภาครัฐโดยได้เข้าชื่อทุกหมู่บ้านและไปยื่นต่อผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีหม่อมปนัดดา ดิศกุล เป็นผู้ว่าราชการจังหวัด ขอให้ผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งยุติการขายเหล้าเบียร์ ยกเลิกโคโยตี้และขอเปลี่ยนนายอำเภอที่มีความเข้าใจวัฒนธรรมประเพณีต้องละเมิดของสิทธิทางวัฒนธรรมปกาเกอะญอ ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ต่อสายนายอำเภอทันทีและห้ามมีเหล้าเบียร์และโคโยตี้ในงาน หลังจากนั้นไม่นานนักมหาดไทยมีคำสั่งคืน

ความสุขให้กับนายอำเภอกัลยาณิวัฒนาย้ายไปเป็นนายอำเภอพบพระ จังหวัดตาก อันเป็นว่าเป็นนายอำเภอกัลยาณิวัฒนาพบแต่ปัญหา ย้ายไปจังหวัดตาก ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“กระบวนการต่อสู้ ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรมกับนโยบายและปฏิบัติการของรัฐที่ได้ผล ชุมชนต้องเข็มแข็งจากภายในหรือหรือภายชุมชนร่วมมือกันเป็นกลุ่มจะมีพลังมากขึ้น การเคลื่อนไหวสิ่งที่ไม่ถูกต้องและชุมชนมีความคิดร่วมกันเห็นตรงกันว่าเป็นปัญหาของชุมชน ชุมชนต้องออกมาสู้ การต่อสู้ภายในชุมชนไปสู้ภายนอกนั้นเป็นข้อดี เพราะคนภายนอกที่เห็นด้วยกับต่อสู้ของชุมชน มีความชอบธรรมมาร่วมสนับสนุนได้ดี หากบุคคลภายนอกเข้ามาเคลื่อนไหวหรือต่อสู้แทนจะทำให้เกิดความอ่อนแอของชุมชน จะถูกมองว่าไม่เป็นปัญหาของชุมชน แต่คนภายนอกต่างหากมีปัญหาเข้ามาป่วนชุมชนได้”

(ผู้ให้ข้อมูลหญิง ป, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2562)

จะเห็นได้ว่า กระบวนการต่อสู้ ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรมกับนโยบายและปฏิบัติการของรัฐนั้น ชุมชนต้องดึงความดี ความงดงามของวิถีชีวิตเช่นความเชื่อที่สัมพันธ์กับธรรมชาติและความเชื่อที่เหนือกว่าธรรมชาติมาอธิบายตนเองด้วย จะช่วยให้กระบวนการต่อสู้ที่มาจากของสิทธิทางวัฒนธรรมกับกับนโยบายและปฏิบัติการของรัฐอย่างมีพลัง แนวทางการต่อสู้ของสิทธิทางวัฒนธรรมส่วนใหญ่ได้รับการรับฟังมากกว่า แต่ทั้งนี้กระบวนการต่อสู้แนวทางนี้ควรไปสู้นอกชุมชนหรือสาธารณชนได้รับทราบและเรียนรู้ด้วย จะทำให้กระบวนการจากภายนอกให้การหนุนเสริมได้ดี และการรวมกลุ่มเพื่อระดมความคิดการต่อสู้ต่อรอง เปิดเวทีสร้างความเข้าใจในระดับผู้นำชุมชนทุกส่วนทำประชาคมในระดับตำบล และให้ผู้นำชุมชนลงสู่หมู่บ้านเพื่อทำประชาคมหมู่บ้าน มีการบันทึกการประชาคม เข้าชื่อ บันทึกถ่ายภาพการยกมือประชาคมทั้งที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับนโยบายและปฏิบัติการตัดขายป่าสนของโครงการหลวงและอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) ให้ทุกหมู่บ้านทำเอกสารหนังสือข้อเรียกร้องพร้อมแนบรายชื่อประชาคมหมู่บ้านนำส่งนายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้อำนวยการโครงการหลวงพิจารณาดำเนินการยุตินโยบายและปฏิบัติการตัดป่าสนของโครงการหลวงและอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) ด้วยเหตุผลชุมชนปกาเกอะญอว่าเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธารของสาขาลุ่มน้ำปิงตอน น้ำ 40% ของแม่น้ำปิง 16% ของแม่น้ำเจ้าพระยามาจากพื้นที่นี้ และปกาเกอะญอมีความรู้ความเข้าใจ เป็นอย่างดีว่าป่าสนตัดแล้ว มีแต่ตายไม่มีแตกกิ่งแตกหน่อเหมือนต้นไม้ชนิดอื่น ๆ และเป็นต้นชนิดพิเศษไม่สามารถปลูกคืนเป็นป่าได้ และมีระบบนิเวศแตกต่างไปจากระบบนิเวศของป่าอื่น ๆ ดังนั้นชุมชนปกาเกอะญอไม่ให้การสนับสนุนและร่วมมือกับการตัดป่าสนของโครงการหลวงและอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) ทั้งนี้มีความเชื่อว่าเป็นทำร้ายทำลายพระแม่ธรณีเจ้าที่และเป็นการทำลายวิถีชีวิตความเป็นอยู่ปกาเกอะญอที่สั่งสมประสบการณ์การรักษาป่าเพื่อยังชีพผืนนี้หลายช่วงอายุคนและจะก่อให้เกิดความแตกแยกในระหว่างประชาชนกับภาครัฐ โครงการหลวง

หรือระหว่างประชาชนกับประชาชนด้วยกันเอง ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ ประธานมูลนิธิโครงการหลวงลงพื้นที่เชิญทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งเกี่ยวข้องผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรับฟังปัญหา ความต้องการและข้อเสนอเรียกร้องของชุมชนปกาเกอะญอให้โครงการหลวงและอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) ยุตินโยบายและปฏิบัติการตัดป่าสนวัดจันทร์โดยย้ายโรงเลื่อยออกจากพื้นที่โดยไม่มีเงื่อนไขและมีการยุติโครงการตัดป่าสนวัดจันทร์ทันทีด้วย เพื่อให้เกิดกระบวนการต่อสู้ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรม ควบคู่กับระบบราชการมีการประนีประนอมถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกันได้ทั้งสองฝ่ายปราศจากการใช้ความรุนแรง และเป็นกระบวนการต่อสู้ต่อรองที่เหมาะสมมีความเป็นสากลได้รับการยอมรับทั่วโลก สามารถเชื่อประสานความพันธ์เชิงอำนาจรัฐกับอำนาจประชาชนได้ มีการจัดรูปองค์กร “แบบผู้นำรวมหมู” ให้สมาชิกทุกพื้นที่ที่มาจากพื้นที่ต่าง ๆ โดยไม่ได้มีอำนาจที่ศูนย์ที่เดียว แต่กระจายให้คนจน คนชายขอบให้ทั่วถึง การเคลื่อนไหวสมัชชาคนจน ไม่ได้เคลื่อนไหวเป็นผลประโยชน์ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น จึงเป็นผลให้ผู้ว่าราชการจังหวัดให้ชะลอนโยบายและปฏิบัติการของรัฐไปพลางก่อน โดยไม่มีกำหนด กระบวนการต่อสู้ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรม มีการประนีประนอมถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกันได้ทั้งสองฝ่ายปราศจากการใช้ความรุนแรง และเป็นกระบวนการต่อสู้ต่อรองที่เหมาะสมมีความเป็นสากลได้รับการยอมรับทั่วโลก สามารถเชื่อประสานความพันธ์เชิงอำนาจรัฐกับอำนาจประชาชนได้ ส่วนชุมชนได้จัดการชุมชนตนเองเพื่อปกป้องวิถีดำรงชีพ ดูแลรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ความหลากหลายทางชีวภาพ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมอย่างมีกติกา กฎระเบียบหมู่บ้าน มีขอบเขตที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำกิน พื้นที่จิตวิญญาณ เขตป่าอนุรักษ์ ป่าชุมชน แปลงการถือครองที่ดินคนในชุมชนอย่างชัดเจน จับพิกัดด้วย GPS ลงในระบบของ GIS เป็นกระบวนการสร้างเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์มีสำคัญสามารถอธิบายตนเองหรือติดตามตรวจสอบ แก้ปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินและป่าไม้ลดความขัดแย้ง เพิ่มกระบวนการประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนได้อย่างยั่งยืนและเพื่อต่อสู้ ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรมของชุมชนปกาเกอะญอ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“มีการประสานองค์กรพัฒนาเอกชนเช่นสมาคปกาเกอะญอเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม มาจัดอบรมให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องการแผนที่จากมือพัฒนาการไปสู่การใช้แผนที่ทางอากาศ โดยมีการสำรวจการถือครองที่ของตนเองในระดับชุมชนว่าใครมีกี่ดินกี่แปลง เนื้อที่เท่าใดเพื่อการอธิบายตนเองได้ และ มีการประชาคมหมู่บ้านรับรองแปลงที่ดินในระดับชุมชน สร้างการรับรู้และการตระหนักผลักดันออก ประกาศจังหวัดเชียงใหม่ เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมอำนวยการและคณะทำงานโครงการชุมชนปกาเกอะญอจัดการทรัพยากธรรมชาติป่าไม้ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ได้ออกแบบการทำงานอย่างมีส่วนร่วมเพื่อการขับเคลื่อนเชิงนโยบาย”

(ผู้ให้ข้อมูลหญิง น, สัมภาษณ์, 5 พฤษภาคม 2562)

การขับเคลื่อนการดำเนินงานและติดตามประเมินผลและช่วยเหลือสนับสนุนการบูรณาการการประสานงานและสร้างความเข้าใจโครงการให้เกิดความร่วมมือทำงานร่วมกันทุกภาคส่วนผลักดันกลไกการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยพื้นที่ทำกินและพื้นที่ทางจิตวิญญาณ โดยให้มีข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล ว่าด้วยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมิติวัฒนธรรม ป่าต้นน้ำคุณธรรมตามรอยพระยุคลบาทที่ยั่งยืน สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลภายใต้กลไกประชารัฐเพื่อรับฟังความคิดเห็น ระดมปัญหาและความต้องการของชุมชนจัดทำข้อมูลประวัติหมู่บ้านพัฒนากฎระเบียบหมู่บ้าน จัดทำแนวเขต ขอบเขตหมู่บ้าน แนวเขตป่าชุมชน ป่าจิตวิญญาณ ข้อมูลแหล่งน้ำ ข้อมูลการใช้ประโยชน์พื้นที่ดินที่ทำกิน การสร้างความเข้มแข็งองค์กรชุมชนท้องถิ่น พัฒนากลไกประสานความร่วมมือทุกมิติทางวัฒนธรรมกับบุคคล หน่วยงาน องค์กรศาสนาหรืออื่นใดที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาสนับสนุนการพัฒนาองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการคุ้มครองสิ่งแวดและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมิติวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนทั้งระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล ระดับอำเภอ ระดับจังหวัดและสู่เชิงนโยบายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมิติวัฒนธรรม เสนอรูปแบบการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำกิน พื้นที่ทางจิตวิญญาณตามรอยเบื้องพระยุคลบาท เสนอจังหวัดให้ออกคำสั่งหรือประกาศเป็นวาระของอำเภอและจังหวัด การกำหนดแนวทางปฏิบัติที่อยู่อาศัยพื้นที่ทำกินทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ และพื้นที่ทางจิตวิญญาณสิทธิทางวัฒนธรรมตามรอยเบื้องพระยุคลบาทให้ชัดเจน

5.2 การเรียกร้องตามสิทธิทางวัฒนธรรมของชุมชนปกาเกอะญอกับนโยบายและปฏิบัติการของรัฐในระดับพื้นที่สาธารณะ

5.2.1 กรณีการต่อสู้กับอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) ตัดป่าสนวัดจันทร์ ปี พ.ศ. 2534-2535 มีกระบวนการกรณีการต่อสู้ต่อรองทั้ง 4 กลุ่ม ร่วมกัน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ทุกกลุ่มมีการประชุมปรึกษาหารือกันเพื่อรับทราบสถานการณ์ มีการเตรียมกระบวนการต่อสู้ ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรม 2 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 ผู้อาวุโสจะประกอบพิธีกรรมความเชื่อความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติที่มีในหลักคำสอนบรรพบุรุษปกาเกอะญอไว้ว่า “เอาะทีเกอะตอที” และ “เอาะก่อเกอะตอก่อ” จึงต้องร่วมกันไปประกอบพิธีบอกกล่าวสรรพสิ่งทั้งหลายในพื้นที่สถานที่ก่อตั้งโรงเรื่อยป่าสนวัดจันทร์ ตามความเชื่อระหว่างคนกับป่ากับสิ่งเหนือธรรมชาติคือ “เอาะทีเกอะตอที” และ “เอาะก่อเกอะตอก่อ”

“เอาะทีเกอะตอที” มีความหมายว่า มนุษย์ได้กินจากน้ำต้องรักษาน้ำ น้ำก็มีเจ้าของ คือ ป่าสนวัดจันทร์ ความเป็นเจ้าของป่าสนวัดจันทร์คือชุมชนปกาเกอะญอ มนุษย์ขอน้ำกินจากเจ้าของที่มีน้ำดื่มกิน มีน้ำใช้การเกษตร เพราะเจ้าของน้ำให้น้ำแก่เรา คือเรามีป่าสมบูรณ์ ป่าเป็นผู้ผลิตน้ำโดยธรรมชาติ เจ้าของน้ำแท้งจริงคือป่าธรรมชาติ เราเป็นผู้อาศัยกับธรรมชาติต้องดูรักษาธรรมชาติด้วย

“เอาะก่อเกอะตอก่อ” มีความหมายรวมคือ ดิน น้ำ ป่า สามสิ่งนี้เป็นปรัชญาชีวิต หรือชีวิตปกาเกอะญอคือ “ดิน น้ำ ป่า”

ขั้นตอนที่ 2 แกนนำมีการประสานนักวิชาการและนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่นิมนต์เจ้าคณะอำเภอแม่แจ่ม นักพัฒนาภาคเหนือ เข้ามาร่วมเดินป่าและทำพิธีบวชป่าในรอบพื้นที่ตั้งโรงเลื่อยยนต์ป่าสน

มีการรวมกลุ่มเพื่อระดมความคิดการต่อสู้ต่อรอง เปิดเวทีสร้างความเข้าใจในระดับผู้นำชุมชนทุกส่วนทำประชาคมในระดับตำบล และให้ผู้นำชุมชนลงสู่หมู่บ้านเพื่อทำประชาคมหมู่บ้าน มีการบันทึกการประชาคม เข้าชื่อ บันทึกถ่ายภาพการยกมือประชาคมทั้งที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับนโยบายและปฏิบัติการตัดขายป่าสนของโครงการหลวงและอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) ให้ทุกหมู่บ้านทำเอกสารหนังสือข้อเรียกร้องพร้อมแนบรายชื่อประชาคมหมู่บ้านนำส่งนายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้อำนวยการโครงการหลวงพิจารณาดำเนินการยุตินโยบาย และปฏิบัติการตัดป่าสนของโครงการหลวงและอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) ด้วยเหตุผลชุมชนปกาเกอะญอว่าเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธารของสาขาลุ่มน้ำปิงตอน น้ำ 40% ของแม่น้ำปิง 16% ของแม่น้ำเจ้าพระยามาจากพื้นที่นี้ และปกาเกอะญอมีความรู้ความเข้าใจ เป็นอย่างดีว่าป่าสนตัดแล้ว มีแต่ตายไม่มีแตกกิ่งแตกหน่อเหมือนต้นไม้ชนิดอื่น ๆ และเป็นต้นชนิดพิเศษไม่สามารถปลูกคืนเป็นป่าได้ และมีระบบนิเวศแตกต่างไปจากระบบนิเวศของป่าอื่น ๆ ดังนั้นชุมชนปกาเกอะญอไม่ให้การสนับสนุนและร่วมมือกับการตัดป่าสนของอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) ทั้งนี้มีความเชื่อว่าเป็นทำร้ายทำลายพระแม่ธรณีเจ้าที่และเป็นการทำลายวิถีชีวิตความเป็นอยู่ปกาเกอะญอที่สั่งสมประสบการณ์การรักษาป่าเพื่อยังชีพผืนนี่หลายช่วงอายุคนและจะก่อให้เกิดความแตกแยกในระหว่างประชาชนกับภาครัฐ โครงการหลวง หรือระหว่างประชาชนกับประชาชนด้วยกันเอง ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ ประธานมูลนิธิโครงการหลวง ลงพื้นที่เชิญทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งเกี่ยวข้องผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรับฟังปัญหา ความต้องการและข้อเสนอเรียกร้องของชุมชนปกาเกอะญอให้โครงการหลวงและอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) ยุตินโยบายและปฏิบัติการตัดป่าสนวัดจันทร์โดยย้ายโรงเลื่อยออกจากพื้นที่โดยไม่มีเงื่อนไขและมีการยุติโครงการตัดป่าสนวัดจันทร์ทันทีด้วย ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“มีการประสานองค์กรพัฒนาเอกชน นักวิขาการ และผู้นำชุมชนทุกส่วนมาประชุมร่วมกันและแสดงความเห็นอย่างมีส่วนร่วมจัดเวทีสื่อสาธารณะโดย Thai PBS ณ ในบริเวณพื้นที่

การก่อสร้างอำเภอ เชิญทุกมาร่วมแสดงความเห็น ทำให้สาธารณชนได้รับรู้เรียนรู้และเป็นบทเรียนแก่ที่อื่น ๆ ต่อไป”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ห, สัมภาษณ์, 30 เมษายน 2562)

การเรียกร้องการต่อกับอัตลักษณ์ชาติพันธุ์โดยใช้สัญญาลักษณ์ไก่ไว้บนหลังคาอำเภอจึงมีที่มาและที่ไป สืบเนื่องการจัดตั้งอำเภอกัลยาณิวัฒนา ปลัดกระทวงมหาดไทยโดยนายวิบูลย์ สงวนพงษ์ มีนโยบายให้ความสำคัญเรื่องการมีส่วนร่วมออกแบบอำเภอที่สอดคล้องกับพื้นที่หรือบริบทชุมชนให้แตกต่างไปจากที่อื่น จึงให้ผู้นำชุมชนทางจิตวิญญาณไปร่วมคิดออแบบอำเภอส่วนผู้นำชุมชนเห็นกับข้อเสนอของปลัดมหาดไทย จึงได้ประชุมระดมความเห็นและความต้องการของประชาชน จากการประชุมเห็นว่าควรเอาสัญญาลักษณ์หงอนไก่ บ่บอกถึงความตรงต่อเวลาและ 3 ชนเผ่า ในอำเภอกัลยาณิวัฒนา เวลาประกอบพิธีกรรมจะใช้ไก่เสมอ ทางปฏิบัติจริงทางราชการไม่สารถข้อเสนอดังกล่าวได้ ทางราชการใช้กระบวนการมีเวทีประชาคมอำเภอ ใช้สถานที่วัดจันทร์ เชิญเผ่าอื่น ๆ มาหลายคันรถ แต่บอกกล่าวปกาเกอะญอมาไม่ถึง 10 คน ในที่ประชาคมมีปลัดจังหวัดเป็นประธาน จึงใช้หลักการประชาธิปไตยออกเสียงข้างมากยกมือ ปกาเกอะญอ 10 คน มีเสียงแค่ 10 คน นอกนั้นยกมือเป็น 65 คน ทางราชการสร้างความชอบธรรมว่าประชาคมส่วนใหม่ไม่เห็นด้วย จึงต้องใช้แบบก่อสร้างอำเภอของกรมโยธาธิการ และผังเมืองต่อไป ส่วนปกาเกอะญอกลับมาทบทวนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพราะแบบสร้างอำเภอต้องใช้งบประมาณน้อย ใช้พื้นที่ตัดฟันต้นไม้เท่าที่จำเป็น แต่ของส่วนราชการใช้งบประมาณจำนวนมาก พื้นที่ต้องไถให้โล่งเตียง ถ้าไม่ไถพื้นที่โล่งเตียงตั้งเบิกงบประมาณมิได้ แต่วิธีการของรัฐทำให้ป่าเสียหายไป 85 ไร่ กลุ่มคนรุ่นใหม่จึงใช้สิทธิทางวัฒนธรรมเคลื่อนไหวโดยมีกระบวนการของกรณีที่1การต่อกับอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“จัดประชุมเจ้าของที่ดินแปลงที่จ่ายค่าธรรมเนียมไปแล้วยังไม่ได้รังวัดและแปลงที่รังวัดแล้วไม่มีการออกโฉนดที่ดินให้ ร่วมเข้าชื่อกันทำเอกสารหนังสือถึงนายอำเภอเพื่อดำเนินการติดตามเรื่องให้แล้วผลประสานสมาคมกาเกอะญอเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม ดำเนินการนัดหมายรองผู้ว่าเจ้าพนักงานที่ดินและป่าไม้ เพื่อไปพบคราวเดียวครบทุกส่วน ผลของการประชุมรองผู้ว่าราชการจังหวัดมอบหมายที่ดินและป่าไม้ร่วมมือเร่งดำเนินการแต่ไม่มีความคืบหน้าอยู่ดีและจัดเวทีติดตามความก้าวหน้า ใช้สถานที่หอประชุมอำเภอ เชิญที่ดิน ป่าไม้ ท้องถิ่น ท้องที่ และเจ้าของแปลงที่มาร่วมประชุมชี้แจงความคืบหน้าที่ดินและป่าไม้แจ้งว่าคนไม่พองบประมาณไม่มียังดำเนินการอะไรยังไม่ได้”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ร, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2562)

ชาวบ้านได้ไปแจ้งสิทธิครองครองที่ดินที่เอกสารสิทธิ์ที่ดินที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์การถือที่ดินตามกฎหมายที่ดิน (สำนักงานที่ดินจังหวัดเชียงใหม่, 2563) ระยะเวลาการยื่นต่อเจ้าพนักงานที่ดินอำเภอแม่ริม สาขาย่อย อำเภอสะเมิง จากปี พ.ศ. 2551-2562 รวมเวลา 11 ปี ยังออกเอกสารสิทธิ์ให้ประชาชนยังไม่ถึง 10 ราย โดยอ้างเจ้าหน้าที่ไม่พอ การตรวจสอบต้องมีเจ้าหน้าที่ครบทั้งที่ดินและป่าไม้ไปเจ้าของที่ดินแปลง ราษฎรติดตามทวงถามด้วยตนเองและผ่านทางอำเภอไม่มีความคืบหน้า กลุ่มคนรุ่นใหม่ได้มีกระบวนการติดตามและทวงถามการออกเอกสารสิทธิ์กระบวนการต่อสู้ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรมเป็นการรักษาพื้นที่แบบองค์รวมมีทั้งการศึกษา ดิน น้ำ ป่า และความเชื่อการต่อสู้กับนโยบายของรัฐต้องเข้าใจกลไกของภาครัฐและการปฏิบัติการของภาครัฐ เช่น ขาดการมีส่วนร่วม ความไม่เข้าใจวัฒนธรรมและไม่ยึดโยงกับ นโยบายไม่มีความต่อเนื่อง การเปลี่ยนรัฐบาลบ่อย เปลี่ยนผู้บริหารบ่อย ออกนโยบายมาใหม่ ปัญหาเดิม ข้อเจรจาเก่า ถูกดอง กดทับไว้ ไม่มีการสรรต่อการแก้ไขปัญหาที่เป็นรูปธรรม ทางที่ดีการสู้กับรัฐต้องใช้วัฒนธรรม ถ้าใช้ระเบียบทางราชการเป็นฐานกระบวนการต่อสู้ต่อรองจะอ่อนแอมากสำหรับในพื้นที่นี้ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“เจ้าหน้าที่ทหารได้ดาเนินการผลักดัน รื้อถอน และเผาทำลายบ้านเรือนของชาวบ้านที่อาศัย”

(ผู้ให้ข้อมูลหญิง ง, สัมภาษณ์, 7 เมษายน 2562)

ที่ผ่านมาในกรณีปัญหาซึ่งนำไปสู่ข้อร้องเรียนไปยังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเกิดขึ้นหลายกรณี โดยเฉพาะเกี่ยวกับการเตรียมประกาศหรือการประกาศพื้นที่เขตอุทยานแห่งชาติหรือเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทับซ้อนไร่หมุนเวียน หรือถูกจับกุมดำเนินคดีเมื่อเข้าไปทำประโยชน์ในพื้นที่การถูกจำกัดวงรอบของการทำไร่หมุนเวียนให้สั้นลง เป็นต้น กรณีคำร้องที่เข้ามายังส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เป็นปัญหากรณีพิพาทเรื่องที่ดิน และความขัดแย้งระหว่างชุมชนและเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงมายาคติด้านลบที่มีต่อการทำไร่หมุนเวียน ตลอดจนปัญหา สิทธิมนุษยชนหลายด้าน อาทิ สิทธิในที่ดินทำกิน สิทธิในการพัฒนา สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเอง เป็นต้น ซึ่งปัญหาดังกล่าวได้กระจายอยู่ในทุกพื้นที่ที่ยังคงมีระบบไร่หมุนเวียนโดยเฉพาะพื้นที่ภาคเหนือ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“ซึ่งผู้ร้องเป็นชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง อาศัยอยู่ในหมู่บ้านป่า หมู่บ้านแห่งนี้มีอายุชุมชนไม่น้อยกว่า 250 ปี ราษฎรชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพปลูกข้าวไร่ไว้กินเองและได้อาศัยป่าที่อุดมสมบูรณ์ดำรงชีวิตเรื่อยมาโดยไม่ทำลายป่า เพราะทำให้พื้นที่เล็ก ๆ หมุนเวียนให้ป่าฟื้นฟูจนใน พ.ศ. 2537”

(ผู้ให้ข้อมูลหญิง อ, สัมภาษณ์, 9 เมษายน 2562)

การร้องเรียนของกลุ่มชาติพันธุ์ล้วนเกี่ยวข้องกับประเด็นข้อพิพาทด้านสิทธิในที่อยู่อาศัย ที่ทำกิน และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมมายาวนาน โดยเฉพาะกับหน่วยงานภาครัฐการแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ เนื่องจากได้อยู่อาศัยและทำกินมาก่อนการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ โดยมีการใช้ประโยชน์ในที่ดินเป็นที่ตั้งบ้านเรือนและใช้เป็นพื้นที่ทำกินหรือพื้นที่ทางการเกษตร มีวิถีการดำรงชีวิต ประเพณีวัฒนธรรมมาเป็นระยะเวลายาวนาน และมีลักษณะการตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยรวมกลุ่มกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ซึ่งย่อมมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมกับหน่วยงานของรัฐในการจัดการการบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมรวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน

จะเห็นได้ว่า เป็นพื้นที่ในการเรียกร้องเพื่อต่อรองเพื่อการดำรงอยู่ของชุมชน พื้นที่นี้มีความสลับซับซ้อน เพราะเป็นพื้นที่ในการช่วงชิงการสร้างความหมาย ตีความ ต่อรองต่อสู้ตอบโต้กับอำนาจที่มาจากภายนอกทั้ง จากภาครัฐและนายทุนเอกชนที่จะมาครอบงำ และบงการให้วิถีของคนในชุมชนปกาเกอะญอ เช่น การพยายามแสดงให้เห็นพลังในการปกป้องธรรมชาติที่ยั่งยืนผ่านการจัดการป่าชุมชน โดยการต่อรองให้มีการใช้ระบบภูมิปัญญาควบคู่กับกฎระเบียบใหม่มีการตั้งคณะกรรมการที่ประกอบส่วนทั้งผู้นำทางการและผู้นำตามวัฒนธรรม และมีการทำ ข้อตกลงกับเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธ์สัตว์ป่าและพรรณพืชในการเดินลาดตระเวนร่วมกัน ซึ่งค่าอาหารในการเดินลาดตระเวนชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบเพื่อให้ประกาศความจริงจัง ความตั้งใจในการใช้ประโยชน์และสิทธิของชุมชนไม่ใช่ของส่วนบุคคลของประชาชนแต่ละคน และไม่ใช่ของรัฐ สิทธิชุมชนในลักษณะดังกล่าวนี้ คนจากแถบประเทศตะวันตกไม่เข้าใจความหมายและไม่รู้จัก แต่อาจเข้าใจและรู้จักกันแต่คนในประเทศแถบตะวันออก นอกจากนี้ สิทธิชุมชนที่ จะจัดการใช้ประโยชน์และมีหน้าที่ ในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่จริงในสังคมไทย โดยแสดงออกมาทางจารีตประเพณีที่สืบต่อกันมาจนทุกวันนี้ ในรูปขององค์กรเหมืองฝายหรือองค์กรป่าชุมชน เป็นต้น สิทธิชุมชนความแตกต่างกับสิทธิในทรัพย์สิน แต่สิทธิชุมชนเป็นระบบจัดการดูแลทรัพยากรที่ไม่ ได้ให้สิทธิ์ ในการหาประโยชน์เชิงพาณิชย์จากทรัพยากรชุมชนต่าง ๆ ไม่มีสิทธิ์เอาทรัพยากรไปขายเพียงแต่ มีสิทธิ์ที่จะใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนและที่จะดูแลทรัพยากรให้คงอยู่เท่านั้นซึ่งเป็นแนวคิดที่แตกต่างจากเรื่องทรัพย์สินอย่างยิ่ง สิทธิชุมชนไม่ได้เกิดขึ้นจากอำนาจรัฐแต่ เกิดขึ้นจากจารีตประเพณีและปรากฏการณ์ในสังคม ซึ่งรัฐเองมีหน้าที่ที่จะต้องออกกฎหมายมารับรองโดยรัฐจะต้องรับรองภูมิปัญญาท้องถิ่นรับรองสิทธิของชุมชนในการบริหารจัดการ และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนจากทรัพยากร รับรองสิทธิจะรักษาไว้ซึ่งวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน การใช้เหนือทรัพย์สินร่วมของชุมชน สมาชิกของชุมชนซึ่งทำหน้าที่ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติเท่านั้น จึงจะมีสิทธิใช้และได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ โดยความหมายข้างต้นนี้ สิทธิชุมชนให้ความสำคัญหรือมีจุดเน้นกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อส่วนรวมมากกว่าเพื่อประโยชน์ส่วนตน ถึงแม้ว่าตามทฤษฎีแล้วสมาชิกของชุมชนทุกคนจะมีสิทธิ

ตามธรรมชาติในการใช้ทรัพยากรส่วนรวมได้ แต่ชุมชนก็สามารถใช้อานาจออกกฎเกณฑ์ กฎระเบียบ โดยคำนึงถึงความยั่งยืนและความเป็นธรรมทางสังคมได้ และสิทธิการใช้ยังถูกกำหนดด้วยความยั่งยืน หรือความเป็นธรรมต่อระบบนิเวศ ซึ่งเป็นหลักการสำคัญในการกำหนดให้สมาชิกใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติได้แต่ เฉพาะอาณาบริเวณจำกัดและต้องไม่เป็นอันตรายต่อความยั่งยืนของระบบนิเวศ

นอกจากนี้ ในสังคมว่าจะไม่ถูกกีดกันออกไปจากการมีส่วนร่วมในอานาจต่าง ๆ ของสังคมอย่างไม่เป็นธรรมนั้น ก็คือการเคารพในการปฏิบัติต่อทุกกลุ่มชนอย่างเท่าเทียมและเมื่อเกิดกรณีของการกีดกันกลุ่มชนใดขึ้นกลุ่มชนนั้น ก็จะต่อสู้เพื่อให้สิทธิแก่กลุ่มของตนที่ ถูกกีดกันได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดสถานภาพตนเองแทนที่จะให้ผู้อื่นมากำหนดให้ การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาในการเข้าถึง และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติบนพื้นฐานของการให้สมาชิกของชุมชนที่ ใช้ทรัพยากรร่วมกันมีโอกาสเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้อย่างเท่าเทียม

5.3 การเคลื่อนไหวและต่อรองสิทธิทางวัฒนธรรมแบบเขตวัฒนธรรมพิเศษของชุมชนปกาเกอะญอ

เพื่อให้หน่วยงานภาครัฐได้ให้ความสำคัญเรื่องความเคลื่อนไหวรูปแบบใหม่ในการเรียกร้องสิทธิ์เรื่องการจัดการที่ดินป่าไม้โดยองค์กรชุมชนกับเจ้าหน้าที่รัฐระดับจังหวัดและอำเภอในส่วนของภาคปฏิบัติลงสู่ชุมชน ต่างให้การยอมรับและให้ความสำคัญกลไกหมู่บ้านประสานกับกลไกภาครัฐ โดยการขับเคลื่อนของผู้นำชุมชนที่เสียสละอดทน จึงมีปัญหาน้อยมาก ส่วนภาครัฐระดับนโยบายยังยึดหลักกฎหมายเป็นที่ตั้ง ในการควบคุมการใช้ที่ดินและป่าไม้ในเขตพื้นที่ป่าทุกประเภทแต่หากเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการมีความรู้ความเข้าใจนำเสนอข้อมูลชัดเจนช่วยลดความขัดแย้งลดคดีความลงได้มาก ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“กระบวนการการกลไกภาครัฐ การตอบโต้การเคลื่อนไหวทางสิทธิ ทางวัฒนธรรม ชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนหลัก และดึงส่วนราชการเข้ามามีส่วนร่วมในหมู่บ้านชุมชนเมื่อมีกิจกรรม เช่น บวชป่า ทำแนวกันไฟ ปลูกป่า มีหน่วยงานภาครัฐ เช่น นายอำเภอ ผู้อำนวยการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด หน่วยป้องกันรักษาป่าและควบคุมไฟป่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามาร่วมและสนับสนุนค่าอาหารชาวบ้านด้วย”

(ผู้ให้ข้อมูลหญิง ป, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2562)

กระบวนการการกลไกภาครัฐ การตอบโต้การเคลื่อนไหวทางสิทธิ ทางวัฒนธรรม ชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนหลักและดึงส่วนราชการเข้ามามีส่วนร่วมในหมู่บ้านชุมชนเมื่อมีกิจกรรมเช่นบวชป่าทำแนวกันไฟ ปลูกป่า มีหน่วยงานภาครัฐ เช่น นายอำเภอ ผู้อำนวยการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด หน่วยป้องกันรักษาป่าและ กระบวนการขับเคลื่อนโดยประชาชนเป็นฐานหรือเป็นหลักในการขับเคลื่อนงาน จึงเป็นส่วนหนึ่งของการใช้กลไกภาครัฐให้เป็นประโยชน์ต่อประชาชนและเป็นกระบวนตอบโต้รัฐที่ไม่แข็ง และรุนแรงเป็นการใช้วัฒนธรรมต่อรองถึงแม้ไม่ได้ผลเชิงปรับเปลี่ยนแปลงกฎหมายแต่ในทางปฏิบัติ ยังเกิดความร่วมมือในการทำงานร่วมกันได้ในระยะยาวและ รัฐยังให้ความสำคัญและร่วมมือกับชุมชนได้ ถึงแม้พื้นที่ที่อยู่อาศัยและที่ดินที่ทำกิน ไม่มีกฎหมายรองรับ เพราะว่าชุมชนอยู่ก่อนการประกาศ พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“กลไกภาครัฐในการปฏิบัติงาน จากอดีตถึงปัจจุบันถือว่าล้างหลังไม่ทันสมัยไม่มีการเปลี่ยนแปลงกฎหมายและความล้างหลังของผู้บริหารระดับชาติ และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่ไม่มีวิสัยทัศน์ เพื่อชาติบ้านเมืองเป็นหลักและใช้วิสัยทัศน์พัฒนาตนเองมาก่อนการพัฒนาประชาชน ประชาชน จึงกลายเป็นกลไกเครื่องมือสนับสนุนให้นักการเมืองเข้ามาเป็นรัฐบาล มีการทุจิตพ่วงทุกจุดเสมอ โดยเฉพาะพื้นที่ภาคเหนือตอนบน มีการใช้งบดับไฟป่า ปลูกป่าเยอะมาก ผลที่ตามมามีแต่ดอยหัวโล้นทุกจังหวัด”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ส, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562)

การเคลื่อนไหวของภาคประชาชนเรียกร้องสิทธิ์ รัฐออกเป็นมติ ครม. ไม่ได้แก้ไขปัญหาอะไรเป็นมติ ครม. ไล่ม็อบกลับบ้านเท่านั้น ส่วนประชาชนมีความรู้สึกว่าไม่ได้กลับเปล่า มีมติ ครม. รองรับให้ในประเด็นรัฐใช้กระบวนการและขั้นตอนการประสานงานได้มากขึ้นโดยเฉพาะการเจรจาข้อเรียกร้องมีมาตรการใช้กฎหมายจากเบาไปหาหนักมากขึ้น ส่วนกฎจารีตประเพณีรัฐนำมาใช้น้อยมาก หรือเจ้าหน้าที่นำนโยบายไปปฏิบัติใช้ไม่ได้ผลเพราะรัฐบาลไม่ได้แก้กฎหมายที่เป็นอุปสรรคที่ได้ผลเป็นเพียงความร่วมมือของชุมชนโดยชุมชนใช้กลไกสร้างความร่วมมือกันเองส่วนเข้าไปร่วม เท่านั้น จึงเห็นได้กลไกของภาครัฐที่มีต่อการปฏิบัติยังไม่ได้ประสิทธิผลเท่าที่ควรเพราะติดขัดข้อกฎหมาย ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“กลไกภาครัฐในการปฏิบัติงาน มีความล้างหลังไม่ทันสมัย ยึดหลักกฎหมายที่ไม่เป็นธรรมมาบังใช้กับประชาชนที่มีความเป็นธรรมคือเขาอยู่มาก่อนการประกาศพระราชบัญญัติป่าไม้แห่งชาติ ปี พ.ศ. 2484 ถึงเวลานี้รัฐไม่มีการเปลี่ยนแปลกฎหมายให้เกิดความเป็นธรรม ถึงแม้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช พ.ศ. 2504 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507และการพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับประโยชน์ ผู้ที่ได้รับประโยชน์โดยตรงคือ นายทุน นักการเมือง ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย บ, สัมภาษณ์, 28 เมษายน 2562

การเคลื่อนไหวเคลื่อนรูปแบบใหม่ (New Social Movement) ของภาคประชาชนเรียกร้องสิทธิ์ เป็นเรื่องที่ดีทำให้ประชาชนมีมุมมองเรียนรู้การเมือง มีข้อมูลเรียนรู้ปัญหาตนเองสู่นโยบาย ถึงแม้เป็นงานที่เหนื่อย ต้องอด ใช้เวลา เป็นช่องทางที่สำคัญด้วย ส่วนประเด็นรัฐใช้กระบวนการ และขั้นตอนการประสานงาน ระหว่างรัฐกับประชาชนเห็นว่ามีการปฏิสัมพันธ์ได้มากขึ้น มีการตั้งคณะทำงาน คณะกรรมการร่วม แก้ไขปัญหาร่วมกันจึงเป็นนิมิตรหมายที่ที่ดีแต่ต้องใช้ระยะเวลาที่ยาวนานต่อการแก้ไขปัญหา ส่วนกฎจารีตประเพณี รัฐนำมาใช้น้อยมาก หรือเจ้าหน้าที่นำนโยบายไปปฏิบัติ ควรใช้ควบคู่กันถึงหลักการกฎหมายให้การปฏิเสธแต่ทางปฏิบัติมีการยอมรับได้มาก จึงเห็นได้ชัดเจนว่า กฎหมายเป็นอุปสรรคต่อการทำงาน ผู้บริหารขัดวิสัยทัศน์ ประชาชนต้องแสดงความต้องการแก้ไขปัญหาด้วยการเคลื่อนไหวเคลื่อนรูปแบบใหม่ (New Social Movement) เสนอข้อเรียกร้องให้มีความต่อเนื่องผสมผสานกับกฎจารีตประเพณี วัฒนธรรมดึงมวลชนเข้าร่วมศึกษาเรียนรู้ เจรจา ต่อรอต่อไป ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“กลไกภาครัฐในการปฏิบัติงานของภาครัฐ ขาดการมีส่วนร่วม มีความล้างหลังไม่ทันสมัย ไม่ยึดโยงกับประชาชน นโยบายไม่มีความต่อเนื่อง เปลี่ยนรัฐบาลบ่อย เปลี่ยนผู้บริหารบ่อย ขาดการประสานงานรัฐบาล ผู้บริหาร ปลัดกระทรวงมาใหม่ ออกนโยบายมาใหม่ ปัญหาเดิม ข้อเจรจาเก่า ถูกดอง กดทับไว้ ไม่มีการสรรต่อการแก้ไขปัญหาที่เป็นรูปธรรม รัฐบาลไม่แก้กฎหมายที่ไม่เป็นธรรมมาบังใช้กับประชาชน จึงมีความขัดกันระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนบางช่วงแรง บางช่วงก็เบาลง”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ห, สัมภาษณ์, 30 เมษายน 2562)

ประชาชนเรียกร้องสิทธิ์ เป็นเรื่องที่ดีสามารถทำกระบวนการเคลื่อนไหวได้ โดยให้ประชาชนมีข้อเรียนร้องตามสิทธิทางการเมือง มีข้อมูลเรียนรู้ปัญหาตนเองเป็นฐานสำคัญมาก ส่วนประเด็นรัฐใช้กระบวนการทำงานและขั้นตอนการประสานงานระหว่างรัฐกับประชาชน เห็นว่ามีการปฏิสัมพันธ์ได้มากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของประชาชน ที่ผ่านมามีการตั้งคณะทำงาน คณะกรรมการร่วมแก้ไขปัญหาร่วมกันหลายชุดหลายกรณีปัญหา แต่ไม่สำเร็จเพราะรัฐไม่เอาจริงต่อการแก้ไขปัญหาตามเสนอข้อเรียกร้อง เจรจา ต่อรอกัน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“กลไกภาครัฐในการปฏิบัติงาน สามารถทำได้ทุกระดับ ที่สำคัญอยู่ที่ความมุ่งมั่นตั้งใจและความจริงที่มีต่อประชาชนกับความเป็นข้าราชการที่ดีในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขั้นตอนวิธีการนายอำเภอสามารถทำได้เกือบหมด ข้อสำคัญคือการมีส่วนร่วมของประชาชน การไม่มีนอกมีในมีผลประโยชน์ทับซ้อนเชิงการทุจริตประพฤติมิชอบพ่วงเข้ามา จึงยืนยันว่าประชาชนให้ความร่วมมือขอให้เรามีใจกับประชาชน อย่านอกใจประชาชน ส่วนกฎหมายล้างหลังเป็นปัญหามาก แต่ต้องหาวิธีการทำงานให้ประโยชน์อยู่ได้อยู่เป็นให้ได้ ไม่อ้างว่ากฎหมายเป็นปัญหาแล้วไม่ทำอะไร”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ร, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2562)

การมีส่วนร่วมของประชาชน การไม่มีนอกมีใน มีผลประโยชน์ทับซ้อนเชิงการทุจริตประพฤติมิชอบพ่วงเข้ามา จึงยืนยันว่าประชาชนให้ความร่วมมือ ขอให้เรามีใจกับประชาชน อย่านอกใจประชาชน ส่วนกฎหมายล้างหลังเป็นปัญหามาก แต่ต้องหาวิธีการทำงานให้ประโยชน์อยู่ได้อยู่เป็นให้ได้ไม่อ้างว่ากฎหมายเป็นปัญหาแล้วไม่ทำอะไร ประชาชนก็สามารถชุมนุมได้ แต่ต้องไม่ทำลายทรัพย์สินทางราชการ ราชการมีหน้าที่ชี้แจง ทำความเข้าใจและอำนวยความเป็นธรรม อำนวยความสะดวกให้ตามหน้าที่ที่ทำได้ เข้าใจว่าประชาชนพอใจต่อ เสนอข้อเรียกร้อง เจรจา ต่อรอกันในขั้นต้นดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“ปัญหาและเสนอทางออกของปัญหา มิใช่เสนอแต่ปัญหา แต่ไม่เสนอทางออกของปัญหา ทุกวันนี้ที่เป็นปัญหาคือ ไม่มีการทำงานเชิงระบบและเชื่อมโยงกันให้สุดซอย เช่น กรณีปัญหาที่ดินที่ทำกิน ประชาชนอยู่ก่อนกฎหมายและมีมติ ครม. ข้อตกลงเจรจากันมีไว้แล้วเพื่อเป็นทางเดินได้เมื่อมีการร้องเรียน มีข้อพิพาทกัน ต้องดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริง และทำบันทึกข้อเท็จตามมติ ครม. และระเบียบกฎหมายให้ครบแล้วเสนอผู้มีอำนาจพิจารณา ปัญหาส่วนใหญ่แก้ได้นายเอาเห็นด้วย ที่เป็นปัญหาทุกวันนี้เมื่อมีข้อพิพาท ข้อร้องเรียนที่เกิดขึ้น ได้มีการตรวจสอบแล้วไปแจ้งความดำเนินคดี จึงเป็นปัญหาของภาครัฐเองสักมากว่าหรือไม่ดำเนินการใด ๆ แต่เรียกรับผลประโยชน์แทนเป็นต้น ที่สำคัญมีนอกมีใน มีผลประโยชน์ทับซ้อนเชิงการทุจริตประพฤติมิชอบพ่วงเข้ามาเสมอ”

(ผู้ให้ข้อมูลหญิง น, สัมภาษณ์, 5 พฤษภาคม 2562)

โดยการเสนอปัญหาและเสนอทางออกของปัญหา มิใช่เสนอแต่ปัญหา แต่ไม่เสนอทางออกของปัญหา ทุกวันนี้ที่เป็นปัญหาคือ ไม่มีการทำงานเชิงระบบและเชื่อมโยงกันให้สุดซอย เช่น กรณีปัญหาที่ดินที่ทำกิน ประชาชนอยู่ก่อนกฎหมายและมีมติ ครม. ข้อตกลงเจรจากันมีไว้แล้วเพื่อเป็นทางเดินได้เมื่อมีการร้องเรียน มีข้อพิพาทกัน ต้องดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริง และทำบันทึกข้อเท็จตามมติ ครม. และระเบียบกฎหมายให้ครบแล้วเสนอผู้มีอำนาจพิจารณา ปัญหาส่วนใหญ่แก้ได้นายเอาเห็นด้วย ที่เป็นปัญหาทุกวันนี้เมื่อมีข้อพิพาท ข้อร้องเรียนที่เกิดขึ้น ได้มีการตรวจสอบแล้วไปแจ้งความดำเนินคดี จึงเป็นปัญหาของภาครัฐเองสักมากว่าหรือไม่ดำเนินการใด ๆ แต่เรียกรับผลประโยชน์แทน เป็นต้น ที่สำคัญมีนอกมีใน มีผลประโยชน์ทับซ้อนเชิงการทุจริตประพฤติมิชอบพ่วงเข้ามาเสมอเป็นเรื่องของประชาชนมีข้อเรียกเสนอตัวอาสาที่จะช่วยปกป้องผืนป่า จะเป็นกำลังสำคัญของรัฐ ถ้าปล่อยให้รัฐดูแลฝ่ายเดียวป่าลดลงทุกวันเพราะขาดการมีส่วนร่วมนั่นเอง ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“กลไกภาครัฐในการปฏิบัติงาน ไม่ให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โบสถ์และโรงเรียนจะประสานมาเฉพาะมีงานครั้งคราว ไม่ได้ประสานเพื่อเข้ามามีส่วนร่วม คิด วางแผน ตัดสินใจ รับผิดชอบร่วมกัน ความจริงสามารถประสานมาทำงานร่วมกันได้ เพราะว่าพื้นที่ บ้าน วัด โบสถ์และโรงเรียน มีสมาชิกผู้จำนวนมิใช่น้อย และมิได้งบประมาณในการพูดคุย ทำความเข้าใจ

ลดปัญหาขอความร่วมมือ ทุกวันนี้ที่เป็นปัญหาคือ ขาดการบูณรณาการการทำงานและไม่ประสานให้เกิดความร่วมมือกัน ไม่มีการเชื่อมโยงกัน บ้าน วัด โบสถ์โรงเรียน แยกออกจากัน”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย น, สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2562)

การเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อปกป้องสิทธิชุมชนของตนเองจะแสดงให้เห็นโดยแนวทางที่แสดงด้วยเส้นทึบ ซึ่งสามารถอธิบายความจากการสถานการณ์ที่เกิดขึ้นประชาชนในชุมชนต่างรับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับทั้งสุขภาพที่มีคนเจ็บป่วยในลักษณะต่าง ๆ รวมถึงความขัดแย้งในสังคมระหว่างประชาชนที่มีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน และประชาชนมีความสนใจและมีความกระตือรือร้นของคนในชุมชนในการรวมตัวกันเพื่อร่วมกันปกป้องสิทธิชุมชน จากการที่แต่เดิมนั้นไม่ประสบความสำเร็จ แต่เมื่อมีการสนับสนุนจากภายนอก โดยเฉพาะจากนักวิชาการในความสนใจและความกระตือรือร้นของคนในชุมชนการได้รับการสนับสนุนจากภายนอกสถานการณ์ที่เกิดขึ้นประชาชนในพื้นที่กำลังเรียกร้องสิทธิชุมชนไม่ประสบความสำเร็จ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม สามารถทำได้ทุกระดับภายใต้เงื่อนไขที่เกี่ยวข้อง ข้อสำคัญที่สุดคือคนทำงานมีความเข้าใจอย่างไรกับวิธีการทำงาน สิ่งแรกผู้ทำงานต้องเข้าใจตัวเองกับทำงานตัวเองทำให้ชัดเจา ถ้ายังไม่เข้าใจให้สอบถามผู้รู้ให้เข้าใจก่อน จึงจะสร้างความเข้าใจกันในหมู่ประชาชนกับผู้บังคับบัญชาได้ เช่นมีปัญหาเรื่องป่าไม้ต้องประสานป่าไม้ มิใช่ประสานพัฒนาชุมชน หรือประสานที่ดินเป็นต้น”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ย, สัมภาษณ์, 14 พฤษภาคม 2562)

ภาคประชาชนเรียกร้องสิทธิ์ เป็นเรื่องที่สะท้อนถึงการออกกฎหมาย การเข้าใจกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายที่ไม่ตรงตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย เช่น พระราชบัญญัติป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2484 เจตนารมณ์คือการควบคุมตรวจสอบ การขออนุญาตใช้ไม้ โดยการสัมปทานเป็นต้น แต่ความเป็นการเข้าใจและบังคับใช้กฎหมายฉบับนี้พ่วงไปถึง ที่ดิน หิน ทรายฯ ทำให้ประชาชนได้รับผลกระทบมีความเดือดร้อนจึงออกมาเคลื่อนไหวรูปแบบต่างๆ แต่รัฐบาลยังไม่พิจารณาแก้ไขให้เกิดความเข้าใจให้ตรงกันระดับเชิงนโยบายความคิดเรื่องคนอยู่กับป่าไม่ได้รับการยอมรับ ในระยะแรกความคิดของฝ่ายที่มองเห็นทรัพยากรเป็นเรื่องความมั่นคงทางการเมือง ยังไม่มีการพูดถึงเรื่องความมั่นคงทางอาหาร แต่มองเห็นว่าพื้นที่ ที่อยู่บนพื้นที่สูง มีป่าไม้เป็นพื้นที่ที่ต้องมีวิธีการในการจัดการ หลังจากที่รัฐให้สัมปทานไปเป็นระยะเวลาหลายทศวรรษ ช่วงก่อนปี 2500 ได้เปิดให้มีการสัมปทานป่าไม้แก่บริษัทเอกชน ต่างชาติต่อมาก็มีการสัมปทานโดยบริษัทเอกชนในประเทศ แนวคิดตอนนั้น มองว่าป่าไม้เป็นทรัพยากรที่จะทำประโยชน์ทางด้านรายได้ ไม่ได้คิดว่าเป็นทุนทางธรรมชาติที่ควรอนุรักษ์ไว้เพื่อทำให้เกิดความสมดุลในการพัฒนา ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“การเข้าใจเตนาของกฎหมายให้ตรงตามความเป็นจริง เช่นประชาชนอยู่มาก่อนการประกาศพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 ทางการประกาศให้ประกาศมาแจ้งที่ดิน ภายใน 120 วัน ความเป็นทางการไม่สามารถ แจ้งให้ประชาชนทราบได้ตามเวลาที่กำหนด ถามว่า คนไม่ได้มาแจ้งถือว่าเสียสิทธิไหม ถ้าเข้าใจว่าเสียสิทธิ์แล้วเป็นปัญหาใหญ่บ้าน ที่เป็นปัญหามากในเวลานี้เพราะเจ้าหน้าที่รัฐสืบทอดความเข้าใจผิด ๆ มาอย่างต่อเนื่อง เจ้าหน้าที่รัฐไม่เคยสืบทอดความเข้าใจที่ถูกต้องมาอย่างต่อเนื่อง ความจริงเขาไม่ได้เสียสิทธิ์อะไรเป็นเพียงไม่ได้ไปแจ้งทันเวลาที่กำหนดเท่านั้นเอง และอยู่ก่อนอยู่หลังในเขตป่า กฎหมายประกาศทับที่อยู่อาศัย ที่ดิน ที่ทำกินของประชาชน ตามข้อเท็จจริงการคอบครองมาก่อนจะต้องสามารถพิสูจน์และสืบให้ได้ชัดเจน ศาลจะรับรองสิทธิการครอบครอง ดังนั้นชุมชนปกาเกอะญอต้องพิสูจน์ต่อศาลให้ได้ เวลานี้ยังไม่สามารถกำหนดได้ว่าครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ว่าราษฎรอยู่มาก่อนและมีสิทธิในการครอบครองดังกล่าว”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ล, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2562)

การต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงความเป็นอยู่ คือมีเป้าหมายให้บรรจุข้อเรียกเรียกร้องต่าง ๆ ลงในรัฐธรรมนูญซึ่งสอดคล้องกับ พฤทธิสาน ชุมพล ที่กล่าวว่าวิธีการต่อสู้ของการระดมทรัพยากรนั้นมีวิธีการต่อสู้หรือเคลื่อนไหวทางการเมือง เพื่อให้บรรลุจุดหมายของการรวมกลุ่มนั้น กลุ่มผลประโยชน์/กลุ่มผลักดันจะให้ความสนใจกับวิธีการต่าง ๆ ที่จะส่งผลมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบาย เช่น วิธีการผลักดันผ่านรัฐบาลและรัฐสภา และวิธีการที่จะแสวงหาความเห็นจากสาธารณชน เพื่อใช้เป็นแรงผลักดันต่อการตัดสินและกำหนดนโยบายอย่างใดอย่างหนึ่ง การต่อสู้ของกลุ่มผลประโยชน์/กลุ่มผลักดัน จึงเป็นการต่อสู้ที่จำกัดขอบเขตอยู่ในช่องทางของระบบการเมืองปกติ โดยใช้อิทธิพลผ่านช่องทางของระบบการเมืองที่สำคัญ คือ ฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติเพราะเป็นส่วนสำคัญของการตัดสินทางการเมือง หรือกำหนดนโยบาย โดยมียุทธวิธีในการมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายที่กล่าวถึงกันโดยทั่ว ๆ ไปได้แก่ วิธีการล๊อบบี้ การมีระบบความเกี่ยวพันทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มต่าง ๆ กับรัฐบาล รัฐสภา การรณรงค์สาธารณะ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“การปฏิบัติงานคือการเข้าใจเจตนาของกฎหมายให้ตรงตามความเป็นจริง เช่น ประชาชนอยู่มาก่อนการประกาศพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 ทางการประกาศให้ประกาศมาแจ้งที่ดิน ภายใน 120 วัน ความเป็นทางการไม่สามารถ แจ้งให้ประชาชนทราบได้ตามเวลาที่กำหนด ถามว่าคนไม่ได้มาแจ้งถือว่าเสียสิทธิไหม ถ้าเข้าใจว่าเสียสิทธิ์แล้วเป็นปัญหาใหญ่บ้าน ที่เป็นปัญหามากในเวลานี้ เพราะเจ้าหน้าที่รัฐสืบทอดความเข้าใจผิด ๆ มาอย่างต่อเนื่อง เจ้าหน้าที่รัฐไม่เคยสืบทอดความเข้าใจที่ถูกต้องมาอย่างต่อเนื่อง ความจริงเขาไม่ได้เสียสิทธิ์อะไรเป็นเพียงไม่ได้ไปแจ้งทันเวลาที่กำหนดเท่านั้นเอง และอยู่ก่อนอยู่หลังในเขตป่า กฎหมายประกาศทับที่อยู่อาศัย ที่ดิน ที่ทำกิน ของประชาชน ตามข้อเท็จจริง

การคอบครองมาก่อนจะต้องสามารถพิสูจน์และสืบให้ได้ชัดเจน ศาลจะรับรองสิทธิการครอบครอง ดังนั้นชุมชนปกาเกอะญอต้องพิสูจน์ต่อศาลให้ได้ เวลานี้ยังไม่สามารถกำหนดได้ว่าครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ว่าราษฎรอยู่มาก่อน และมีสิทธิในการครอบครองดังกล่าว”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ว, สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2562)

การเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธ์ความชอบธรรม จึงให้ความหมายของคำว่า โดยชอบจะต้องมีกฎหมายรองรับ ถ้าไม่มีกฎหมายรองรับควรใช้คำว่ามีสิทธิดีกว่าคือการชอบด้วยกฎหมายตามประมวลกฎหมายที่ดิน การที่ราษฎรได้แจ้งภายในเวลาที่กำหนด และต้องเนินการจดทะเบียนให้ถูกต้อง ลักษณะแบบนี้ถือว่ากฎหมายเข้าไปรับรองสิทธิสิทธิการครอบครองของราษฎร หากพิสูจน์ในศาลเชื่อว่าคำพิพากษาจะไม่ให้คำว่าโดยชอบธรรม ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“เจ้าหน้าที่รัฐทุกประเภท ทำหน้าที่กลไกภาครัฐในการปฏิบัติงาน บังคับใช้กฎหมายนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษ โดยผ่านกระบวนการกล่าวหามายังพนักงานสอบสวนและรัฐได้ให้อำนาจทำหน้าที่แทนรัฐ ผู้มีความความผิดต้องชี้ชัดว่าเขาได้กระทำความผิดโดยมีพยานบุคคล พยานเอกสาร และพยานวัตถุหลักฐานแห่งการกระทำความผิดด้วย ดังนั้นเจ้าหน้าที่ของรัฐจึงเป็นกลไกในการทานให้เกิดความเป็นธรรม ความเป็นธรรมจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อจิตสำนึกของเจ้าหน้าที่ของรัฐมีจิตสำนึกให้ความเป็นธรรมแก่ประชาชนเช่น ชุมชนตั้งถิ่นฐานความเป็นอยู่เป็นหลักแหล่งก่อนการประกาศใช้กฎหมาย ถึงแม้ที่ตั้งเหล่ารั้นไม่มีกฎหมายรองรับโดยชอบทางกฎหมาย แต่เขามีความชอบธรรมในการอยู่อาศัยและทำกิน ใช้ประโยชน์ได้ เป็นสิทธิทางวัฒนธรรม”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย พ, สัมภาษณ์, 28 พฤษภาคม 2562)

กลไกภาครัฐในการปฏิบัติงานคือ เจ้าหน้าที่รัฐทุกประเภท ทำหน้าที่กลไกภาครัฐในการปฏิบัติงาน บังคับใช้กฎหมายนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษ โดยผ่านกระบวนการกล่าวหามายังพนักงานสอบสวนและรัฐได้ให้อำนาจทำหน้าที่แทนรัฐ ผู้มีความความผิดต้องชี้ชัดว่าเขาได้กระทำความผิดโดยมีพยานบุคคล พยานเอกสารและพยานวัตถุหลักฐานแห่งการกระทำความผิดด้วย ดังนั้นเจ้าหน้าที่ของรัฐจึงเป็นกลไกในการทานให้เกิดความเป็นธรรม ความเป็นธรรมจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อจิตสำนึกของเจ้าหน้าที่ของรัฐมีจิตสำนึกให้ความเป็นธรรมแก่ประชาชนเช่น ชุมชนตั้งถิ่นฐานความเป็นอยู่เป็นหลักแหล่งก่อนการประกาศใช้กฎหมาย ถึงแม้ที่ตั้งเหล่ารั้นไม่มีกฎหมายรองรับโดยชอบทางกฎหมาย แต่เขามีความชอบธรรมในการอยู่อาศัยและทำกิน ใช้ประโยชน์ได้ เป็นสิทธิทางวัฒนธรรม จึงสอดคล้องกับ พลเอกสุรศักดิ์ กาญจนรัตน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดกล่าวในการประชุมสภานิติบัญญัติว่าปัญหากฎหมายมาจากคนไม่ดี ไปกระทำความผิดตัดไม้ทำลาย บุกรุกป่า มีคนจำน้อยนิด แต่คนมีอำนาจมองว่า ต้องออกกฎหมายบังคับ จึงบังคับเหมารวมกับคนดี คนส่วนใหญ่ ผู้รักษาป่า

ถูกห้ามไปด้วย จึงกลายเป็นปัญหาทางกฎหมายที่ไม่เป็นธรรมและไม่สามารถรักษาป่าได้จริง ต่อไปนี้ต้องแก้กฎหมายปลดล็อคให้ที่ดินที่ถูกกฎหมายสามารถปลูกต้นไม้ได้ ตัดได้รวมถึงที่ดินของรัฐที่มีการอนุญาตด้วยและต้องรักษาป่า 102 ล้านไร่ ให้ได้ส่วนคนไม่ดีมีกระบวนการสู้กันต่อไป

อย่างไรก็ตาม การติดต่อประสานงานกับส่วนราชการหลาย ๆ ส่วนเข้ามาร่วมกิจกรรมกับชุมชน เน้นความเข้าใจและความร่วมมือกับประชาชนไม่ใช่ให้ราชการเป็นหลักหรือรัฐนำกระบวนการส่วนการตอบโต้มีหลายรูปแบบและวิธีการ โดยเฉพาะปกาเกอะญอจะตอบโต้ด้วยการทำแนวกันไฟในหน้าแล้งเป็นกิจกรรมที่นำเสนอเป็นรูปธรรม ชี้ให้เห็นว่ารัฐต้องกระจายอำนาจ สนับสนุนชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร โดยมีส่วนร่วมดูแล ป้องกัน รักษาและใช้ประโยชน์ร่วมกันจึงจะเกิดความเป็นธรรม กระบวนการในระดับชุมชนต้องมีการพูดคุยกันให้มากขึ้น ต่างคนต่างอยู่ให้น้อยลงและความขัดแย้งให้มีน้อยลง มุ้งหาวิธีการฟื้นฟูองค์ความรู้ คุณงามความดีจากบรรพบุรุษของตัวเองจะได้เกิดความภาคภูมิใจ ต้องมากว่าหาเงินสนองตอบการรับใช้ทุนนิยม คือให้ความสำคัญกับเงินตราและละเลยภูมิปัญญาท้องถิ่น ละเลยบรรพบุรุษของตัวเอง จึงชี้ให้เห็นว่า กระบวนการการกลไกภาครัฐการตอบโต้การเคลื่อนไหวทางสิทธิ ทางวัฒนธรรม ยังมีความสำคัญในการติดต่อประสานงานกับส่วนราชการหลาย ๆ ส่วนเข้ามาร่วมกิจกรรมกับชุมชน เน้นความเข้าใจและความร่วมมือกับประชาชนใน รูปแบบและวิธีการ โดยลงมือปฏิบัติจริงไม่ว่าการทำแนวกันไฟในหน้าแล้ง การทำฝายชะลอน้ำตามแนวพระราชดำริ การปลูกป่าสร้างจิตสำนึก เป็นการเจราจาต่อรองทางกฎจารีตประเพณีและวัฒนธรรมสูงและได้ผลระดับหนึ่ง ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“การกลไกภาครัฐ การตอบโต้การเคลื่อนไหวทางสิทธิทางวัฒนธรรม รัฐได้ใช้ผู้นำชุมชนได้เปลี่ยนแปลงความคิดจากเดิมเป็นคนธรรมดา จึงตั้งให้เป็นผู้นำโดยผ่านกลไกของรัฐ เช่น มาจากการเลือกตั้งสรรหาหรือ แต่งตั้ง ผู้ที่ได้รับการเลือกตั้ง สรรหา แต่งตั้ง จะเปลี่ยนวิธีคิด กลายเป็นชนชั้นปกครองใช้อำนาจคุมประประชาชน โดยที่ตนเองเข้าใจว่าคือการมีส่วนร่วมของประชาชน”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ฟ, สัมภาษณ์, 30 พฤษภาคม 2562)

การกลไกภาครัฐ การตอบโต้การเคลื่อนไหวทางสิทธิทางวัฒนธรรม รัฐได้ใช้ผู้นำชุมชนได้เปลี่ยนแปลงความคิดจากเดิมเป็นคนธรรมดา จึงตั้งให้เป็นผู้นำโดยผ่านกลไกของรัฐ เช่น มาจากการเลือกตั้งสรรหาหรือ แต่งตั้ง ผู้ที่ได้รับการเลือกตั้ง สรรหา แต่งตั้ง จะเปลี่ยนวิธีคิด กลายเป็นชนชั้นปกครองใช้อำนาจคุมประประชาชน โดยที่ตนเองเข้าใจว่าคือการมีส่วนร่วมของประชาชน เช่น มีอดีตผู้นำชุมชนระดับตำบล เป็นผู้มีฐานะดี มีประสบการณ์ทางการเมือง มีอาคาร ที่ดิน เช่าหลายหลัง มีบารมีมากในเวลาบางช่วง เช่น ใกล้การเลือกตั้งทุกระดับได้มาพบผู้ให้สัมภาษณ์เพื่อปรึกษา ใจความสั้น ๆ ชัด ๆ ว่าขอยืมเงินจำนวน 300,000 บาทเพื่อนำเงินที่ยืมไปสร้างบ้านพักตากอากาศลักษณะรีสอร์ทสร้างเสร็จต่อน้ำ ต่อไฟและจะให้ผู้วิจัยเข้าไปอยู่ โดยจะคิดค่าเช่าเดือนละ 6,000 บาท เพื่อหักเงินที่ได้ยืมไป 300,000 บาท เมื่อหักเงิน

เป็นค่าเช่าครบเงินที่ยืมไปและจะให้ออกจากบ้านหลังนั้นภายใน 15 วัน ถ้าจะอยู่ต่อต้องจ่ายค่าเช่าจริงเป็นรายเดือนต่อไป ชี้ให้เห็นว่าผู้นำมาจากการเลือกตั้งมีแนวคิดจะไปเร็วถึงขณะนี้ในสังคมชุมชนจึงชี้ให้เห็นว่าความเปลี่ยนของสังคมในชุมชนมีทุนนิยมได้ให้รับกระแสเลือดสุดตัว มีระบบการคิดเป็นขั้นตอน เล็งเห็นผลชัดเจนสุดซอยและทะลุซอย โดยที่ท่านไม่ได้เรียนหนังสือ ไม่เคยเข้ามหาวิทยาลัยไม่เคยคลุกคลีกับวงวิชาการเลย แต่มีแนวติดเส้นตรง ไม่มีโค้งเตือนอันตรายเลยแล้วชุมชนจะพึ่งอาศัยกันต่อไป

ความเปลี่ยนทางความคิดของผู้นำชุมผลมาจากกลไกของรัฐระดับหมู่บ้าน และระดับตำบลจากเดิมที่ปฏิบัติตนเป็นที่พึ่งของประชาชนอย่างใกล้ชิด แต่ได้รับแนวคิดพัฒนาตน ยกระดับความเป็นชนชั้นปกครอง มองหาช่องทางเพื่อใช้ตำแหน่ง หน้าที่ควบคุมประชาชนในการแสดงออก แสดงความคิดเห็น ความเป็นผู้นำ เอื้อประโยชน์ให้กับธุรกิจส่วนตัวมากขึ้น เช่นธุรกิจรับเหมา การเป็นนายหน้ารูปแบบต่าง ๆ มากขึ้น และอธิบายธุรกิจตัวเองเชื่อมโยงประชาชนเพื่อความชอบธรรม จึงใช้คำว่า “มาจากประชาชน มาจากความต้องการของประชาชน” ต่อไปอีกไม่นานคงเห็นพัฒนาการยกสถานะขึ้นมาเป็น “กลุ่มอิทธิพล” เพราะเขามีเหตุผลและความเชื่อความศรัทธาในกลุ่มว่า เป้าหมายคือ “เงิน” สามารถให้คำตอบได้ทุกอย่างสำหรับประเทศไทย สามารถทำได้ทุกอย่าง ล้มคดีได้ ปั้มน้ำให้เป็นก้อนได้โดยไม่ต้องใส่ช่องฟิชในตู้เย็น มีคนยกย่อ สรรเสริญ มีการให้ความเคารพและนับถือราชการก็ฟังเรา ตำรวจ ป่าไม้ นายอำเภอ เป็นคนของเรา ดูแลเส้นทางให้ตลอดทาง ถึงมีจ่ายหนักบ้างเบาบ้าง เป็นธรรมดา ถ้าทำงานด้านสังคมมีแต่ไส้แห้ง ไม่มีเงิน คนยกย่อ สรรเสริญ การให้ความเคารพและนับถือ ไม่มีในหมู่ชนชั้นกลาง อาจจะมีประชาชนตาดำ ๆ แต่เขาเหล่านั้นไม่มาสารถนำพาไปข้างหน้าได้สวยหรูและดีจริง และประชาชนบอกว่า ผู้นำชุมชนจำนวนหนึ่ง ที่เดินได้ไม่เป็นธรรมชาติเพราะมีคนยืนอยู่ข้างหลัง เขาเป็นเพียงกระสุนหนังสติ๊กเท่านั้น น่าคิดๆประชาชนมีข้อสังเกตเองได้ส่วนตอบตอบโต้รัฐ ในทางสิทธิทางวัฒนธรรมปกาเกอะญอ ได้ใช้องค์ความรู้สิทธิที่มีชีวิตชีวา ในการปกป้องวิถีดำรงชีพ ตามปัจจัย 4 คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค มีการจัดการที่ดินป่าไม้ สามารถเก็บกิน ดูแล รักษา และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติบนพื้นฐานทางจิตวิญญาณและครอบด้วยจารีต ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อม ความศรัทธา การแสดงออก ภาษาพูด ภาษาเขียน ศิลปะ การสืบทอดวัฒนธรรม เอื้อต่อการปกป้อง คุ้มครอง ที่อยู่อาศัย ที่ดินที่ทำกิน พื้นที่ทางจิตวิญญาณ มิติทางวัฒนธรรม ตามศาสตร์พระราชาและภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“ประชาชาชนต้องทำตามที่รัฐต้องการ แต่ต้องเข้าใจว่าที่รัฐต้องการคืองบประมาณ กิจกรรมงานทุกอย่างที่รัฐทำต้องมรงบประมาณ ทำแล้วได้หรือไม่ได้ผลไม่สนใจ และไม่สนใจว่าประชาชนต้องการหรือเปล่านี่คือกลไกของรัฐหรือรัฐนำ เมื่อรัฐนำเป็นแบบนี้ การตอบโต้ของปกาเกอะญอคือนำรัฐคือประสานรัฐเข้ามาร่วมทำกิจกรรมกับประชาชน ทั้งทำแนวกันไฟ การบวชป่า การทำฝายชะลอน้ำตามแนวพระราชดำริเป็นกระบวนการทำความเข้าใจกับรัฐ”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ช, สัมภาษณ์, 31 พฤษภาคม 2562)

ประชาชาชนต้องทำตามที่รัฐต้องการแต่ต้องเข้าใจว่าที่รัฐต้องการคือ งบประมาณ กิจกรรม งานทุกอย่างที่รัฐทำต้องมรงบประมาณ ทำแล้วได้หรือไม่ได้ผลไม่สนใจ และไม่สนใจว่าประชาชนต้องการหรือเปล่านี่คือกลไกของรัฐหรือรัฐนำ เมื่อรัฐนำเป็นแบบนี้ การตอบโต้ของปกาเกอะญอคือนำรัฐคือประสานรัฐเข้ามาร่วมทำกิจกรรมกับประชาชน ทั้งทำแนวกันไฟ การบวชป่า การทำฝายชะลอน้ำตามแนวพระราชดำริเป็นกระบวนการทำความเข้าใจกับรัฐ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“การเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรม คือการใช้ชีวิตบนพื้นฐานของทรัพยากรธรรมชาติ โดยการบำรุง รักษา คุ้มครอง การใช้ประโยชน์เหมาะสมและสมดุล เช่น การบำรุงคือไม่ทำลาย ปลูกเพิ่มทุกปี การรักษาเช่น การทำแนวกันไฟป้องกันไฟป่าไม่ให้ลามเข้าไปในเขตป่าอนุรักษ์ ป่าใช้สอย ป่าชุมชน การเมืองคือการจัดการร่วมกัน วัฒนธรรมคือกลยุทธ์ดึงคนเข้าร่วมทำกิจกรรมร่วมกัน”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ท, สัมภาษณ์, 10 มิถุนายน 2562)

การเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรม คือการใช้ชีวิตบนพื้นฐานของทรัพยากรธรรมชาติ โดยการบำรุง รักษา คุ้มครอง การใช้ประโยชน์เหมาะสมและสมดุล เช่น การบำรุงคือไม่ทำลาย ปลูกเพิ่มทุกปี การรักษาเช่น การทำแนวกันไฟป้องกันไฟป่าไม่ให้ลามเข้าไปในเขตป่าอนุรักษ์ ป่าใช้สอย ป่าชุมชน การเมืองคือการจัดการร่วมกัน วัฒนธรรมคือกลยุทธ์ดึงคนเข้าร่วมทำกิจกรรมร่วมกัน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“การเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรม ได้ความว่า การเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรม คือการไม่เอารัดเอาเปรียบระหว่างคนกับธรรมชาติ หรือคนใช้ประโยชน์จากป่าแล้ว ก็ต้องรักษาป่า หรือได้กินจากน้ำต้องรักษาน้ำ ได้กินจากผาเช่นเขียด ต้องรักษาผา จึงเกิดความสมดุลและมีความเป็นธรรมของคนต้องไม่เอาเปรียบธรรมชาติ”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ณ, สัมภาษณ์, 13 มิถุนายน 2562)

การเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรม คือการไม่เอารัดเอาเปรียบระหว่างคนกับธรรมชาติ หรือคนใช้ประโยชน์จากป่าแล้ว ก็ต้องรักษาป่า หรือได้กินจากน้ำต้องรักษาน้ำ ได้กินจากผาเช่นเขียด ต้องรักษาผา จึงเกิดความสมดุลและมีความเป็นธรรมของคนต้องไม่เอาเปรียบธรรมชาติกลไกภาครัฐ หรือวิธีการทำงานของทางราชการ ไม่มีความต่อเนื่อง จะมาหาชุมชนต่อเมื่อมีงบประมาณ ถ้าหมดงบประมาณแล้วก็ไม่ได้มาและสร้างความขัดแย้งภายในชุมชน เช่นการว่าจ้างคนดับไฟป่า ทั้งหมู่บ้านจ้างคนเพียงคนเดียว จึงไม่มีทางดับไฟป่าได้ ข้อเสนอของชุมชนเสนอว่า ทางการมีเงินกี่บาทจะมากหรือจะน้อยไม่ว่ากันขอให้ส่งมอบให้ชุมชนและชุมชนจะไปสร้างวัด โรงเรียนก็ได้ตามที่ชุมชนต้องการ แต่จะควบคุมไฟป่าไม่ให้เกิด ถ้าเกิดทั้งหมู่บ้านจะช่วยกันไปดับและหาผู้กระทำความผิดคนเผาป่ามาลงโทษให้ได้ตามกฎระเบียบหมู่บ้าน ถ้าเขาไม่ยอมรับและปฏิบัติตาม จะส่งให้ป่าไม้ดำเนินการเป็นคดี

เป็นราย ๆ ไป แต่พบว่าข้อเสนอดังกล่าวทางราชการไม่รับฟัง มีการจ้างดับไฟป่าเป็นรายปี ปีต่อไปถ้าจะให้จ้างต่อต้องทอนร้อยละ 20 จึงเป็นที่มาของไฟป่าแรงมาทุกปี

ชุมชนกลไกในการทำงานดึงทางราชการมาร่วมหรือภาครัฐมาร่วม หรือเอาชุมชนเป็นตัวตั้งอยู่ได้นานและเป็นจริง เช่นการจัดพิกัดแนวเขตป่ากับที่ทำกิน แนวเขตที่ทำกินกับแนวเขตป่าชุมชนป่าอนุรักษ์ ใช้เครื่องมือที่ทันสมัยคือ GPS โดยองค์กรพัฒนาเอกชนมาอบรมในการใช้เครื่องมือและช่วยสื่อสารกับทางราชการมาร่วมมือกันทำงาน สามารถแก้ปัญหาการบุกรุกป่า การขยายพื้นที่ทำกิน ความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชนลดลงมากทุกปี จึงชี้ให้เห็นว่าความเข้าใจ นำไปสู่ความร่วมมือและปลายทางคือการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมในระดับชุมชนได้ ลดความขัดแย้งได้ โดยไม่ต้องใช้กฎหมาย ถ้าเอากฎหมายมาก่อน ความเข้าไม่มี ความร่วมมือไม่เกิดเพราะมีแต่ผิดหมาย แต่ชาวบ้านเรียกว่า กฎหมายผิดสำคัญ ที่สำคัญถ้าการทำงานปราศจากราชการ ปัญหาชาวบ้านทางราชการไม่มีวันเข้าใจได้ การดึงทางราชการมาทำงานร่วม ภาครัฐมาร่วมกับชุมชนถือว่าเป็นเรื่องดี ที่ไม่ดีคือให้รัฐเป็นหลักประชาชนเป็นผู้ร่วม จึงไม่ถูกหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะวิถีราชการคือมาแล้วย้ายออกไป ส่วนชุมชนไม่ย้าย ไม่หนีและอยู่ ตายที่ในหมู่บ้าน ถึงไปตายนอกบ้าน ต้องนำศพมาที่บ้าน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“องค์การบริหารส่วนตำบล โดยชื่อว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นทำแผนพัฒนาท้องถิ่นเอง ตามความเป็นไม่มารถกำหนดเองได้ ต้องรอคำสั่งจากรมให้ทำอะไรแต่ละปี แผนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็ทำไม่ได้เพราะพื้นที่อยู่ในเขตป่าสงวน อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเข้มแข็ง ประชาชนต้องร่วมมือและชุมชนต้องเข้มแข็งด้วย”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ย, สัมภาษณ์, 24 มิถุนายน 2562)

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ แตกต่างจากขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบเก่ามีจุดเน้นอยู่ที่การเมืองแบบผลประโยชน์ เช่น ขบวนการแรงงาน เรียกร้องเพื่อต่อรองผลประโยชน์กับนายจ้างผ่านกระบวนการทางการเมือง ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวภายใต้สิทธิของความเป็นพลเมือง ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“การเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรมเป็นสิทธิทางวัฒนธรรมในการจัดการที่ดินของปกาเกอะญอในเขตอำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ สิทธิทางวัฒนธรรมในการจัดการที่ดินของปกาเกอะญอในเขตอำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ หมายถึง การดำเนินวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และดำรงชีพบนฐานปัจจัยสี่ การจัดการที่ดิน ที่อาศัย พื้นที่ทำกิน พื้นที่และพื้นที่ทำจิตวิญญาณ ตามจารีตประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อม ความศรัทธา การแสดงออก ภาษาพูด ภาษาเขียน ศิลปะ การสืบทอด

วัฒนธรรม เอื้อต่อการปกป้อง คุ้มครอง ที่อยู่อาศัย ที่ดินที่ทำกิน พื้นที่ทางจิตวิญญาณ มิติทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือกฎหมาย มติ ครม. ที่เกี่ยวข้อง”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ม, สัมภาษณ์, 27 มิถุนายน 2562)

ส่วนขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ เป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งให้ความสนใจน้อยเกี่ยวกับมิติความเป็นพลเมือง แต่มีจุดเน้นอยู่ที่พื้นที่ทางวัฒนธรรม จุดมุ่งหมาย ของขบวนการอยู่ที่การระดมมวลชนของประชาสังคม (Civil Society) ไม่ใช่เพื่อการเข้าไปจับต้อง หรือยึดกุมอำนาจรัฐภายใต้ ประชาสังคม มีความสนใจน้อยที่จะต่อต้านรัฐ จุดมุ่งหมายของขบวนการอยู่ที่การป้องกันประชาสังคมจากการเติบโตของรัฐเทคโนแครต (Technocratic State) หรือการเข้ามายึดครองภายใน (Inner Colonialization) โดยรัฐเทคโนแครต นัยสำคัญของสิ่งเหล่านี้เกี่ยวข้องกับปรากฏกาณ์สังคมระดับ กว้างเป็นปรากฏการณ์ของสภาพสังคมสมัยใหม่ ไม่ได้เป็นเพียงปรากฏการณ์ทางการเมือง ดังนั้น ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ จึงเป็นผลสะท้อนทั้งหมดของสังคม กิจกรรมจะเป็นการสร้างนิยามใหม่ในความสัมพันธ์ภายในขบวนการทางสังคมและข่ายความสัมพันธ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“การเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรมปกาเกอะญอที่เห็นชัดเป็นการจัดการที่ดิน ของปกาเกอะญอโดยธรรมชาติของทรัพยากรของมนุษย์ที่ต้องอยู่รวมกันและร่วมกันเป็นกลุ่ม เป็นชุมชน โดยมีผู้นำธรรมชาติดั้งเดิมที่เรียกว่า “ฮี่โข่” ที่มาจากสายเลือดเต็มเปี่ยมไปด้วยคุณธรรมและเพื่อมาทำหน้าที่ควบคุม ปกป้อง ดูแลและจัดระเบียบสังคมและชุมชน มีความรักความสามัคคี เมตตาต่อกัน โดยใช้วัฒนธรรม ความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติ การเคารพเข้าที่ พิธีกรรม ข้อห้าม ขอขมา การให้อภัย มีข้อส่งเสริมสนับสนุน เชื่อมโยงกันถึงมิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งปัจจัยทั้งสี่ครบทั้งป่าจึงเป็นเครื่องมือในการปกครอง ประสานความร่วมมือ และจัดการที่อยู่อาศัย ที่ดินที่ทำกินและพื้นที่จิตวิญญาณที่มีชีวิตชีวา แตะต้องได้ สัมผัสได้จริง จึงเรียกได้ว่า”สิทธิทางวัฒนธรรมในการจัดการที่ดิน”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ธ, สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2562)

สิทธิหน้าหมู่ร่วมกันเป็นช่วง ๆ เป็นปัจเจกชนเป็นช่วง ๆ เช่นไรเหล่าเป็นสิทธิทางวัฒนธรรม เป็นของหน้าหมู่คือทุกคนเป็นเจ้าของสามารถหาของป่าไปเก็บกินได้ทุกคน สัตว์ป่าเป็นของหน้าหมู่ทุกคนสามารถไปไล่จับมากินได้และมาแบ่งกันกินด้วย ที่นาขั้นบันใด เป็นของปัจเจก ในช่วงปลูกข้าว เก็บเกี่ยวข้าว แต่จะเป็นหน้าหมู่หลังเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว ทุกคนสามารถไปหาปู ปลา เขียดนา หรือเป็นที่เลี้ยงสัตว์ สี่เท้า ปล่อยวัว ควายของคนอื่นได้ และเป็นการช่วยพัฒนาคุณภาพดินให้กับข้าวของนาด้วย เพราะมีมูลสัตว์เป็นปุ๋ยธรรมชาติปลอดเคมีภัณฑ์ได้เป็นย่างดี เพิ่มผลผลิตข้าวในปีต่อไปได้มากขึ้น การมีวัฒนธรรมร่วมกัน เช่นการเอามื้อเอาวัน ลงแขก ปัจจุบันถึงแม้ทุนนิยมเข้าไปทำลาย แต่ชุมชนตั้งสติได้

นำมาใช้ได้ ลดความขัดแย้งคือเรียนรู้ปัญหาซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และให้อภัยกันได้ถ้าเกิดความผิดพลาด โดยหลักคิดที่ว่า” สัตว์สี่เท้าเวลาเดิมหดล้ม ทั้งที่มีแขนขา สี่เท้า ที่เห็นชัดถนนกว้างใหญ่ 8 เลน 18 ล้อ วิ่งยังมีคว่ำกลางถนน แดดจัดยังถูกปิดบังด้วยหมอก ทำไมมนุษย์มี 2 ขา จะไม่มีความผิดพลาดในการดำเนินชีวิต วัฒนธรรมจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเจรจาต่อกับภาครัฐได้เป็นอย่างดี

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นสรุปได้ว่า การเคลื่อนไหวของประชาชนเพื่อต่อรองสิทธิทางวัฒนธรรมพิเศษชุมชนปกาเกอะญอการเคลื่อนไหวทางสังคมจากภายในสู่พื้นที่สาธารณะ การเคลื่อนไหวทางสังคมจากภายในแล้วค่อยไปสู่ภายนอก การเคลื่อนไหวภายกรณีการไม่รับนโยบายของรัฐเรื่อรัฐที่ดินดินที่ทำกินให้ประชาชนในรูปแบบของคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) ของชุมชนปกาเกอะญออำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีการกำหนดเงื่อนไข ตามมติ ครม. 30 มิถุนายน 2541 กำหนดเงื่อนไขว่า ต้องมีการำกินอย่างต่อเนื่องและและความลาดชันต้องไม่เกิน 35 องศา รัฐจะให้อยู่อาศัยไม่เกิน 30 ปี แล้วค่อยต่ออายุ ซึ่งเงื่อนไขดังกล่าวเป็นการขัดต่อวิถีชีวิตปกาเกอะญอ เป็นการทำลายวิถีชีวิตปกาเกอะญอและเป็นการยอมรับว่าได้ทำลายป่ามาตั้งแต่บรรพบุรุษมาและคืนที่ดินยกที่ดินให้กับกรมป่าไม้ด้วย ปกาเกอะญอจึงเคลื่อนไหวอย่างเช่น 1) จัดประชุมระดับอำเภอเชิญทุกภาคส่วนเข้ามาร่วมประชุมชี้แจงและรับฟังความคิดเห็นทั้งข้อดี ข้อเสียและจะส่งผลกระทบต่อลูกหลานในระยะยาว 2) จัดประชุมระดับตำบลเพื่อให้ชุมชนทุกกลุ่มเข้ามารับรู้และแสดงความคิดเห็นและความต้องการและไม่ต้องและไม่ต้องการและการให้เหตุผลในแง่มิติทางวัฒนธรรม 3) จัดประชุมระดับหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน ทำบันทึกการประชุม ลงลายมือชื่อผู้รับไม่รับ คทช. และยกมือถ่ายภาพการยกมือเป็นหลักฐานและให้แต่ละหมู่บ้านทำหนังสือยื่นต่อนายอำเภอกัลยาณิวัฒนาเพื่อขอชะลอการจัดที่ดินที่ทำกินให้ประชาชนตามนโยบายของรัฐบาล

ส่วนการเคลื่อนไหวการประสานภายนอกเข้ามาหนุนเสริมความเข้มแข็งชุมชน โดยมีวิธีกระบวนการสร้างความเข้าใจกับภาครัฐดไปทำความเข้าใจกับผู้ว่าราชการจังหวัด ประสานส่วนที่เกี่ยวข้องมาร่วมหารือและรับฟังประกอบไปด้วย ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นผู้แทนสำสักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและทำหน้าที่ฝ่ายเลขาผู้ว่าราชการจังหวัดด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด และเชื่อประสานทุกภาคส่วนซึ่งทำหน้าที่การหาผู้ไม่มีที่ดินที่ทำกิน เข้าไปอยู่ตามแปลงที่กรมป่าไม้จัดการให้แต่ว่ากรณีอำเภอกัลยาณิวัฒนา ไม่มีการจัดกาที่ดิน ไม่การจัดหาผู้ยากไร้ ไร้ที่ดินและที่ดิน แต่เป็นการมักง่ายโดยอาศัยทั้งดินและผู้ครอบครองที่ดินจากบรรบุรุษมาแล้ว เข้าไปอยู่ที่ดินของตัวอยู่แค่เดิมอยู่แล้วเป็นการไม่ถูกต้องยิ่งนักการจัดเวทีสาธารณะเชิญส่วนที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมรับฟังความคิดเห็นและสะท้อนปัญหาและความต้องการให้สาธารณศึกษาเรียนรู้ว่าการจัดที่ดินที่ทำกินให้กับประชาชนดังกล่าว จึงเข้าข่ายแฝงไปด้วยการทวนคืนผื่นตามนโยบายของรัฐบาลด้วยหรือไม่มีการประสาน

นักวิชาการเช่น มหาวิทาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ หรือมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เข้าศึกษาทำวิจัยเพื่อให้มีข้อพื้นที่เป็นข้องมูลทางวิชาการที่มากขึ้นและหลากหลาย

ดังนั้น เคลื่อนไหวมีการจัดกลุ่มออนไลน์เชื่อประสานสร้างความเข้าใจและเชิญบุคคลและหน่วยงานเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มแลกเปลี่ยนข้อมูลเชิงวิชาการเช่นกลุ่มอำเภอกัลยาณิวัฒนา กลุ่มทีมบ้านจันทร์ กลุ่มกัลยารักในหลวง ชุมชนอำเภอกัลยาณิวัฒนาได้มีการเคลื่อนไหวการต่อสู้โดยประกาศเป็นเขตพื้นที่วัฒนธรรมพิเศษ เพื่อให้ชุมชนเป็นฐานเป็นแหล่งเรียนสร้างพื้นที่การมีส่วนร่วมโดยยึดประชาชนเป็นหลักหรือเป็นที่ตั้งและเอาส่วนราชาการเป็นเป้าหมายที่ต้องการเข้าใจประชาชนจึงเคลื่อนไหวการต่อสู้โดยประกาศเป็นเขตพื้นที่วัฒนธรรมพิเศษ การเคลื่อนไหวการทำฝายชะลอน้ำตามแนวพระราชดำริหรือประชาชนทำมาและเรียกว่าเหมือนฝาย จึงเป็นกลยุทธ์สร้างประสานความร่วมมือให้เกิดความเข้าใจ ร่วมมือกันโดยไม่ต้องใช้งบประมาณ การทำฝายเป็นการฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธารฟื้นฟูลำห้วย ฟื้นฟูแห่งอาหารจึงเป็นการสร้างความมั่นคงทางอาหาร เป็นกิจกรรมที่ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐได้เป็นอย่างดีเพราะเป็นนโยบายของรัฐบาลด้วยแต่ไม่มีพื้นที่จริง ส่วนประชาชนมีพื้นที่จริงทุกสายตลอดลำห้วยกัลยาณิวัฒนาจึงได้มีการทำฝายก่อนทำนาทุกปีมีการทำฝายหลังเก็บเกี่ยวข้าวด้วยและเชิญหน่วยงานเช่นผู้ว่าราชการจังหวัดลงมาร่วมทำฝายด้วยเป็นต้น

การเคลื่อนไหวและต่อรองโดยการสร้างเครือข่าย รัฐ ผู้นำชุมชน และชุมชนการเคลื่อนไหวโดยการสร้างเครือข่ายระหว่างรัฐ ผู้นำชุมชนและชุมชน ให้เห็นปัญหาร่วมกัน และร่วมมือกันหรือสนับสนุนชุมชนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันเพราะว่าที่ที่มาของผู้นำต่างกันและหัวหน้าหน่วยงานย้ายเข้าย้ายออกบ่อย เพื่อให้การเคลื่อนไหวงานเชิงพื้นที่ต้องได้รับการหนุนเสริมทุกส่วน จึงมีกระบวนการสร้างเครือข่ายรัฐ ผู้นำชุมชนและเครือข่ายชุมชนซึ่งมีกระบวนการจัดเวทีผู้นำชุมชน เสวนาผู้นำชุมชนประกอบไปด้วย กำนัน ผู้ใหญ่ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เครือข่ายกลุ่มสตรีแม่บ้าน เครือข่ายเด็กและเยาวชน เครือข่ายผู้นำศาสนาและและหัวหน้าส่วนราชการระดับอำเภอ เข้ามาร่วมประชุม เสวนา และข้อตกลงร่วมกันและให้แต่ละเครือข่ายกลับไปทำความเข้าใจบทบาทต่อเครือข่ายของตนเองแล้วมามานำเสนอที่ประชุมเพื่อทราบความคืบหน้าของแต่ละเครือข่าย โดยมีข้อตกลงประชุมอย่างน้อย 3 เดือนครั้งให้ผู้นำศาสนาและผู้นำที่เป็นทางการเดินสายทำความเข้าใจให้กับหัวหน้าส่วนราชการที่ย้ายมาใหม่ได้มีข้อข้อมูลได้เรียนรู้งานชุมชนและเอื้อต่อการสนับสนุนชุมชนจัดเวที เสวนาร่วมกัน 3 เดือนครั้ง เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างตัวบุคคลกับหน่วยงานเพื่อการสนับสนุนเดินหน้าการขับเคลื่อนชุมชนบนพื้นฐานการมีข้อมูล ลดความขัดแย้งเพิ่มความร่วมมือในอนาคตโดยนำประเด็น ดิน น้ำ ป่า เป็นเครื่องมือนำไปสู่ให้เกิดกลไกการเคลื่อนไหวโดยการสร้างเครือข่ายรัฐผู้นำชุมชน และชุมชนต่อไป

ผู้วิจัยจะได้ศึกษา ผลของกระบวนการต่อสู้ ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรของชุมชนปกาเกอะญออำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ กับนโยบายและปฏิบัติการของรัฐในระดับพื้นที่ในบทที่ 6 ต่อไป

บทที่ 6
ผลของกระบวนการต่อสู้ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรม ของชุมชนปกาเกอะญอ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

การศึกษาเพื่อศึกษาผลของกระบวนการต่อสู้ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรมของชุมชนปกาเกอะญอ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ด้านนโยบายที่ดินป่าไม้ของรัฐ ตามสิทธิทางวัฒนธรรมของปกาเกอะญอ และแสวงหากลไกกระชับความความสัมพันธ์ มีความเข้าใจร่วม ลดปัญหาความขัดแย้ง เพิ่มความร่วมมืออย่างยั่งยืน ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยออกเป็น 4 ประเด็น คือ 1) ผลของกระบวนการต่อสู้เพื่อต่อรองนโยบายของรัฐที่ส่งผลต่อทรัพยากรป่าไม้ 2) ผลของกระบวนการต่อสู้เพื่อต่อรองนโยบายของรัฐที่ส่งผลต่อทรัพยากรพื้นที่ดินทำกิน 3) ผลของกระบวนการต่อสู้เพื่อต่อรองนโยบายรัฐที่ส่งผลต่อการละเมิดสิทธิทางวัฒนธรรมชุมชนปกาเกอะญอ 4) ผลของกระบวนการต่อสู้เพื่อสร้างความสัมพันธ์ลดปัญหาความขัดแย้งสิทธิทางวัฒนธรรมชุมชนปกาเกอะญอกับภาครัฐ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

6.1 ผลของกระบวนการต่อสู้เพื่อต่อรองนโยบายของรัฐที่ส่งผลต่อทรัพยากรป่าไม้

การจัดการที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนคือ นโยบายรรัฐไทยที่ล้าหลังและกลายเป็นเครื่องมือกีดกันชุมชนในการแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรจากฐานราก ปัญหาการกำหนดเขตพื้นที่อนุรักษ์ของรัฐทับซ้อนกับที่ทำกินของราษฎร เป็นปัญหาข้อพิพาทและสร้างความขัดแย้งที่ยืดเยื้อระหว่างภาครัฐกับประชาชนมายาวนาน รวมถึงการไร้นโยบายการกระจายการถือครองที่ดินให้เป็นธรรมและการปบ่อยให้กลุ่มทุนเอกชนต่าง ๆ สามารถกักตุนเก็วกำไรที่ดินอย่างไร้ขอบเขต ด้านนโยบายด้านทรัพยากรของรัฐไทยที่ผ่านมามุ่งเน้นการนำที่ดินกลับสู่อำนาจของรัฐ มีแต่จะนำไปจัดสรรแก่ประชาชนเท่านั้น โดยมิได้แก้ไขปัญหาการถือครองที่ดินทั้งระบบ ความพยายามในการแก้ปัญหาของรัฐฝ่ายเดียวที่ผ่านมาไม่ประสบผลสำเร็จ พื้นที่ป่าลดลงก่อความขัดแย้ง สร้างความรู้สึกสองมาตรฐานให้กับประชาชนต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก รวมทั้งเปิดโอกาสให้เกิดกระบวนการทุจริตคอรัปชั่นได้ง่ายปัญหาการไร้ที่ดินทำกินของเกษตรกร และการรุกล้าเขตป่าสงวนโดยการกระจายสิทธิการถือครองให้แก่ผู้ที่ไม่อยู่ในพื้นที่ และออกมาตรการป้องกันการเปลี่ยนมือไปอยู่ในครอบครองของผู้ที่มิใช่เกษตรกร ใช้เทคโนโลยีดาวเทียมสำรวจ และวิธีการแผนที่ทันสมัย แก้ไขปัญหาเขตที่ดินทับซ้อน และแนวเขตพื้นที่ป่าที่ไม่ชัดเจนอันก่อให้เกิดข้อขัดแย้งระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่รัฐ นอกจากนั้นรัฐบาลยังคงมีนโยบายการจัดสรรที่ดินให้แก่ผู้ยากไร้โดยไม่ต้องเป็นกรรมสิทธิ์แต่รับรองสิทธิร่วม

ในการจัดการที่ดินของชุมชน ซึ่งเป็นหลักการคล้ายกับแนวโฉนดชุมชน โดยมีคณะกรรมการที่ดินแห่งชาติ (คทช.) เป็นกลไกหลักในการดำเนินงาน แต่ในเบื้องต้นพบปัญหา อุปสรรคสำคัญของนโยบายมอบที่ดินแบบแปลงรวมของ คทช. ดังกล่าว ไม่สอดคล้องกับแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ควรจะเป็นคือไม่ได้เป็นหลักการที่ยอมรับสิทธิชุมชนที่แท้จริง เนื่องจากเป็นเพียงการ อนุญาต จากหน่วยงานภาครัฐเท่านั้น โดยชุมชนจะไม่ได้รับ

ด้านนโยบายที่มุ่งแก้ไขปัญหาป่าไม้หรือที่เรียกว่าการทวงคืนผืนป่ากลับส่งผลกระทบอย่างมากต่อประชาชน โดยเริ่มจากการออกคำสั่งจำนวนสองฉบับ ได้แก่ คำสั่ง คสช. ฉบับที่ 64/2557 เรื่อง การปราบปรามและการหยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ และคำสั่ง คสช. ฉบับที่ 66/2557 เรื่อง เพิ่มเติมหน่วยงานสำหรับการปราบปราม หยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ และนโยบายการปฏิบัติงานเป็นการชั่วคราวในสภาวการณ์ปัจจุบัน เมื่อวันที่ 14 และ 17 มิถุนายน ตามลำดับ คำสั่ง คสช.ทั้งสองฉบับดังกล่าว ได้เปลี่ยนแปลงแนวคิดในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของไทยไปอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือคาสั่ง คสช. ฉบับที่ 64, 66/2557 เป็นคำสั่งที่เป็นกระบวนการรวบอำนาจและลดทอนความซับซ้อนของปัญหาโดยทำการโอนอำนาจการจัดการป่าจากหน่วยงานราชการไปให้สถาบันทหารเป็นองค์กรหลักในการใช้อำนาจสั่งการ ควบคุม และอาศัยมาตรการใช้ความรุนแรงเข้าดำเนินการแก้ไขปัญหาป่าไม้เป็นมาตรการหลักแทนมาตรการอื่นโดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เคยมีมาก่อน การทับซ้อนกับเขตพื้นที่ตามกฎหมายป่าไม้ ส่งผลกระทบโดยตรงต่อพื้นที่อยู่อาศัย ที่ทำกินและพื้นที่หากินของชุมชนกปกาเกอะญอ ในลักษณะที่แตกต่างกันไปบางพื้นที่หมู่บ้านถูกทับด้วยกฎหมายทั้งหมด บางหมู่บ้านถูกทับเพียงบางส่วน และอีกบางพื้นที่หมู่บ้านเดียวถูกทับซ้อนด้วยกกหมายหลายฉบับซ้อนทับกันในพื้นที่เดียวกัน

ฉะนั้นความรุนแรงและความเข้มข้นของปัญหาที่ตามจะแตกต่างกันไป ซึ่งเห็นได้ว่าเกือบทุกชุมชนมีสถานะที่ดินอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ คือจานวน 1,261 ชุมชน และในจำนวนนี้อยู่ในพื้นที่เขตป่าอนุรักษ์ถึง 492 ชุมชน และเป็นชุมชนที่อยู่ทั้งในพื้นที่ทั้งเขตป่าสงวนและเขตป่าอนุรักษ์ จำนวน 583 ชุมชน คนในชุมชนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ ที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ระหว่างหุบเขาอยู่สูงจากระดับน้าทะเล 700 เมตร อยู่ห่างจากตัวอำเภอประมาณ 20 กิโลเมตร มีลำห้วยที่สำคัญ ซึ่งลำห้วยทั้งสองแห่งนี้ได้ใช้ประโยชน์ในการเกษตร เช่น ทำนา ส่วนลำห้วยที่ใช้อุปโภคบริโภค คือลาห้วยน้อย ปู่พาปู่โกล๊ะชาวบ้านเล่าว่าเมื่อก่อนมีคนพื้นราบชื่อปู่พาได้มาล่า หมูป่าบริเวณและได้ถูกหมู่ป่ากัดตาย ชาวบ้านจึงได้ใช้ชื่อปู่พา เป็นชื่อลำห้วย น้ำจากลำห้วยต่าง ๆ ที่ไหลผ่านบ้านหินลาดนอกสามารถใช้ประโยชน์ตลอดทั้งปีโดยไม่แห้ง ซึ่งบริเวณป่าต้นน้ำจะไม่มีใครไปรบกวนโดยการตัดไม้อย่างเด็ดขาด สภาพของดินเป็นดินแดง และดินรวนเหมาะสำหรับทำการเกษตรประเภทเพาะปลูกทั้งนี้การจัดการป่าโดยชุมชนเป็นการพึ่งพาเกื้อกูลกันที่มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงต่อกันระหว่าง ป่า คนและแผนปฏิบัติของชุมชน อันถือเป็นการยกระดับการจัดการของชุมชนได้อย่าง มีประสิทธิภาพโดยยังคงไว้ซึ่งจารีต

ดั้งเดิมของชุมชน ตลอดจนระบบเศรษฐกิจและแผนการผลิตที่สอดคล้องกับการจัดการป่าซึ่งความสามารถจากการจัดการป่านี้จะเห็นได้จากความอุดมสมบูรณ์ของป่า ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติและความมั่นคงทางอาหารของชุมชน

จากการประกาศนโยบายทวงคืนผืนป่า เป็นการปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่ที่สนธิกำลังร่วมมือกันทางอำนาจและหลายฝ่าย เพื่อการทวงคืนหรือขอคืนผืนพื้นป่าจากประชาชน โดยที่เจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายต่างอาศัยการใช้อำนาจทางการกีดกัน ในการปฏิบัติการของการใช้อำนาจแต่ละฝ่าย เป็นการใช้อำนาจหน้าที่สนับสนุนและเสริมกำลังกันพร้อมกันเพื่อให้บรรลุภารกิจตามคำสั่งของ คสช. เพื่อให้ได้มาในที่ดินที่มีข้อ พิพาทระหว่างรัฐกับประชาชนในแต่ละพื้นที่ การดำเนินการนำนโยบายดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการดำรงวิถีชีวิตของชาวบ้านในพื้นที่โดยตรงโดยคุณภาพชีวิตของประชาชน พบว่าหลังการประกาศและนำนโยบายการทวงคืนผืนป่าหรือการดำเนินการของเจ้าหน้าที่ทำให้คุณภาพชีวิตของชาวบ้านได้เปลี่ยนแปลงไปในทางลดหรือคุณภาพชีวิตของชาวบ้านได้ลดลงจากเดิมเป็นอย่างมาก จะเห็นว่ารูปแบบการปฏิบัติการของรัฐนั้น ทางปฏิบัติ ของการใช้อำนาจแต่ละฝ่ายจะเป็นไปในทิศทางที่หนุนเสริมซึ่งกันและกันตามลำดับชั้น อย่างเป็นกระบวนการออกเป็นกฎหมายเพื่อใช้กฎหมายจัดการตีกรอบในการบังคับในการดำเนินการอย่างจริงจัง หากใช้กฎหมายได้ผลน้อยหรือไม่เป็นน่าพอใจรัฐจะมีคือใช้กำลังเจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่หากใช้ไม่ได้ผลอีกรัฐจะสนธิกำลังในการเข้าไปกดดัน ข่มขู่ และคุกคามชาวบ้าน และคำสั่ง พ่วงการใช้กำลังของเจ้าหน้าที่รัฐดังกล่าวมาจากข้อกฎหมายหรือมติ ครม. ที่ระบุไว้ในมอบอำนาจ และหน้าที่ ทำให้กับเจ้าหน้าที่ในการดำเนินการตามคำสั่ง พ่วงมากับเรื่องที่ดินด้วยเพราะกฎหมายพระราชบัญญัติป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2484 และพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 เรื่องของกฎหมายว่าด้วยป่าพ่วงกับที่ดินเป็นอย่างมากทำให้ปกาเกอะญออยู่กับป่า ดูแลรักษาป่าอย่างใกล้ชิดแต่ไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรป่าไม้และที่ดิน ท้ายสุดคือเป็นกระบวนการสร้างความชอบธรรมให้กับเจ้าหน้าที่เร่งดำเนินการตามแผนนโยบายทวงคืนผืนป่า เพราะที่ผ่านมารัฐออกกฎหมายที่เกี่ยวกับสิ่งแวดแล้วป่าไม้และที่ดิน เช่น พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติปี พ.ศ. 2504 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 พระราชบัญญัติสวนป่า พ.ศ. 2535 (สำนักงานคณะกรรมการ กฤษฎีกา, 2535) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าที่ผ่านมาการออกกฎหมายของรัฐบาล รัฐบาลไม่ได้ให้ความสำคัญและรับฟังกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่โดยเฉพาะประชาชนที่มีปัญหาข้อพิพาทในเรื่องที่ดินป่าไม้ทับที่ทับซ้อนมาก่อนหน้านี้แล้ว และปัญหาส่วนใหญ่เป็นปัญหาที่ดินป่าไม้ที่เกิดจากการประกาศกฎหมายและนิยามความหมาย “ป่าและที่ดิน” มีความเป็นอันเดียวกันและกำกวมมาก และการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนอย่างไปตรงมา ปราศจากการสืบสวนสอบสวนข้อเท็จจริง แต่ทำตามกฎหมายและประกาศคำสั่ง หลังการประกาศนโยบายทวนคืนผืนป่า พบว่ามีชาวบ้านได้ถูกดำเนินคดีป่าไม้ตามนโยบายการทวงคืนผืนป่ามากกว่า 1,700 คน จากทั่วประเทศและส่วนการสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลเฉพาะชุมชนปกาเกอะญออำเภอกัลยาณิวัฒนาพบว่าพวกเขา

ถูกดำเนินคดีข้อหาบุกรุกป่ามากถึง 5 คดี ผลของกฎหมาย ทำให้ชุมชนถูก อารัด เอาเปรียบถูกผลักให้ชุมชนเป็นคนทำผิดกฎหมายเสมอ ๆ ยิ่งคณะรัฐบาล คสช.ได้กำหนดแผนยุทธศาสตร์ชาติด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีแผนและนโยบายปฏิบัติการ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“ชุมชนปกาเกอะญออำเภอกัลยาณิวัฒนา ให้ความสำคัญทรัพยากรธรรมชาติมากเพราะป่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสิ่งมีชีวิต มนุษย์ สัตว์ เพราะป่าสนเป็นไม้ที่มีประโยชน์ทั้งการเป็นแหล่งของปัจจัยสี่ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย หรือยารักษาโรคของมนุษย์ ทรัพยากรป่าสนยังมีประโยชน์ต่อการรักษาความสมดุลของสิ่งแวดล้อม หากทีการทำลายป่าไม้มาก ๆ จึงส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและอื่นๆ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชได้ทรงมีแนวพระราชดำริด้านการอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งเป็นหลักการจัดการทรัพยากรป่าไม้ และพระองค์ทรงตระหนักให้ความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ ครั้งการสัมมนาการเกษตรภาคเหนือ”

(ผู้ให้ข้อมูลนาย ก, สัมภาษณ์, 20 กุมภาพันธ์ 2562)

ชุมชนปกาเกอะญออำเภอกัลยาณิวัฒนา ให้ความสำคัญทรัพยากรธรรมชาติมากเพราะป่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสิ่งมีชีวิต มนุษย์ สัตว์ เพราะป่าสนเป็นไม้ที่มีประโยชน์ทั้งการเป็นแหล่งของปัจจัยสี่ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย หรือยารักษาโรคของมนุษย์ ทรัพยากรป่าสนยังมีประโยชน์ต่อการรักษาความสมดุลของสิ่งแวดล้อม หากทีการทำลายป่าไม้มาก ๆ จึงส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและอื่น ๆ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชได้ทรงมีแนวพระราชดำริ ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งเป็นหลักการจัดการทรัพยากรป่าไม้ และพระองค์ทรงตระหนักให้ความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ ครั้งการสัมมนาการเกษตรภาคเหนือ เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2524 มีพระราชดำรัสพระราชทาน เกี่ยวกับการปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง มีใจความตอนหนึ่งว่า “การปลูกป่า 3 อย่าง แต่ให้ประโยชน์ 4 อย่าง ซึ่งได้ไม้ผล ไม้สร้างบ้าน และ ไม้พื้นนั้นสามารถให้ประโยชน์ได้ถึง 4 อย่าง คือ นอกจากประโยชน์ในตัวเองตามชื่อแล้วยังสามารถให้ประโยชน์ที่ 4 ซึ่งเป็นข้อสำคัญ คือ สามารถช่วยอนุรักษ์ดิน และต้นน้ำลำธารด้วย...” และได้มีพระราชดำรัสเพิ่มเติมว่า การปลูกป่าถ้าจะให้ราษฎรมีประโยชน์ให้เขาอยู่ได้ให้ใช้วิธีปลูกไม้ 3 อย่าง แต่มีประโยชน์ 4 อย่าง คือ ไม้ใช้สอย ไม้กินได้ ไม้เศรษฐกิจ โดยรองรับการชลประทาน ปลูกรับซับน้ำ และปลูกอุดช่วงไหล่ตามร่องห้วย โดยรับน้ำฝนอย่างเดียว ประโยชน์อย่างที่ 4 ได้ระบบอนุรักษ์ดิน และน้ำ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“ปกาเกอะญออำเภอกัลยาณิวัฒนาเป็นชาติพันธุ์ที่มีความผูกพันเกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยแสดงออกผ่านองค์ความรู้ ภูมิปัญญา หรือความเชื่อในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ปัจจุบันความเชื่อทางพิธีกรรม มีข้อกำหนดที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยพยายามแสวงหาสร้างความร่วมมือของคนในชุมชน”

(ผู้ให้ข้อมูลนาย จ. สัมภาษณ์, 24 กุมภาพันธ์ 2562)

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และความเข้าใจที่ภาครัฐมีต่อวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนปกาเกอะญออย่างไม่ถูกต้อง ได้ส่งผลทำให้ชุมชนปกาเกอะญอต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ อาทิ ปัญหาการจัดการทรัพยากรและการสูญเสียสิทธิ์ในที่ทำกิน ปัญหาเรื่องสถานะบุคคลทางกฎหมาย/สัญชาติ ปัญหาการสูญเสียอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และศักยภาพการสืบทอดวัฒนธรรมและมรดกทางภูมิปัญญา และปัญหาการจัดระบบการศึกษาของรัฐที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนปกาเกอะญอ แต่การดำเนินการที่เป็นรูปธรรมยังคงไม่เกิดขึ้นชัดเจนเนื่องจากความพร้อมและความเข้าใจของทั้งเจ้าหน้าที่รัฐและภาคประชาชนชุมชนปกาเกอะญอเองเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนแนวนโยบายดังกล่าวไม่เกิดการพัฒนาคืบหน้าเท่าที่ควร โดยเฉพาะในประเด็นของการนำร่องพื้นที่เขตสังคมและวัฒนธรรมพิเศษชุมชนที่ยังไม่มีความชัดเจนในการดำเนินการที่เป็นรูปธรรมดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“ชุมชนปกาเกอะญอมีวัฒนธรรม ความเชื่อ หรือองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มีรูปแบบการจัดการ การอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติที่ชัดเจน”

(ผู้ให้ข้อมูลนาย ค, สัมภาษณ์, 28 กุมภาพันธ์ 2562)

เนื่องจากในปัจจุบันหลายกลุ่มที่มีวิถีวัฒนธรรมที่พึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติ มีวิธีคิดปรัชญาในการดำเนินชีวิตที่ไม่เหมือนสังคมใหญ่กำลังเผชิญปัญหาที่คล้ายคลึงกันคือ กลายเป็นกลุ่มชายขอบและเปราะบางขาดความมั่นคงในที่อยู่อาศัย เข้าไม่ถึงสิทธิในการใช้ประโยชน์และร่วมดูแลทรัพยากรธรรมชาติ มีแนวโน้มที่จะเข้าสู่กิจกรรมที่ผิดกฎหมายและทำงานที่เสี่ยงอันตราย ขาดความมั่นใจและภูมิใจในวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิม ถูกดูแคลนจากบุคคลที่ไม่เข้าใจวิถีวัฒนธรรม ซึ่งปัญหาของกล่มชาติพันธ์หลายกลุ่ม ชุมชนปกาเกอะญออำเภอกัลยาณิวัฒนา ให้ความสำคัญทรัพยากรธรรมชาติมากเพราะป่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสิ่งมีชีวิต มนุษย์ สัตว์ เพราะป่าสนเป็นไม้ที่มีประโยชน์ทั้งการเป็นแหล่งของปัจจัยสี่ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย หรือยารักษาโรคของมนุษย์ ทรัพยากรป่าสนยังมีประโยชน์ต่อการรักษาความสมดุลของสิ่งแวดล้อม หากทีการทำลายป่าไม้มาก ๆ จึงส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและอื่น ๆ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชได้ทรงมีแนวพระราชดำริด้านการอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งเป็นหลักการจัดการทรัพยากรป่าไม้ และพระองค์ทรงตระหนักให้ความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ ครั้งการสัมมนาการเกษตรภาคเหนือ เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2524 มีพระราชดำรัสพระราชทาน เกี่ยวกับการปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง มีใจความตอนหนึ่งว่า “การปลูกป่า 3 อย่าง แต่ให้ประโยชน์ 4 อย่าง ซึ่งได้ไม้ผล ไม้สร้างบ้าน และไม้พื้นนั้น สามารถให้ประโยชน์ได้ถึง 4 อย่าง คือ นอกจากประโยชน์ในตัวเองตามชื่อแล้วยังสามารถให้ประโยชน์ที่ 4 ซึ่งเป็นข้อสำคัญ คือ สามารถช่วยอนุรักษ์ดิน และต้นน้ำลำธารด้วย...” และได้มีพระราชดำรัสเพิ่มเติมว่า “การปลูกป่าถ้าจะให้ราษฎรมีประโยชน์ให้เขาอยู่ได้ให้ใช้วิธีปลูกไม้ 3 อย่าง

แต่มีประโยชน์ 4 อย่าง คือ ไม้ใช้สอย ไม้กินได้ ไม้เศรษฐกิจ โดยรองรับการชลประทาน ปลูกรับซับน้ำ และปลูกอุดช่วงไหล่ตามร่องห้วย โดยรับน้ำฝนอย่างเดียว ประโยชน์อย่างที่ 4 ได้ระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ”

ปกาเกอะญออำเภอกัลยาณิวัฒนาเป็นชาติพันธุ์ที่มีความผูกพันเกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยแสดงออกผ่านองค์ความรู้ ภูมิปัญญา หรือความเชื่อในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ปัจจุบันความเชื่อทางพิธีกรรม มีข้อกำหนดที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยพยายามแสวงหาสร้างความร่วมมือของคนในชุมชน หรือหน่วยงานในรัฐที่มีแนวคิดในการฟื้นฟูและส่งเสริมการรักษาความเชื่อ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ให้คงอยู่ในชุมชน และสืบทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่คนรุ่นใหม่ ๆ ข้อกำหนดหลายอย่างได้มีการสอดแทรกอยู่ในกฎระเบียบหมู่บ้านของแต่ละชุมชน ความเชื่อเกี่ยวกับต้นไม้ เช่น ป่าเดปอ ป่าช้า ต้นโพธิ์ ต้นไทร สะดือ ป่า (เดะหมื่อเบอ) การเลี้ยงผีเหมือง-ฝาย การเลี้ยง และความเชื่อเกี่ยวกับการเลือกใช้ประโยชน์ไม้เพื่อการก่อสร้างที่อยู่อาศัย โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการฟื้นฟู และใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืนเพราะมีปัจจัยและเงื่อนไข ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“เป็นเขตคุ้มครองทางวัฒนธรรมหรือเขตวัฒนธรรมพิเศษ ครอบคลุมพื้นที่เพื่อการอยู่อาศัยหรือพื้นที่ตั้งของชุมชน ซึ่งสะท้อนให้เห็นการเป็นกลุ่ม ชุมชน พื้นที่เพื่อการอยู่ อาศัยนั้นมีความหมายมากกว่า “บ้าน”และ “ครอบครัว” แต่ครอบคลุมไปถึงความเป็น “ชุมชน” ซึ่งมีภาษาขนบประเพณี คุณค่าและกติการ่วมกัน ยังเน้นการคุ้มครอง พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ หรือ พื้นที่ทางจิตวิญญาณ ซึ่งสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ และเป็นรากฐานของกติกาเพื่อความเคารพในธรรมชาติและเคารพในสิทธิเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน”

(ผู้ให้ข้อมูลนาย ค, สัมภาษณ์, 30 กุมภาพันธ์ 2562)

ชุมชนปกาเกอะญอมีวัฒนธรรม ความเชื่อ หรือองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มีรูปแบบการจัดการ การอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติที่ชัดเจน และทุกหมู่บ้านมีกติกากฎระเบียบของชุมชนเกี่ยวกับการจัดการและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ มีแผนชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไว้ในแผนพัฒนาอำเภอและแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีกลไกการประสานและการสนับสนุนจากองค์การต่าง ๆ ทั้งด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต การพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ การใช้ประโยชน์ที่ดิน และ เช่น กรมป่าไม้ และโครงการหลวง และสมาคมปกาเกอะญอเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมสภาพพื้นที่ป่ามีความอุดมสมบูรณ์โดยเฉพาะของพื้นที่ป่าสนธรรมชาติมีมากถึง 150,000 ไร่ ทุกชุมชนหมู่บ้าน มีการจัดระเบียบที่ดินและมีแผนที่ของชุมชนทั้งเป็นรายแปลง บุคคล แปลรวมและได้มีการแบ่งเขตพื้นที่ป่าไม้ พื้นที่อยู่อาศัย

และพื้นที่เกษตรมีพิกัดอย่างชัดเจน มีผู้นำทางศาสนา ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ ศิษยาภิบาล ที่เข้าใจร่วมมือกับชุมชนและคนในชุมชนยังให้ความคารพ และนับถือ มีการเก็บหาของป่า มีการเก็บหาเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน ไม่ว่าเห็ด แดงลาย เห็ดถอบ มีการนำไม้สนธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ก่อสร้างบ้านเป็นที่อยู่อาศัยผ่านกฎเกณฑ์การอนุญาตให้มีการนำไม้มาใช้ ในการสร้างที่อยู่อาศัยชุมชนหรือเป็นสิ่งสร้างที่เป็นสาธารณประโยชน์ เท่านั้น หากผู้ใดตัดไม้แล้วนำออกไปใช้ ขายนอกพื้นที่ชุมชนต้องถูกดำเนินคดีผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้านจะไม่รับผิดชอบ และไม่ให้ความช่วยเหลือใด ๆ ต่อคดีที่เกิดขึ้นทุกกรณีการใช้ประโยชน์ไม้ทุกชนิด เพื่อเป็นเชื้อเพลิง หุงข้าว จะเก็บหาเศษไม้หรือปลายไม้และไม้ที่ล้มในพื้นที่ป่าหัวไร่ปลายนา ก็นำมาใช้เพื่อเป็นเชื้อเพลิงการหุงต้มอาหารสัตว์ หรือให้ความอบอุ่นแก่ร่างกายในฤดูหนาวได้ เช่น ไม้ก่อ ไม้สน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“เป็นพื้นที่ที่ชุมชนธำรงวิถีชีวิตบนฐานองค์ความรู้ภูมิปัญญาตามประเพณีของชนเผ่าพื้นเมืองที่ผสานเข้ากับองค์ความรู้วิทยาศาสตร์และความรู้ใหม่ต่าง ๆ ได้อย่างสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นที่เป็นบริบทปัจจุบัน มีนัยของความพอเพียงความมีคุณธรรมจริยธรรม การอนุรักษ์ และความยั่งยืนในกระบวนการดำเนินวิถีชีวิตเหล่านั้น โดยที่กฎหมายหรือระเบียบจากภายนอกไม่มาขัดขวางหรือชะลอแนวทางปฏิบัติเหล่านั้น”

(ผู้ให้ข้อมูลนาย ต, สัมภาษณ์, 6 เมษายน 2562)

ปกาเกอะญอกับทรัพยากรป่าไม้ได้เป็นอย่างดี เพราะมีพื้นที่ป่าลดลงไปเพียงร้อยละ 0.9 ของพื้นที่ป่าไม้ทั้งหมดในรอบ 12 ปี ชี้ให้เห็นว่าปกาเกอะญอสามารถอยู่กับป่าได้ และวิถีชีวิตความเป็นอยู่องค์ความรู้ภูมิปัญญาที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม คือ สุขภาพของป่าสน จึงหมายถึงระบบนิเวศของป่าสนมีความสมบูรณ์มีความหลากหลายของชนิดพันธุ์ไม้ การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าไม้ กระบวนการเคลื่อนไหวการจัดการป่า จนจังหวัดเชียงใหม่ได้ประกาศจังหวัด แต่งตั้งคณะที่ปรึกษา คณะกรรมการอำนวยการและคณะทำงานโครงการ เพื่อการแก้ไขปัญหา ที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำกินและพื้นที่จิตทางวิญญาณ และป้องกันการบุกรุก ทำลายทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ให้เป็นรูปธรรมพื้นที่อำเภอกัลยาณิวัฒนาหรืออำเภอมือเจะคี เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ในปี 2551 ซึ่งเป็นไปตามนโยบายของรัฐบาล ได้กำหนดนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดินเป็นการเร่งด่วน ได้มีการวางระบบการถือครองที่ดินและให้มีการใช้ที่ดินให้ทั่วถึงและมีความเป็นธรรมมากขึ้น โดยใช้ข้อมูลระบบสารสนเทศ ภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่า โดยการมีที่ดินที่ทำกินประกอบสัมมาอาชีพพอเพียง และทั่วถึง จังหวัดเชียงใหม่ โดยสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“รัฐควรเน้นการมีส่วนร่วมการแสดงความคิดเห็นโดยเฉพาะนโยบายที่รัฐประกาศออกมายังพื้นที่เพื่อให้ชาวบ้านเขาได้เลือกว่านโยบายที่ประกาศออกมานั้นมีประโยชน์หรือผลกระทบต่อชุมชนที่อยู่อาศัยไม่ว่าจะเป็น สิทธิวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ถือปฏิบัติการมาหลาย 10 ปี และการปฏิบัติการที่ส่งผลต่อการชาวบ้านในพื้นที่การย้ายที่อยู่อาศัยออกจากพื้นที่ของชาวบ้านด้วยแม้แต่การประกาศนโยบายต้องคำนึกถึงด้านสิทธิมนุษยชนและสิทธิวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นต้น”

(ผู้ให้ข้อมูลหญิง ง, สัมภาษณ์, 7 เมษายน 2562)

เขตสังคมและวัฒนธรรมพิเศษเป็นเขตคุ้มครองวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือชุมชนที่ครอบคลุมพื้นที่ทางกายภาพทั้งที่เป็นถิ่นที่อยู่อาศัย ถิ่นทำมาหากิน พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ วิถีการทำมาหากินที่อยู่บนฐานคุณค่าทางภูมิปัญญาและมรดกทางวัฒนธรรมควบคู่ไปกับองค์ความรู้ใหม่ โดยได้รับการปกป้องคุ้มครองและยอมรับสิทธิทางกฎหมาย เพื่อการดำรงอยู่ที่ยั่งยืน มุ่งหวังเพื่อให้เกิดกลไกในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐและการทำลายทรัพยากรป่าไม้อย่างเป็นรูปธรรม โดยการดำเนินงานจัดระเบียบการใช้ที่ดินและป่าไม้ ป้องกันการปลูกพืชเสพติด และป้องกันการตัดไม้ทำลายป่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรวมถึงการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อันสอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลในขณะนั้น ที่ให้มีการดำเนินการสำรวจพื้นที่ที่มีการครอบครองให้ชัดเจน โดยการตรวจสอบพิสูจน์การครอบครองที่ดินของราษฎร การชี้เขตและปักหมุดที่ทำกิน และพื้นที่ส่วนรวมของชุมชนการขึ้นทะเบียน ผู้ครอบครองเพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลในการจัดการเพื่อการอนุรักษ์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“การขาดกลไกและสถาบันรองรับที่ชัดเจน เนื่องจากความไม่ชัดเจนและความไม่แน่ใจและความไม่เข้าใจของเจ้าหน้าที่รัฐ เกี่ยวกับลักษณะของเขตวัฒนธรรมพิเศษ ความเกี่ยวข้องสิทธิทางวัฒนธรรมรวมทั้งสิทธิชุมชนมีความเกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายที่ออกมาก่อนหน้านี้”

(ผู้ให้ข้อมูลหญิง อ, สัมภาษณ์, 9 เมษายน 2562)

รัฐยังมีความกังวลและมีความหวาดระแวงต่อกลุ่มชาติพันธุ์ในประเด็นความมั่นคง มุมมองของรัฐเกี่ยวกับเขตวัฒนธรรมพิเศษเป็นเพียงเรื่องมรดกทางศิลปวัฒนธรรม แต่พอมีการตีความที่เกี่ยวกับสิทธิในการจัดการพื้นที่ เช่น สิทธิในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิทธิในการจัดการศึกษา ทำให้รัฐเกรงว่าจะเป็นการให้อำนาจในการปกครองแก่ชุมชนและลดทอนอำนาจของรัฐซึ่งขัดกับหลักความมั่นคงของชาติปี โดยได้กำหนดยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้โดยการจัดระเบียบคนและพื้นที่เพื่อป้องกันและรักษาป่าไม้ การฟื้นฟูระบบนิเวศพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และชุมชนในพื้นที่สูงให้สามารถอยู่อย่างพอเพียงและการดำเนินงานดังกล่าวยังรวมไปถึงการหนุนเสริมกระบวนการจัดการด้วยกลไกชุมชนเป็นฐาน ซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญในการนำไปสู่ความสำเร็จของการจัดการที่ดินและป่าไม้

อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน โดยการสนับสนุนจัดตั้งหรือทบทวนคณะกรรมการชุมชนและกฎระเบียบชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อ ใช้เป็นกฎกติกาและข้อตกลงร่วมกันในการควบคุมและติดตามการใช้ที่ดินและป่าไม้อันนำไปสู่ กระบวนการจัดระเบียบที่ดินและป่าไม้ในระดับพื้นที่ได้อย่างเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ และกระบวนการในการตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ในข้างต้นแสดงให้เห็นว่า กระบวนการจัดการแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน ร่วมติดตามและประเมินผล ทำให้เกิดกระบวนการในการตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ที่ถูกต้องและเป็นธรรม จนนำไปสู่การจัดระเบียบพื้นที่ทั้งพื้นที่ทำกินและพื้นที่ป่าไม้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งเป็นกระบวนการที่สามารถสร้างกลไกในการขอพื้นที่สำหรับที่ดินที่มีการบุกรุกเข้าไปในเขตป่าไม้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและแท้จริง โดยได้รับความร่วมมือจากชุมชนท้องถิ่นและไม่เกิดความขัดแย้งเกิดขึ้นตามมาในระดับพื้นที่ ซึ่งถือเป็นกระบวนการในการจัดการพื้นที่ที่ทรงประสิทธิภาพอย่างแท้จริง และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการดำเนินงาน “การจัดระเบียบที่ดินและป่าไม้อย่างมีส่วนร่วมตามแนวพระราชดำริ พื้นที่อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่” โดยเป็นการจัดการร่วมบนฐานความสมดุลที่เหมาะสมทั้งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุนท้องถิ่น โดยเป็นการสร้างระบบและกลไกในการควบคุม ติดตามและป้องกันเพื่อไม่ให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ใหม่ทั้งจากคนในพื้นที่และคนนอกพื้นที่ที่มีอิทธิพลอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งเป็นแนวทางในการป้องกันการซื้อขายและเปลี่ยนมือที่ดินในพื้นที่ต้นน้ำอย่างยั่งยืนสืบไป

6.2 ผลของกระบวนการต่อสู้เพื่อต่อรองนโยบายของรัฐที่ส่งผลต่อทรัพยากรพื้นที่ดินทำกิน

ชุมชนปกาเกอะญอและชุมชนใกล้เคียงที่ได้รับผลกระทบจากการประกาศเขตอุทยานฯ รวมถึงปัญหาการประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติ ได้รวมตัวเข้าร่วมกับเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ หรือ คกน. เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลในขณะนั้นลงมาดำเนินการแก้ไขปัญหาที่ดินในเขตป่าร่วมกับกลุ่มสมัชชาคนจนไม้ ซึ่งมีแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินในเขตป่าขัดแย้งกันแนวทางเดิมของเครือข่าย ผลจากการร่วมรางวัดที่ดินในครั้งนั้น ทำให้ชาวบ้านต้องสูญเสียพื้นที่ไร่หมุนเวียนไปกว่าครึ่งหนึ่งของที่เคยมีอยู่ และต้องลดรอบการหมุนเวียนพื้นที่ไร่ลงจากประมาณ 7-10 ปี เป็น 3-5 ปี เป็นส่วนใหญ่ขบวนการต่อสู้เรียกร้องสิทธิในที่ดินทำกินของชาวบ้านยังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่องในปี พ.ศ. 2545 ได้เข้าร่วมกับสหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ หรือ สกน เรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาอีกครั้ง การแก้ไขปัญหายังคงไม่มีความคืบหน้าและถูกยกเลิกอีก ครั้งเมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2547 ผลกระทบจากนโยบายการประกาศเขตป่าของรัฐซ้อนทับพื้นที่ของชุมชน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 เป็นต้นมาทำให้ชาวปกาเกอะญอ และชุมชนรอบข้างถูกจำกัดสิทธิในด้านต่าง ๆ อาทิ สิทธิในการใช้ประโยชน์จาก

ที่ดินทำกิน ความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับชาวบ้านกรณีการทำไร่หมุนเวียน สิทธิในการเข้าถึงการพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่จำเป็นตลอดจนถึงนโยบายการย้ายคนออกจากป่าเป็นต้น แรงกดดันต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้คนในชุมชนลุกขึ้นมาต่อสู้เรียกร้องสิทธิและความเป็นธรรมจากรัฐ ในปี พ.ศ. 2538-2540 ชาวบ้านได้เข้าร่วมการเรียกร้องให้รัฐบาลในขณะนั้นแก้ไขปัญหาที่ดินในเขตป่าร่วมกับสมัชชาคนจน จนได้มติ ครม. เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา โดยร่วมกับเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ทำการสำรวจรังวัดพื้นที่ทำกิน โดยเฉพาะพื้นที่ไร่หมุนเวียนและผ่านความเห็นชอบของคณะทำงานระดับอำเภอ ส่งต่อคณะกรรมการระดับจังหวัดเพื่อพิจารณา แต่รัฐบาลได้ยกเลิกมติดังกล่าว เพราะกรมป่าไม้ได้เสนอมติ ครม. 30 มิถุนายน 2541 ซึ่งเป็นปัญหาต่อการแก้ไข กระบวนการดำเนินการที่ผ่านมาจึงต้องยุติลง

ในปี พ.ศ.2538 นับเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการอนุรักษ์ป่าของชุมชนปกาเกอะญอ มีการรวมตัวกันเป็นคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านกลาง ตั้งกติกาและกิจกรรมร่วมกันในการอนุรักษ์ป่าและสัตว์ตามวัฒนธรรมการจัดการป่าที่ถ่ายทอดกันมาแต่เดิม พ.ศ. 2545 ได้ร่วมกับสหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ (สกน.) เรียกร้องให้รัฐบาล แก้ไขปัญหา แต่ได้มีการยกเลิกคณะกรรมการ กระบวนการแก้ไขปัญหาจึงยุติลงจน พ.ศ. 2549 เป็นหมู่บ้านเป้าหมายการแก้ไขปัญหาที่ดินภายใต้กลไกของรัฐบาลการเข้ามาร่วมเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มคนหนุ่มสาวเกิดขึ้น ในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2537 ถึง พ.ศ. 2540 จากความร่วมมือกันของกลุ่มนักพัฒนาเอกชนที่ดำเนินกิจกรรมในพื้นที่จังหวัดภาคเหนือตอนบน ภายใต้โครงการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้เข้ามาสนับสนุนการเคลื่อนไหว การวางยุทธศาสตร์ การจัดทำแผนกิจกรรมของเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ กลุ่มนักพัฒนากลุ่มนี้เป็นกลุ่มผู้ที่มีความรู้ ได้รับการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของรัฐไทย และมีประสบการณ์ในการพัฒนามาก่อน ซึ่งมีจุดเน้นในการทำงานในสามรูปแบบ คือ การเน้นการทำงานเพื่อผลักดันนโยบาย โดยผลักดันให้ออกกฎหมายที่รองรับสิทธิชุมชน เน้นการทำงานในการสร้างพื้นที่รูปธรรมเพื่อสื่อสารเชิงนโยบาย และสาธารณะ เน้นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากกลุ่มพี่เลี้ยงที่ทำงานสนับสนุนเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือข้างต้น ก็ยังมีกลุ่มนักศึกษาและคนหนุ่มสาวที่มีจิตอาสาทำงานร่วมกับชาวบ้านในลุ่มน้ำต่าง และทำหน้าที่เป็นหนึ่งในคณะกรรมการแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ภาคเหนือ เขามีบทบาทในการตรวจสอบข้อเท็จจริง และกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาให้สอดคล้องกับกฎหมาย กฎระเบียบของทางราชการ คณะกรรมการดังกล่าวมีรัฐมนตรีว่าการกระทรงเกษตรและสหกรณ์เป็นประธาน และทำหน้าที่ในการเร่งรัดติดตามการแก้ไขปัญหากับหน่วยงานในระดับพื้นที่ รวมถึงการทำความเข้าใจต่อแนวทางการผลักดันนโยบายให้แก่ชุมชน การระดมเอาสมาชิกในพื้นที่เข้ามาร่วมในการชุมนุมในแต่ละครั้ง และเป็นคณะกรรมการของเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือในการกำหนดยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหวทางสังคมอีกด้วย

ดังนั้น การจัดการที่ดิน จึงเป็นสิทธิทางวัฒนธรรมในการจัดการที่ดินของปกาเกอะญอมีรูปแบบการจัดการที่อยู่อาศัยที่ดินที่ทำกินและพื้นที่จิตวิญญาณแบบเชิงซ้อน สิทธิหน้าหมู่ร่วมกันเป็นช่วง ๆ เป็นปัจเจกชนเป็นช่วง ๆ เช่นไรเหล่า เป็นสิทธิทางวัฒนธรรม เป็นของหน้าหมู่คือทุกคนเป็นเจ้าของ สามารถหาของป่าไปเก็บกินได้ทุกคน สัตว์ป่าเป็นของหน้าหมู่ทุกคนสามารถไปไล่จับมากินได้และมาแบ่งกันกินด้วย ที่นาขั้นบันใด เป็นของปัจเจก ในช่วงปลูกข้าว เก็บเกี่ยวข้าว แต่จะเป็นหน้าหมู่หลังเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว ทุกคนสามารถไปหาปู ปลา เขียดนา หรือเป็นที่เลี้ยงสัตว์ สี่เท้า ปล่อยวัว ควายของคนอื่นได้ และเป็นการช่วยพัฒนาคุณภาพดินให้กับข้าวของนาด้วย เพราะมีมูลสัตว์เป็นปุ๋ยธรรมชาติปลอดเคมีภัณฑ์ได้เป็นย่างดี เพิ่มผลผลิตข้าวในปีต่อไปได้มากขึ้น ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“สิทธิทางวัฒนธรรมเป็นสิทธิอันชอบโดยธรรมมาจากสายเลือดถูกหลอดหลอมมาด้วยจิตสำนึกคุณแผ่นดินและเคารพบรรพบุรุษตัวเอง มียำเกรงใจตัวและผู้อื่นตลอดเวลา ดำรงชีวิตเคารพตัวเองและผู้เสมอ ในอดีตที่ดินมีไว้มุ่งใช้ประโยชน์เพื่อยังชีพตัวเองครอบครัวและเลี้ยงแขกผู้มาเยือนแรงค้างคืนที่บ้านมีกินครบทุกมื้อ มีคุณค่า แต่จะไม่มีราคา ญาติพี่น้องไม่มีการทะเลาะกัน ฆ่ากันตาย ไม่มีการทุจริต ไม่มีไร่หมุนเวียนบิน แต่สิทธิทางกฎหมายมาจากสายราชการ ที่ดินเป็นสิทธิทางกฎหมาย ปราศจากความเป็นธรรม มุ่งเน้นถึงการประโยชน์มีมูลค่าทางการเงิน ก่อให้เกิดการเห็นแก่ตัว มีการทะเลาะกันมากขึ้น ฆ่ากันตายทุกวัน ญาติพี่น้องก็ไม่เว้น”

(ผู้ให้ข้อมูลหญิง ป, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2562)

รัฐมีวิธีการไล่ม็อบกลับบ้านเลิกชุมชน โดยให้แกนนำมาเจรจา เป็นพิธีและให้มีมติ ครม. เพื่อให้แกนนำและผู้ชุมนุมชนให้สู้สึกว่าว่า มีชัยชนะ ไม่ได้กลับบ้านฟรี ๆ เป็นหลอกม็อบด้วยวิธีการขั้นสูงให้ม็อบรู้ว่ามิได้ชุมนุมเปล่า ดีใจที่ได้มติ ครม. เพื่อจะไปสู่การพิสูจน์สิทธิที่ดินที่ทำกิน ซึ่งมติ ครม.ดังกล่าวเวลาผ่านมาถึง 20 ปีแล้ว กรมป่าไม้ยังไม่ได้ดำเนินการพิสูจน์สิทธิประชาชนแต่อย่างใด แต่ทุกปีกรมป่าไม้ได้ตั้งงบประมาณทุกปีและใช้งบประมาณไปมากแล้วด้วย ต่อมารัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ มีนโยบายและออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยโฉนดชุมชนสามารถดำเนินการได้เพราะว่า กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่ยอมมอบพื้นที่ให้ ติดข้อกฎหมายมาก ส่วนมติ ครม. 3 สิงหาคม 2553 เป็นแนวนโยบายแห่งรัฐที่สนับชุมชนดูแลป่ามากๆให้ใช้ประโยชน์น้อยที่เหมาะสมกับพื้นที่นั้น ๆ รัฐมีป่าโดยประชาชนช่วยดูแล ประชาชนอยู่กับป่าได้จารีต วัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อ และเพิ่มประสิทธิภาพในการดูแลรักษาป่าและมีการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เหมาะสมตามความเป็นจริง สรุปว่ามติครม.นี้ชุมชนได้ประโยชน์ หน่วยงานภาครัฐไม่สามารถเอาเปรียบประชาชนได้ ส่วนมติ ครม.30 มิถุนายน 2541 หน่วยงานภาครัฐได้ประโยชน์ สามารถเอาเปรียบประชาชนได้เต็ม ต่อมารัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร มีนโยบาย เรื่องสิทธิชุมชน แต่มิได้ดำเนินการตามนโยบาย มาสมัยรัฐบาล พลเอก

ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นรัฐบาลมีอำนาจเหนือกว่ารัฐบาลทุกสมัย เพราะว่า 1) เป็นทหารมาจากการรัฐประหาร 2) มีคณะ คสช. มีอำนาจเต็มใช้กลไกแม่น้ำ 5 สาย 3) มีรัฐบาลโดยมีแม่น้ำ 5 สายมาเป็นคณะรัฐมนตรี มีนโยบายเสนอของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“ปัญหาตามคำสั่ง คสช. ที่ 64 และ 66/2557 เป็นคำสั่งให้ความชอบธรรมในการเร่งรัดเร่งการทวงคืนผืนป่า และดำเนินคดีกับคนยากจนเป็นส่วนใหญ่ มิได้คุ้มครองผู้ยากไร้ ไม่มีที่ทำกินจริง และอุ้มนายทุน และเจ้าหน้าที่รัฐที่ปล่อยปละละเลยต่อหน้าที่ในราชการอย่างชัดเจน”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ส, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2562)

การเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ส่วนหนึ่งเกิดจากการที่สังคมไทยมีการพัฒนาสองแนวทางที่ตรงข้ามกัน และอยู่ในสถานการณ์ที่เผชิญหน้ากันตลอด แนวทางหนึ่งคือการพัฒนากระแสหลักซึ่งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นสากลแบบไร้พรมแดน ปัจเจกชนนิยม เสรีนิยมและบริโภคนิยม การพัฒนาแนวนี้ไม่ได้คำนึงถึงมิติทางวัฒนธรรมและชุมชนท้องถิ่น แต่กลับให้ความสำคัญกับสังคมภายนอก ละเลยวิถีชีวิตและภูมิปัญญาชุมชน รวมทั้งความหลากหลายทางสังคมทั้งด้านวิถีชีวิต ฐานะทางเศรษฐกิจ ระบบการผลิตเพศ และชาติพันธุ์ ส่วนอีกแนวทางหนึ่งเป็นการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของชุมชนและวัฒนธรรมท้องถิ่น เน้นการพึ่งตนเอง การเกื้อกูลกันระหว่างคนกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และความกลมเกลียวในชุมชน โดยประเด็นของการเคลื่อนไหวส่วนใหญ่เป็นเรื่องของทรัพยากรที่ดิน ป่า และน้ำ การรวมกลุ่มของภาคพลเมืองแต่ละกลุ่มนั้นเป็นกลุ่มที่มาจากคนในชุมชนหรือกลุ่มนักศึกษาที่มีความคิดเห็น วัตถุประสงค์ตรงกัน มารวมตัวกันเพื่อเรียกร้องความยุติธรรมให้กับกลุ่มของตนแต่ละกลุ่มจะมีแนวทางในการต่อสู้ที่แตกต่างกันไป สาเหตุหลักเกิดจากการได้รับผลกระทบของการทางานภาครัฐ ภาคเอกชนและกลัวว่าหากไม่ออกมาเรียกร้องหรือคัดค้าน จะส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ในอนาคต จึงต้องออกมาขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นตามที่กลุ่มตนเองต้องการ ในการเรียกร้องของแต่ละกลุ่มนี้เป็นการแสดงให้เห็นว่าภาคพลเมืองในปัจจุบันมีความสามารถและมีบทบาทอย่างมากในการสร้างความเปลี่ยนแปลงต่างๆได้ ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพรวมตัวกันเพื่อเรียกร้องในสิ่งที่ตนเองควรจะได้รับ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“ปัญหาที่ดินที่ทำกินในอำเภอกัลยาณิวัฒนายังไม่มีการศึกษาและแก้ไขที่ชัดเจนและเป็นธรรม แต่การที่กรมป่าไม้กำลังจัดโครงการที่ดินที่ทำกินให้ชุมชน ตามนโยบายของคณะกรรมการที่ดินแห่งชาติหรือ คทช. ดูภายนอกภาพสวยดูดี แต่ภายในลึก ๆ แฝงด้วยการทวงคืนผืนป่าด้วย และมิได้เป็นไปตามหลักการและหลักเกณฑ์ของโครงการจัดที่ดิน ที่ทำกินให้กับชุมชน”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย บ, สัมภาษณ์, 28 เมษายน 2562)

การเข้าร่วมเคลื่อนไหวทางสังคมร่วมกับเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอได้มีผู้นำหลายคนแสดงตัวตนในฐานะผู้รู้หลักจารีตประเพณีการอนุรักษ์สามารถอธิบายต่อคนภายในและภายนอกจนได้รับการยอมรับมากขึ้น โดยมีกิจกรรมในการเคลื่อนไหวชุมนุมเพื่อกดดันให้เกิดการแก้ไขปัญหาผลกระทบจากโครงการของรัฐและการทำงานพัฒนาสิ่งแวดล้อมประกอบกับได้แรงผลักดันจากกลุ่มนักพัฒนาองค์กรเอกชนและนักวิชาการ จึงชุมชนในพื้นที่เน้นประเด็นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อโต้ตอบต่อวาทกรรม ชาวเขาโดยเฉพาะการสร้างอัตลักษณ์ “ปกาเกอะญอ” พวกเขาได้แสดงออกถึงผู้มีภูมิปัญญาในการใช้ชีวิตพึ่งพิงสิ่งแวดล้อม ด้วยการเคลื่อนไหวทางสังคมร่วมกับเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ เพื่อสร้างสิทธิการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมการเมืองในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมตามแนวทางนิเวศวิทยาการเมือง (Political Ecology) จะเห็นว่า อำนาจและความชอบธรรมของรัฐในการจัดการสิ่งแวดล้อมถูกสร้างผ่านกระบวนการสร้างความรู้ที่ปลอดการเมือง (De-Politicization of Environmental Knowledge) ให้ความสำคัญต่อความรู้ในมิติของวิทยาศาสตร์ป่าไม้ที่ปรากฏให้เห็นในรูปของโครงการพัฒนาที่สามารถเข้ามาควบคุม และจัดการบรรเทาผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมได้ และเป็นความรู้เฉพาะของผู้เชี่ยวชาญที่เป็นตัวแทนรัฐ ซึ่งมีอำนาจนำเหนือความรู้ของชาวบ้านหรือชุมชน (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี 2548 น. 9-45) สิทธิทางวัฒนธรรปกาเกอะญอในการจัดการที่ดิน เป็นสิทธิที่มีชีวิตชีวาในการปกป้องวิถีดำรงชีพ ตามปัจจัย 4 คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค มีการจัดการที่ดิน ป่าไม้ สามารถเก็บกิน ดูแล รักษา และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติบนพื้นฐานทางจิตวิญญาณ และครอบด้วยจารีต ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อม ความศรัทธา การแสดงออกภาษาพูด ภาษาเขียน ศิลปะ การสืบทอดวัฒนธรรม เอื้อต่อการปกป้อง คุ้มครอง ที่อยู่อาศัย ที่ดินที่ทำกิน พื้นที่ทางจิตวิญญาณ มิติทางวัฒนธรรม ตามศาสตร์พระราชาและภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“ได้ต่อรองเชิงอำนาจกับทางราชการเพื่อให้หยุดการใช้อำนาจที่กดขี่ข่มชาวบ้านการต้องร้องเพื่อหาข้อยุติ“

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ห, สัมภาษณ์, 30 เมษายน 2562)

จะเห็นได้ว่า ขบวนการทางสังคมจึงเกิดขึ้น (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552) มากกว่าการถามถึงสาเหตุว่าเกิดจากอะไร เพียงอย่างเดียว โดยให้ความสำคัญต่อแนวคิดพื้นที่ความรู้ที่ไม่ใช่การมองแบบเทคนิค หรืออำนาจเท่านั้น แต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริงที่สร้างกลุ่มปฏิบัติการร่วมในบริบทเงื่อนไขที่ทั้งต่อเนื่องและเป็นเฉพาะช่วงเวลา มีความซับซ้อน และหลากหลายของพื้นที่ปฏิบัติการภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่ากัน เช่น ในกรณีของการบวชป่า ซึ่งในบางพื้นที่ใช้เพื่ออธิบายโต้ตอบต่อนโยบายรัฐที่สร้างผลกระทบต่อชุมชน เช่น กรณีการปลูกป่าหนึ่งล้านต้นในปี พ.ศ. 2539 หรือในบางพื้นที่ชุมชน

ได้หยิบมาใช้ในการอ้างถึงรูปแบบการอนุรักษ์พื้นที่ป่าของชาวบ้านเพื่อลดความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าป่าไม้กับชาวบ้านในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ให้สามารถทำงานร่วมกันได้ ทำให้การเคลื่อนไหวมีความเป็นพลวัตไม่หยุดนิ่งปรากฏการณ์เหล่านี้ สะท้อนให้เห็นมุมมองต่อประเด็นเรื่องสิทธิที่ไม่ได้จำกัดเพียงระบบสิทธิของรัฐหรือเอกชนเท่านั้น แต่สนับสนุนให้ความสำคัญต่อสิทธิของชุมชน ซึ่งหมายถึงสิทธิร่วมเหนือทรัพย์สินของชุมชนด้วย สมาชิกของชุมชนซึ่งทำหน้าที่ดูแลรักษาป่าเท่านั้น จึงจะมีสิทธิใช้และได้ประโยชน์จากป่า โดยนัยนี้ สิทธิชุมชนให้ความสำคัญกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน

6.3 ผลของกระบวนการต่อสู้ต่อรองนโยบายรัฐที่ส่งผลต่อการละเมิดสิทธิทางวัฒนธรรมชุมชนปกาเกอะญอ

การละเมิดสิทธิวัฒนธรรมของภาครัฐมีต่อวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน ปกาเกอะญออย่างไม่ถูกต้องได้ส่งผลทำให้ชุมชนปกาเกอะญอต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ อาทิ ปัญหาการจัดการทรัพยากรและการสูญเสียสิทธิ์ในที่ทำกิน ปัญหาการสูญเสียอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และศักยภาพการสืบทอดวัฒนธรรม และมรดกทางภูมิปัญญา และปัญหาการจัดระบบการศึกษาของรัฐที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนปกาเกอะญอจนนำมา ซึ่งการพยายามเรียกร้องสิทธิของตนเองของคนปกาเกอะญอ ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีจำนวนประชากร 15 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ ตาก แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง เชียงราย แพร่ กำแพงเพชร สุโขทัย กาญจนบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สุพรรณบุรี ราชบุรี เพชรบุรี อุทัยธานี กำแพงเพชร มีประชากรทั้งสิ้น 548,195 คน จาก 68 อำเภอ 214 ตำบล 1,927 หมู่บ้าน 125,653 หลังคา 136,635 ครอบครัว เป็นชาย 202,497 คน เป็นหญิง 196,759 คน (กรมพัฒนาและสวัสดิการ, 2559) การดำเนินการที่เป็นรูปธรรมยังคงไม่เกิดขึ้นชัดเจน เนื่องจากความพร้อมและความเข้าใจของทั้งเจ้าหน้าที่รัฐ และภาคประชาชนชุมชนปกาเกอะญอเองเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนแนวนโยบายดังกล่าว ไม่เกิดการพัฒนาคืบหน้าเท่าที่ควร โดยเฉพาะในประเด็นของการนำร่องพื้นที่เขตวัฒนธรรมพิเศษ แม้คนปกาเกอะญอ จะพยายามยืนหยัดเพื่อรักษาวิถีทางวัฒนธรรมของตนเองไว้ให้คงอยู่สืบต่อไป แต่กระแสการพัฒนาจากภายนอกที่เข้ามารุกเร้าผ่านเข้ามาทั้งระบบโรงเรียนที่สอนให้เด็กเรียนรู้ค่านิยมสมัยใหม่ โดยลืมวิถีวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับธรรมชาติตามภูมิปัญญาปกาเกอะญอ ผ่านนายทุนเกษตรที่เข้ามาลงทุนเมล็ดพันธุ์พืช ปุ๋ย ยา และเงินกู้ให้แก่ชุมชนถึงหมู่บ้านในรูปแบบเอาไปก่อนค่อยจ่ายคืนภายหลัง เพื่อเอื้อต่อการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเช่น ข้าวโพด ขิง ชิง ผ่านสื่อที่นำเสนอกระแสการบริโภคเหตุผลที่ต้องมีการการปกป้อง คุ้มครอง และประกาศพื้นที่เขตสังคมและวัฒนธรรมพิเศษนั้น เนื่องจากกลุ่มที่มีวิถีวัฒนธรรมที่พึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติมีวิธีคิด

ปรัชญาในการดำเนินชีวิตที่ไม่เหมือนสังคมใหญ่ กำลังเผชิญปัญหาที่คล้ายคลึงกันคือ กลายเป็นกลุ่มชายขอบและเปราะบาง ขาดความมั่นคงในที่อยู่อาศัย เข้าไม่ถึงสิทธิในการใช้ประโยชน์และร่วมดูแลทรัพยากรธรรมชาติ มีแนวโน้ม ที่จะเข้าสู่กิจกรรมที่ผิดกฎหมาย และทำงานที่เสี่ยงอันตราย ขาดความมั่นใจและภูมิใจในวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิมถูกดูแคลนจากบุคคลที่ไม่เข้าใจวิถีวัฒนธรรม ซึ่งปัญหาของกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มประสบอยู่มีรายละเอียดและความเข้มข้นแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่การกำหนดกลไกและสถาบันรองรับที่ชัดเจนในการดำเนินการขับเคลื่อนเขตสังคม และวัฒนธรรมพิเศษ เนื่องจากหนึ่งในข้อจำกัดในการดำเนินการการขาดกลไกและสถาบันรองรับที่ชัดเจน ดังนั้น หากกฎหมายกำหนดให้มีกลไกและสถาบันรองรับที่ชัดเจน จะทำให้มีอำนาจและบทบาทที่ชัดเจนในการดำเนินการ ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐต้องมีความจริงจัง และเปิดพื้นที่ทางสังคมที่เป็นรูปธรรมแก่ผู้คนที่เปราะบางและมีความหลากหลายแตกต่างทางวัฒนธรรม และสนับสนุนการสร้างตัวตนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ดังนั้น พื้นที่เขตวัฒนธรรมพิเศษจึงควรจะมีการสร้างเงื่อนไขพิเศษขึ้นเพื่อเป็นการเปิดพื้นที่ทางสังคม (Social Space) หรือพื้นที่ที่สามสำหรับเอื้ออำนวยให้เกิดการปกป้อง คุ้มครอง กลุ่มคนที่มีวิถีวัฒนธรรมแตกต่าง และลักษณะเฉพาะที่โดดเด่น แต่ถูกคุกคามและมีความเสี่ยงที่จะสูญเสียอัตลักษณ์ที่มีคุณค่าตามวิถีวัฒนธรรมของตนได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งเงื่อนไขปกติ หรือ กฎระเบียบ อำนาจปกติมิอาจปกป้องคุ้มครองได้ การสร้างเงื่อนไขพิเศษนี้จะเป็นการส่งเสริม สนับสนุน รับรอง คุ้มครอง ตลอดจนรักษาเกียรติ ศักดิ์ศรี และสิทธิความเป็นมนุษย์ให้ดำรงอยู่ท่ามกลางสังคมได้อย่างมั่นคง ปลอดภัย และความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชน ในปัจจุบันเมื่อชุมชนปกาเกอะญอติดต่อกับสังคมภายนอกมากขึ้นและตกอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐไทย ชาวบ้านกลับถูกกฎหมายจากภายนอกกีดกันไม่ให้พวกเขาเข้าถึงสิ่งแวดล้อม การนำในชุมชนจึงต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบไปจากเดิมเพราะต้องอาศัยทั้งความรู้ตามจารีตและความรู้จากภายนอก ที่สำคัญคือ การเปลี่ยนบทบาทจากการนำมาเป็นตัวกลางในการทำงานร่วมกับองค์กรภายนอกชุมชนมากขึ้นการดำเนินกิจกรรมช่วงหนึ่งจะมีการเคลื่อนขบวนไปศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ เขาวิเคราะห์ว่าการกระทำดังกล่าวเสี่ยงต่อการเป็นคู่ตรงข้ามทางการเมืองกับกลุ่มประชาชนที่สนับสนุนรัฐบาลในขณะนั้น เขาจึงเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการในการจัดงานครั้งนั้นด้วย และเสนอให้ลดบทบาทของพี่เลี้ยงต่อผู้นำอาวุโสของเครือข่ายฯ โดยให้เหตุผลว่าจะทำให้การเคลื่อนไหวของเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือและกลุ่มชนเผ่าต่าง ๆ ต่อประเด็นสิ่งแวดล้อมทำได้ยากมากขึ้นไปอีก เมื่อถูกมองว่าเลือกข้างทางการเมืองกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง การเสนอความคิดดังกล่าวทำให้การทำงานร่วมในเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือของติเกลอถูกกีดกันและทำได้น้อยลง รวมถึงการไม่ได้รับอนุมัติงบประมาณโครงการเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้นำในเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือจากสถาบันแห่งหนึ่งซึ่งเป็นแหล่งทุนที่เป็นองค์กรอิสระภายใต้การกำกับของรัฐ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“...มาในชุมชนด้วยการไปนอนบ้านของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านมีโอกาสเข้ามาร่วมพูดคุย สนทนา ผ่านการนั่งล้อมรอบกันบริเวณเตาไฟในห้องครัว พูดคุยถึงสถานการณ์ปัญหาผลกระทบในด้านต่างๆ ของชุมชน โดยเฉพาะปัญหาการถูกกีดกันการดำรงชีพในพื้นที่สูงอันเนื่องมาจากถูกกีดกันการใช้ประโยชน์เหนือพื้นที่ ในการพูดคุยการแลกเปลี่ยน และแสวงหาแนวทางในการจัดการพื้นที่ เมื่อได้เนื้อหาส่วนหนึ่งจะนำไปพูดคุยอย่างเป็นทางการอีกครั้ง แล้วสร้างข้อเสนอในการพัฒนาให้เป็นไปตามความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ล, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2562)

ภายใต้เงื่อนไขของอัตลักษณ์คนสองวัฒนธรรมและความเป็นลูกหลานที่ดีนั้น ยังมีข้อจำกัดในการเข้าร่วมเคลื่อนไหวทางสังคมกับคนภายนอกเพราะพวกเขายังติดอยู่ในกับดักของความคิดแบบคู่ตรงข้าม ระหว่างด้านความเป็นปัจเจกชนนิยมและด้านความคิดรวมหมู่เพียงด้านใดด้านหนึ่งอย่างมาก จนทำให้มองไม่เห็นความซับซ้อนของอัตลักษณ์ทั้งสอง และไม่สามารถเลือกใช้และผสมผสานอัตลักษณ์ให้สอดรับกับบริบทและเงื่อนไขของการเคลื่อนไหวในประเด็นต่าง ๆ อย่างเฉพาะเจาะจงได้ แต่ด้วยพันธะผูกพันและความรับผิดชอบต่อชุมชนพร้อม ๆ กับการตั้งข้อสงสัยและการโต้ตอบกับแนวทางการเคลื่อนไหวทางสังคมของคนนอกชุมชน ได้ช่วยให้พวกเขาค่อย ๆ ก้าวข้ามอัตลักษณ์ของความเป็นปัจเจกชนและหน้าหมู่ ในความเป็นจริงนั้นคนปกาเกอะญอไม่ได้มีเพียงด้านของความเป็นผู้อนุรักษ์ตามความเข้าใจของคนภายนอกเท่านั้น หากยังมีด้านของการจัดการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรด้วยการก้าวข้ามอัตลักษณ์แบบคู่ตรงข้าม ด้วยความเข้าใจในความซับซ้อนของอัตลักษณ์ทั้งสอง จึงเปิดพื้นที่ให้ผู้นำหนุ่มสาวสามารถเคลื่อนไหวทางสังคมร่วมกับกลุ่มคนต่าง ๆ ได้อย่างหลากหลายมากยิ่งขึ้น ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“ปัญหาการใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรระหว่างรัฐสวนกลางกับท้องถิ่นที่สวนทางกันหรือระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับกลุ่มอิทธิพลภายนอกที่มีผลประโยชน์ขัดแย้ง หรือแม้กระทั่งความขัดแย้งระหว่างชุมชนชาติพันธุ์ด้วยกันเอง”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ว, สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2562)

นโยบายรัฐที่ยังไม่เปลี่ยนทิศทางและกฎหมายที่ไม่เป็นธรรมและขัดแย้งกับวิถีชีวิตยังเป็นเงื่อนไขใหญ่และเป็นข้อจากัดด้านการทามาหากินและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อภายในชุมชนกะเหรี่ยงเอง กลายเป็นปัญหาที่กระทบต่อชาวกะเหรี่ยงในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะวิถีการผลิตอาหาร ที่ไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรได้เช่นในอดีต ข้อจากัดที่เกิดจากขนาดพื้นที่ทามาหากินสิทธิการใช้ประโยชน์จากป่าเพื่อยังชีพและขนาดของพื้นที่ป่าที่จากัดลงเมื่อเทียบกับอดีต ผนวกกับการใช้ทรัพยากรในรูปแบบดั่งเดิมและความต้องการใช้จากคนในที่เพิ่มขึ้นและคนนอกที่มากขึ้นแม้

ชุมชนกะเหรี่ยงจะได้รับผลกระทบ แรงกดดัน การกีดกันรอบด้านทั้งนโยบายและกฎหมายระเบียบราชการและกระแสสังคมที่ยังไม่ยอมรับวัฒนธรรมการดารงชีวิตของคนกะเหรี่ยงหรือปาเกอญอ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“ชุมชนนำมาใช้เรียกร้องสิทธิในการปกป้องผลกระทบต่อการดารงชีพหรือรับการเยียวยาจากผลกระทบต่าง ๆ นั่นคือสิทธิในการกาหนดการใช้พื้นที่เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตัวเอง การนิยามสิทธิชุมชนในมิตินี้จะแตกต่างกันตามกรณีปัญหาแต่ละพื้นที่ ในการต่อสู้กับผลกระทบในวิถีชีวิตนั้น”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย พ, สัมภาษณ์, 28 พฤษภาคม 2562)

การที่ชุมชนมีสิทธิจัดการทรัพยากร ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่ไม่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เพื่อดำรงไว้ซึ่งการอนุรักษ์การฟื้นฟูตลอดจนการจัดการเพื่อการดำรงอยู่อย่างยั่งยืนโดยสามารถต่อสู้เพื่อหลุดพ้นจากกลไกของรัฐ ที่เข้ามาแทรกแซงอย่างแยบยลและสามารถต่อสู้และดำรงอยู่ได้อย่างเป็นธรรมและสันติอีกทั้งการแก้ปัญหาด้วยสิทธิชุมชนนั้นยังต้องอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชนเองเพื่อผลักดันให้เป็นเหมือนธรรมนูญทางวัฒนธรรมที่สามารถแก้ไขการถูกอานาจรัฐเข้ามาครอบงำ อีกทั้งการบริหารจัดการจาเป็นต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขบริบทของสังคมวัฒนธรรม และประวิติศาสตร์ด้วยซึ่งจะสามารถเป็นส่วนช่วยให้พลังของชุมชนมีความเข้มแข็ง อีกทั้งยังจะมีส่วนช่วยให้การแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้าได้เป็นบันไดขั้นสำคัญที่จะนำไปสู่สังคมที่เป็นทั่วถึงและเป็นธรรมต่อไป ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“ชุมชนจึงจำเป็นต้องสถาปนาวิถีชีวิตของตัวเองที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างกับสิ่งที่เข้ามากระทบวิถีชีวิต (เราต้องการจะมีชีวิตอยู่อย่างไรต่อไป) การปกป้องในลักษณะนี้เองมิใช่แต่เพียงการปกป้องวิถีชีวิตในปัจจุบันเท่านั้น แต่ยังเป็นการปกป้องโอกาสในการใช้ทรัพยากรของตัวเองในอนาคตและยังกินความไปถึงการปกป้องทรัพยากรเพื่อปกป้องสมบัติทางวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือประวัติศาสตร์อีกของตัวเองอีกด้วย”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ฟ, สัมภาษณ์, 30 พฤษภาคม 2562)

สิทธิชุมชนในมิติของสังคมพหุวัฒนธรรม ซึ่งเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขและบริบทสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมอยู่ร่วมกัน เช่น เมืองไทยที่มิได้มีเพียงวัฒนธรรมไทยหรือวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งเท่านั้น จึงไม่อาจนำเอาวัฒนธรรมหนึ่งใดไปใช้ออกกฎหมายบังคับกับคนต่างวัฒนธรรมได้ มิติที่สองสิทธิชุมชนในมิติของการจัดการแบบมีส่วนร่วม จากที่ผ่านมาสังคมไทยยึดหลักการจัดการทรัพยากรในลักษณะเชิงเดี่ยวโดยหน่วยงานรัฐแต่กลับไม่ได้ทำให้สถานการณ์ด้านทรัพยากรดีขึ้น แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นจึงมีสำคัญในฐานะแนวคิดการจัดการทรัพยากรอีกรูปแบบหนึ่ง โดยเงื่อนไขแรก คือการแสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการสร้างกฎเกณฑ์และหลักการจัดการที่พิสูจน์ได้ว่าชุมชนสามารถดูแล

จัดการทรัพยากรให้คงอยู่อย่างยั่งยืนได้ ไม่เพียงแต่ใช้หลักการเรื่องการอยู่อาศัยมาแต่เดิมเท่านั้น สิทธิชุมชนในมิตินี้ไม่ได้เกิดขึ้นมาเองหรือมีอยู่ตามจารีตดั้งเดิม แต่เป็นสิ่งที่ต้องร่วมสร้าง ผสมผสานตามการเปลี่ยนแปลงเพื่อเป็นแนวทางในการช่วยเสริมการจัดการเชิงเดี่ยว ในมิตินี้หัวใจสำคัญคือการวางสิทธิชุมชนในฐานะสิทธิเชิงซ้อน พยายามให้ทุกฝ่ายเข้ามาเกี่ยวข้อง ไม่ใช่แต่เพียงการมองบทบาทหรืออำนาจให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เนื่องจากสิทธิชุมชนมีสิทธิอย่างอื่นซ้อนทับกันอยู่ ตัวอย่างเช่นการเสนอกฎหมายป่าชุมชนในอดีต ซึ่งใช้หลักการสิทธิชุมชน เชิงซ้อนพยายามจัดการการมีส่วนร่วมของแต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ป่าไม้ จึงต้องพิจารณาทั้งสิทธิความเป็นเจ้าของ สิทธิการใช้ประโยชน์ สิทธิการจัดการและสิทธิตรวจสอบถ่วงดุล สิทธิชุมชนจึงไม่ใช่สิทธิหนึ่งเดียวที่เบ็ดเสร็จผูกขาดจากฝ่ายชุมชนการใช้สิทธิชุมชนต้องแยกแยะสิทธิต่างๆ ออกมาเพื่อกระจายสิทธิแต่ละประเภทให้กับกลุ่มคนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการจัดการทรัพยากร ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“นับตั้งแต่รัฐบาลประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติท่าสองยางทับที่ทากินของชุมชนในปี 2526 เรื่อยมาจนเตรียมประกาศเขตอุทยานแห่งชาติแม่เงาปี 2537 ครอบคลุมพื้นที่อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน และอำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก รวมเนื้อที่สองแสนสี่หมื่นไร่ ส่งผลให้ชาวบ้านถูกจำกัดสิทธิในการเข้าใช้ประโยชน์จากป่าและที่ดินทากินของตนเอง จนกระทั้ง พ.ศ. 2547 เจ้าหน้าที่ป่าไม้และนายอำเภอกดดันให้ชาวบ้านลดรอบการทำไร่หมุนเวียนลงจากรอบหมุนเวียน 7-8 ปี เหลือรอบหมุนเวียน 3 ปี ผลการลดรอบหมุนเวียนทำให้ชาวบ้านต้องกลับไปใช้พื้นที่ ไร่เหล่าที่อายุน้อย เช่นเดียวกับกรณีชุมชนบ้านกลาง บ้านแม่อมกิมีแหล่งรายได้หลักสำคัญจากการขายผลิตผลจากไร่หมุนเวียน เช่น พริกกะเหรี่ยง แม้ว่าชุมชนจะมีรายได้จากการขายพืชผักผลผลิต แต่ขณะเดียวกันวิถีการดารงชีวิตส่วนหนึ่งของสมาชิกในชุมชนที่มีการติดต่อสัมพันธ์กับสังคมภายนอกทำให้ชุมชนมีภาระค่าใช้จ่ายและหนี้สินจากกิจกรรมเหล่านั้นด้วย แหล่งที่มาของรายจ่ายของชุมชน อาทิเช่น ค่าอาหาร ของใช้เครื่องนุ่งห่ม ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา ค่าใช้จ่ายด้านการเกษตร ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพยารักษาโรค ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับงานสังคม ค่าโทรศัพท์และค่าเดินทาง”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ช, สัมภาษณ์, 31 พฤษภาคม 2562)

การเสริมสร้างความมั่นคงของมนุษย์เป็นภารกิจที่กระทรวงการ พัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ไม่สามารถดำเนินการได้โดยลำพัง เนื่องจากเป็นเรื่องที่มีขอบเขตกว้างขวาง มีหลากหลายมิติและหลายหน่วยงานมีภารกิจที่เกี่ยวข้อง ทำให้เกิดความซ้ำซ้อน ช่องว่าง หรือการเสียโอกาสที่จะเสริมหนุนการทำงานซึ่งกันและกัน โดยผลการศึกษาแนวโน้มความเสี่ยงของสังคมไทยในระยะเวลา 10 ปีข้างหน้า แสดงให้เห็นว่ากลุ่มประชากรที่มีความเสี่ยงสูงในด้านความมั่นคงของมนุษย์ ได้แก่ ผู้สูงอายุ เกษตรกร แรงงานนอกระบบ แรงงานข้ามชาติ กลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าอันเนื่องมาจากข้อจำกัดด้านสิทธิพื้นฐานด้านสถานะบุคคล ประชากรกลุ่มนี้จึงเป็นช่องว่างด้านข้อมูล และมักจะไม่ปรากฏ

ตัวตนในการวิเคราะห์แนวโน้มและสถานการณ์ต่าง ๆ แต่เป็นกลุ่มเป้าหมายที่ยุทธศาสตร์ความมั่นคงของมนุษย์จำเป็นต้องให้ความสำคัญลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าเป็นกลุ่มที่ถูกกระบวนการทางสังคมผลักดันให้ตกอยู่ในสถานะบุคคลชายขอบ ของสังคมนับจากอดีตจวบจนปัจจุบัน มักถูกลิดรอนสิทธิความเป็นมนุษย์สิทธิความเป็นพลเมืองและสิทธิทางวัฒนธรรม ด้วยเหตุปัจจัยดังกล่าวกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าจึงมีความเปราะบาง สุ่มเสี่ยงต่อความไม่มั่นคงในชีวิต และจิตใจในระดับรุนแรง อีกทั้งมีรายละเอียดแตกต่างจากกลุ่มเสี่ยงอื่น ปัจจุบันประเทศไทยมีกลุ่มชาติพันธุ์และชน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“การประกาศคำสั่งรัฐส่งผลกระทบต่อชุมชนปกาเกอะญออย่างมาก การกระทำละเมิดสิทธิทางวัฒนธรรมชุมชนของรัฐส่งผลต่อการใช้วิถีชีวิตคนในชุมชนที่ต้องถูกทางรัฐปิดกั้นการเข้าถึงพื้นที่ป่าไม้ที่ดินทำกินต้องตกเป็นผู้บุกรุกป่าไม้ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากรัฐคนในชุมชนต้องถูกรัฐแจ้งความเอาผิดถูกดำเนินคดีต่าง ๆ ”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ท, สัมภาษณ์, 10 มิถุนายน 2562)

ความเสี่ยงเรื่องการขาดสิทธิทางวัฒนธรรมนับเป็นความเสี่ยงร่วมกันของกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าต่าง ๆ ทั้งที่อยู่บนพื้นที่ราบและที่อยู่บนพื้นที่เขตอนุรักษ์ดังเช่นอุทยานแห่งชาติ ความเสี่ยงในลักษณะนี้เกิดขึ้นมาจากกระบวนการสร้างชาติของรัฐไทยตั้งแต่อดีตที่ผ่านมา ซึ่งพยายามสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยจากส่วนกลาง รวมทั้งพยายามสวมทับอัตลักษณ์ดังกล่าวให้กับกลุ่มคนต่าง ๆ ในประเทศไทย รวมทั้งกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่า ในทำนองเดียวกันผลข้างเคียงที่สำคัญอีกประการหนึ่งจากกระบวนการสร้างชาติของรัฐไทย คือ การปลูกฝังอคติทางชาติพันธุ์ที่คนไทยส่วนกลางมีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ และชนเผ่าต่าง ๆ รากเหง้าของอคติในลักษณะนี้สะท้อนได้เป็นอย่างดีจากระบบการศึกษาจากส่วนกลางที่ขาดการตระหนัก เรียนรู้และเคารพในวัฒนธรรมและความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของไทย อคติดังกล่าวเหล่านี้ยังได้รับการผลิตซ้ำอยู่บ่อยครั้งจากการนำเสนอของสื่อสารมวลชนที่ไม่ตระหนักในความอ่อนไหวทางวัฒนธรรม และสุ่มเสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนของกลุ่มชาติพันธุ์ และชนเผ่า ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“ปัญหาที่เกิดเกิดกับชุมชนปกะเกอะญอ ส่วนหนึ่งรัฐไม่ได้คำนึกถึงความเป็นอยู่ดั่งเดิมที่กลุ่มชาติพันธ์ได้อาศัยพื้นที่แห่งนี้มาหลายร้อยปี การที่รับได้ใช้อำนาจทางการหมายการอ้างข้อกฎหมายเกี่ยวกับกรมป่าไม้นำมาสู่กระบวนการขับไล่ชุมชนเผ่าต่าง ๆ ออกจากพื้นที่ ส่งผลต่อปัญหาการถูกละเมิดหรือการกระทำของรัฐส่งผลต่อภาพใหญ่ รัฐต้องหันมองมุมมองที่เป็นเชิงการพัฒนาร่วมได้คงดีกว่านี้ การออกมาเคลื่อนไหวเพื่อเรกยร้องตามหลักสิทธิมนุษยชนทางวัฒนธรรมที่ชาวปกเกอะญอได้ดำเนินการมาโดยตลอดระยะเวลาหลายรุ่น เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องเข้าใจเพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นท่องเที่ยวก็ได้”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ฝ, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2562)

สภาพปัญหาในเรื่องสิทธิทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าในระยะหลังมีความเป็นพลวัตมากยิ่งขึ้นอัน เนื่องมาจากการขยายตัวของการท่องเที่ยว ซึ่งในด้านหนึ่งแม้ว่าจะทำให้ภาครัฐหันมาให้ความสนใจวัฒนธรรมย่อยของกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่ามากขึ้นจะเกิดขึ้นกับกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าที่อยู่ในเขตพื้นที่อนุรักษ์ เนื่องจากที่ดินดั้งเดิมที่กลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าอยู่อาศัย และทำกินมักจะอยู่ในเขตพื้นที่อนุรักษ์ดังเช่นอุทยานแห่งชาติที่รัฐบาลออกกฎหมายประกาศในภายหลัง ด้วยเหตุนี้ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าไม่สามารถได้รับเอกสารสิทธิ์ในที่ดินของตนเองได้ แม้ว่าจะมีมติคณะรัฐมนตรีเรื่องแนวนโยบายในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยง หรือแนวนโยบายในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชนปกเกอะญอที่ให้ยุติการจับกุมและให้ความคุ้มครอง กับชุมชนในพื้นที่ข้อพิพาทที่ทำกิน แต่ก็ยังไม่ได้มีการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม การมีกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและอนุรักษ์วิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ยังสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง ที่ให้ความสำคัญกับการสร้างกลไกภาคประชาชนในการเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติ ถือเป็นกลไกหนึ่งเพราะอยู่ในแผนสร้างเสริมชุมชนเข้มแข็งที่จะเป็นรากฐานให้เกิดความมั่นคงของรัฐ ขณะเดียวกันก็สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม เนื่องจากการมีกฎหมายดังกล่าวจะเป็นกลไกในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ให้มีความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“ผลกระทบที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่แล้วคือการนำข้อกฎหมายเกี่ยวกับป่าไม้มาบังคับใช้ทำให้รับสามารถอ้างข้อกฎหมายเพื่อให้ดำเนินการได้ แต่รัฐก็ลืมไปว่าการอ้างข้อกฎหมายนั้นจะเป็นการละเมิดสิทธิชุมชนหรือวัฒนธรรมที่เป็นตัวตนของคนที่อาศัยในพื้นที่มากน้อยเพียงใด การออกมาเคลื่อนไหวต่อสู่ของชุมชนปกเกอะญอ นั้นเป็นการออกมาต่อสู่เพื่อความเป็นธรรมให้แก่กลุ่มชาติพันธ์ของเขาเพื่อรักษาสถานะความงอยู่ที่ได้สืบทอดความเป็นตัวตนที่แท้จริง”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ษ, สัมภาษณ์, 24 กรกฎาคม 2562)

นโยบายการบริหารจัดการพื้นที่อนุรักษ์ เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่อนุรักษ์ เช่น พื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า พื้นที่อุทยานแห่งชาติ และพื้นที่ป่าสงวน ซึ่งเป็นพื้นที่อนุรักษ์ที่มีกฎหมายควบคุมเฉพาะ ในการจัดทำร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมฯ นี้ มีความจำเป็นที่จะต้องพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่อนุรักษ์รูปแบบต่าง ๆ เนื่องจากประเด็นสำคัญของการจัดทำร่างกฎหมายนี้ คือ การกำหนดให้รัฐมีหน้าที่คุ้มครองพื้นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ จึงเท่ากับว่ารัฐจะต้องให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการอนุรักษ์วิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์อย่างสมดุลกัน ซึ่งในประเด็นนี้มีข้อเสนอเชิงนโยบายในการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การจัดการพื้นที่อนุรักษ์ โดยเน้นการจัดการแบบมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยในพื้นที่อนุรักษ์มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่ในฐานะที่เป็นผู้อยู่อาศัยดั้งเดิม ขณะเดียวกันก็ต้องปรับเปลี่ยน

แนวทางในการอนุรักษ์เพื่อสงวนรักษาไปสู่การอนุรักษ์เพื่อให้ประโยชน์อย่างสมดุลบนหลักคิด “คนอยู่กับป่า” เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการพื้นที่อย่างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของทรัพยากรธรรมชาติเช่นเดียวกันนโยบายรัฐที่ยังไม่เปลี่ยนทิศทางกฎหมายที่ไม่เป็นธรรม และขัดแย้งกับวิถีชีวิต ยังเป็นเงื่อนไขใหญ่และเป็นข้อจำกัดด้านการทำมาหากินและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อภายในชุมชนกะเหรี่ยงเอง โดยเฉพาะวิถีการผลิตอาหารที่ไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรได้เช่นในอดีต ข้อจำกัดที่เกิดจากขนาดพื้นที่ทำมาหากิน สิทธิการใช้ประโยชน์จากป่าเพื่อยังชีพและขนาดของพื้นที่ป่าที่จำกัดลงเมื่อเทียบกับอดีต ผนวกกับการใช้ทรัพยากรในรูปแบบดั้งเดิม และความต้องการใช้จากคนในที่เพิ่มขึ้นและคนนอกที่มากขึ้น แม้ชุมชนกะเหรี่ยงจะได้รับผลกระทบ แรงกดดัน การกีดกันรอบด้านทั้งนโยบาย กฎหมายระเบียบราชการ และกระแสสังคมที่ยังไม่ยอมรับวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของคนกะเหรี่ยงหรือปาเกอญอ ดังกรณีชุมชนบ้านแม่อมกิ คำพิพากษาที่ตีความได้ว่าศาลยอมรับในวิถีชุมชนและเจตนาของจำเลยทั้งสอง แต่ยังคงให้จำเลยออกจากพื้นที่ดั้งเดิมของพวกเขา แม้ผลของคดีจะเป็นเฉพาะตัวบุคคลแต่ในความเป็นจริงสะท้อนประเด็นของชุมชนกะเหรี่ยงทั้งหมดในประเทศไทย รวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่ยังคงมีวัฒนธรรมเฉพาะ ที่ยังต้องตกอยู่ในสภาวะเสี่ยง สภาวะล่อแหลมในด้านสิทธิและความมั่นคงในการดำรงชีวิตต่อไป

6.4 ผลของกระบวนการต่อสู้ ต่อรองเพื่อสร้างความสัมพันธ์ลดปัญหาความขัดแย้งทางสิทธิทางวัฒนธรรมชุมชนปกาเกอะญอกับภาครัฐ

รัฐได้เสริมสร้างด้านนโยบายการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาเศรษฐกิจ เช่น การประกาศพื้นที่เศรษฐกิจที่มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งในเชิงกายภาพที่กลุ่มชาติพันธุ์ต้องถูกนำออกจากพื้นที่ หรือแม้แต่เชิงจิตวิญญาณที่ทำให้เกิดการสูญเสียอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ จึงมีข้อเสนอเชิงนโยบายให้รัฐหันมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ให้มีความรู้และเท่าทันการพัฒนา รวมทั้งส่งเสริมให้กลุ่มชาติพันธุ์ใช้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาเป็นต้นทุนในการจัดการปัญหาของกลุ่มชาติพันธุ์เอง บนหลักการชุมชนจัดการตนเองบนรากฐานวัฒนธรรม ซึ่งจะเอื้อให้กลุ่มชาติพันธุ์เกิดการพัฒนาและมีศักยภาพที่จะร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาประเทศได้อย่างยั่งยืนพัฒนาเชิงยุทธศาสตร์ขับเคลื่อน เนื่องจากสถานการณ์ปัญหาของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยมีความหลากหลายและซับซ้อน อีกทั้งองค์กรที่ทำหน้าที่ด้านชาติพันธุ์มีหลายองค์กรและต่างทำงานที่มีความแตกต่างในเชิงประเด็นและพื้นที่ ประกอบกับปัจจุบันมีการผลักดันกฎหมายเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์อย่างน้อย 2 ฉบับ คือ ร่างพระราชบัญญัติสภาชนเผ่าพื้นเมืองแห่งประเทศไทย

และร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ ทำให้ต้องพิจารณาถึงยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนเพื่อให้สามารถผลักดันกฎหมายที่มีประโยชน์กับกลุ่มชาติพันธุ์ โดยให้ภาคส่วนต่าง ๆ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“การออกแบบกฎระเบียบหรือกฎหมายเพื่อการปกป้อง คุ้มครองเขตวัฒนธรรมพิเศษเป็นเครื่องมือในการดำเนินการปกป้อง คุ้มครองของสิทธิทางวัฒนธรรม”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ม, สัมภาษณ์, 27 มิถุนายน 2562)

การขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้นคือ พื้นที่ทางนโยบายกฎหมายนโยบายแผนพัฒนาชาติ แผนพัฒนาจังหวัด ได้เสนอให้มีกฎหมายหรือระเบียบในการคุ้มครองผู้คนและวัฒนธรรม โดยจัดทำนโยบายระยะยาวเพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์และความภูมิใจทางวัฒนธรรมของชนพื้นเมือง และมีการสนับสนุนพิเศษเพื่อ “ขจัดการกีดกันและเลือกปฏิบัติ” สำหรับประเด็นกฎหมายเดิมที่มีอยู่แล้วขัดต่อแนวทางปฏิบัติของปกาเกอะญอมีเขตวัฒนธรรมพิเศษนั้น ไม่ง่ายนักเนื่องจากความกังวลของเจ้าหน้าที่รัฐที่ เกี่ยวกับลักษณะของเขตวัฒนธรรมพิเศษ ความเกี่ยวข้องของสิทธิทางวัฒนธรรมรวมทั้งสิทธิชุมชนมีความเกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายที่ออกมาก่อนหน้านี้ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“รัฐได้พยายามแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาวบ้านในชุมชนปกเกอะญอให้มีส่วนร่วมการพัฒนาพื้นที่ให้เกิดการพัฒนาชุมชนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดเกี่ยวชนกลุ่มชาติพันธ์”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ธ, สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2562)

การกำหนดกลไกและความที่ชัดเจนในการดำเนินการขับเคลื่อนเขตวัฒนธรรมพิเศษ เนื่องจากหนึ่งในข้อจำกัดในการดำเนินการที่ คือ การขาดกลไกและสถาบันรองรับที่ชัดเจน ดังนั้น หากกฎหมายกำหนดให้มีกลไกและมีสถาบันรองรับที่ชัดเจน จะทำให้มีอำนาจและบทบาทที่ชัดเจนในการดำเนินการขับเคลื่อนเขตวัฒนธรรมพิเศษ โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐต้องมีความจริงจังและเปิดพื้นที่ทางสังคมที่เป็นรูปธรรมแก่ผู้คนที่มีความหลากหลายแตกต่างทางวัฒนธรรมและสนับสนุนการสร้างตัวตนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จะเป็นการเสริมอัตลักษณ์ทางพหุวัฒนธรรมของชาติให้ความโดดเด่น ชัดเจนและมั่นคงขึ้น การสร้างพื้นที่ทางสังคมกับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ จึงทำให้มองเห็นกระบวนการสร้างตัวตนขึ้นในสังคมด้วยการสร้างความเหมือนและความแตกต่างให้เกิดขึ้น ให้มองในแง่ของการเป็น “ศักยภาพของการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี” ซึ่งอาจเสริมอัตลักษณ์เดิมให้มั่งคงขึ้น ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“ต้องหาแนวทางร่วมการแก้ปัญหาที่เกิดเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือการส่งเสริมให้มีกฎหมายรองรับวัฒนธรรมพิเศษเพื่อยกระดับการพัฒนาชุมชนที่เป็นชาติพันธ์ให้สามารถเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ทุนการศึกษา การได้รับคุ้งครองด้วย”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ฝ, สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2562)

แนวทางการส่งเสริม สนับสนุน เขตวัฒนธรรมพิเศษ ในการส่งเสริมสนับสนุนนั้น ควรคำนึงถึงชุมชนทั้งสองประเภท ทั้งที่เป็นชุมชนที่เปราะบาง สุ่มเสี่ยงต่อการกลืน และคุกคามจนไร้ศักยภาพในการปกป้อง คุ้มครองสิทธิทางวัฒนธรรมตนเอง ชุมชนที่มีความโดดเด่นมีความแตกต่างทางอัตลักษณ์และมีความพร้อมที่จะเป็นต้นแบบเขตวัฒนธรรมพิเศษ เป็นสังคมคุณธรรมมีหลักเกณฑ์ความพร้อมในการประกาศเขตวัฒนธรรมพิเศษ หรือสร้างเป็นพื้นที่มีพื้นที่ยุทธศาสตร์ชุมชนมีสำนึก/อุดมการณ์ท้องถิ่น หรือสร้างทางเลือกในการแก้ไขปัญหาท้องถิ่น วิเคราะห์เข้าใจรากเหง้า เท่าทันทุนนิยม สามารถเชื่อมเครือข่ายเพื่อความเข้มแข็งขององค์กรได้ ซึ่งจะต้องส่งเสริมพื้นที่สาธารณะการเปิดพื้นที่ให้ชุมชนข้างในได้มีโอกาสสื่อสารสู่สาธารณะนำเสนอ พื้นที่ทางความคิด อันเป็นสิ่งที่เกิดจากการตีความ อธิบายความหรือการให้ความหมายพื้นที่ทางกายภาพที่เรามองเห็นนำไปสู่การสร้างพื้นที่ทางสังคมที่มีทั้งส่วนที่เป็นความจริงและเป็นเพียงจินตนาการอันสลับซับซ้อนโดยแนวทางการส่งเสริมนั้นต้องเป็นแนวทางที่ให้อิสระแก่ผู้คนในเขตสังคมและวัฒนธรรมพิเศษได้ออกแบบ กำหนดรูปแบบทิศทางด้วยตนเองอย่างเต็มที่ โดยคนภายนอกเป็นทีมพี่เลี้ยงหนุนเสริมและเอื้ออำนวยความสะดวกในรูปแบบของเขตวัฒนธรรมพิเศษนั้น ไม่ควรดำเนินการในลักษณะสูตรตายตัว แต่จะต้องมีความยืดหยุ่นสามารถปรับใช้ให้สอดคล้องกับสภาพวิถีชีวิต วัฒนธรรมของแต่ละชุมชน เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง โดยจะต้องคำนึงถึงอัตลักษณ์และความเฉพาะของพื้นที่ รวมทั้งเปิดพื้นที่ให้มีการแลกเปลี่ยนระหว่างประชาชน หน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชนก่อนขยายผลต่อไป ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“รัฐได้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนปกเกอะญอเพื่อให้เกิดการพัฒนาหาแนวทางแก้ไขปัญหาพื้นที่ดินทำกินและป่าไม้ โดยรัฐได้ส่งเสริมสร้างการพัฒนาเชิงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพิเศษเพื่อให้เกิดความเข้าใจและพัฒนาอย่างยั่งยืน”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ฌ, สัมภาษณ์, 19 กรกฎาคม 2562)

การคำนึงถึงพื้นที่พิเศษทั้ง 3 มิติ ทั้งพื้นที่ทางกายภาพ พื้นที่ทางจิตวิญญาณและพื้นที่ทางสังคม เพราะในชีวิตจริงของวัฒนธรรมชาติพันธุ์และชนพื้นเมืองชุมชนมีความเกี่ยวโยงสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออกในการใช้ปะโยชน์ระหว่างพื้นที่ทางกายภาพ เช่น ที่อยู่อาศัย ที่ทำกิน กับพื้นที่ทางจิตวิญญาณที่มีความเชื่อจารีตและพื้นที่ทางสังคมที่สะท้อนความหมายเชิงนัย การจัดระเบียบความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับคน การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชนของบ้านห้วยฮี้ และบ้านห้วยตองก๊อ เนื่องจากได้รับการสนับสนุนจากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT-I) และบริษัททัวร์เมิงไตซึ่งเป็นผู้ประกอบธุรกิจนำเที่ยวที่มีความเข้าใจในการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ ทำให้มีกระบวนการอบรมความรู้ ฝึกฝน และดำเนินการตามแนวทางของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างต่อเนื่อง มีการปรับเปลี่ยนแนวคิด กฎ ระเบียบในการจัดการท่องเที่ยว

ให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแต่ยังคงอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของหมู่บ้านไว้ ชาวบ้านมีความเข้าใจในความมุ่งหมายของการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมว่าเพื่อเป็นการสื่อความหมาย มากกว่าผลประโยชน์ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของรัฐที่มีผลต่อชุมชนปกเกอะญอนั้น ได้เข้ามาพบปะพูดคุยกับตัวแทนชาวบ้านเพื่อหาทางออกร่วมกันร่วมทั้งได้เสนอเชิงนโยบายในการแก้ไขปัญหาเชิงพื้นที่ด้วยการส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยวให้คนภายนอกเข้ามาศึกษาเรียนรู้ชีวิตชีวิตคนในชุมชน”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ฑ, สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2562)

การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชนของชาวปกาเกอะญอมีการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชนในระดับชัดเจน ระดับเดินกระบวน และระดับก่อตัว ซึ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดความแตกต่างได้แก่ ความพร้อมของชุมชนการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจจากองค์กรพี่เลี้ยง และการหนุนเสริมจากองค์กรภายนอก โดยที่ความสำเร็จของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชนจะเกิดขึ้นได้เมื่อชุมชนต้องเป็นผู้ตัดสินใจ และเป็นผู้ดำเนินการด้วยตัวชุมชนเอง หน่วยงานภายนอกเป็นผู้ให้การสนับสนุน ให้ชุมชนดำเนินงานด้วย ตัวชุมชนเอง โดยไม่มุ่งผลสำเร็จที่รายได้จากการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ ไม่เช่นนั้นแล้วนอกจากจะไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ร่วมกันการตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมกลุ่มชนแล้ว ยังจะกลายเป็นการสั่นคลอนวัฒนธรรมชุมชนจากการแสวงหาประโยชน์เชิงพาณิชย์หรือการก้าวล่วงในวัฒนธรรมเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมจะมีความยั่งยืนได้เนื่องจากชุมชน โครงสร้างความสัมพันธ์ท้องถิ่นจะเพิ่มขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของชุมชน ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งทั้งภายในและภายนอก คือ การเปิดรับทัศนคติ การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว การแบ่งผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมและการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังไม่มีจุดหมายที่ชัดเจน ในบางชุมชนไม่สามารถจัดการได้อย่างเป็นระบบ การเข้าใจแนวคิดการดำเนินงานที่แตกต่างกันไปและบางส่วนเกิดจากนโยบายของภาครัฐที่พัฒนาโดยขาดการร่วมคิดร่วมทำโดยท้องถิ่น ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“ปัญหาความขัดแย้งที่ได้ดำเนินการต่อต้านมาหลายสิบ ปีกว่า การต่อสู้ที่ต้องอาศัยความอดทน แต่ทางรัฐก็พยายามเปิดการเจรจาเพื่อให้เกิดความเข้าใจเหตุการต่อรองเพื่อให้ชาวบ้านปกาเกอะญอนั้นหันมาให้ความร่วมมือกับรัฐเพื่อให้รัฐสามารถแก้ไขปัญหาวิธีการช่วยเหลือเพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น รัฐได้ใช้รูปแบบการสร้างความสัมพันธ์ผ่านตัวแทนกลุ่มเครือข่ายการเคลื่อนไหวต่างเพื่อทำความเข้าใจ โดยการเสนอข้อกฎหมายรับรองสิทธิทางวัฒนธรรมชุมชนเพื่อเป็นหนทางในการสร้างความเชื่อมั่นระหว่างรัฐกับชุมชน”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ส, สัมภาษณ์, 27 กรกฎาคม 2562)

ซึ่งประเด็นความขัดแย้งเรื่องที่ดินเป็นปัญหาที่พบได้ในหลายพื้นที่ และที่สำคัญคือเป็นความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานรัฐที่ใช้อำนาจทางกฎหมายเข้าดำเนินการกับชาวบ้าน ซึ่งยึดประเพณีปฏิบัติที่ถือกันมายาวนาน โดยที่ฝ่ายรัฐยึดกฎหมายเป็นหลักในการเข้าจัดการกับปัญหาที่เกิด แต่กลับใช้ไม่ได้ผล เพราะความไม่ลงรอยกัน เมื่อไม่สามารถแก้ไขได้อย่างเหมาะสม กลับพัฒนาไปสู่ความรุนแรงที่ถึงขั้นสังเวยชีวิต ทั้งประชาชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐในบางกรณีเพราะฉะนั้นการเข้าถึงและเข้าใจบริบทและทที่มาของความขัดแย้งดังกล่าวนี้ จึงเป็นเรื่องที่สำคัญมาก ความพยายามที่จะคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งเรื่องเขตป่าสงวนแห่งชาติและอุทยานแห่งชาติ ทับที่ดินของราษฎรของเครือข่ายจึงเป็นการเคลื่อนไหวต่อสู้ต่อรองที่สำคัญและต้องใช้ความละเอียดอ่อนที่จะเข้าถึงปัญหาและเข้าใจบริบทตลอดสาหตุที่เกิดขึ้นแนวทางในการขยายผลการทำงานไปยังพื้นที่อื่น ๆ อีกในเวลาต่อมาความขัดแย้งในระดับแกนนำ เป็นความขัดแย้งระหว่างแกนนำฝ่ายชาวบ้านกับหน่วยงานในท้องถิ่น คือ อำเภอและกองกำลังทหารที่ประจำอยู่ในพื้นที่ โดยในช่วงของการพัฒนายุทธศาสตร์และการก่อตั้งเครือข่ายฯ ได้มีการประชุมในระดับหมู่บ้านและระดับตำบลบ่อยครั้ง แต่ระบบความสัมพันธ์ของชาวบ้านกับหน่วยงานในท้องถิ่น คือ สำนักงานอำเภอบาเจาะ ไม่ราบรื่นเท่าที่ควร เนื่องจากมีการประสานงานการทำงานกับอำเภอในช่วงการพัฒนายุทธศาสตร์และการสร้างเครือข่ายฯ เป็นบางครั้งเท่านั้น ที่เป็นเช่นนี้เพราะแกนนำฝ่ายชาวบ้านต้องการสร้างความเข้าใจและความชัดเจนในระหว่างแกนนำให้ตรงกันถึงเป้าหมาย และทิศทางในการแก้ไขปัญหาก่อน โดยมองว่าการพัฒนาควรมาจากรปัญหาและความต้องการของชาวบ้านโดยแท้จริง ไม่ใช่อาศัยเหตุผลอื่นหรือเป็นการทำตามคำสั่งจากหน่วยงานหรือ “เบื้องบน” มาแก้ไขปัญหา ซึ่งแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับปัญหาเรื่องความปลอดภัยในการทำงานในพื้นที่

นอกจากนี้ การทำงานของแกนนำในขั้นนี้มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอยู่ในที่แจ้งหรืออย่างเปิดเผยตลอดเวลา จึงต้องมีการประกาศเจตนารมณ์ที่จะทำงานด้วยความเสียสละความบริสุทธิ์ใจและเอาชาวบ้านเป็นที่ตั้งไม่มีผลประโยชน์อื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการทำงานถูกตั้งคำถามอย่างสงสัยถึงวาระซ่อนเร้นจากหน่วยงานการดำเนินงานให้การพัฒนายุทธศาสตร์และการก่อตั้งเครือข่าย และช่วงที่สอง คือ ช่วงของการพัฒนาคนเพื่อมาพัฒนาการดำเนินงานให้เป็นพื้นที่รูปธรรม ในช่วงที่สามนี้ได้มีการออกแบบทีมงานหลักโดยแบ่งออกเป็น 2 ทีม คือ ทีมยุทธศาสตร์ และทีมเทคนิค โดยมีการกำหนดร่วมกันว่าใครเป็นทีมยุทธศาสตร์และจัดเป็นทีมทางเทคนิค รวมทั้งมีการกำหนดภาระหน้าที่และคัดเลือกพื้นที่เป้าหมายนำร่อง กระบวนการทำงานในช่วงนี้เป็นมีรายละเอียดค่อนข้างมาก แต่ปัญหาหลักที่พบ คือ ปัญหาการประสานงานกับทั้งกับชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กล่าวว่า

“มีความเห็นว่า การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากความขัดแย่งภายในชุมชน จะมีกระบวนการไกล่เกลี่ยจากผู้นำ ชุมชน หรือผู้ที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำ ให้ปัญหาความขัดแย้งยุติได้อย่างรวดเร็ว”

(ผู้ให้ข้อมูลชาย ต, สัมภาษณ์, 29 กรกฎาคม 2562)

จะเห็นได้ว่า กระบวนสร้างความสัมพันธ์การจัดการความขัดแย้งของชุมชนที่นามาซึ่งความสมานฉันท์ คือ การสร้างความสงบสุขให้เกิดขึ้นในชุมชน ที่มาของความขัดแย้งส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรของชุมชน ทั้งในเรื่องของการใช้ประโยชน์ที่ดิน การทาประมงและการใช้ทรัพยากรจากป่าพรุ การเห็นความจาเป็นและประโยชน์ร่วมกันในการจัดการปัญหา ทาให้มีการร่วมกันสร้างกติกาชุมชน โดยหยิบยกปัญหามาพูดคุยกันให้ตระหนักรู้ว่าเป็นปัญหาที่ควรแก้ไขหรือป้องกัน กระบวนการในการจัดการความขัดแย้งเพื่อสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มีวิธีที่ถูกนามาใช้อย่างผสมผสานกัน ได้แก่ การเจรจาต่อรองโดยอาศัยระบบเครือญาติ การเจรจาไกล่เกลี่ยโดยบุคคลที่เป็นที่เคารพและน่าเชื่อถือ ซึ่งมีทั้งคนเดียวและทาเป็นกลุ่ม หากมีการประพฤติผิดไปจากกติกาชุมชนก็กาหนดให้มีการชดใช้เยียวยาความเสียหาย บูรณาการให้เกิดการฟื้นฟูสัมพันธภาพและอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของกระบวนทัศน์ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ข้อค้นพบดังกล่าวนาสู่ข้อเสนอแนะให้ภาครัฐนำเอาความสามารถของชุมชนในการแก้ไขปัญหาและจัดการความขัดแย้งของตนเองในแนวทางเชิงสมานฉันท์มาประยุกต์ใช้ ซึ่งมีข้อดีที่ว่าเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและเคารพค่านิยมของท้องถิ่น ตลอดจนสร้างเสริมให้ชุมชนมีการพัฒนาการจัดการความขัดแย้งในท้องถิ่นให้มีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น และการป้องกันและการระงับข้อพิพาทที่นามาซึ่งความสมานฉันท์ของชุมชนกระบวนการที่พัฒนามาจากภูมิปัญญาบรรพบุรุษในการแก้ปัญหาข้อขัดแย้งต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความปรองดองกัน ด้วยการออกกฎระเบียบที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านและบริบทของชุมชนที่เกี่ยวข้อง กับการใช้ประโยชน์ทรัพยากรจากป่าพรุ โดยใช้วิธีการชดเชยและการแบ่งปันรวมทั้งระบบการลงโทษทาง สังคม เพื่อควบคุมมิให้เกิดความขัดแย้งหรือควบคุมมิให้มีการใช้ทรัพยากรที่นาไปสู่ความขัดแย้งที่รุนแรง โดยชาวบ้านได้รวมตัวกันกาหนดกติกาชุมชนที่มีรากฐานมาจากจารีตดั้งเดิมบนฐานของวัฒนธรรมชุมชน เพื่อใช้ในการควบคุมและป้องกันปัญหา นำมาใช้ในการสร้างความสัมพันธ์ที่ส่งผลต่อการจัดระเบียบชุมชนและการระงับข้อพิพาท จึงเป็นการ ควบคุมโดยอาศัยจารีตประเพณี โดยชุมชนมีการวางมาตรฐานแห่งความประพฤติก่อนเพื่อให้ทุกคนได้ ทราบโดยทั่วกันว่า “สิ่งใดที่ทำได้หรือทำไม่ได้” นอกเหนือจากวัฒนธรรมชุมชนที่ให้ความสำคัญกับสังคม เครือญาติแล้ว ที่ตั้งของชุมชนซึ่งอยู่ห่างไกลจากชุมชนอื่นเอื้อต่อการรวมตัวที่เหนียวแน่นใน ชุมชน มีความเคารพนับถือในตัวบุคคลสูงและเคร่งครัดในธรรมเนียมปฏิบัติ จึงเป็นกลไกสำคัญในการ ป้องกันและแก้ไขความขัดแย้งจากการใช้ทรัพยากรระหว่างคนในชุมชน สนับสนุนการสร้างความเข้าใจต่อรัฐและสังคมให้ตระหนักถึง

ความสำคัญของระบบไร่หมุนเวียนในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของภูมิทัศน์ทางนิเวศ เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ที่มีบทบาทหน้าที่หลากหลายและบูรณการ อันจะทำให้รัฐและสังคมเห็นความสำคัญในการคุ้มครอง การพัฒนาและร่วมกันคิดค้นเครื่องมือทางนโยบาย รวมถึงกฎหมายที่มีความสอดคล้องเหตุผลที่ต้องมี การการปกป้อง คุ้มครอง และประกาศพื้นที่เขตสังคมและวัฒนธรรมพิเศษนั้น เนื่องจากกลุ่มที่มีวิถีวัฒนธรรมที่พึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติมีวิธีคิดปรัชญาในการดำเนินชีวิตที่ไม่เหมือนสังคมใหญ่ กำลังเผชิญปัญหาที่คล้ายคลึงกันคือ กลายเป็นกลุ่มชายขอบและเปราะบาง ขาดความมั่นคงในที่อยู่อาศัย เข้าไม่ถึงสิทธิในการใช้ประโยชน์และร่วมดูแลทรัพยากรธรรมชาติ มีแนวโน้มที่เข้าสู่กิจกรรมที่ผิดกฎหมายเป็นต้น

จากที่กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ว่า ผลของกระบวนการต่อสู้ต่อรองนโยบายของรัฐที่ส่งผลต่อทรัพยากรทรัพยากรป่าไม้ นโยบายรัฐที่ยังไม่เปลี่ยนทิศทาง กฎหมายที่ไม่เป็นธรรม และขัดแย้งกับวิถีชีวิต ยังเป็นเงื่อนไขสำคัญใหญ่และเป็นข้อจำกัดด้านการทำมาหากินและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อภายในชุมชนกะเหรี่ยงเอง โดยเฉพาะวิถีการผลิตอาหารที่ไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรได้เช่นในอดีต ข้อจำกัดที่เกิดจากขนาดพื้นที่ทำมาหากิน สิทธิการใช้ประโยชน์จากป่าเพื่อยังชีพและขนาดของพื้นที่ป่าที่จำกัดลงเมื่อเทียบกับอดีต ผนวกกับการใช้ทรัพยากรในรูปแบบดั้งเดิมและความต้องการใช้จากคนในที่เพิ่มขึ้นและคนนอกที่มากขึ้น แม้ชุมชนกะเหรี่ยงจะได้รับผลกระทบแรงกดดัน การกีดกันรอบด้านทั้งนโยบาย กฎหมายระเบียบราชการ และกระแสสังคมที่ยังไม่ยอมรับวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของคนกะเหรี่ยงหรือปาเกอญอ ยอมรับในวิถีชุมชนและเจตนาของจำเลยทั้งสอง แต่ยังคงให้จำเลยออกจากพื้นที่ดั้งเดิมของพวกเขา แม้ผลของคดีจะเป็นเฉพาะตัวบุคคลแต่ในความเป็นจริงสะท้อนประเด็นของชุมชนกะเหรี่ยงทั้งหมดในประเทศไทย รวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่ยังคงมีวัฒนธรรมเฉพาะ ที่ยังต้องตกอยู่ในสภาวะเสี่ยง สภาวะล่อแหลมในด้านสิทธิและความมั่นคงในการดำรงชีวิตต่อไป ดังกรณีตัวอย่างจากนโยบายของคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ ภายใต้การดำเนินงานของรัฐบาลปัจจุบัน ยังปรากฏแนวโน้มที่จะส่งผลกระทบต่อสิทธิการใช้ที่ดินของชุมชนกะเหรี่ยงอีกละรอก ดังกรณีตัวอย่างของชุมชนห้วยหินลาดที่สับสนและเป็นกังวลเกี่ยวกับการดำเนินการที่ซ้ำซ้อน และกระทบกับการแก้ไขปัญหาที่ดินในรูปแบบโฉนดชุมชนเดิม ซึ่งเป็นสัญญาณเตือนต่อชุมชนกะเหรี่ยงและเครือข่าย

อย่างไรก็ตาม กระบวนการเคลื่อนไหวต่อสู้ต่อรองกับนโยบายและปฏิบัติการของรัฐที่ส่งผลต่อทรัพยากรพื้นที่ดิน ชุมชนปกาเกอะญองจึงพยายามเคลื่อนไหวรณรงค์เพื่อผลักดันการรับรองสิทธิชุมชนในรูปแบบเขตวัฒนธรรมพิเศษ ของชุมชนปกเกอะญออย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะชุมชนที่ยังคงยึดวิถีไร่หมุนเวียนเป็นหลัก การผลักดันสิทธิและการคุ้มครองวัฒนธรรม เมื่อปี 2560 ภายใต้กิจกรรมชาติพันธุ์และชนเผ่ากับการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนโดยชุมชนบ้านกิ่วโปง ตำบลแจ่มหลวง อำเภอกัลป์ยาณิวัฒนา ตามแนวนโยบายในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยงและเขตวัฒนธรรมพิเศษที่มีสิทธิในการอนุรักษ์

ทรัพยากรป่าไม้ ที่ดิน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการป้องกันภัยคุกคามต่อทรัพยากรในพื้นที่ที่ส่งผลกระทบ กระบวนเคลื่อนไหวต่อรองนโยบายรัฐที่ส่งผลต่อการละเมิดสิทธิวัฒนธรรมชุมชน กิจกรรมดังกล่าวเป็นสัญลักษณะสำคัญในการพยายามต่อสู้เรื่องสิทธิชุมชนปกาเกอะญอและการสื่อสารต่อหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องและผู้คนในสังคม จากกรณีศึกษาทั้ง 4 ชุมชน ที่ล้วนผ่านประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงอันเกี่ยวข้องกับเงื่อนไขต่าง ๆ ตั้งแต่ในยุคการอพยพโยกย้ายบ้านเรือนและการตั้งถิ่นฐานจนถูกผนวกเข้ากับระบบราชการอย่างเป็นทางการยุคคนโยบายการสัมปทานป่าไม้ของรัฐไทย การประกาศเขตป่าตามกฎหมายทับซ้อนพื้นที่ชุมชนในการจัดการที่ดินแบบมีส่วนร่วมที่หลากหลายองค์กร และสามารถปกป้องวิถีดำรงชีพ ในการใช้อำนาจรัฐและมีทิศทางที่สำคัญคือ มีการประกาศพื้นที่เขตป่าอนุรักษ์ของรัฐเป็นเชิงเดียวเพียงฝ่ายเดียว ส่งผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นโดยตรง และชุมชนรวมตัวกันก่อสิทธิชุมชน สิทธิทางวัฒนธรรมเคลื่อนไหวองค์ความรู้แนวใหม่ ที่เกิดจาการร่วมกิจกรรมร่วมกันของชุมชนไปสู่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ร่วมกันที่มีการเปลี่ยนแปลงแนวทางการจัดการลักษณะเดิมเป็นการควบคุมพื้นที่ห้ามเข้าไปใช้ประโยชน์ มาเป็นเข้าใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของชุมชนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีฝ่ายปกครองเข้าร่วม ใช้เครื่องมือ GPS จับพิกัดเพื่อตรวจสอบในการบริหารจัดการและคุมสถานการณ์พื้นที่ร่วมกัน และรายละเอียดเจ้าของที่ดินที่ทำกินเป็นรายแปลงรายบุคคล เพื่อการป้องกันการขยายพื้นที่ทำกิน ป้องกันบุกรุกป่าเพิ่มและเป็นการป้องกันที่ดินที่ทำกินถูกเปลี่ยนมือถือครองที่ดิน จากบุคคลภายนอกได้ในการดำเนินนโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติที่ได้ส่งผลกระทบเข้มข้นต่อชุมชนกะเหรี่ยงตั้งแต่อดีตจนถึงยุคปัจจุบัน นโยบายการพัฒนาบนพื้นที่สูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวที่สร้างการเปลี่ยนแปลงมากกว่ามิติการใช้พื้นที่ของชุมชน แต่ได้ส่งผลให้วิธีคิดและวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนกะเหรี่ยงเปลี่ยนแปลงไปการเคลื่อนไหวเรียกร้องการแก้ไขปัญหาและความเป็นธรรมของทุกชุมชน ที่ดำเนินอยู่มาถึงยุคปัจจุบันในลักษณะที่แตกต่างกันตามแต่ละช่วงสถานการณ์มีความใกล้เคียงกับในอดีต และพยายามรักษาระบบรอบและการพักฟื้นแปลงให้ได้ระยะยาวที่สุด แม้จะถูกกดดันจากนโยบายการจัดการทรัพยากรของรัฐและพยายามปรับตัวเพื่อสร้างหลักประกันในสิทธิการอยู่อาศัย การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ กระบวนการสร้างกลไก เครื่องมือด้านการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติของแต่ละจัดการทรัพยากรธรรมชาติของตัวเอง เพื่อสร้างการยอมรับในระดับสาธารณะ และเป็นหนึ่งกลยุทธ์ต่อรองในระดับนโยบาย การแสดงความชัดเจนในระบบดังกล่าวจะเพิ่มความชอบธรรมให้กับชุมชนในการอยู่อาศัยในชุมชนเพื่อความอยู่รอดให้แคล้วคลาดต่อภัยทางนโยบาย ปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่หลายชุมชนเริ่มปรับตัวในมิติเศรษฐกิจ และปัญหาสิทธิในที่ดินทำกินและการใช้ไม้สร้างบ้านอยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง เป็นความขัดแย้งใหญ่ในสังคมไทย ส่งผลให้มีกลุ่มชาติพันธุ์ถูกจับกุมและฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาในความผิดเกี่ยวกับป่าไม้จำนวนมาก โดยสาเหตุสำคัญคือ ระบบกฎหมายและนโยบายของรัฐเกี่ยวกับป่าไม้ ขัดกับความเป็นจริงในสังคมกล่าวคือทั้งกฎหมายเกี่ยวกับป่าไม้

และนโยบายของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกระทรวงที่เกี่ยวข้อง กำหนดข้อห้ามแนวทางปฏิบัติในการบริหารจัดการพื้นที่ป่าไม้ ที่ไม่เปิดช่องทางรับรองสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงไม่ว่ารูปแบบใด ๆ

ดังนั้น การสร้างความสัมพันธ์ลดปัญหาความขัดแย้งของชุมชนปกาเกอะญอกับภาครัฐ รัฐควรมีมาตรการในการยอมรับปกป้องคุ้มครองและพัฒนา โดยการกำหนดเป็นพระราชบัญญัติพื้นที่ปกป้องคุ้มครองเขตวัฒนธรรมพิเศษที่รองรับสิทธิทางวัฒนธรรมของชุมชนและกำหนดกลไกที่เป็นองค์กรหรือสถาบันรองรับ ที่มีทั้งบุคลากรและงบประมาณ ทำบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินการอย่างมีระบบและเป็นรูปธรรมรวมทั้ง การดำเนินกิจกรรมของรัฐที่อาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นที่อาศัยและทำกินในเขตป่า โดยการดำเนินโครงการหรือมาตรการใด ๆ ควรเปิดให้มีกระบวนการมีส่วนร่วมและการตัดสินจากชุมชนด้วยความโปร่งใสและเป็นธรรมและมอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนบทบาทของชุมชนบนพื้นที่สูงที่มีศักยภาพในการใช้ประโยชน์ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ภายใต้รูปแบบการผลิตที่สอดคล้องกับระบบนิเวศวิทยาและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยรับรองสิทธิในการอยู่อาศัยและการทากินที่มั่นคงแก่ชุมชน ทั้งนี้เพื่อเป็นการลดความขัดแย้งและการเผชิญหน้าระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชุมชนเพื่อหาช่องทางช่วยเหลือและลดปัญหาในระยะยาวต่อไป

บทที่ 7
สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพปกาเกอะญอ ภาคเหนือตอนบน มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ระเบียบวิธีการวิจัย สรุปและอภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะจากการวิจัยดังนี้

7.1 วัตถุประสงค์

7.1.1 เพื่อศึกษานโยบายและปฏิบัติการของรัฐที่มีต่อชุมชนปกาเกอะญอ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

7.1.2 เพื่อศึกษากระบวนการต่อสู้ ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรของชุมชนปกาเกอะญออำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ กับนโยบายและปฏิบัติการของรัฐ

7.1.3 เพื่อศึกษาผลของกระบวนการต่อสู้ ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรของชุมชนปกาเกอะญออำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ กับนโยบายและปฏิบัติการของรัฐ

7.2 สรุป

การเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรม ความหมายถึง การอธิบายตยเองวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความเดือดร้อนของตนเอง ถึงในการต่อสู้ต่อรอง การสร้างความเข้าใจต่อสาธารณะลดความขัดแย้งเพิ่มความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาทรัพยากรร่วมกันซึ่งเป็นทางออกที่สังคมต้องการในปัจจุบัน ได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมให้ประเพณีทางวัฒนธรรม เป็นช่องทางสร้างการรับรู้ ดำรงคงอยู่ สานต่อและพัฒนา และสิทธิทางวัฒนธรรม หมายรวมถึงสิทธิของคนทุกคน หรือกลุ่มที่ควรได้รับการรับรองและยืนยันว่าทุกคนหรือทุกกลุ่มชนจะได้เข้าร่วม มีส่วนร่วม ได้รับความสุขจากการใช้ทรัพยากรวัฒนธรรมและสามารถดำเนินชีวิตทางวัฒนธรรมได้อย่างมีความสุขหรือการเรียกร้องความเป็นธรรมในการแสวงหาความมั่นใจ ต่อความมั่นคงของชีวิตและครอบครัวซึ่งเป็นสิทธิทางวัฒนธรรมของชุมชนหลังการประกาศนโยบายภายใต้การดำเนินงานของรัฐบาล ยังปรากฏแนวโน้มที่จะส่งผลกระทบต่อของสิทธิการใช้ที่ดินของที่รู้สึกสับสนและเป็นกังวลเกี่ยวกับการดำเนินการดังกล่าวที่ซ้ำซ้อน และกระทบกับการดำเนินการแก้ไขปัญหาที่ดินในรูปแบบโฉนดชุมชนเดิม ซึ่งสถานการณ์ด้านนโยบายดังกล่าว เป็นสัญญาณเตือนต่อชุมชน

เครือข่ายชุมชนจึงมีความพยายามเคลื่อนไหวรณรงค์เพื่อผลักดันการรับรองสิทธิอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในกลุ่มชุมชนที่ยังคงยึดวิถีไร่หมุนเวียนเป็นหลัก อาทิการจัดกิจกรรมสำคัญในการผลักดันสิทธิและการคุ้มครองวัฒนธรรมภายใต้กิจกรรม สิทธิชุมชนชาติพันธุ์และชนเผ่ากับการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน โดยชุมชนแนวนโยบายในการฟื้นฟูวิถีชีวิตและเขตวัฒนธรรมพิเศษที่มีสิทธิในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่ดิน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการป้องกันภัยคุกคามต่อทรัพยากรในพื้นที่ กิจกรรมดังกล่าวนับว่าเป็นสัญลักษณ์สำคัญในการพยายามต่อสู้เรื่องสิทธิชุมชนเป็นการสื่อสารประเด็นดังกล่าวต่อหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องและผู้คนในสังคม

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงของชุมชนอันเกี่ยวข้องกับเงื่อนไขต่าง ๆ ที่เข้ามาสัมพันธ์ ตั้งแต่ในยุคการอพยพโยกย้ายบ้านเรือนและการตั้งถิ่นฐานจนถูกผนวกเข้ากับระบบราชการอย่างเป็นทางการยุคนโยบายการสัมปทานป่าไม้ของรัฐไทย การประกาศเขตป่าตามกฎหมายทับซ้อนพื้นที่ชุมชน การดำเนินนโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติที่ได้ส่งผลกระทบเข้มข้นต่อชุมชนกะเหรี่ยงตั้งแต่อดีตจนถึงยุคปัจจุบัน นโยบายการพัฒนาบนพื้นที่สูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวที่สร้างการเปลี่ยนแปลงมากกว่า มิติการใช้พื้นที่ของชุมชนแต่ได้ส่งผลให้วิธีคิดและวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนลักษณะการปรับตัวภายในชุมชนที่สำคัญ เห็นได้จากการพัฒนากลไกเครื่องมือการดูแลจัดการทรัพยากรธรรมชาติของตัวเอง เพื่อสร้างการยอมรับในระดับสาธารณะและเป็นหนึ่งกลยุทธ์ต่อรองในระดับนโยบาย การแสดงความชัดเจนในระบบดังกล่าวจะเพิ่มความชอบธรรมให้กับชุมชนในการอยู่อาศัยในชุมชนในลักษณะที่เป็นไปเพื่อความอยู่รอดให้เคล้วคลาดต่อภัยทางนโยบายกำหนดแนวทางปฏิบัติ และสนับสนุนส่วนราชการเกี่ยวกับการจัดการที่ดินของรัฐในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนและเจตนารมณ์แหงราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 โดยให้ชุมชนมีสิทธิร่วมกันเพื่อจะทำให้คำนึงถึงสิทธิประโยชน์ของตน และชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ โดยให้สิทธิและหน้าที่แก่คนในพื้นที่ที่จะบริหารจัดการทรัพยากรในบริเวณที่กำหนดตามความต้องการของกลุ่มภายใต้เงื่อนไขและข้อกำหนดต่าง ๆ และภาครัฐจะต้องปรับเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้ปฏิบัติมาเป็นผู้กำกับดูแล ติดตามประเมินผลการแก้ไขปัญหาชุมชนที่อยู่อาศัยในเขตป่าให้ใช้หลักคิดสิทธิชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยให้การกำหนดแนวเขตที่ดินป่าไม้เป็นเรื่องของประชาชน ชุมชนหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตกลงกันเองโดยไม่ยึดติดกับแนวเขตป่าไม้เดิมที่ประกาศในกฎหมายแต่เพียงด้านเดียว และปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่ไม่ควรกระทำโดยการเหยียดหยามต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ข่มขู่ คุกคาม ใช้กำลังบังคับหรือปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมเครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์ในแต่ละพื้นที่ร่วมกันดำเนินการสำรวจกำหนดขอบเขตพื้นที่ไร่หมุนเวียนรวมถึงไร่ซากทั้งหมดของแต่ละหมู่บ้าน แล้วทำการขึ้นทะเบียนพื้นที่เหล่านี้ทั้งหมด พร้อมประกาศให้เป็นเขตอนุรักษ์

วัฒนธรรมพิเศษ หรือเขตนิเวศวัฒนธรรมเกษตรพื้นบ้าน โดยพื้นที่ที่ ส่วนในระยะยาว หน่วยงานรัฐข้างต้นต้องนำเสนอและผลักดันกฎหมายในระดับต่าง ๆ

กระบวนการต่อสู้ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรม ในมิติกฎจารีต ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อที่บังคับจิตใจโดยธรรมชาติของมนุษย์เพื่อการอยู่รวมกันเป็นเป็นชุมชน เป็นกลุ่มเครือข่าย โดยมีมีผู้นำ 2 ส่วนคือ ผู้นำทางจิตวิญญาณ กับผู้นำที่มาจากการเลือกตั้ง มีการควบคุมดูแลจัดระเบียบกันภายในกลุ่ม สามารถเรียกได้ว่าการบริหารจัดการโดยใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือและพัฒนาการขึ้นมาเป็นสิทธิทางวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและมีกติกาอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ด้วยเหตุผลนี้ชุมชนปกาเกอะญอในภาคเหนือตอนบน จึงเคลื่อนไหวสิทธิทางวัฒนธรรมเพื่อการต่อรองเจรจากับรัฐเพื่อลดประเด็นปัญหาที่มีข้อขัดแย้งเรื่องแนวเขตการใช้ประโยชน์จากที่ดิน ที่ทำกินและที่อยู่อาศัย การหาของป่าเพื่อการดำรงชีพ การประกาศพื้นที่ป่าดังกล่าวได้ก่อให้เกิดปัญหาส่งผลกระทบกับชุมชนที่อยู่อาศัยในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์โดยมิได้มีการกันออกส่วนที่เป็นที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำกินของชาวบ้านที่อยู่ก่อน ทำให้ชาวบ้านกลายเป็นผู้กระทำผิดกฎหมายบุกรุกทำลายป่า โดยปริยายทั้งที่เขาอยู่มาก่อนการประกาศกฎหมายป่าทุกฉบับ นักปราญ์ปกาเกอะญอ อาวุโส นักเคลื่อนไหวสิทธิมนุษยชนในมิติทางวัฒนธรรม ให้ความเห็นว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ที่ใช้อัตลักษณ์ปกาเกอะญอ เป็นฐานเพื่อการสร้างพื้นที่เคลื่อนไหวทางอำนาจของประชาชนและความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการปกป้องวิถีดำรงชีพกับวิถีชีวิต วิธีการต่อสู้รูปแบบนี้สารถเข้าถึงผู้มีอำนาจทางนโยบายได้ง่ายแต่ปัญหาไม่ถูกการแก้ไข เพราะรัฐไม่เคยมีความจริงใจต่อปัญหาและข้อเรียกร้องของคนยากคนจนโดยเฉพาะคนอยู่ก่อนประกาศในเขตป่าทุกประเภท

สิทธิมนุษยชนในมิติทางวัฒนธรรมต่อการมีส่วนร่วมการจัดการฐานทรัพยากร เป็นปัญหาจากที่รัฐได้มีการทวงคืนผืนป่าภายใต้กฎหมายและคำสั่ง คสช.เพื่อให้ได้ป่าคืนทั้งประเทศ 25% ปกาเกอะญออำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ มี 3 ตำบล 22 หมู่บ้าน ประชากรเพียง 10,900 คน มีพื้นที่มากถึง 402,290 ไร่ เป็นป่าสงวนแห่งทั้งผืน จึงใช้สิทธิมนุษยชนในมิติทางวัฒนธรรม ต่อสู้ ต่อรองเจรจา ให้มีการสำรวจพื้นที่ป่า ที่อยู่อาศัย ที่ดินที่ทำกินจึงเสนอให้มีประกาศจังหวัดเชียงใหม่ แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการและคณะทำงานโครงการ คณะกรรมการอำนวยซึ่งมีผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่เป็นประธานกรรมการอำนวยการ มีผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นกรรมการและเลขาฝ่ายอำนวยการ ระดับอำเภอมีนายอำเภอเป็นประธานคณะทำงานและมีสาคมปกาเกอะญอเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นกรรมการและเลขานุการ มีการสำรวจที่ดินที่ทำกิน ที่อยู่อาศัยและพื้นที่ป่าโดยใช้เครื่องมือ GPS และลงในระบบข้อมูล GIS ผลที่ตามมามีข้อมูลการถือที่ดิน จำรวนแปลง จำนวนไร่ มีพิกัดทุกแปลง สามารถป้องกันรุกป่าใหม่ การเปลี่ยนมือสู่บุคคลภายนอก และสามารถควบคุมไฟ หมอกควันไปป่าได้ ทุกคนต้องที่ดินแปลงของตนเองไม้ให้ไฟไหม้ หากมีไฟในแปลงใดเจ้าของแปลงต้องรับผิดชอบและเกิดการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด และเป็นต้นทางในการสร้างความเป็นธรรมโดยกระบวนการมีส่วนร่วมบริหารจัดการพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น เคลื่อนไหวมีการจัดกลุ่มออนไลน์เชื่อประสานสร้างความเข้าใจและเชิญบุคคลและหน่วยงานเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มแลกเปลี่ยนข้อมูลเชิงวิชาการเช่นกลุ่มอำเภอกัลยาณิวัฒนา กลุ่มทีมบ้านจันทร์ กลุ่มกัลยารักในหลวง เชุมชนอำเภอกัลยาณิวัฒนาได้มีการเคลื่อนไหวการต่อสู้โดยประกาศเป็นเขตพื้นที่วัฒนธรรมพิเศษ เพื่อให้ชุมชนเป็นฐานเป็นแหล่งเรียนสร้างพื้นที่การมีส่วนร่วมโดยยึดประชาชนเป็นหลักหรือเป็นที่ตั้งและเอาส่วนราชาการเป็นเป้าหมายที่ต้องการเข้าใจประชาชนจึงเคลื่อนไหวการต่อสู้โดยประกาศเป็นเขตพื้นที่วัฒนธรรมพิเศษ การเคลื่อนไหวการทำฝายชะลองน้ำตามแนวพระราชดำริหรือประชาชนทำมาและเรียกว่าเหมือนฝาย จึงเป็นกลยุทธ์สร้างประสานความร่วมมือให้เกิดความเข้าใจ ร่วมมือกันโดยไม่ต้องใช้งบประมาณ การทำฝายเป็นการฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธาร ฟื้นฟูลำห้วย ฟื้นฟูแห่งอาหารจึงเป็นการสร้างความมั่นคงทางอาหาร เป็นกิจกรรมที่ประสานความความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐได้เป็นอย่างดีเพราะเป็นนโยบายของรัฐบาลด้วยแต่ไม่มีพื้นที่จริง ส่วนประชาชนมีพื้นที่จริงทุกสายตลอดลำห้วย กัลยาณิวัฒนาจึงได้มีการทำฝายก่อนทำนาทุกปีมีมีการทำฝายหลังเก็บเกี่ยวข้าวด้วยและเชิญหน่วยงานเช่นผู้ว่าราชการจังหวัดลงมาร่วมทำฝายด้วยเป็นต้น

การเคลื่อนไหวต่อสู้ต่อรองโดยการสร้างเครือข่ายรัฐ ผู้นำชุมชน และชุมชนการเคลื่อนไหวโดยการสร้างเครือข่ายระหว่างรัฐ ผู้นำชุมชนและชุมชน ให้เห็นปัญหาร่วมกันและร่วมมือกันหรือสนับสนุนชุมชนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันเพราะว่าที่ที่มาของผู้นำต่างกันและหัวหน้าหน่วยงานย้ายเข้าย้ายออกบ่อย เพื่อให้การเคลื่อนไหวงานเชิงพื้นที่ต้องได้รับการหนุนเสริมทุกส่วนจึงมีกระบวนการสร้างเครือข่าย รัฐ ผู้นำชุมชนและเครือข่ายชุมชนซึ่งมีกระบวนการจัดเวทีผู้นำชุมชนเสวนาผู้นำชุมชนประกอบไปด้วย กำนัน ผู้ใหญ่ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เครือข่ายกลุ่มสตรีแม่บ้าน เครือข่ายเด็กและเยาวชน เครือข่ายผู้นำศาสนาและและหัวหน้าส่วนราชการระดับอำเภอเข้ามาร่วมประชุม เสวนา และข้อตกลงร่วมกันและให้แต่ละเครือข่ายกลับไปทำความเข้าใจบทบาทต่อเครือข่ายของตนเองแล้วมามานำเสนอที่ประชุมเพื่อทราบความคืบหน้าของแต่ละเครือข่าย โดยมีข้อตกลงประชุมอย่างน้อย 3 เดือนครั้งให้ผู้นำศาสนาและผู้นำที่เป็นทางการเดินสายทำความเข้าใจให้กับหัวหน้าส่วนราชการที่ย้ายมาใหม่ได้มีข้อข้อมูลได้เรียนรู้งานชุมชนและเอื้อต่อการสนับสนุนชุมชนจัดเวที เสวนาร่วมกัน 3 เดือนครั้ง เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างตัวบุคคลกับหน่วยงานเพื่อการสนับสนุนเดินหน้าการขับเคลื่อนชุมชนบนพื้นฐานการมีข้อมูล ลดความขัดแย้งเพิ่มความร่วมมือในอนาคต โดยนำประเด็น ดิน น้ำ ป่า เป็นเครื่องมือนำไปสู่ให้เกิดกลไกการเคลื่อนไหวโดยการสร้างเครือข่าย รัฐ ผู้นำชุมชน และชุมชนต่อไป

การปกป้องสิทธิทางวัฒนธรรม จึงความสำคัญยิ่งกับชุมชนท้องถิ่นปกาเกอะญอมีผลต่อในการมีส่วนร่วมการจัดการฐานทรัพยากรในการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ไม่ว่าการทำแนวกันไฟ ทำฝายภูมิปัญญาปกาเกอะญอ ฝายชะลอน้ำตามแนวพระราชดำริ การจัดระเบียบที่ดินชุมชน จึงสอดคล้องตามที่ชุมชนต้องการ และที่ไม่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล เช่น โครงการจัดที่ดินที่ทำกินให้ชุมชน ตามนโยบายของคณะกรรมการนโยบายแห่งชาติหรือ (คทช,) เพราะการจัดที่ดินของรัฐดังกล่าว เป็นการทวงคืนผืนป่าในตัว เป็นเช่าที่ดินของบรรพบุรุษตัวเอง 5-30 ปี เป็นการอนุญาตหรือผ่อนผันให้อยู่ในที่ดินตัวเองเป็นการชั่วคราว ซึ่งขัดกับกฎจารีต วัฒนธรรม ประเพณี ปกาเกอะญอทางออกกรณีดังกล่าวพื้นที่อำเภอกัลยาณิวัฒนา ได้ประชุมกันทำประชาคมทุกหมู่บ้านมีมติให้ชะลอ คทช. โดยไม่มีกำหนดและภาครัฐได้ชะลอตามข้อเสนอของชุมชน ซึ่งหมายความว่า การต่อสู้ ต่อรอง เจรจา เคลื่อนไหวสิทธิทางวัฒนธรรม รัฐให้การยอมรับความต้องการของประชาชนมากยิ่งขึ้น และมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจรัฐในมิติต่างๆที่ซ้อนทับกันไม่ว่าจะเป็นการเมือง การเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นพื้นที่การต่อสู่ที่งดงามเป็นที่ยอมรับของสากลเพราะมีกระบวนการปราณีประนอมการสูง

ผลกของกระบวนการต่อนโยบายของรัฐที่ส่งผลต่อทรัพยากรทรัพยากรป่าไม้ นโยบายรัฐที่ยังไม่เปลี่ยนทิศทาง กฎหมายที่ไม่เป็นธรรม และขัดแย้งกับวิถีชีวิต ยังเป็นเงื่อนไขใหญ่และเป็นข้อจำกัดด้านการทำมาหากินและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อภายในชุมชนกะเหรี่ยงเองโดยเฉพาะวิถีการผลิตอาหารที่ไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรได้เช่นในอดีต ข้อจำกัดที่เกิดจากขนาดพื้นที่ทำมาหากิน สิทธิการใช้ประโยชน์จากป่าเพื่อยังชีพและขนาดของพื้นที่ป่าที่จำกัดลงเมื่อเทียบกับอดีตผนวกกับการใช้ทรัพยากรในรูปแบบดั้งเดิม และความต้องการใช้จากคนในที่เพิ่มขึ้นและคนนอกที่มากขึ้น แม้ชุมชนกะเหรี่ยงจะได้รับผลกระทบ แรงกดดัน การกีดกันรอบด้านทั้งนโยบาย กฎหมายระเบียบราชการและกระแสสังคมที่ยังไม่ยอมรับวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของคนกะเหรี่ยงหรือปาเกอญอ ยอมรับในวิถีชุมชนและเจตนาของจำเลยทั้งสอง แต่ยังคงให้จำเลยออกจากพื้นที่ดั้งเดิมของพวกเขา แม้ผลของคดีจะเป็นเฉพาะตัวบุคคลแต่ในความเป็นจริงสะท้อนประเด็นของชุมชนกะเหรี่ยงทั้งหมดในประเทศไทยรวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่ยังคงมีวัฒนธรรมเฉพาะ ที่ยังต้องตกอยู่ในสภาวะเสี่ยง สภาวะล่อแหลมในด้านสิทธิและความมั่นคงในการดำรงชีวิตต่อไป ดังกรณีตัวอย่างจากนโยบายของคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ ภายใต้การดำเนินงานของรัฐบาลปัจจุบัน ยังปรากฏแนวโน้มที่จะส่งผลกระทบต่อสิทธิการใช้ที่ดินของชุมชนกะเหรี่ยงอีกละรอก ดังกรณีตัวอย่างของชุมชนห้วยหินลาดที่สับสนและเป็นกังวลเกี่ยวกับการดำเนินการที่ซ้ำซ้อน และกระทบกับการแก้ไขปัญหาที่ดินในรูปแบบโฉนดชุมชนเดิมซึ่งเป็นสัญญาณเตือนต่อชุมชนกะเหรี่ยงและเครือข่าย

กระบวนการต่อสู้ต่อรองนโยบายของรัฐที่ส่งผลต่อทรัพยากรพื้นที่ดิน ชุมชนกะเหรี่ยงจึงพยายามเคลื่อนไหวรณรงค์เพื่อผลักดันการรับรองสิทธิชุมชนวัฒนธรรมพิเศษ ชุมชนปกเกอะญออย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะชุมชนกะเหรี่ยงที่ยังคงยึดวิถีไร่หมุนเวียนเป็นหลัก อาทิ การจัดกิจกรรมสำคัญในการผลักดันสิทธิและการคุ้มครองวัฒนธรรม เมื่อปี 2560 ภายใต้กิจกรรม ชาติพันธุ์และชนเผ่ากับการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนโดยชุมชนบ้านกลางเป็นพื้นที่นำร่องแนวนโยบายในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยงและเขตวัฒนธรรมพิเศษที่มีสิทธิในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ที่ดิน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการป้องกันภัยคุกคามต่อทรัพยากรในพื้นที่ ที่ส่งผลกระทบกระบวนเคลื่อนไหวต่อนโยบายรัฐที่ส่งผลต่อการละเมิดสิทธิวัฒนธรรมชุมชน กิจกรรมดังกล่าวเป็นสัญลักษณสำคัญในการพยายามต่อสู้เรื่องสิทธิชุมชนกะเหรี่ยง และการสื่อสารต่อหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องและผู้คนในสังคม การต่อสู้ล้วนผ่านประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงอันเกี่ยวข้องกับเงื่อนไขต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการอพยพโยกย้ายบ้านเรือนและการตั้งถิ่นฐานจนถูกผนวกเข้ากับระบบราชการอย่างเป็นทางการ ยุคนโยบายการสัมปทานป่าไม้ของรัฐไทย การประกาศเขตป่าตามกฎหมายทับซ้อนพื้นที่ชุมชน การดำเนินนโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติที่ได้ส่งผลกระทบเข้มข้นต่อชุมชนกะเหรี่ยงตั้งแต่อดีตจนถึงยุคปัจจุบัน นโยบายการพัฒนาบนพื้นที่สูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวที่สร้างการเปลี่ยนแปลงมากกว่ามิติการใช้พื้นที่ของชุมชน แต่ได้ส่งผลให้วิธีคิดและวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนกะเหรี่ยงเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้แล้วปัญหาสิทธิในที่ดินทำกินและการใช้ไม้สร้างบ้านอยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง เป็นความขัดแย้งใหญ่ในสังคมไทย ส่งผลให้มีกลุ่มชาติพันธุ์ถูกจับกุมและฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาในความผิดเกี่ยวกับป่าไม้จำนวนมาก โดยสาเหตุสำคัญคือระบบกฎหมายและนโยบายของรัฐเกี่ยวกับป่าไม้ ขัดกับความเป็นจริงในสังคม กล่าวคือ ทั้งกฎหมายเกี่ยวกับป่าไม้ และนโยบายของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกระทรวงที่เกี่ยวข้อง กำหนดข้อห้ามแนวทางปฏิบัติในการบริหารจัดการพื้นที่ป่าไม้ที่ไม่เปิดช่องทางรับรองสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงไม่ว่ารูปแบบใด ๆ

ดังนั้น การสร้างความสัมพันธ์ลดปัญหาความขัดแย้งชุมชนปกาเกอะญอกับภาครัฐรัฐควรมีมาตรการในการยอมรับปกป้องคุ้มครองและพัฒนา โดยการกำหนดเป็นพระราชบัญญัติ พื้นที่ปกป้องคุ้มครองเขตวัฒนธรรมพิเศษที่รองรับของสิทธิทางวัฒนธรรมของชุมชนและกำหนดกลไกที่เป็นองค์กรหรือสถาบันรองรับ ที่มีทั้งบุคลากรและงบประมาณ ทำบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริม สนับสนุนการดำเนินการอย่างมีระบบและเป็นรูปธรรมรวมทั้ง การดำเนินกิจกรรมของรัฐที่อาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นที่อาศัยและทำกินในเขตป่า โดยการดำเนินโครงการหรือมาตรการใด ๆ ควรเปิดให้มีกระบวนการมีส่วนร่วมและการตัดสินจากชุมชนด้วยความโปร่งใสและเป็นธรรมและมอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนบทบาทของชุมชนบนพื้นที่สูงที่มีศักยภาพในการใช้ประโยชน์ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ภายใต้รูปแบบการผลิตที่สอดคล้องกับ

ระบบนิเวศวิทยาและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยรับรองสิทธิในการอยู่อาศัยและการทากินที่มั่นคงแก่ชุมชน ทั้งนี้เพื่อเป็นการลดความขัดแย้งและการเผชิญหน้าระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชุมชนเพื่อหาช่องทางช่วยเหลือปัญหาต่อไป

7.3 อภิปรายผล

จากผลการศึกษาเรื่อง การเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพปกาเกอะญอภาคเหนือตอนบน ได้พบประเด็นสำคัญ คือกระบวนการเคลื่อนไหวต่อสู้ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรมสามารถปรับทัศนคติมุมมองของรัฐที่มีต่อปกาเกอะญอไปในทางบวกและเอื้อต่อในการต่อสู้ ต่อรองสามารถอธิบายตัวเองเป็นช่องทางลดความขัดแย้งเรื่องแนวเขตที่ดินที่ไม่ชัดเจนได้เพิ่มความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาร่วมกันได้ดีกว่า กระบวนการเคลื่อนไหวสิทธิทางวัฒนธรรมแบบการใช้ กฎจารีตประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อที่บังคับจิตใจโดยธรรมชาติของมนุษย์เพื่อการอยู่รวมกันเป็นเป็นชุมชนเป็นกลุ่มเครือข่าย โดยมีมีผู้นำ 2 ส่วนคือ ผู้นำทางจิตวิญญาณ กับผู้นำที่มาจากการเลือกตั้ง มีการควบคุมดูแลจัดระเบียบกันภายในกลุ่ม สามารถเรียกได้ว่าการบริหารจัดการโดยวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือและพัฒนาการขึ้นมาเป็นสิทธิทางวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและมีกติกาอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข จึงเป็นยุทธวิธีการต่อสู้กับ อำนาจรัฐ และทุนที่เข้ามาละเมิดสิทธิชุมชนหรือความสัมพันธ์ทางอำนาจทางความเชื่อโดยใช้ฐานชุมชนเป็นกำลังสำคัญ ดังเช่นงานศึกษานลินี ตันธุวนิตย์ (2551) ได้ทำการวิจัยเรื่อง มิติวัฒนธรรมในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงสิทธิวัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นอิสระสามารถสืบทอดได้โดยผ่านการสั่งสมมานานในชุมชนท้องถิ่น และไม่อยู่ภายใต้อำนาจการคอบงำของรัฐได้อย่างเบ็ดเสร็จทั้งหมด และสามารถเป็นการช่วงชิงพื้นที่ทางอำนาจได้ แต่ไม่สามารถสร้างอำนาจภายใต้โครงสร้างอำนาจได้หรือสามารถขยายหาพื้นที่เป็นพันธมิตร ในประเด็นทางสิทธิทางวัฒนธรรมเข้ากับพื้นที่สาธารณชนได้ เพราะมีพื้นที่เดิมรองรับอยู่แล้วตามหลักสิทธิมนุษยชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมมีกระบวนการปรับความเข้าใจให้ตรงกันก่อนและร่วมกันดำเนินงานการจัดทำฐานข้อมูลทางทรัพยากรทุกมิติเพื่อเป็นเครื่องมือต่อรองและพัฒนาความร่วมมือกับภาครัฐ โดยมีคณะกรรมการชุมชนกับภาคส่วนต่าง ๆ ของภาครัฐที่เกี่ยวข้องมาเป็นกรรมการร่วม เมื่อชุมชนมีความเข้าใจร่วมกันตรงกันแล้วจึงกำหนดเป้าหมายวัตถุประสงค์ข้อตกลงร่วมกันของการจัดทำแนวเขตการจัดการฐานทรัพยากรจากชุมชนโดยชุมชนและเพื่อชุมชน เมื่อจัดให้อบรมการใช้เครื่องมือ GPS ให้กับคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อการสำรวจแนวเขตพื้นที่ทำกิน ที่อยู่อาศัยกับแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ทุกประเภท 1) ให้นำข้อมูลที่ได้จากการจัดเก็บข้อมูล การสำรวจแนวเขตพื้นที่ทำกิน ที่อยู่อาศัยกับแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์

เข้าระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์ GIS โดยเจ้าหน้าที่หรือสถาบันสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ 2) จัดประชุมคณะกรรมการเพื่อพิจารณาฐานข้อมูลที่นำเข้าสู่โปรแกรม GIS จากการแผนการสำรวจการตรวจสอบข้อมูลของเจ้าของที่ดินรายบุคคลและรายแปลง มีความถูกต้องหรือไม่และแก้ไขให้ถูกต้อง 3) จัดเวทีประชุมชาวบ้านเพื่อให้เจ้าของแปลงที่ดินได้มีโอกาสทำการตรวจสอบที่ดินของตนเองที่เป็นรูปแปลง/รูปภาพถ่ายทางอากาศ 1: 4,000 และชื่อที่อยู่ หมายเลขบัตรประชาชน หากไม่ถูกต้องให้แก้ไขเปลี่ยนแปลงผู้ถือครองก่อน ซึ่งมีคณะกรรมการหมู่บ้านที่ร่วมสำรวจพิจารณาเป็นราย ๆ บุคคลไป 4) จัดประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านร่วมกันตรวจสอบข้อมูลอีกรอบ โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีความเสี่ยงและติดกับแนวเขตกันชนพื้นที่ป่าพื้นที่ยังไม่แน่ใจหรือ สงสัยเห็นแนวเขตว่ารูปแบบยังไม่ถูกต้อง อาจจะเพราะผลมาจากการจัดพิมพ์แผนที่ให้นำข้อมูลทั้งหมดจากการสำรวจก่อนหน้านี้แล้วนำมาให้คณะกรรมการหมู่บ้านและคณะทำงานที่ร่วมเดินสำรวจพิจารณาให้ความเห็นชอบอีกครั้ง 8) จัดประชุมประชาคมหมู่บ้านพิจารณาร่างกฎระเบียบ กติกาของหมู่บ้านและปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมให้ครอบคลุมทุกมิติและออกเป็นเอกสารรับรองสิทธิในการใช้ประโยชน์จากที่ดินของชุมชนในอนาคต สอดคล้องกับ ศยามล ไกยูรวงศ์ และคณะ (2545, น. 284-285) ศึกษาวิจัยเรื่อง ขบวนการเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือเพื่อพิทักษ์สิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการธำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นการต่อสู้เคลื่อนไหวโดยใช้อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่ผ่านมิติวัฒนธรรมประเพณีพิธีกรรมและนำเครื่องทางเทคโนโลยีและการจัดการองค์กรสมัยใหม่เช่นแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศเพื่อสร้างอำนาจตั้งกลุ่มพลังขึ้นใหม่ให้มีฐานะเป็นพลเมืองไทยในพหุสังคมประชาธิปไตย เป้าหมายสูงสุดเพื่อการต่อสู้เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นมีสิทธิและเสรีภาพในการกำหนดอนาคตตนเองทั้งทางอุดมการณ์ความรู้และวิถีชีวิต

จะเห็นได้ว่ากระบวนการเคลื่อนไหวการปกป้องวิถีดำรงชีพทางสิทธิทางวัฒนธรรของปกาเกอะญออำเภอกัลยาณิวัฒนา พบว่า การเคลื่อนไหว ทางด้านของสิทธิทางวัฒนธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพปกาเกอะญอดีดี จนได้เกิดกลไกคณะทำงานและการประสานงาน โดยมีประกาศจังหวัดเชียงใหม่ ลงวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2561 ลงนามโดย ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการและคณะทำงานโครงการชุมชนปกาเกอะญอจัดการทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสิ่งแวดล้อม สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ประกาศจังหวัดเชียงใหม่, 17 พฤศจิกายน, 2561) มีกระบวนการนำไปปฏิบัติกล่าวคือ 1) สร้างความเข้มแข็งองค์กรชุมชนท้องถิ่น พัฒนากลไกความร่วมมือทุกมิติทางวัฒนธรรม พัฒนาองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้อย่างมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน รับฟังความคิดเห็นระดมปัญหาและความต้องการของชุมชน ดังซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาวิจัยของประภาส ปิ่นตกแต่ง (2541) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเคลื่อนไหวของสมัชชาคนจน ซึ่งเป็นองค์กรเครือข่ายภาคประชาชนได้มีการจัดรูปองค์กร

แบบผู้นำรวมหมู่ให้สมาชิกทุกพื้นที่ที่มาจากพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ามีพื้นที่โดยที่ไม่ให้มีอำนาจที่ศูนย์ที่เดียว แต่กระจายให้คนจน คนชายขอบ ที่ตกขอบ ให้ทั่วถึง ตลอดการสร้างพื้นที่การมีส่วนร่วมและการให้อำนาจและหน้าที่ของสมาชิก ที่เข้าร่วมชุมนุมได้มากกว่า การประสานเชื่อมต่อโครงสร้างอำนาจกลางกับการกระทำการแทน การเคลื่อนไหวของสมัชชาคนจน เป็นการเมืองภาคประชาชนที่ได้เคลื่อนไหว ไม่ใช่เฉพาะด้านสิ่งแวดล้อมเท่านั้น ซึ่งได้พบว่า การเคลื่อนไหวของสมัชชาคนจนไม่ได้เคลื่อนไหวที่ไม่ได้เป็นผลประโยชน์ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นการเคลื่อนไหวที่สร้างหลักการใหม่หรือการสร้างกติกาใหม่ให้อยู่ในระบบการเมืองไทยจัดทำข้อเสนอการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยพื้นที่ทำกินทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมป่าไม้และพื้นที่จิตวิญญาณ สิทธิทางวัฒนธรรมตามรอยเบื้องพระยุคลบาท มีการจัดทำแผนงานและข้อมูลประวัติหมู่บ้าน กฎระเบียบหมู่บ้าน ขอบเขตหมู่บ้าน ที่อยู่อาศัย พื้นที่ทางจิตวิญญาณ แหล่งน้ำ ความหลากหลายทางชีวภาพ ป่าชุมชนและป่าจิตวิญญาณในมิติทางวัฒนธรรมปกาเกอะญอ โดยใช้ข้อมูลภาพถ่ายทางอากาศ ประกอบการดำเนินงานจัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่นด้านสิ่งแวดล้อม 3) มีการรายงานผลการดำเนินงาน ต่อประธานคณะกรรมการอำนวยการ โครงการชุมชนปกาเกอะญอการจัดการทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาเชิงนโยบายในการกำหนดแนวทางปฏิบัติเรื่องที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำกิน ทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้และพื้นที่จิตวิญญาณ สิทธิทางวัฒนธรรมตามรอยเบื้องพระยุคลบาททุก 3 เดือน 4) มีการจัดประชุมชี้แจงแนวทางและบทบาทหน้าที่คณะกรรมการอำนวยการ เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559 ณ ห้องประชุม 3 ชั้น 3 อาคารอำนวยการ ศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ มีรองผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ (หัวหน้างานภารกิจด้านความมั่นคง) เป็นประธานและมีการจัดประชุมชี้แจงแนวทางและบทบาทหน้าที่คณะทำงานโครงการ เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2559 ณ ห้องประชุมอำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ มีนายอำเภอกัลยาณิวัฒนา เป็นประธานคณะทำงาน 5) ร่วมกันทำแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และป่าไม้ระดับพื้นที่อำเภอกัลยาณิวัฒนา มีเนื้อที่ 402,290 ไร่ ได้สำรวจการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นรายแปลง รายบุคคลและป่าธรรมชาติ พื้นที่ พบว่า อำเภอกัลยาณิวัฒนา เนื้อที่ 402,290 ไร่ มีแปลงป้องกันพื้นที่สภาพป่าธรรมชาติมากถึง 321,953ไร่/80% มีแปลงควบคุมที่เป็นพื้นที่ทำกินมีมากถึง 72,034 ไร่/9,192 แปลง/4,967 คน/18.0% มีแปลงพื้นฟู 5,270 ไร่ ป่าประชารัฐ 4,721 ไร่ ป่าเศรษฐกิจ 549 ไร่ และจากการขยายที่ดินทำกินช่วงปี 2545-2554 72,034 ไร่/9,192 แปลง 4,967 คน/18% และมีแปลงปลูกป่าเร่งด่วน ที่ขยายที่ดินทำกินหลังปี 2554 จำนวน 3,033 ไร่/436 แปลง /0.8% และสามารถแยกออกเป็นรายตำบลได้ ดังนี้ 1) ตำบลบ้านจันทร์ มีแปลงป้องกันพื้นที่คงสภาพป่าธรรมชาติ 118,467 ไร่ มีแปลงควบคุมที่ทำกินก่อนปี 2545 จำนวน 15863 ไร่/4,034 แปลง/2,067 คน/13,4% มีแปลงปลูกป่าเร่งด่วน ทีพื้นที่ขยายที่ดินทำกินหลังปี 2554 จำนวน 512 ไร่/100 แปลง/0.4% 2) ตำบลแจ่มหลวง มีเนื้อที่ป่า 160,216 ไร่ พบว่า มีแปลงป้องกันสภาพป่าธรรมชาติ

135,389 ไร่/84.5% มีแปลงต้องควบคุมที่ดินทำกินก่อน ปี 2545 จำนวน 19,362 ไร่ / 2,169 แปลง/ 11,992 คน / 12.1% มีแปลงปลูกป่าเร่งด่วน ที่เป็นการขยายพื้นที่ทำกินภายหลัง ปี 2554 จำนวน 1,909 ไร่/ 217 แปลง/1.2% และ 3) ตำบลแม่แดด มีเนื้อที่ 123,607 ไร่ พบว่า มีแปลงป้องกันสภาพป่าธรรมชาติ 36,809 ไร่ 2989 แปลง 978 คน/84.8% มีแปลงต้องพื้นฟูป่าประชารัฐ 1,299 ไร่ ป่าเศรษฐกิจ 8 ไร่ ขยายที่ดินทำกินก่อน ปี 2545-2554 จำนวน 1,307 ไร่/ 165 แปลง/ 992 คน/ 1.0% มีแปลงปลูกป่าเร่งด่วน ที่เป็นการขยายพื้นที่ทำกินภายหลัง ปี 2554 จำนวน 612 ไร่/119 แปลง/ 0.5% (สรุปรายงานโครงการชุมชนปกาเกอะญอจัดการทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่, 2562 น. 20)

ดังนั้นผลของกระบวนการเคลื่อนไหวต่อสู้ต่อรองนโยบายที่ดินป่าไม้ของรัฐ ของสิทธิทางวัฒนธรรมของปกาเกอะญอ และการแสวงหา กลไกกระชับความความสัมพันธ์ มีความเข้าใจร่วม ลดปัญหาความขัดแย้ง เพิ่มความร่วมมืออย่างยั่งยืน พบว่ากระบวนการเคลื่อนไหวสิทธิทางวัฒนธรรมของปกากะญอกับการเจรจาต่อสู้ ต่อรอง ตอบโต้นโยบายของรัฐ และได้ รูปแบบ วิธีการ กลยุทธ์ กลไกกระชับความความสัมพันธ์ มีความเข้าใจร่วม ลดปัญหาความขัดแย้ง เพิ่มความร่วมมืออย่างยั่งยืน ทางราชการให้การยอมรับและให้ความร่วมมือกับการปกป้องสิทธิทางวัฒนธรรม และให้ความสำคัญเข้ามีส่วนร่วมกับชุมชน ในการจัดการฐานทรัพยากรในการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ไม่ว่าการทำแนวกันไฟ ทำฝายภูมิปัญญาปกาเกอะญอ ฝายชะลอน้ำตามแนวพระราชดำริการจัดระเบียบที่ดินชุมชน ซึ่งสอดคล้องงานศึกษาวิจัย กุศล พยัคฆ์สัก (2555) เรื่อง การเมืองวัฒนธรรมของคนหนุ่มสาวในการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ามีการกล่าวหากลุ่มผู้อยู่อาศัยบนพื้นที่สูงว่าเป็นภัยต่อความมั่นคง ทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และได้กล่าวหาต่อไปว่าเป็นกลุ่มที่ไม่ใช่พลเมืองไทย เป็นหนีเข้ามาสถานะเป็นคนต่างด้าว มีอัตลักษณ์และวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากคนไทย และกล่าวหาลึกลงไปอีกว่า เป็นผู้ตัดไม้ทำลายป่า ทำไร่เลื่อนลอย ค้ายาบ้า ยาเสพติด เป็นการสร้างความเป็นอื่น ๆ จึงอยู่ในสภาวะความเป็นคนชายขอบในสังคมไทย จึงเป็นไปตามที่ชุมชนต้องการ และขัดกับนโยบายของรัฐบาล เช่น โครงการจัดที่ดินที่ทำกินให้ชุมชน ตามนโยบายของคณะกรรมการนโยบายแห่งชาติหรือ (คทช,) เพราะการจัดที่ดินของรัฐดังกล่าว แฝงด้วยการทวงคืนผืนป่าในตัว เป็นเช่าที่ดินของตัวเอง 30 ปี เป็นการอนุญาตหรือผ่อนผันให้อยู่ในที่ดินตัวเองเป็นการชั่วคราว ซึ่งขัดกับกฎจารีต วัฒนธรรม ประเพณี ปกาเกอะญอ ทางออกกรณีดังกล่าวพื้นที่อำเภอกัลยาณิวัฒนาได้ประชุมกันทำประชาคมทุกหมู่บ้านมีมติให้ชะลอ โครงการจัดที่ดินที่ทำกินให้กับชุมชน (คทช.) โดยไม่มีกำหนดและภาครัฐได้ชะลอตามข้อเสนอของชุมชน ซึ่งหมายความว่า การต่อสู้ ต่อรอง เจรจาเคลื่อนไหวสิทธิทางวัฒนธรรม รัฐให้การยอมรับความต้องการของประชาชนมากยิ่งขึ้นและเกิดความร่วมมือจากนายอำเภอ นายกอบต. ผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่ ผู้อำนวยการสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 1 เชียงใหม่ นักวิชาการ Gistda

และเกิดกลไลให้มีกระบวนการต่อสู้เชิงหลักสูตรโดยการจัดการศึกษา วัฒนธรรมและฐานทรัพยากร เพื่อการต่อสู้และปกป้องวิถีดำรงชีพปกาเกอะญอภาคเหนือตอนบน จึงกำหนดตอนเองโดยการขับเคลื่อนหลักสูตรตามศาสตร์พระราชาและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีกระบวนการและขั้นตอนของการเคลื่อนไหว กล่าวคือ

ขั้นตอนที่ 1 ใช้สมาคมปกาเกอะญอเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมได้ประสานส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเข้ามาเป็นที่ปรึกษา โดยวิธีการพูดคุยด้วยตนเอง และทางโทรศัพท์ ทางเฟส ทางไลน์ มาเป็นคณะทำงานโครงการโดยทำหนังสือเป็นทางการภายหลัง เพราะเป็นองค์กรทำหน้าเชื่อมประสานกับหน่วยงาน ได้แก่ศึกษาธิการจังหวัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ ท้องถิ่นจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ 2 ร่วมกับสมาคมปกาเกอะญอฯ มีหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ โดยประสานผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นเลขาผู้ว่าราชการจังหวัด ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เสนอผู้ว่าราชการจังหวัดลงนามแต่งตั้งที่ปรึกษา คณะกรรมการอำนวยการและคณะทำงานโครงการ เมื่อผู้ว่าราชการจังหวัดลงนามแต่งตั้งกรรมการอำนวยการและคณะทำงานแล้ว

ขั้นตอนที่ 3 จัดประชุมกรรมการอำนวยการโครงการ ห้องประชุม 3 ศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ ชี้แจงที่มาที่ไปโครงการและแผนงานโครงการหลักสูตร รวมทั้งรับข้อเสนอแนะจากคณะกรรมการอำนวยการโครงการ หนังสือเชิญลงนามโดยผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่

ขั้นตอนที่ 4 จัดประชุมคณะทำงานโครงการ ณ ห้องประชุมอำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ชี้แจงที่มาที่ไปโครงการและแผนงานโครงการ รวมทั้งรับข้อเสนอแนะจากคณะทำงานโครงการ หนังสือเชิญลงนามโดยนายอำเภอกัลยาณิวัฒนา ซึ่งเป็นกระบวนการทำงานตามหลักการสู่ความร่วมมือลดความขัดแย้งเพิ่มความร่วมมือ

ขั้นตอนที่ 5 ประสานงานกับหัวหน้าส่วนราชการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นผู้นำศาสนา เพื่อกระชับพื้นที่ความสัมพันธ์ สร้างความเข้าใจและความร่วมมือมากขึ้น

ขั้นตอนที่ 6 ประสานกับผู้บริหารสถานศึกษาและผู้นำชุมชนเพื่อจัดกิจกรรมนักเรียนบรรยายโดยผู้รู้ ผู้อาวุโสปกาเกอะญอ

ขั้นตอนที่ 7 จัดประชุมคณะทำงานทุก 3 เดือน เพื่อรับทราบผลการทำงานและอุปสรรคและปัญหาร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 8 ผลักดันหลักสูตรตามศาตร์พระราชาและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเกิดความยั่งยืนของการต่อสู้และปกป้องวิถีดำรงชีพปกาเกอะญอภาคเหนือตอนบน ตามสิทธิทางวัฒนธรรมของชุมชนปกาเกอะญอ

ดังนั้น ผลของกระบวนการเคลื่อนไหวการต่อสู้ ต่อรอง นโยบายของรัฐที่ส่งผลต่อทรัพยากร ทรัพยากรป่าไม้ นโยบายรัฐที่ยังไม่เปลี่ยนทิศทาง กฎหมายที่ไม่เป็นธรรม และขัดแย้งกับวิถีชีวิต ยังเป็นเงื่อนไขใหญ่และเป็นข้อจำกัดด้านการทำมาหากินและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อภายในชุมชนกะเหรี่ยงเอง โดยเฉพาะวิถีการผลิตอาหารที่ไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรได้เช่นในอดีต ข้อจำกัดที่เกิดจากขนาดพื้นที่ทำมาหากิน สิทธิการใช้ประโยชน์จากป่าเพื่อยังชีพและขนาดของพื้นที่ป่าที่จำกัดลงเมื่อเทียบกับอดีต ผนวกกับการใช้ทรัพยากรในรูปแบบดั้งเดิม และความต้องการใช้จากคนในที่เพิ่มขึ้นและคนนอกที่มากขึ้น ชุมชน ซึ่งสอดคล้องงานศึกษาวิจัย นิยม ยากรณ์, (2559) ศึกษาวิจัยเรื่อง ความเหลื่อมล้ำในการถือครองที่ดินกับการจัดการที่ดินแนวใหม่ (Inequality in Land Ownership for Land Management.) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการจัดการที่ดินแบบมีส่วนร่วมที่หลากหลายองค์กรและสามารถปกป้องวิถีดำรงชีพ ในการใช้อำนาจรัฐและมีทิศทางที่สำคัญคือ มีการประกาศพื้นที่เขตป่าอนุรักษ์ของรัฐ เป็นเชิงเดียวเพียงฝ่ายเดียว ส่งผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นโดยตรง และชุมชนรวมตัวกันก่อสิทธิชุมชนสิทธิทางวัฒนธรรมเคลื่อนไหวองค์ความรู้แนวใหม่ ที่เกิดจาการร่วมกิจกรรมร่วมกันของชุมชนไป สู่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ร่วมกันที่มีการเปลี่ยนแปลงแนวทางการจัดการลักษณะเดิมเป็นการควบคุมพื้นที่ห้ามเข้าไปใช้ประโยชน์ มาเป็นเข้าใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของชุมชนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีฝ่ายปกครองเข้าร่วมใช้เครื่องมือ GPS จับพิกัดเพื่อตรวจสอบในการบริหารจัดการ และคุมสถานการณ์พื้นที่ร่วมกัน และรายละเอียดเจ้าของที่ดินที่ทำกินเป็นรายแปลงรายบุคคล เพื่อการป้องกันการขยายพื้นที่ทำกิน ป้องกันบุกรุกป่าเพิ่มและเป็นการป้องกันที่ดินที่ทำกินถูกเปลี่ยนมือถือครองที่ดิน จากบุคคลภายนอก ได้ในการดำเนินนโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติที่ได้ส่งผลกระทบเข้มข้นต่อชุมชนกะเหรี่ยงตั้งแต่อดีตจนถึงยุคปัจจุบัน นโยบายการพัฒนาบนพื้นที่สูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวที่สร้างการเปลี่ยนแปลงมากกว่ามิติการใช้พื้นที่ของชุมชน แต่ได้ส่งผลให้วิธีคิดและวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนกะเหรี่ยงเปลี่ยนแปลงไปการเคลื่อนไหวเรียกร้องการแก้ไขปัญหาและความเป็นธรรมของทุกชุมชนแม้ชุมชนปกาเกอะญอจะได้รับผลกระทบ แรงกดดัน การกีดกันรอบด้านทั้งนโยบาย กฎหมายระเบียบราชการ และกระแสสังคมที่ยังไม่ยอมรับวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของคนกะเหรี่ยงหรือปาเกอญอ ยอมรับในวิถีชุมชนและเจตนาของจำเลยทั้งสอง แต่ยังคงให้จำเลยออกจากพื้นที่ดั้งเดิมของพวกเขา แม้ผลของคดีจะเป็นเฉพาะตัวบุคคลแต่ในความเป็นจริงสะท้อนประเด็นของชุมชนกะเหรี่ยงทั้งหมดในประเทศไทย รวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่ยังคงมีวัฒนธรรมเฉพาะ ที่ยังต้องตกอยู่ในสภาวะเสี่ยง สภาวะล่อแหลมในด้านสิทธิและความมั่นคงในการดำรงชีวิตต่อไป ดังกรณีตัวอย่างจากนโยบายของคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ ภายใต้การดำเนินงานของรัฐบาลปัจจุบันยังปรากฏแนวโน้มที่จะส่งผลกระทบต่อสิทธิการใช้ที่ดินของชุมชนกะเหรี่ยงอีกละรอก ดังกรณีตัวอย่าง

ของชุมชนห้วยหินลาดที่สับสนและเป็นกังวลเกี่ยวกับการดำเนินการที่ซ้ำซ้อน และกระทบกับการแก้ไขปัญหาที่ดินในรูปแบบโฉนดชุมชนเดิม ซึ่งเป็นสัญญาณเตือนต่อชุมชนกะเหรี่ยงและเครือข่าย

โดย ระบบกฎหมายและนโยบายของรัฐเกี่ยวกับป่าไม้ ขัดกับความเป็นจริงในสังคม กล่าวคือ ทั้งกฎหมายเกี่ยวกับป่าไม้ และนโยบายของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกระทรวงที่เกี่ยวข้อง กำหนดข้อห้ามแนวทางปฏิบัติในการบริหารจัดการพื้นที่ป่าไม้ที่ไม่เปิดช่องทางรับรองสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงไม่ว่ารูปแบบ การสร้างความสัมพันธ์เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งชุมชนปกาเกอะญอกับภาครัฐรัฐควรมีมาตรการในการยอมรับปกป้องคุ้มครองและพัฒนาพื้นที่ปกป้องคุ้มครองเขตสังคมและวัฒนธรรมพิเศษที่รองรับสิทธิทางวัฒนธรรมของชุมชนและกำหนดกลไกที่เป็นองค์กรหรือสถาบันรองรับในการส่งเสริม สนับสนุนการดำเนินการอย่างมีระบบและเป็นรูปธรรม รวมทั้งการดำเนินกิจกรรมของรัฐที่อาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นที่อาศัยและทำกินในเขตป่า โดยการดำเนินโครงการหรือมาตรการใด ๆ ควรเปิดให้มีกระบวนการมีส่วนร่วมและการตัดสินจากชุมชนด้วยความโปร่งใสและเป็นธรรม และมอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนบทบาทของชุมชนบนพื้นที่สูงที่มีศักยภาพในการใช้ประโยชน์ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน โดยรับรองสิทธิในการอยู่อาศัยและการทากินที่มั่นคงแก่ชุมชนเพื่อเป็นการลดความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชุมชนปกาเกอะญอหาช่องทางช่วยเหลือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่อไป

7.4 ข้อเสนอแนะ

7.4.1 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

7.4.1.1 ในแง่ทฤษฎี เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาที่ให้น้ำหนักไปที่เรื่องการเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพปกาเกอะญอภาคเหนือตอนบนผลการศึกษาที่เน้นในเรื่องการเมืองสิทธิทางวัฒนธรรมการปกป้องวิถีดำรงชีพชุมชนปกาเกอะญอ อาจมีข้อจำกัดในแง่ที่ไม่สามารถเชื่อมโยงเข้ากับทฤษฎีทางรัฐศาสตร์ อันมีผลต่อการนำไปสู่การสร้างข้อสรุปทั่วไป (Generalization) เพื่อการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิง ลักษณะโครงสร้างสังคมไทยเป็นสังคมที่ไม่มีความเท่าเทียม มีการแยกคนในสังคมไทยออกเป็นประเภทและมีสถานะทางสังคมที่ไม่เท่าเทียมกันผ่านมโนทัศน์ความเป็น คนไทยที่นิยามความหมายโดยรัฐ ซึ่งความเป็นคนไทยมีนัยสำคัญต่อสิทธิและโอกาสเข้าถึงผลประโยชน์ของรัฐ ขณะเดียวกันที่มุ่งกีดกันคนบางกลุ่มออกจากพื้นทางสังคมที่ประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมืองเป็นสำคัญ ส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์ในมิติอื่น ๆ ที่แตกต่างออกไปได้ ดังนั้น จึงควรแสวงหาแนวคิดทางรัฐศาสตร์สมัยใหม่หรือสังคมวิทยาการสมัยใหม่ที่เกี่ยวข้องกับอิทธิพลของโครงสร้างสังคมไทยทำงานอย่างเข้มข้นอยู่เบื้องหลังระบบกฎหมาย และปฏิบัติการต่าง ๆ

ของเจ้าหน้าที่รัฐ โดยปฏิบัติการจับกุมดำเนินคดีด้วยกระบวนการต่าง ๆ เป็นปรากฏการณ์ที่มุ่งปกป้องผลประโยชน์ของชนชั้นนำหรือผู้มีอำนาจ โดยกฎหมายและนโยบายเกี่ยวกับป่าไม้ถูกออกแบบมาเพื่อรองรับผลประโยชน์ของชนชั้นนำหรือผู้มีอำนาจเป็นหลัก อีกทั้งผู้มีอำนาจในสังคมยังชี้นำสังคมในการจัดการทรัพยากรบนพื้นที่สูงว่าควรเป็นพื้นที่ปลอดคน โดยพยายามทำให้สังคมเชื่อว่าเฉพาะชุดความรู้ที่ว่า ป่าเป็นพื้นที่ที่ต้องปลอดคนเท่านั้นที่เป็นความจริงที่ถูกต้อง พร้อมกับปิดกั้นชุดความรู้อื่น ๆ ของสังคมเกี่ยวกับป่าสำหรับการดำเนินการจับกุมดำเนินคดีผู้ที่กระทำในสิ่งที่เป็นการใช้ชีวิตปกติของเขาเป็นการขับเคลื่อนทางการเมืองโดยใช้กลไกกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เข้าไปทำหน้าที่ธำรงรักษาไว้ซึ่งระบบโครงสร้างทางสังคมที่แบ่งคนเป็นลำดับชั้นเอาไว้ โดยถูกออกแบบให้เป็นเครื่องมือปกป้องผลประโยชน์ของผู้มีอำนาจหรือผู้ที่ถือผลประโยชน์อยู่ในมือ และอธิบายปรากฏการณ์เช่นนี้อันจะทำให้หัวข้อของการศึกษาวิจัยนี้มีความน่าสนใจมีความสำคัญ และเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

7.4.1.2 ในแง่ระเบียบวิธีวิจัย จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์การเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพปกาเกอะญอภาคเหนือตอนบน ผู้วิจัยเห็นว่า ในการวิจัยครั้งต่อไปควรใช้รูปแบบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Models) ซึ่งเป็นการวิจัยที่ใช้วิธีวิทยาทั้งเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพร่วมกันในการดำเนินการวิจัย อันจะทำให้ได้ผลการวิจัยที่มีความหนักแน่นมากยิ่งขึ้น

7.4.1.3 ในแง่ผลการวิจัยพบว่าการเคลื่อนไหวการต่อสู้ต่อรองทางการเมืองเพื่อเรียกร้องสถานะของชุมชนปกเกอะญอการปกป้องของสิทธิทางวัฒนธรรมของตามที่รัฐใช้เป็นข้ออ้างในการกีดกันกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงออกจากพื้นที่ผลประโยชน์ในฐานทรัพยากรของรัฐ โดยกฎหมายและนโยบายถูกออกแบบมาเพื่อใช้เป็นเครื่องมือหรือกลไกในการจัดสรรและปกป้องผลประโยชน์ของผู้มีอำนาจและชนชั้นนำ ตลอดจนภาพลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นมาให้สังคมเชื่อว่าอันตรายนั้นทำให้รัฐหรือผู้มีอำนาจมีความชอบธรรมที่จะออกมาตรการต่าง ๆ แม้กระทั่งการใช้วิธีการทางทหารและความรุนแรงในการปิดล้อมและจับกุมดำเนินคดีพลเมือง นอกจากนี้การพิจารณาพิพากษาลงโทษพลเมืองที่หนักและมีแบบแผนอย่างเป็นระบบเท่ากับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กลายเป็นเครื่องมือคุ้มครองการสูญเสียตัวตนและภูมิปัญญาที่สั่งสมและสืบทอดมานาน ซึ่งจำเป็นต้องปกป้องและฟื้นฟูวิถีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาอันเป็นภารกิจของเครือข่าย และพิจารณาร่วมกันพบว่าภูมิปัญญาด้านอาหารของกลุ่มชาติพันธุ์มีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตด้านต่าง ๆ ที่สามารถเป็นจุดเริ่มต้นในการดำเนินการท่ามกลางปัจจัยและเงื่อนไขข้อจำกัดต่าง ๆ

7.4.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

7.4.2.1 การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้เกี่ยวข้องกับปัจจุบันประเทศไทยยังมีประเด็นท้าทายการพัฒนาในหลายมิติ ทั้งมิติการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมิติสังคมยังต้องแก้ปัญหาด้านความยากจนและความเหลื่อมล้ำ การพัฒนาคุณภาพการให้บริการและการขยายโอกาส

ในการเข้าถึงระบบบริการสาธารณะยังคงมีช่องว่างที่สามารถพัฒนาต่อไปได้ ขณะที่มิติสิ่งแวดล้อมนั้น การฟื้นฟูและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยังเป็นประเด็นสำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ขณะที่การบริหารจัดการภาครัฐยังขาดความต่อเนื่องและความยืดหยุ่นในการตอบสนองความต้องการในการแก้ปัญหาของประชาชนอย่างเต็มประสิทธิภาพ โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาประเทศ

7.4.2.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับ ด้านนโยบายการจัดการทรัพยากรป่าไม้พื้นที่ดินในพื้นที่ราบสูง อย่างเช่น กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หน่วยงานกรมป่าไม้ หน่วยงานกรมที่ดิน หน่วยงานการปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานอุทยานแห่งชาติ หน่วยงานกรมการปกครองระดับอำเภอ จังหวัด และงานหน่วยอื่นที่เกี่ยวข้อง ควรนำผลการวิจัยเรื่องการเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพปกาเกอะญอภาคเหนือตอนบน ไปเผยแพร่สู่สาธารณชน เพื่อให้ประชาชนทั่วไปเข้าใจการเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพชุมชนปกาเกอะญอภาคเหนือตอนบนให้ดียิ่งขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการมีส่วนร่วมทางการเมืองให้เป็นตามระบอบประชาธิปไตยอย่างถูกต้อง

7.4.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

7.4.3.1 การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาการเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพปกาเกอะญอภาคเหนือตอนบน ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค์การบริหารส่วนตำบล หัวหน้าองค์กรพัฒนาเอกชนทำงานด้านฐานทรัพยากร ผู้นำศาสนาผู้นำจิตวิญญาณ ผู้นำองค์กรภาครัฐ และนักวิชาการ ในการวิจัยครั้งต่อไปควรใช้กลุ่มเป้าหมายที่มีพื้นที่ต่างกัน เพราะว่าบริบทพื้นที่และสถานการณ์ของการเมือง เรื่อง การเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพ ซึ่งมีกระบวนการและปัจจัยด้านอื่น ๆ ที่แตกต่างกันเพื่อให้ผู้ที่สนใจการเมืองเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวการต่อสู้ต่อรองทางการเมืองด้านของสิทธิทางวัฒนธรรมชุมชนหรือนักวิชาการด้านสังคมการเมืองและสิทธิมนุษยชนแห่งการเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ต่อไปและที่สำคัญการวิจัยชุมชนปกาเกอะญอ ต้องมีแผนที่ 1:4,000 และ GPS/GIS จะทำให้งานวิจัยมีประโยชน์ต่อการต่อสู้ต่อรองกับอำนาจรัฐได้เป็นอย่างดี

7.4.3.2 ควรศึกษาประชากรกลุ่มเป้าหมายที่นอกเหนือจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เช่น กลุ่มประชาชนในพื้นที่จังหวัดใกล้เคียง กลุ่มเครือข่ายนักเคลื่อนไหว ที่อยู่ส่วนภูมิภาคต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพปกาเกอะญอภาคเหนือตอนบน เพื่อจะได้ทราบว่ามีตัวแปรอื่นใด ที่มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจอยู่ภายใต้การเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพ หรือนโยบายเงื่อนไขข้อกฎหมายเกี่ยวกับป่าไม้ที่ดิน ส่งผลต่อการถือครองที่ดินอย่างถูกต้องและการเข้าถึงทรัพยากร เพื่อให้กลุ่มชาติพันธุ์มีความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยและที่ทำกินพื้นที่จิตวิญญาณ อีกทั้งสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพได้เท่าเทียมกับพลเมืองไทยทั่วไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กฤษฎา บุญชัย. (2546). *แปลงทรัพย์ให้เป็นทุน กระบวนการแย่งชิงทรัพย์จากคนจน*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน.

กฤษฎา บุญชัย. (2549). *การจัดการป่าภายใต้แนวคิดอาณานิคมเรื่องของกะเหรี่ยงป่าผากภายใต้วาทกรรมอาณานิคม.* สืบค้นจาก http:www.thaifcorg.

กรมป่าไม้. (2522). *สัมมนาการใช้ภาษาในปัจจุบัน.* กรุงเทพฯ: กรุงสยามการพิมพ์.

กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม. (2545). *40 ปี กองสงเคราะห์ชาวเขากับงานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมประชาสงเคราะห์.

กรกนก นิลดา. (2561) การศึกษาภูมิหลังของนายกรัฐมนตรีทหารที่ส่งผลต่อ รูปแบบการสื่อสารทางการเมือง. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์,* 12(1).

กอบกุล รายะนาคร. (2549). *พัฒนาการของหลังกฎหมายสิ่งแวดล้อมและสิทธิชุมชน.* เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม.

กิตติศักดิ์ ปรกติ. (2550). *สิทธิของบุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน: สิทธิขั้นพื้นบานของบุคคล และชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในการมีส่วนร่วมบำรุงรักษาใช้ และได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตาม มาตรา 4, 56 และ 290 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540.* กรุงเทพฯ: บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2550.

กุลพล พลวัน. (2538). *พัฒนาการแห่งสิทธิมนุษยชน.* กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

กุลพล พลวัน. (2543). *สิทธิชุมชนในสังคมไทย.* กรุงเทพฯ: ห้างหุ่นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.

กุลพล พลวัน. (2543). *สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย.* กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดบุ๊ค.

กรรณิการ์ พรมเสาร์, เบญจา ศิลาลักษ์ และมูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ. (2542). *ป่าเจ็ดชั้นปัญญาปราชญ์จากคำบอกเล่าของพาตี่จอนิ โอโดเชาร์.* กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นท์ติ้งแอนด์พับลิชชิง.

กุศล พยัคฆ์สัก. (2555). *การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติการพิทักษ์สิ่งแวดล้อมเยาวชน.* เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

กาญจนา แก้วเทพ. (2538). *การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน: โดยถือมนุษย์เป็นศูนย์กลาง.* กรุงเทพฯ: สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, 2538.

กาญจนา แก้วเทพ. (2538). *เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน.* กรุงเทพฯ: สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทย (สคทพ).

กิตติศักดิ์ ปรกติ. (2550). *สิทธิชุมชน.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด.

กิ่งกาญจน์ สำนวนเย็น. (2549). *พลวัตรของยุทธวิธีการต่อสู้ของขวนการเคลื่อนไหวทางสังคม: ศึกษากรณี ขบนการต่อสู้เพื่อสิทธิในที่ดิน จังหวัดลำพูน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เกษียร เตชะพีระ. (2548). *ความเคลื่อนไหวที่ปรากฏ การเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชนก่อน 14 ตุลา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

คะนึงนิจ ศรีบัวเอี่ยม. (2559). *ความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อมเพื่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.

คุเซ โนบุทากะ. (2545). *พหุสัมพันธ์ขององค์กร ในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม: ศึกษากรณีขบวนการคัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้าหินกรูดและบ่อนอก.* กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

โครงการบวชป่าชุมชน 50 ล้านต้น เพื่อเฉลิมพระเกียรติเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงครองราชย์ครบ 50 ปี. (2539). *บวชป่าต้นน้ำ.* กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมคุณภาพและสิ่งแวดล้อม.

ชลธิรา สัตยาวัฒนา และคณะ. (2546). *สิทธิชุมชนม้องถิ่นพื้นเมืองล้านนา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม.

ชลธิรา สัตยาวัฒนา และคณะ. (2546). *พลวัตรสิทธิชุมชน: กระบวนทัศน์ทางมานุษยวิทยา.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แปลนพริ้นติ้ง จำกัด.

ชลธิรา สัตยาวัฒนา และอรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. (2546). สิทธิชุมชนท้องถิ่นพื้นเมืองดั้งเดิมล้านนา: กรณีศึกษาชุมชนลัวะ ยวน ลื้อ ปกาเกอญอ (กะเหรี่ยง) ในจังหวัดน่าน เชียงราย และเชียงใหม่. กรุงเทพฯ: นิติธรรม.

ชูศักดิ์ วิทยาภัค. (2558). *วัฒนธรรมคืออำนาจปฏิบัติการแห่งอำนาจตัวตนและชนชั้นใหม่ในพื้นที่วัฒนธรรม.* เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2535). *วัฒนธรรมคือทุน.* กรุงเทพฯ: บริษัทสุขุมและบุตร จำกัด.

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2549). อารยะขัดขืน. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.

ไชยรัฒน์ เจริญสินโอฬาร. (2540). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ขบวนการเคลื่อนไหวประชาสังคมในต่างประเทศ.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา.

ไชยรัฒน์ เจริญสินโอฬาร. (2545). *วาทกรรมการพัฒนา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา.

ไชยรัฒน์ เจริญสินโอฬาร. (2549). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา.

ไชยรัฒน์ เจริญสินโอฬาร. (2549). *วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์ และความเป็นอื่น* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา.

ฐิรวุฒิ เสนาคำ. (2549). *เหลียวหน้าแลหลัง วัฒนธรรมป๊อป.* กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

ณัฏฐ์ชรัชช์ สาระหงส์ และคณะ. (2561) ศักยภาพทางวัฒนธรรมของชาวปกาเกอะญอ: พลวัตการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชน จังหวัดแม่ฮ่องสอน, *วารสารวิชาการเครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ,* 8(14).

ทรงชัย ทองปาน. (2560). ยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวทางสังคมของ “กลุ่มไม่เอาเขื่อนแก่งเสือเต้น”. *วารสารพัฒนศาสตร์ วิทยาพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มธ,* 13(2).

ทิพวรรณ คำมา. (2546). การดำรงอยู่ของความเชื่อเรื่องผีของกระเหรี่ยงคริสต์. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ธรรมนูญ เพ็งทอง. (2549). *วิวัฒนาการและโครงสร้างเกี่ยวกับสังคม*. สืบค้นจาก http://e-learning.tapee.ac.th

ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ. (2549). *กำเนิดและความเป็นมาของสิทธิมนุษยชน.* กรุงเทพฯ: คบไฟ.

นลินี ตันธุวนิตย์ และคณะ. (2545). *วิถีชีวิต วิธีสู้ ขบวนการประชาชนร่วมสมัย.* กรุงเทพฯ: หจก. สำนักพิมพ์ตรัสวิน (ซิลค์เวอร์มบุศส์).

ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2541). *วิกฤตเศรษฐกิจและวัฒนธรรมนิยมปาฐกถาปรีดี พนมยงค์.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มูลนิธิเด็ก.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2545). วิถีชีวิต วิธีสู้: ขบวนการประชาชตร่วมสมัย. เชียงใหม่: ตรัสวิน (ซิลค์เวอร์มบุคส์).

ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2543). ทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมใช้กับสังคมไทยได้หรือไม่. *เศรษฐศาสตร์การเมืองเพื่อประชาชน จุฬาลงกร์มหาวิทยาลัย*, 12, 52-82.

ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2558). *การเมืองวัฒนธรรมไทย ว่าด้วยความทรงจำ วาทกรรม อำนาจ* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน.

ประภาส ปิ่นตกแต่ง และกฤษฎา บุญชัย. (2545). *จากสิทธิมนุษยชนมาสู่สิทธิชุมชน:วิวาทะเสรีนิยมกับชุมชนนิยมสู่สังคมไทย.*

ประภาส ปิ่นตกแต่ง และกฤษฎา บุญชัย. (2541). *การการเมืองบนท้องถนน: 99 วันสมัชชาคนจนและประวัติศาสตร์การเดินขบวน ชุมนุมประท้วงในสังคมไทย.* กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก.

ประวิตร โพธิอาศน์. (2538). *“กระเหรี่ยงสะกอ” ในชาวเขา: ความเข้าใจเกี่ยวกับชนเผ่าต่างวัฒนธรรม.* เชียงใหม่: ชมรมบริการวิชาการ สถาบันวิจัยชาวเขา.

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2541). วาทกรรมว่าด้วย ชาวเขา. *วารสารสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,* 11(1).

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (2550). *สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยงกับเศรษฐกิจพอเพียง* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

พรรษา พฤฒยางกูร. (2544). *วัฒนธรรมการเมืองใหม่กระแสสังคมไทยสมานฉันท์ กรณี ความคิดทางการเมือง กระบวนการสร้างความสมานฉันท์เพื่อท้องถิ่นเข็มแข็ง.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พรสุข เกิดสว่าง. (2555). *ตัวตนคนปกาเกอะญอ.* เชียงใหม่: โรงพิมพ์โชตนาเชียงใหม่.

พิมล แสงสว่าง. (2536). *นโยบายการรวมพลขาวเขากับเอกลักษณ์ประจำเผ่า:ศึกษาเชิงวัฒนธรรมทางการเมือง*. รายงานการค้นคว้าแบบอิสระ สาขาวิชาการเมืองการปกครอง. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พร้อมพล สัมพันธโน. (2555). *สถานการณ์และปัญหาป่าสนวัดจันทร์.* เชียงใหม่ : สันติภาพพริ้นท์.

มูลนิธิแพทย์ชนบท. (2541). *ลำดับเหตุการณ์การตรวจสอบของสังคม กรณีทุจริตซื้อยาและเวชภัณฑ์ 1,400 ล้าน ในกระทรวงสาธารณสุข.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิแพทย์ชนบท.

มูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ. (2542). *เปิดแฟ้มละเมิดสิทธิคนบ้านป่าคนชายขอบแผ่นดินไทย.* เชียงใหม่: บีเอสการพิมพ์.

ยุกติ มุกดาวิจิตร. (2556). *วิธีวิทยาศึกษาวัฒนธรรมต่อต้านในวัฒนธรรมต่อต้าน.* กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

วิเชียร บุราณรักษ์. (2548). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนศึกษากรณี: กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จังหวัดอุดรธานี*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วิภาดา เอี่ยมคง. (2553). *ผลสะเทือนของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย.* กรุงเทพฯ: พิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิเชียร บุราณรักษ์. (2548). ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน ศึกษากรณี: กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จังหวัดอุดรธานี. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วินัย บุญลือ. (2545). *ทุนทางวัฒนธรรมและการช่วงชิงอำนาจเชิงสัญลักษณ์ของชุมชนปกาเกอะญอ.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปะศาสตร์มหาบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วันเพ็ญ สุรฤกษ์. (2544). *วิกฤตเศรษฐกิจของผู้ตกงานที่กลับสู่ภูมิลำเนาในภาคเหนือ เชียงใหม่-พะเยา อุตรดิตถ์-กำแพงเพชร*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ศยามมล ไกยูรวงศ์ และคณะ (2545). *รายงานผลการวิจัยเรื่อง ขบวนการเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ เพื่อพิทักษ์สิทธิชุมชนในการจัดการ*.

ศุทธินี ดนตรี. (2555). *รายงานวิจัยการจำแนกเชิงพื้นที่ของพื้นที่เผาไหม้เพื่อเฝ้าระวังและการป้องกันการเผาที่โล่ง: กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูนและแม่ฮ่องสอน.* แผนงานเสริมนโยบายสาธารณะที่ดี (นสธ.).

ศิริพร โคตะวินนท์. (2543). *ผู้หญิงในขบวนการเคลื่อนไหวของประชาชนชายขอบ กรณีศึกษาฝายราศีไศล หมู่บ้านแม่มูนยั่งยืน 2 และ 3.* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาสังคมวิทยา). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สมชัย ปรีชาศิลปะกุล. (2548). สิทธิชนพื้นเมืองในกระบวนการยุติธรรมมาเลเซีย. *วารสารคณะนิติศาสต์ มหาเชียงใหม่,* 3(1).

สมชัย ปรีชาศิลปกุล. (2543). *สิทธิการดื้อแพ่งต่อกฎหมาย*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาการเมือง.

สมบัติ คำบุญเยือง. (2540). *ปัญหาการนิยามความหมายของป่าและการอ้างสิทธิเหนือพื้นที่: กรณีศึกษาชาวลาหู่*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สมบัติ ธำรงธัญวงษ์. (2543). *การเมือง: แนวคิดและการพัฒนา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เสมาธรรม.

สุธี ประศาสน์เศรษฐ. (2546). *แปดบัญญัติว่าด้วยสมัชชาคนจน*. วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองเพื่อชุมชน ฉบับที่ 1. เมษายน 2540

เสนห์ จามริก. (2546). สิทธิมนุษยชนไทยในสถานการณ์สากล. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

เสน่ห์ จามริก. (2529). *การเมืองไทยกับการพัฒนารัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำรา.

เสน่ห์ จามริก และยศ สันตสมบัติ. (2536). *ป่าชุมชนในประเทศไทย: แนวทางการพัฒนา.* กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

สำนักงาน ปกร. (2540). *แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.* กรุงเทพฯ: บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2560). *รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย.* กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์สำนักงาน เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

สมัชชาคนจน. (2540). *เสียงจากประชาชนผู้ประสบชะตากรรมจากการพัฒนา สมุดปกดำ สมัชชาคนจน คู่มือประชาชนยุคไอเอเอฟ.* กรุงเทพฯ: สมัชชาคนจน.

อมรา พงศาพิชญ์. (2547). *สิทธิมนุษยชนในมิติวัฒนธรรม*. ในการประชุมวิชาการแด่ศักดิ์ศรีเสมอกันทุกชั้นชน: วรรณกรรมกับสิทธิมนุษยชนศึกษา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาเกษตรศาสตร์.

อมรา พงศาพิชญ์. (2547). *ความหลากหลายทางวัฒนธรรม:กระบวนทัศน์และบทบาทในประชาสังคม.* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อนันท์ กาญจนพันธุ์ และมิ่งสรรค์ ขาวสะอาด. (2538). *วิวัฒนาการของการบุกเบิกที่ดินทำกินในเขตป่า: กรณีศึกษาภาคเหนือตอนบน*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2558). การประเมินและสังเคราะห์ สถานภาพองค์ความรู้จากการวิจัยวัฒนธรรมภาคเหนือ. เชียงใหม่: บลูมมิ่ง ครีเอชั่น.

อนันท์ กาญจนพันธุ์. (2541). *การผสมผสานทางชาติพันธุ์และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม: รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ ชุดโครงการประเมินสถานภาพไทศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2544*). วิธีคิดเชิงซ้อนในการจิจัยชุมชน: พลวัตรและศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา.* กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และเดวิค เค อาจวัย. (2543). *ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่.* เชียงใหม่: ซิลค์เวอร์บุค.

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และชลธิรา สัตยาวัฒนา. (2546). *สิทธิมนุษยชนไทยล้านนา*. กรุงเทพฯ: นิติธรรม

อรรถจักร สัตยานุรักษ์. (2545). *นิเวศประวัติศาสตร์: พรมแดนความรู้.* กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

อุไรวรรณ แสงศร. (2541). *ชาวเขา: ความเข้าใจกับชนเผ่าต่างวัฒนธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). เชียงใหม่: นันทกานต์กราฟฟิค การพิมพ์.

อุทัย ม่วงศรีเมืองดี. (2543). สมัชชาคนจน:ภูมิหลังและบทบาท: ในลุกขึ้นสู้. *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง,* 105-138.

Anan Ganjanapan. (2006). *Multicity of community forestry as Knowledge space in the Northern Thai Highlands*. Shiga; Afasian centre for peace and Develoment studies.

Bell. P.E. (1997). *Thailand's Economic Miracle Built on the Backs of Women*. Virada Somswasdi, ed., Women, Gender Relations and Development in Thai Society. Chiangmai University

Boyd, David R. (2012). *The Environmental Rights Revolution: A Global Study of Constitutions, Human Rights and the Environment.* Vancouver: University of British Columbia Press.

Cohen& Orato. (1997). Civil Society and Political Emory *Studies in contemporary German social thought*.

Chinvinitkul, W. (2010). *Religions for peace, Interreligious Council of Thailand*. Retrieved from http:/news.sanook.com.

Cohen & Orato. (1997). *collective actors strive to create group identities within a general identity whose interpretation they contest*.

Escobar, Arturo. (1998). Whose Knowledge, whose naturae. Biodiversity, conservation, and the political Ecology of social Movement. journal of political Ecology, 5, 53-82.

Dorairajoo, Saroja Devi. (2002). *Cambridge.* Massachusetts: Harvard University, Fribourg Decharation on Cultural Rights, 2007 Cultural Rights, Fribourg Declaration, UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity and other relevant universal and regional instruments; and monitoring.

FOWERAKER, Joe, 1995, Theorizing Social Movements, London, Pluto Press

Gary b. Rush and Denisoff R.serge. (1971). Gail Omvedt-Reinventing Revolution: New Social Movements and the Socialist Tr (1993).

Gupta, Akhi and james Ferguson. (1999). *"Beyond"Culture":Idenity,and the political of Difference"Culturae, power, place;Exploration in Critical Antropology*. Durham:Duke University press.

Pintoptang, P. (2009). Concept of Political analysis in social movement theory. Chaing Mai: Heinrich Boell Foundation.

Gupta, Akhi and james Ferguson. (1999). *"Beyond"Culture":Idenity,and the political of Difference"Culturae,power,place;Exploration in Critical Antropology*. Durham: Duke University press.

Hall, stuart.*"Gramsci's relevance for the study of race and ethnicity"in David Morley and Kun-Hsing chen(eds.)Critical Dialogical in Cultural studies*. (pp.411-440) New York: Routledge.

Hayami,Yoko. (2007). *Negotiating ethnic representation between self and other. The case of Karen and eco- tourism in Thailand*. Southeast.44(.3):385-409.

Hirsch, Philip and Andrew Wyatt. (2004). *Negotiating Local Livelihoods: Scales of conflict in the sesan River Basin*. Asia pacificviewpoint, 45(1), 51-68.

Hayami, Yoko. (1998). *Internal and External Discourse of communality, Tradition and Environment. Minority claims on forest in the Northern Hills of Thailand*. Southeast Asia studies.

Hallet Holt. (1975). *A Thousand Miles on an Elephant in the Shan States*. Bangkok

International. (1966). *Covenant on Economic Social and Cultural Rights (ICESCR).* United Nations.

James R. May and Daly Erin, Constitutional Environmental Rights Worldwide, (Delaware: Widener Law School Legal Studies Research Paper Series no.11-35, 2011), 332.

Johnson, craigand and Timmothy Forsyth. (2002). *In the Eyes of the state: Negotiating a Rights-Based Approach to Forest conservation in Thailand"* World Development.

Larana,E.,Johnston, H, and Gusfield, J. R. (1994). New social Movements: From Ideology to Identity. Temple University Press, Philadelphia.

Lyman, Ford M.(1995). *Social Movement: Critics, Concepts,case studies*. London: MACMILLAN.

Omvedt, Gail (1993). *Reiventing Revolution: New Social Movements in South Asia*. London and New york: Routledge.

Pinkaew Luangaramsri. (2001). *Redefining Nature: Karen Ecological Knowledge. And the challenge to the modern*. conservation paradigm. (pp125-176) chennai.

Pellow, David N. (1999). *Negotiation and confrontation:Environmental policymaking Trough consensus***.** Society & Natural Resources,12(3), 189-203.

Touraine, Alain. (1985). *Social movement and Social Change.* In Orlando Fals Borda,ed, The Challeng of Social Change. London, SAGE,.

UNESCO World Report (2009). *Investing in cultural Diversity and Intercutural Dialogue*. Executive Summary.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แนวทางการสัมภาษณ์

แนวทางการสัมภาษณ์ ชุดที่ 1

สัมภาษณ์หัวหน้าส่วนราชการ สังกัดกรมป่าไม้ กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช กรมการปกครอง ตำรวจ อัยการ กองทัพ นักวิชาการ จำนวน 8 คน

1. เริ่มต้นการสัมภาษณ์

1.1 แนะนำตัวและทำความรู้จัก สร้างการมีส่วนร่วมหรือความคุ้มเคย

1.2 อธิบายความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษานโยบายและปฏิบัติการของรัฐที่มีต่อชุมชนปกาเกอะญอ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

1.2.2 เพื่อศึกษากระบวนการต่อสู้ ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรของชุมชนปกาเกอะญอ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ กับนโยบายและปฏิบัติการของรัฐ

1.2.3 เพื่อศึกษาผลของกระบวนการต่อสู้ ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรของชุมชนปกาเกอะญอ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่กับนโยบายและปฏิบัติการของรัฐ

2. ประเด็นการสัมภาษณ์

2.1 นโยบายและปฏิบัติการของรัฐที่มีต่อชุมชนปกาเกอะญอ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ อย่างไร

2.2พระราชบัญญัติป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2484 พระราชบัญญัติป่าสงวนหางชาติถูกนำไปใช้กับชุมชนปกาเกอะญอที่อยู่มาก่อนพระราชบัญญัติอย่างไร

2.3 คณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) เป็นให้สิทธิมีรูปแบบอย่างไร ใครเป็นผู้รับอนุญาตและการอนุญาตมีเงื่อนไขอย่างไร

2.4 การทวงคืนผืนป่า คำสั่ง คสช.ที่ 64 และ 66/2557 มีกระบวนการปฏิบัติอย่างไรและมีผลต่อชุมชนปกาเกอะญออย่างไร

2.5 มติ ครม.30 มิถุนายน 2541 และมติ ครม.3 สิงหาคม 2553 มีความเหมือนหรือต่างกันและมีกลไกนำไปปฏิบัติอย่างไร

2.6 การเมืองของ สิทธิทางวัฒนธรรมของชุมชนปกาเกอะญออที่มีต่อการจัดการดิน น้ำ ป่า ท่านมีความเข้าใจอย่างไรและเป็นประโยชน์กับทางราชการอย่างไร

2.7 ชุมชนปกาเกอะญอของอำเภอกัลยาณิวัฒนา มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินหรือไม่อย่างไร

2.8 การทวงคืนผืนป่า ตามคำสั่ง คสช.ที่ 64 และ 66/2557 มีกระบวนการปฏิบัติอย่างไร

2.9 ท่านเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนเรื่องอะไรบ้าง และมีความเห็นว่าอย่างไร มีข้อเสนอแนะอื่น ๆ อย่างไร

แนวทางการสัมภาษณ์ ชุดที่ 2

สัมภาษณ์ ประชาชนที่ถูกดำเนินคดีข้อหาบุกรุกป่า ผู้อาวุโส ผู้นำชุมชนเคลื่อนไหวมิติสิทธิทางวัฒนธรรม กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้บริหารท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน ผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำศาสนา ผู้นำสตรีแม่บ้าน 32 คน

1. เริ่มต้นการสนทนา

1.1 แนะนำตัว และสร้างมีการมีส่วนร่วมหรือความคุ้นเคย

1.2 อธิบายความเป็นมาและวัตถุของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษานโยบายและปฏิบัติการของรัฐที่มีต่อชุมชนปกาเกอะญอ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

1.2.2 เพื่อศึกษากระบวนการต่อสู้ ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรของชุมชนปกาเกอะญอ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่กับนโยบายและปฏิบัติการของรัฐ

1.2.3 เพื่อศึกษาผลของกระบวนการต่อสู้ ต่อรองของสิทธิทางวัฒนธรรของชุมชนปกาเกอะญอ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ กับนโยบายและปฏิบัติการของรัฐ

2. ประเด็นในการสัมภาษณ์

ประเด็นการสัมภาษณ์ที่สำคัญ โดยทุกประเด็นมีลำดับการสัมภาษณ์เป็นกระบวนการต่อเนื่องดังนี้

2.1 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูล เพื่อทราบความเป็นมาของผู้ให้ข้อมูล

2.2 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับชุมชน เพื่อให้ทราบคาวมเป็นมาของชุมชนและความเกี่ยวข้องของผู้ให้ข้อมูลกับชุมชน รวมทั้งหน่วยงานเข้ามาชุมชน

2.3 ข้อมูลเกี่ยวข้องกับสภาพทรัพยากรป่าไม้ การจัดการที่ดินชุมชน เพื่อให้ทราบสภาพพื้นที่ดั้งเดิมของชุมชนก่อนที่จะมีบุคคลภายนอกเข้ามา เช่น รัฐและทุนเข้ามาควบคุมและตัดป่าสนในเขตชุมชน และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ

2.4 กระบวนการเข้ามาจัดการป่าของทางราชการและทุน เพื่อนให้ทราบถึงการเข้ามาจัดการป่าของรัฐผ่านกระบวนการในการให้ตัดป่าสนวัดจันทร์ มีผลกระทบต่อชุนชนอย่างไร ทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของบ้านต้องเปลี่ยนแปลงอย่างไร

2.5 ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมอื่น ๆ

3. ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูล

3.1 ขอให้ท่านเล่าประวัติความเป็นมาว่า ดั้งเดิมเป็นคนที่ไหน เข้ามาอยู่ในชุมชนนี้ตั้งแต่เมื่อไรทำไมจึงเลือกมาอยู่ในชุมชน

3.2 มีตำแหน่งอะไรบ้านในชุมชน อดีตและปัจจุบัน หรือมีบทบาทอย่างไรในชุมชนทั้งในอดีตและปัจจุบัน

4. ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับชุมชน

4.1 ชุมชนนี้ ตั้งมากี่ มีอายุประมาณกี่ปี มีประวัติความเป็นอย่างไร ใครเป็นผู้ก่อตั้ง เพราะอะไรจึงมาก่อตั้งชุมชนที่มีความสำคัญอย่างไร

4.2 เดิมชุมชนอพยพมาจากไหนที่ไหน กระบวนการการก่อตั้งเป็นหมู่บ้านมีกระบวนการทำกันอย่างไร มีพื้นที่อยู่ในเขตจังหวัดอะไร การเดินทางไปจังหวัดไปกันอย่างไร ใช้เวลาเดินทางนานเท่าไหร่

4.3 มีบุกเบิกที่อยู่อาศัยและที่ดินที่ทำกินอย่างไร

4.4 หากชาวบ้านมีความเดือดร้อนหรือมีความขัดแย้งกัน การจัดการความขัดแย้งทำ

4.5 มีกระบวนการปกครองดูแลกันอย่างไร มีใครเป็นหัวหน้าหมู่บ้านหรือผู้นำจิตวิญญาณเรียกว่าอะไร ทำหน้าที่อย่างไร

5. ข้อมูลที่เกี่ยวกับสภาพทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน

การสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้อกับการจัดการป่าโดยองค์กรชุมชน ก่อนที่จะมีราชการ หรือกลุ่มทุน หรือบุคคลภายนอกเข้ามาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในเขตป่า ป่ามีความสมบูรณ์อย่างไร และการมีอิสระในการใช้ประโยชน์จากป่า ได้มีกฎเกณฑ์ กติกาของชุมชนกับการใช้ประโยชน์

5.1 ในอดีตมีสภาพป่าของชุมชนเป็นอย่างไร และชุมชนมีการใช้ประโยชน์ลักษณะอย่างไร

5.2 ป่าสนมีประโยชน์ต่อชุมชนอย่างไร

5.3 ชุมชนมีองค์ความรู้ในการจัดการป่าอย่างไร ได้มีกระบวนการถ่ายทอดเรียนกันอย่างไร ได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนหรือได้รับการถ่ายทอดและชุมชนอื่นๆอย่างไร

5.4 ก่อนมีหน่วยงานของทางราชการและนายทุนอื่นเข้ามาตัดป่าสน ชาวบ้านมีกระบวนการรวมกลุ่มกันอย่างไร มีกระบวนการต่อสู้สามารถควบคุมและดูแลการอย่างไร

5.5 การบุกเบิกหรือจับจองที่ดินทำกินในอดีตทำกันอย่างไร

5.6 วิธีการ

6. การเข้ามาจัดการทรัพยากรป่าไม้ของทางราชการ

การสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลของทางราชการที่มีมุมมองชุมชนและที่เข้ามาควบคุมการใช้ประโยชน์ในป่า ซึ่งชุมชนมีวิถีชีวิตและเคยใช้เป็นประจำ

6.1 ชาวบ้านเคยมีความเป็นอิสระในการใช้ประโยชน์จากป่าและเริ่มมีความรู้สึกว่าไม่มีความอิสระแล้วตั้งแต่เมื่อไหร่ และอย่างไร

6.2 หน่วยงานของทางราชการได้เข้ามาควบคุมการใช้ประโยชน์จากป่าตั้งแต่เมื่อไหร่ มีกระบวนการควบคุมอย่างไร

6.3 หน่วยงานทางราชการ เข้ามาทำหน้าที่ดูแลป่าอย่างไร และชาวบ้านเคยถูกจับกุม ดำเนินคดีอย่างไร ใครเป็นผู้จับกุม เมื่อจับกุมแล้วได้ดำเนินการต่ออย่างไรบ้าง

6.4 หน่วยงานทางราชการได้ใช้กฎหมายอะไร เข้ามาควบคุมและจัดการป่า และมีผลกระทบอย่างไรต่อการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ การหาของป่าอย่างไร

6.5 นอกจากหน่วยงานของทางราชการที่เกี่ยวข้องแล้ว มีบุคคลภายนอกอื่น ๆ เข้ามาตัดไม้สนในชุมชนหรือไม่ มีกี่กลุ่มคือใครบ้าง ส่งผลกระทบต่อชุมชนอย่างไร

6.6 รัฐมีนโยบายจัดที่ดินที่ทำกิน ตามแนวของคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) อย่างไร

7. ข้อคิดเห็นอื่น ๆ เพิ่มเติม

ภาคผนวก ข

หนังสือราชการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHA SARAKHAM UNIVERSITY

การเผยแพร่ผลงานวิจัย

พร้อมพล สัมพันธโน, ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ์ และกฤษฎา บุญชัย. (2563). การเมืองของสิทธิทางวัฒนธรรมในการปกป้องวิถีดำรงชีพปกาเกอะญอภาคเหนือตอนบน. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์,* 6(7), 3337-3353.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล นายพร้อมพล สัมพันธโน

วันเกิด 1 มกราคม 2512

สถานที่เกิด 372/9 หมู่ 1 ตำบลสันรายน้อย อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ 50210

ที่อยู่ปัจจุบัน 372/8 หมู่ 1 ตำบลสันรายน้อย อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ 50210

สถานที่ทำงาน สมาคมปกาเกอะญอเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม (ป.พล.)
372/9 หมู่ 1 ตำบลสันรายน้อย อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ 50210

ตำแหน่ง
- อาจารย์ผู้รับผิดชอบและประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
- คณะกรรมการเลขานุการหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
- อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
- นายกสมาคมกาเกอะญอเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
- คณะอนุกรรมการป้องกันและปราบปรามการการตัดไม้ทำลายป่า จังหวัดเชียงใหม่ (คปป.จ.ชม)

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2532	นักธรรมชั้นเอก
พ.ศ. 2550	ศาสนศาสตรบัณฑิต (ศน.บ.) สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
พ.ศ. 2553	ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (ศน.ม.) สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
พ.ศ. 2564	รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ร.ด.) สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม